

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt/Volume
Sayı/Issue
Mayıs/May
e-ISSN

06
01
2022
2587-1269

Rusya-Ukrayna Savaşı Bağlamında Polonya'nın Artan Jeopolitik Önemi

The Increasing Geopolitical Importance of Poland in the Context of the Russia-Ukraine War

Mehmet Seyfettin EROL-Doğacan BAŞARAN

Russian Foreign Policy Towards the GCC

Körfez İşbirliği Konseyi'ne Yönelik Rus Dış Politikası

Admed ALQEDRA

Rusya ve Çin'in Myanmar Stratejilerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi

A Comparative Analysis of Russia and China's Myanmar Strategies

Cenk TAMER

Revisiting the Environmental Security in Terms of Evolution Process

Çevre Güvenliğinin Gelişim Süreci Açısından Yeniden Değerlendirilmesi

Sertif DEMİR

Enerji Güvenliği Kapsamında Türkiye-Azerbaycan Arasındaki Enerji İlişkileri

Energy Relations between Turkey and Azerbaijan within the Scope of Energy Security

Duhan KALKAN

ABD'nin Değişen Türkiye Algısı: İnsan Hakları Raporları Üzerinden Bir Okuma (2002-2016) ve Siyasi İlişkilerin Etkisi

The US Changing Perception of Turkey: Reading on Human Rights Reports (2002-2016) and Effect of Political Relations

Ayşenur KIRILMAZ

Reform Yanlısı Halk Gösterilerinden Bitmeyen İç Savaşa Giden Süreçte Mezhep Olgusu

Sect Phenomenon in the Process from Pro-Reform Public Demonstrations to Endless Civil War

Ramazan Aydın ÇAKMAK

Use of Smart Power as an Instrument of Public Diplomacy

Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Akıllı Güç Kullanımı

Bülent ERDİL

KİTAP İNCELEMELERİ/BOOK REVIEWS

Michael Robert Auslin, Der., Asya'nın Yeni Jeopolitiği: Hint-Pasifik'i Yeniden Şekillendirme Üzerine Denemeler

Michael Robert Auslin, Ed., Asia's New Geopolitics: Essays on Reshaping the Indo-Pacific

Göktuğ ÇALIŞKAN

Sibel Turan-Tolga Erdem, Der., Güvenliğin Değişen Yüzü: Temel Yaklaşımlardan Güncel Uygulamalara

Sibel Turan-Tolga Erdem, Ed., The Changing Face of Security: From Basic Approaches to Current Applications

Ezgi YILDIRIM

CİLT: 6 • SAYI: 1 • MAYIS 2022

Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi Yılda İki Defa Yayınlanır

SAHİBİ

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

BAŞ EDITÖR

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

DİL EDITÖRLERİ

Prof. Dr. Selma YEL • Türkçe Dil Editörü

Prof. Dr. Cem KARADELİ • İngilizce Dil Editörü

Prof. Dr. Asem NAUŞABAYEVA • Rusça Dil Editörü

EDİTÖR YARDIMCILARI

Dr. Doğan BAŞARAN

Dr. Emre OZAN

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Dr. Kadir Ertaç ÇELİK

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Sevinç İrem BALCI

Cenk TAMER

Elif TEKTAŞ

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Muthana AL • MAHDAWI • Bağdat Üniversitesi

Prof. Dr. Kuralai BAIZAKOVA • Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Sıtkı BİLGİN • Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Muammer GÜL • Adıyaman Üniversitesi

Prof. Dr. Hasan Ali KARASAR • Kapadokya Üniversitesi

Prof. Dr. Izbaïrov Asylbek KARIMOVICH • Jeopolitik Araştırma Enstitüsü

Prof. Dr. Zaynidin KURMANOV • Boris Yeltsin Kırgız-Rus-Slav Üniversitesi

Prof. Dr. Darkhan KYDYRALI • Uluslararası Türk Akademisi

Prof. Dr. Yelda Hatice ONGUN • Başkent Üniversitesi

Prof. Dr. Şamil ÖÇAL • Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Oktay Fırat TANRISEVER • Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Refik TURAN • Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Masa KOLANOVIC • Zagreb Üniversitesi

Doç. Dr. Şafak OĞUZ • Kapadokya Üniversitesi

Doç. Dr. Katarzyna STOKLOSA • Güney Danimarka Üniversitesi

Dr. Sayed M. Abdullah Al Mamun CHOWDHURY • Bangladeş Rajshahi Üniversitesi

Dr. Cenk PALA • Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi

Dr. Harinda VIDANAGE • General Sir John Kotelawala Savunma Üniversitesi

YAZIŞMA-HABERLEŞME

Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 9, Çankaya - Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 474 00 46 • Faks: +90 312 474 00 45

E-Posta: uksad@ankasam.org • Web: dergipark.gov.tr/uksad

KAPAK & DİZGİ TASARIM

Alper VURAL-Esra KARADAĞ

YAYIN TÜRÜ

Uluslararası Hakemli Yerel Süreli Yayın

e-ISSN | 2587-1269

YAYIN TARİHİ

30 Mayıs 2022

DANIŐMA KURULU

- Prof. Dr. Mustafa Nail ALKAN • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*
Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR • Milli Savunma Üniversitesi
Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN • Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Edward FOSTER • Stevens Teknoloji Enstitüsü
Prof. Dr. Faaiz Salih MAHMOOD • Musul Üniversitesi
Prof. Dr. Nabizhan MUKHAMMEDKHAN • Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi
Prof. Dr. Hale ŞIVGIN • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Enkhbat AVIRMED • Moğolistan Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Doç. Dr. İtir İMER • Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Sezgin KAYA • Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. Abdugani MAMADAZIMOV • Tacikistan Ulusal Siyaset Bilimciler Birliği
Doç. Dr. Farhat TOLİPOV • Özbekistan Bilim Kervanı Enstitüsü Başkanı
Doç. Dr. Sayim TÜRKMEN • Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Huma Naz Siddiqui BAQAI • Karaçi Sosyal Bilimler ve Liberal Sanatlar İşletme Enstitüsü
Dr. Öğr. Üyesi Ankhbayar DANUU • Moğolistan Milli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ceren GÜRSELER • Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muwafaq Adil OMAR • Selahaddin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Anıl ÖZTOP • Kocaeli Üniversitesi
Dr. Hadza Min Fadhli ROBBY • Endonezya İslam Üniversitesi

YURTDIŐI TEMSİLCİLİKLERİ

- ABD** | Prof. Dr. Hasan Bülent PAKSOY • Baker College-Emekli
Afganistan | Dr. Khalilullah RASULI • Kabil Üniversitesi
Azerbaycan | Dr. Nazim CAFERSOY • Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
Etiyopya | Dr. Abdu Muhammed ALI • Dilla Üniversitesi
İrak | Doç. Dr. Ahmed Fakak AHMED • Musul Üniversitesi
İsviçre | Prof. Dr. h.c. M. Şükrü GÜZEL • Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
Kazakistan | Doç. Dr. Kanat YDYRYS • Türk Devletleri Teşkilatı
Özbekistan | Doç. Dr. Shahina İBRAHİMOVA • Taşkent Devlet Şarkiyat Enstitüsü
Sudan | Elnur Ahmed el-Nur EZZAKI • Assayha Journal

VOLUME: 6 • ISSUE: 1 • MAY 2022

Journal of International Crisis and Policy Research is Published Twice a Year

OWNER

Prof. Mehmet Seyfettin EROL

EDITOR IN CHIEF

Prof. Mehmet Seyfettin EROL

LANGUAGE EDITORS

Prof. Dr. Selma YEL • Turkish Language Editor

Prof. Dr. Cem KARADELİ • English Language Editor

Prof. Dr. Asem NAUŞABAYEVA • Russian Language Editor

VICE EDITORS

Dr. Doğacan BAŞARAN

Dr. Emre OZAN

MANAGING EDITOR

Dr. Kadir Ertaç ÇELİK

PUBLICATION BOARD

Sevinç İrem BALCI

Cenk TAMER

Elif TEKTAŞ

EDITORIAL BOARD

Prof. Muthana AL-MAHDAWI • Baghdad University

Prof. Kuralai BAIZAKOVA • Al-Farabi Kazakh National University

Prof. Mustafa Sıtkı BİLGİN • Ankara Yıldırım Beyazıt University

Prof. Muammer GÜL • Adıyaman University

Prof. Hasan Ali KARASAR • Cappadocia University

Prof. Izbaïrov Asylbek KARIMOVICH • Institute of Geopolitical Studies

Prof. Zaynıdın KURMANOV • Kyrgyz-Russian Slavic University

Prof. Darkhan KYDYRALI • International Turkic Academy

Prof. Yelda Hatice ONGUN • Başkent University

Prof. şamil ÖÇAL • Social Sciences University of Ankara

Prof. Oktay Fırat TANRISEVER • Middle East Technical University

Prof. Refik TURAN • President of Turkish Historical Society - Gazi University

Assoc. Prof. Masa KOLANOVIC • University of Zagreb

Assoc. Prof. şafak OĞUZ • Cappadocia University

Assoc. Prof. Katarzyna STOKLOSA • University of Southern Denmark

Dr. Sayed M. Abdullah Al Mamun CHOWDHURY • University of Rajshahi

Dr. Cenk PALA • Ankara Center for Crisis and Policy Research

Dr. Harında VIDANAGE • General Sir John Kotelawala Defence University

CORRESPONDENCE – COMMUNICATION

Journal of International Crises and Policy Research

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 9, Çankaya – Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 474 00 46 • Fax: +90 312 474 00 45

E-Mail: uksad@ankasam.org • Web: dergipark.gov.tr/uksad

COVER DESIGN & TYPESETTING

Alper VURAL-Esra KARADAĞ

TYPE OF PERIODICAL

International Refereed Local Periodical Journal

e-ISSN | 2587-1269

PUBLICATION DATE

30 May 2022

ADVISORY BOARD

- Prof. Mustafa Nail ALKAN • Ankara Hacı Bayram Veli University*
Prof. İbrahim Ethem ATNUR • National Defence University
Prof. Temuçin Faik ERTAN • Ankara University
Prof. Edward FOSTER • Stevens Institute of Technology
Prof. Nabizhan MUKHAMMEDKHAN • Al-Farabi Kazakh National University
Prof. Hale ŞIVGIN • Ankara Hacı Bayram Veli University
Assoc. Prof. Enkhbat AVIRMED • Mongolian University of Science and Technology
Assoc. Prof. İtir İMER • Hacettepe University
Assoc. Prof. Sezgin KAYA • Uludağ University
Assoc. Prof. Abdugani MAMADAZIMOV • National Association of Political Scientists of Tajikistan
Assoc. Prof. Farhat TOLIPOV • Head of the Institute of Science Caravan of Uzbekistan
Assoc. Prof. Sayim TÜRKMAN • Ankara Yıldırım Beyazıt University
Dr. Huma Naz Siddiqui BAQAİ • Social Sciences and Liberal Arts at Institute of Business Administration, Karachi
Dr. Ankhbayar DANUU • National University of Mongolia
Dr. Ceren GÜRSELER • Nevşehir Hacı Bektaş Veli University
Dr. Muwafaq Adil OMAR • Salahaddin University
Dr. Fatma Anıl ÖZTOP • Kocaeli University
Dr. Hadza Min Fadhli ROBBY • Islamic University of Indonesia

FOREIGN REPRESENTATIVES

- USA** | *Prof. Hasan Bülent PAKSOY • Baker College-Retired*
- Afghanistan** | *Dr. Khalilullah RASULI • Kabul University*
- Azerbaijan** | *Dr. Nazim CAFERSOY • Azerbaijan State University of Economics*
- Ethiopia** | *Dr. Abdu Muhammed ALI • University of Dilla*
- Iraq** | *Assoc. Prof. Ahmed Fakak AHMED • Mosul University*
- Switzerland** | *Prof. h.c. M. Şükrü GÜZEL • Ankara Centre for Crisis and Policy Research*
- Kazakhstan** | *Assoc. Prof. Kanat YDYRYS • Organization of Turkic States*
- Uzbekistan** | *Assoc. Prof. Shahina IBRAHIMOVA • Tashkent State Oriental Studies Institute*
- Sudan** | *Elnur Ahmed el-Nur EZZAKI • Assayha Journal*

BU SAYININ HAKEMLERİ - REFEREES OF THIS ISSUE

Prof. Dr. Hasret ÇOMAK – İstanbul Kent Üniversitesi

Prof. Dr. Sertif DEMİR

Prof. Dr. Yelda Hatice ONGUN – Başkent Üniversitesi

Doç. Dr. Sibel KAVUNCU – Trakya Üniversitesi

Doç. Dr. Nuri KORKMAZ – Bursa Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Şafak OĞUZ – Kapadokya Üniversitesi

Doç. Dr. Cemre PEKCAN – Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Pelin ALİYEV – Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Dr. Sabir ASKEROĞLU – Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi

Dr. Aynura BAGHIROVA

Dr. Doğan BAŞARAN – Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi

Dr. Öğr. Üyesi Savaş BIÇER – Nişantaşı Üniversitesi

Dr. Hatem CABBARLI – Avrasya Güvenlik ve Strateji Araştırmalar Merkezi

Dr. Nazım CAFERSOY – Azerbaycan Devlet İktisad Üniversitesi

Dr. Serdar ÇAKMAK – Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr. Kadir Ertaç ÇELİK – Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Dr. Md. Mostafa FAISAL

Dr. Öğr. Üyesi Elif GÜRDAL – Gümüşhane Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Kürşad KORKMAZ – Kırıkkale Üniversitesi

Dr. Onur LİMON

Dr. Öğr. Üyesi Emre OZAN – Kırklareli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Müge YÜCE – Atatürk Üniversitesi

Dr. Hilal ZORBA BAYRAKTAR – Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

© Tüm hakları saklıdır. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

© All rights reserved. No portion of this publication may be reproduced, copied, transmitted without written permission. Citations are allowed.

Dergiye gönderilen yazı ve fotoğraflar iade edilmez.

Bu dergide yayınlanan yazılardaki fikirler yazarlarına aittir.

The articles and media sent cannot be repatriated.

The responsibility of all the ideas in the articles published in this journal belongs to their respective authors.

Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi açık erişimli ve tamamen ücretsizdir.

The Journal of International Crisis and Policy Research is open access and completely free.

TARANAN INDEXLER VE VERİ TABANLARI

INDEXES & DATABASES

Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, Ideal Online, Infobase Index, JIFACTOR, Journal Factor, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK tarafından taranmaktadır.

Journal of International Crisis and Policy Research indexed by Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, Ideal Online, Infobase Index, JIFACTOR, Journal Factor, Research Bible, Sindex and TUBITAK DERGİPARK.

EDİTÖRDEN

Değerli “Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi (UKSAD)” okuyucuları,

2017 yılında, dünyadaki kriz ve çatışmaların incelenmesi ve analiz edilmesi misyonuyla faaliyete başlayan Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM), kendi bünyesinde uluslararası hakemli bir derginin yayın hayatına başlamasını sağlamıştır. Geçen süre zarfında ortaya çıkan krizler, bu kararımızın ne kadar yerinde olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır. Nitekim, en son Avrupa’da patlak veren Rusya-Ukrayna Krizi, başta Avrasya olmak üzere Pasifik, Ortadoğu ve Afrika’yı kapsayan küresel bir siyasi-ekonomik ve güvenlik krizini tetiklemiştir.

“Küresel Krizler Çağı” olarak adlandırabileceğimiz bu dönemde; bizlerin, en çok stratejik analizlerin yer aldığı ve günceli yakalayan bilimsel eserlere ihtiyacımız vardır. UKSAD’ın ortaya çıkışına kaynaklık eden temel düşünce de objektiflik, stratejik düşünce, dinamizm ve yenilikçilik gibi ilkeler olmuştur. Tüm bu özgün-stratejik düşünce mantalitemiz ve bu bağlamda yavaş yavaş inşa ettiğimiz bu akademik anlayış, bizlerin Türkiye’de ve dünyadaki başarı merdivenlerini hızla tırmanmamıza yardımcı olmuştur.

Bu başarılarımızda elbette benimsemiş olduğumuz yayın politikamızın büyük etkisi olmuştur. Bu noktada belirtmek gerekirse; birincisi çevrimiçi ve ücretsiz olarak sizlere ulaşmamız, ayrıca ikinci olarak, tarandığımız uluslararası alan indekslerinin sayısını sürekli artırmamız, bu başarılarla kısa sürede ulaşmamıza katkıda bulunmuştur. Toplamda 13 uluslararası alan indeksinde taranan UKSAD’ın yer aldığı veri tabanları şunlardır: Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, Ideal Online, Infobase, JIFACTOR, Journal Factor, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK. Bunlara ek olarak TÜBİTAK ULAKBİM, EBSCO ve Journal Factor dizinleri tarafından da kabul almamız beklenmektedir.

Yukarıda belirtilen yayın politikamızın ve yoğun çalışmalarımızın karşılığını okunma sayılarımızda açıkça görebilmekteyiz. Her sayımızda okuyucu kitlemizi ortalama 20 bin kişi artırmış olmak ayrıca mutluluk vericidir. Örneğin 5. Cilt 1. Sayımızda 130 bin okuyucuya ve bir sonrakinde yaklaşık 150 bin kişiye ulaştığımız durumdayız. Bu başarıya ulaşmamızda dergimizin çok dilli yayın politikasına sahip olmasının da büyük önemi vardır. Bu bağlamda dergimizin Türkçe, İngilizce, Rusça ve diğer dünya dillerinde makaleler kabul edebilmektedir.

6. Cilt 1. Sayımızda; 3’ü İngilizce olmak üzere toplamda 8 makale ve 2 kitap incelemesi yer almaktadır. Her sayımızda olduğu gibi, kitap incelemelerinin son dönemde çıkan eserleri veya oldukça çarpıcı çalışmaları ele almasına dikkat ettik. Bu incelemelerden ilki Göktuğ ÇALIŞKAN’a ve ikincisi Ezgi YILDIRIM’a aittir. Birinci sıradaki kitap incelemesinde Michael Robert AUSLIN’e ait “Asya’nın Yeni Jeopolitiği: Hint-Pasifik’i Yeniden Şekillendirme Üzerine Denemeler” adlı kitap yer almaktadır. İkinci sırada ise Prof. Dr. Sibel TURAN ve Tolga ERDEM’in editörlüğünü yaptığı “Güvenliğin Değişen Yüzü: Temel Yaklaşımlardan Güncel Uygulamalara” adlı kitabın incelemesi yer almaktadır.

Makaleler bölümünde hem güncel krizlere hem de bölgesel uzmanlık gerektiren spesifik meselelere yer vermeye çalıştık. Bu bağlamda Avrupa’da Rusya-Ukrayna Savaşı üzerinden yükselen krizi atlamadık. Dergimizin bu sayısında ilk olarak Dr. Doğan BAŞARAN ile

birlikte kaleme aldığımız “Rusya-Ukrayna Krizi’ni Polonya’nın jeopolitik önemi üzerinden değerlendiren bir makale” yer almaktadır. Bu krizin enerji üzerinde büyük etkileri olduğu gerçeğinden yola çıkarak Rusya’nın Körfez ülkeleriyle ilişkilerini İngilizce olarak kaleme alan Ahmed ALQEDRA’nın makalesini sizlerle paylaşmayı uygun gördük. Daha sonra Rusya ve Çin’in yakın çevrelerindeki krizlerde birbirleriyle rekabet ettiklerinin bir olay incelemesini sunan Cenk TAMER’e ait bir makale yer almaktadır. Dördüncü sırada ise yeni güvenlik anlayışının bir ürünü olan çevre güvenliğinin tarihsel gelişim sürecini araştıran Prof. Dr. Sertif DEMİR’e ait İngilizce bir makale bulunmaktadır.

Bu çalışmaların ardından konu bazlı uzmanlık gerektiren enerji, insan hakları, algı, güvenlik, mezhep, akıllı güç ve kamu diplomasisi gibi spesifik konulara değinen makaleleri sizlerle buluşturduk. Buradan yola çıkarak beşinci sırada, dünyada krizlerin yeni odak noktası olan enerji ve enerji güvenliği meselesini Türkiye-Azerbaycan bağlamında ele alan Dr. Duhan KALKAN’a ait bir makaleye yer verdik. Ardından algı, insan hakları ve ABD-Türkiye siyasi ilişkileri gibi spesifik konu ve kavramların yer aldığı Ayşenur KIRILMAZ’a ait bir çalışmayı sizlerle paylaştık. Daha sonra, dünyanın en önemli meselelerinden biri haline gelen halkların reform taleplerini, iç savaşa giden süreçleri ve mezhep olgusunu ele alan Ramazan Aydın ÇAKMAK’ın bir makalesini sizlerle buluşturduk. Son olarak ise kamu diplomasisinin bir enstrümanı olarak akıllı güç kullanımını inceleyen Dr. Bülent ERDİL’e ait bir çalışmaya yer verdik.

Uluslararası siyasetteki son siyasi, ekonomik ve güvenlik krizleri; dünyada yerel veya bölgesel bir çatışmanın kalmadığını, artık küresel krizlerden söz edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Zira, küreselleşme çağında dünyadaki hiçbir kriz “domino etkisi” yaratmadan “küçük bir fanus” içerisinde kalmaz. Bu bağlamda dünyadaki “multi-vektörlü” veya “hibrit” olarak adlandırabileceğimiz krizleri anlamlandırabilmek ve insanlığa yol gösterebilmek adına yola çıkan UKSAD, her sayısında özen gösterdiği “bölgesel uzmanlaşma” ve “küresel bakış açısı” ilkeleri sayesinde okuyuculara geniş bir vizyon sunmayı amaçlamaktadır. Stratejik düşünce kuruluşu ANKASAM’ın bünyesinde faaliyet göstermenin avantajı ve tecrübesi sayesinde UKSAD hem ulusal hem uluslararası akademi çevrelerinde yükselişine devam etmektedir.

Dünya yeni jeopolitik krizlere doğru ilerlerken bizler de bu “küresel çatışmalar çağına” uyum sağlamayı başardık. Yayın hayatına başladığımız ilk günden beri uluslararası güncel krizleri araştırmaya ve bunlara bilimsel çözüm önerileri getirmeye özen gösterdik. Bu ilke doğrusunda her zaman “çağın önünde giden” ve uluslararası ilişkiler camiasına “bir pusula gibi yol gösteren” kurum olmayı amaçladık. Bu emeklerimizin karşılığını görmekten kıvanç duyduğumu belirtmek istiyorum. Yayın ekibine özverili çalışmalarından ötürü teşekkürlerimi sunuyorum. Yeni sayımızda buluşmak dileğiyle... Esenlikler ve başarılar dilerim...

UKSAD Baş Editörü
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

EDITORIAL

Dear readers of the Journal of International Crisis and Policy Research (JICPR),

Ankara Center for Crisis and Policy Studies (ANKASAM), which started its activities in 2017 with the mission of examining and analyzing the crises and conflicts in the world, has enabled the publication of an international peer-reviewed journal within its body. The crises that have emerged in the past period have proven once again how appropriate this decision is. As a matter of fact, the Russia-Ukraine Crisis, which broke out in Europe most recently, triggered a global political-economic and security crisis, covering primarily Eurasia, the Pacific, the Middle East and Africa.

In this period, which we can call the "Age of Global Crises", we most need scientific works that include strategic analyzes and catch up with the current developments. The basic idea that led to the emergence of JICPR was the principles such as objectivity, strategic thinking, dynamism and innovation. All of our unique-strategic mentality and this academic understanding that we have gradually built in this context have helped us to be at the top of success in Turkey and in the world.

Of course, our editorial policy, which we have adopted, has had a great impact on these achievements. At this point, it should be noted that, firstly, our access to you online and free of charge, and secondly, our continuous increase in the number of international indexes we scan, contributed to our success in a short time. The databases of UKSAD, which has been scanned in 12 international indexes in total, are as follows: AcademicKeys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, Ideal Online, JIFACTOR, Journal Factor, Infobase, Research Bible, Sindex and TUBITAK DERGIPARK. We also have applications for TUBITAK ULAKBIM, EBSCO and Journal Factor indexes.

We can clearly see the results of our publication policy and hard work mentioned above in our reading level. It is also pleasing to have increased our reader number by an average of 20 thousand people in each issue. For example, we have reached 130.000 readers in our first issue of Volume 5, and approximately 150.000 in the next one. Our journal's multilingual publication policy is also of great importance in achieving this success. In this context, our journal can accept articles in Turkish, English, Russian and other world languages.

There are 8 articles in total, 3 of which are in English, and 2 book reviews in Volume 6, Issue 1. As in each issue, we have paid attention to the book reviews that deal with recent works or quite striking works. The first of these reviews belongs to Göktuğ ÇALIŞKAN and the second belongs to Ezgi YILDIRIM. The first book review is "Asia's New Geopolitics: Essays on Reshaping the Indo-Pacific" by Michael Robert AUSLIN. The second is "The Changing Face of Security: From Basic Approaches to Current Practices" edited by Prof. Sibel TURAN and Tolga ERDEM.

In the articles section, we tried to include both current crises and specific issues that require regional expertise. In this context, we have not forgotten the crisis in Europe arising from the Russia-Ukraine War. In this direction, we first included the article an article evaluating the Russia-Ukraine Crisis through Poland's geopolitical importance that we wrote together with Dr. Doğacan Başaran. Based

on the fact that this crisis had great effects on energy, we shared with you the article of Ahmed ALQEDRA, who wrote in English about Russia's relations with the Gulf countries. Then, there is an article by Cenk TAMER, who presents a case study in which Russia and China compete with each other in the crises in their immediate surroundings. In the fourth place is an article in English by Prof. Sertif DEMİR, which investigates the historical development process of environmental security, which is a product of the new security understanding.

After these studies, we have brought you articles on specific topics such as energy, human rights, perception, security, sect, smart power and public diplomacy, which require subject-based expertise. Starting from here, we have included an article by Dr. Duhan KALKAN, which deals with the issue of energy and energy security, which is the new focal point of crises in the world, in the context of Turkey-Azerbaijan. Then, we shared with you a study by Ayşenur KIRILMAZ, which covers specific topics and concepts such as perception, human rights and US-Turkey political relations. Afterwards, we brought you together an article by Ramazan Aydın ÇAKMAK, which deals with the reform demands of the peoples, the processes leading to the civil war, and the sectarian phenomenon. which have become one of the most important issues in the world, Finally, we included a article by Dr. Bülent ERDİL, which examines the use of smart power as an instrument of public diplomacy.

Recent political, economic and security crises in international politics reveal that there is no local or regional conflict left in the world, and that global crises should be mentioned now. Because, in the age of globalization, no crisis in the world can remain in a "small region" without creating a "domino effect". In this context, JICPR, Journal Factor, which set out to make sense of the world's "multi-vector" or "hybrid" crises and to guide humanity, aims to present a broad vision to the readers thanks to the principles of "regional specialization" and "global perspective", which it pays attention to in every issue. Thanks to the advantage and experience of operating within the strategic think tank ANKASAM, JICPR continues to rise in both national and international academic circles.

As the world moves towards new geopolitical crises, we have succeeded in adapting to the "age of global conflicts". Since the first day we started publishing journal, we have tried to research current international crises and offer scientific solutions to them. In line with this principle, we have always aimed to be an institution that "ahead of its time" and "guides like a compass" to the international relations community. I would like to state that I am happy to see the fruits of our efforts. I would like to thank the editorial team for their devoted work. Hope to meet you in our new issue... I wish you well-being and success...

Editor in chief of JICPR
Prof. Mehmet Seyfettin EROL

İÇİNDEKİLER

Rusya-Ukrayna Savaşı Bağlamında Polonya'nın Artan Jeopolitik Önemi | 13
Mehmet Seyfettin EROL-Doğacan BAŞARAN

Körfez İşbirliği Konseyi'ne Yönelik Rus Dış Politikası | 40
Admed ALQEDRA

Rusya ve Çin'in Myanmar Stratejilerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi | 73
Cenk TAMER

Çevre Güvenliğinin Gelişim Süreci Açısından Yeniden Değerlendirilmesi | 115
Sertif DEMİR

Enerji Güvenliği Kapsamında: Türkiye-Azerbaycan Arasındaki Enerji İlişkileri | 136
Duhan KALKAN

**ABD'nin Değişen Türkiye Algısı: İnsan Hakları Raporları Üzerinden Bir Okuma (2002-2016)
ve Siyasi İlişkilerin Etkisi | 168**
Ayşenur KIRILMAZ

Reform Yanlısı Halk Gösterilerinden Bitmeyen İç Savaşa Giden Süreçte Mezhep Olgusu | 208
Ramazan Aydın ÇAKMAK

Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Akıllı Güç Kullanımı | 247
Bülent ERDİL

KİTAP İNCELEMELERİ

**Michael Robert Auslin, Der., Asya'nın Yeni Jeopolitiği: Hint-Pasifik'i Yeniden Şekillendirme Üzerine
Denemeler | 271**
Göktuğ ÇALIŞKAN

Sibel Turan-Tolga Erdem, Der., Güvenliğin Değişen Yüzü: Temel Yaklaşımlardan Güncel Uygulamalara | 277
Ezgi YILDIRIM

TABLE OF CONTENTS

The Increasing Geopolitical Importance of Poland in the Context of the Russia-Ukraine War | 13
Mehmet Seyfettin EROL-Doğacan BAŞARAN

Russian Foreign Policy Towards the GCC | 40
Admed ALQEDRA

A Comparative Analysis of Russia and China's Myanmar Strategies | 73
Cenk TAMER

Revisiting the Environmental Security in Terms of Evolution Process | 115
Sertif DEMİR

Energy Relations Between Turkey and Azerbaijan within the Scope of Energy Security | 136
Duhan KALKAN

The US Changing Perception of Turkey: Reading on Human Rights Reports (2002-2016) and Effect of Political Relations | 168
Ayşenur KIRILMAZ

Sect Phenomenon in the Process from Pro-Reform Public Demonstrations to Endless Civil War | 668
Ramazan Aydın ÇAKMAK

Use of Smart Power as an Instrument of Public Diplomacy | 247
Bülent ERDİL

BOOK REVIEW

Michael Robert Auslin, Ed., Asia's New Geopolitics: Essays on Reshaping the Indo-Pacific | 271
Göktuğ ÇALIŞKAN

Sibel Turan-Tolga Erdem, Ed., The Changing Face of Security: From Basic Approaches to Current Applications | 277
Ezgi YILDIRIM

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA POLONYA'NIN ARTAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ*

*The Increasing Geopolitical Importance of Poland in the Context of the
Russia-Ukraine War*

Mehmet Seyfettin EROL**
Doğacan BAŞARAN***

Öz

24 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri hareket başlatması, Batı Dünyası'nın geleneksel öteki şeklinde değerlendirdiği "Rus tehdidi" algısını canlandırmıştır. Bu kapsamda Rus yayılmacılığı tehlikesi başta Doğu Avrupa ülkeleri olmak üzere Batı Dünyası'nda yoğun bir biçimde konuşulmaya başlanmış ve Avrupa güvenlik mimarisi en sık tartışılan meselelerden biri haline gelmiştir. Kuşkusuz bu durum, son yıllarda Avrupa'yla ilişkilerinde birtakım problemler yaşayan Polonya'nın jeopolitik öneminin artması sonucunu doğurmuştur. Bu makalede de "Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Polonya'nın jeopolitik önemine etkisi nedir?" sorusu tartışılmakta ve Varşova'nın Avrupa güvenlik mimarisinin ön cephesi haline geldiği hipotezi savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Polonya, Rusya, Ukrayna, Doğu Avrupa, Jeopolitik.

Abstract

Russia's military operation to Ukraine on February 24, 2022, has revived the "Russian threat," evaluated by the West as the traditional other. In that sense, the threat of Russian expansionism has started to be talked widely by the Western world, especially by the Eastern European countries. Moreover, Europe's security structure has become frequently discussed. Certainly, this situation caused Poland, that faces several problems with Europe, to increase her geopolitical importance. In this article, there will be a discussion on the question "How was the Russian-Ukrainian War affected Poland's geopolitical importance?" and the hypothesis, which suggests Warsaw has become a frontline for European security structure, is defended.

Keywords: Poland, Russia, Ukraine, East Europe, Geopolitics.

* **Makale Geliş Tarihi:** 12.05.2022 **Yayına Kabul Tarihi:** 18.05.2022

** Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı, e-posta: mserol@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8358-7326.

*** Dr., ANKASAM Uluslararası İlişkiler Uzmanı, e-posta: basarandogacan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5055-5069.

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA POLONYA'NIN ARTAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

GİRİŞ

Soğuk Savaş döneminde Doğu Bloku'nun bir üyesi olan Polonya, 1990'lı yılların başında Orta ve Doğu Avrupa'da meydana gelen jeopolitik değişimlerden etkilenen başlıca ülkelerden biridir. Varşova yönetimi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından önce bir süre tarafsız kalmış ve ardından da 1999 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) ve 2004 senesinde de Avrupa Birliği (AB)'ne üye olmuştur. Dolayısıyla Polonya, Ukrayna sınırında yer alan önemli bir bölgesel güç konumundadır.

Polonya hem AB hem de NATO üyesi olması hasebiyle Batı müttefiki olarak ön plana çıkan bir ülkedir. Aynı zamanda Polonya, Ukrayna'yla komşu olduğu için 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan en çok etkilenen ülkeler arasında da yer almıştır.

Halihazırda Varşova yönetimi hem sınırlarını korumak hem de Ukrayna'dan gelen mültecileri kaos çıkmadan ağırlamak gibi iki mühim meseleyle uğraşmaktadır. Bu durum ise Polonya'nın gerek güvenlik bakımından gerekse de ekonomik nedenlerden ötürü çeşitli sorunlarla yüzleşmesini beraberinde getirmektedir.

Bilindiği üzere, söz konusu ülkenin Batı yöneliminin de etkisiyle Polonya ile Rusya arasındaki ilişkilere tarihe dayanan bir güvensizlik duygusu hakimdir. Ukrayna Savaşı, mevzubahis güvensizliği daha da perçinlemiştir. Nitekim yaşanan gelişmeler, Polonya'yı yıkıcı sonuçlar doğurabilecek geniş bir çatışmaya sürükleyebilir. Hatta bazı uzmanlara göre, Rusya'nın bir sonraki hedefi Polonya olabilir.¹ Nitekim 6 Mayıs 2022 tarihli konuşmasında Kremlin Sözcüsü Dmitry Peskov, Polonyalı politikacıların Rusya karşıtı eylemlerini düşmanca bir tutum olarak nitelendirmiştir.²

1 Michal Kranz, "How the Russia-Ukraine Crisis Is Turning Poland Into a Strategic Player", *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2022/02/23/poland-ukraine-russia-crisis-nato-strategic-role-military-diplomacy-war/>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

2 Elena Teslova, "Kremlin Spokesman Slams Poland's Rhetoric Against Russia", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/en/russia-ukraine-war/kremlin-spokesman-slams-polands-rhetoric-against-russia/2580902>, (Erişim Tarihi: 06.05.2022).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Kuşkusuz bu durum, Polonya'nın hem geçmişe kıyasla çok daha fazla tehdit algılamasına yol açmakta hem de Avrupa güvenlik mimarisinin sürdürülmesi ve savunulmasındaki önemini arttırmaktadır. Nitekim Polonyalılar arasında da Rus işgali olasılığı konusunda ciddi bir kaygı söz konusudur.³ Lakin buna rağmen Polonyalı karar alıcılar, ülkenin artan jeopolitik önemini mühim bir kazanım şeklinde değerlendirmektedir. Zira son yıllarda Avrupa'yla ilişkilerinde birtakım sorunlar yaşayan Polonya, Ukrayna'daki Rus işgalini bu meseleleri dondurma ve dolayısıyla Batı'yla ilişkilerini onarma konusunda bir fırsat olarak görmüştür.⁴

Dahası Polonya, Avrupa güvenliğinin sağlanmasındaki ön cephe olarak algılanmaya başlamıştır.⁵ Buna ek olarak Rusya'dan tehdit algılayan Doğu Avrupa ülkeleri de Polonya'yı bölgesel lider olarak görmeye başlamıştır. Bu makalede de "Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Polonya'nın jeopolitik önemine etkileri nelerdir?" sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın hipotezi, bahse konu olan savaşın Polonya'nın jeopolitik önemini arttırdığı yönündedir.

Türkçe literatürdeki durumda bakıldığında, Polonya'nın jeopolitik önemini Rusya-Ukrayna Savaşı çerçevesinde ele alan herhangi bir akademik çalışmanın bulunmadığı görülmektedir. Bu da makalenin literatüre mütevazı bir katkıda bulunmayı hedefleyen özgün bir çalışma olduğu anlamına gelmektedir.

Makalenin analitik yapısından bahsetmek gerekirse, üç ana bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Polonya'nın jeopolitik olarak incelendiği söylenebilir. Makalenin ikinci bölümünde ise halihazırda devam etmekte olan Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki mevcut durumun Polonya'ya

3 Ivan Krastev-Mark Leonard, "The Crisis of European Security: What Europeans Think About the War in Ukraine", *ECFR*, <https://ecfr.eu/publication/the-crisis-of-european-security-what-europeans-think-about-the-war-in-ukraine/>, (Erişim Tarihi: 05.05.2022).

4 Andrzej Bobinski, "Poland's Frozen Conflict over Rule of Law", *GMFUS*, <https://www.gmfus.org/news/polands-frozen-conflict-over-rule-law>, (Erişim Tarihi: 24.04.2022).

5 "Poland: On The Front Line of European Security", *Hoover Institution*, <https://www.hoover.org/events/conversation-general-rajmund-andrzejczak-poland>, (Erişim Tarihi: 05.05.2022).

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA POLONYA'NIN ARTAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

etkisi irdelenmektedir. Son olarak makalenin üçüncü bölümünde de küresel aktörlerin Rusya-Ukrayna Savaşı bağlamında Polonya'ya olan yaklaşımı ele alınmaktadır.

POLONYA'NIN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

En temel anlamda coğrafyanın siyasete etkisini ifade eden jeopolitik kavramı, bir devletin uluslararası politikadaki eylemleri ile tehdit ve çıkar tanımlamalarını incelerken göz ardı edilmemesi gereken bir hususu ifade etmektedir. Zira coğrafya, devletlerin dış politika yapım süreçleri üzerinde mühim bir etkiye sahiptir. Bu anlamda Polonya da bulunduğu coğrafi konum sebebiyle tarih boyunca çalkantılı bir ülke olarak anılmıştır.

38 milyonluk bir nüfusa sahip olan Polonya,⁶ ekilebilir verimli arazilerine ek olarak kömür, kükürt, bakır, doğalgaz ve gümüş gibi yeraltı kaynaklarına da ev sahipliği yapmaktadır. Rusya ile Almanya arasında yer alan Polonya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından etkin bir jeopolitik özne olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır.

Avrupa'nın coğrafi anlamda en büyük altıncı devleti konumunda bulunan ve 312.685 km²'lik bir yüzölçümüne sahip olan Polonya; Beyaz Rusya, Çekya, Almanya, Litvanya, Rusya, Slovakya ve Ukrayna'yla komşu olmasının⁷ yanı sıra Baltık Denizi'ne de kıyıdaştır. Bu coğrafi konum, Polonya'yı Rusya'dan tehdit algılayan post-Sovyet ülkeler nezdinde bölgesel bir lider haline getirirken; Almanya tarafından da Polonya'nın bir "tampon bölge" şeklinde algılanmasına yol açmaktadır.

Polonya'nın jeopolitik önemine klasik jeopolitik kuramcılardan Halford Mackinder'in "Kara Hakimiyeti Teorisi" üzerinden bakıldığında, Doğu Avrupa'yı yöneten gücün kalpgâhı yöneteceği varsayımı hatırlanmalıdır.⁸

⁶ Aynı yer.

⁷ "Poland", *The CIA Factbook*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/poland/>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

⁸ John Halford Mackinder, *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*, Constable Publishers, London 1942, s. 142.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Dolayısıyla Polonya'nın yaptığı ve yapacağı jeopolitik tercihler küresel güç mücadelesini etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Benzer bir durum, Nicholas Spykman'ın "Kenar Kuşak Teorisi" şeklinde tanımlanan jeopolitik okuması açısından da geçerlidir. Çünkü bu teoriye göre Polonya, Avrasya'nın merkezinde yer almaktadır.⁹

Bahse konu olan jeopolitik konum sebebiyle Polonya, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ardından jeopolitik önemiyle ön plana çıkmıştır. Zira Polonya, Ukrayna'nın savunulması bağlamında temel tedarik noktası, Avrupa güvenliğinin sürdürülebilirliği hususunda başlıca direnç alanı ve Ukraynalı göçmenlerin Avrupa'ya ulaşmasının önündeki bir tampon bölge işlevlerini görmektedir. Daha da önemlisi Polonya, yakın çevresinde Rus tehdidi algılayan devletlerin bölgesel lider olarak kabul ettiği mühim bir aktöre dönüşmüştür. Bir diğer ifadeyle Batı ülkeleri nezdinde Polonya, Rus yayılmacılığının durdurulması ve püskürtülmesi için ön cephe şeklinde algılanmaktadır.¹⁰ Bu anlamda Polonya'nın mevcut durumda üstlendiği rolün, Soğuk Savaş sırasında Batı Almanya'ya biçilen görevle benzerlik arz ettiği ifade edilebilir.¹¹ Bu nedenle de Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Polonya'ya etkisine değinmek gerekmektedir.

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI'NIN POLONYA'YA ETKİSİ

Polonya'nın 2015 yılının sonbaharından bu yana iktidar partisi olan sağcı Hukuk ve Adalet Grubu (PiS), düzenlenen anket çalışmalarında önde olmasına rağmen ciddi siyasi zorlukla karşı karşıya kaldığı için son 1,5 yılda eski desteğini kaybetmiştir. Ancak Ukrayna'daki savaş, tüm bu

9 Maj. Habib Abdo, "The Geopolitics of Poland: A Regional Power in the Making", *Leb Army*, <https://www.lebarmy.gov.lb/en/content/geopolitics-poland-regional-power-making>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

10 George Friedman, "The World and a Small War", *Geopolitical Features*, <https://geopoliticalfeatures.com/the-world-and-a-small-war/>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

11 Orhan Karaoğlu, "Polonya'nın Jeopolitik Önemi Artıyor", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/polonyanın-jeopolitik-onemi-artiyor/2568211>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA POLONYA'NIN ARTAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

konuları tamamen gölgede bırakmıştır ve muhtemelen PiS'e verilen halk desteğini pekiştirecektir.

Bu durum, ülkeleri için kaygılanan vatandaşların herhangi bir kriz anında algıladıkları dış tehdide paralel olarak ulusal bütünleşmeye yönelmelerini içeren bir psikolojik eğilimi yansıtmaktadır.¹² Zira Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başladığı ilk günden itibaren çatışmaların doğuya doğru yayılacağına dair analizler yapılmıştır. Bu bağlamda söz konusu yayılmanın ilk durağının Polonya olacağı düşüncesi de vardır. Yani Rusya'nın bir sonraki hedefinin Polonya olacağı öne sürülmektedir. Nitekim Polonya, savaşın açık bir tarafı olmasa da yaşanan gelişmelerden etkilenmiş ve etkilenmektedir. Burada iki temel husustan bahsetmek gerekmektedir. Bunlardan ilki, mülteci meselesidir. İkincisi ise Polonya'nın Batılı devletler ile Rusya arasındaki güç ve nüfuz mücadelesinin oyun sahasına dönüşme ihtimalidir.¹³ Bu anlamda Polonya, Doğu Avrupa'da nüfuz elde ederek veya var olan nüfuzunu pekiştirerek Avrasya jeopolitiğine açılmak ya da buradaki etkisini kurumsallaştırmak isteyen İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi aktörler ile yayılcı politikalar uygulayan Rusya arasındaki güç mücadelesinin temel oyun sahası haline gelebilir.

Savaşın Polonya'ya en önemli etkisi, Avrupa güvenliğindeki öneminin artmasıdır. Polonya, savaş vesilesiyle kritik bir stratejik aktöre dönüşmüştür. Esasen Polonya, uzun yıllardır ve özellikle de 2014 senesinde Kırım'ın uluslararası hukuka aykırı bir şekilde ilhak edilmesinden beri,¹⁴ Batılı ülkeleri Rusya tehdidi konusunda uyarmaktadır. Lakin Varşova yönetiminin bu konuda yeterli desteği gördüğünü söylemek mümkün

12 "How Will the War in Ukraine Affect Polish Politics?", *Notes from Poland*, <https://notesfrompoland.com/2022/03/03/how-will-the-war-in-ukraine-affect-polish-politics/>, (Erişim Tarihi: 26.03.2022).

13 Kranz, a.g.m.

14 Kırım'ın Rusya tarafından uluslararası hukuka aykırı bir şekilde ilhak edilmesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Mehmet Seyfettin Erol-Şafak Oğuz, "Hybrid Warfare Studies and Russia's Example in Crimea", *Gazi Akademik Bakış*, 9(17), 2015, s. 261-277; Riana Teifukova-Mehmet Seyfettin Erol, "Russian Hybrid War: From Theory to Practice", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 2017, s. 33-67.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

değildir. Dolayısıyla Varşova yönetimi, Ukrayna'daki durum hasebiyle Rus tehdidi konusundaki argümanlarının haklı çıktığını dile getirebilecek konuma ulaşmıştır.

Bu durum ise Kıta Avrupası'nın Rusya'dan gelebilecek tehditlere karşı korunması noktasında Polonya'nın önemini arttırmıştır. Zira Batılı çevrelerde, Rusya'nın Ukrayna'da başarılı olması halinde sıranın Polonya'ya geleceği endişesi bulunmaktadır. Nitekim bu kaygı, Polonya Dışişleri Bakanı Zbigniew Rau tarafından da net bir şekilde dile getirilmiştir.¹⁵ Benzer bir şekilde Polonya Başbakanı Mateusz Morawiecki de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Ukrayna'yı işgal etmenin çok daha ötesini içeren bir jeopolitik planının olduğunu söylemiştir.¹⁶

Öte yandan açık bir biçimde belirtmek gerekir ki; Ukrayna Savaşı, Polonya'ya AB'yle yaşadığı sorunları en azından bir süreliğine halının altına süpürme fırsatı vermiştir. Zira AB, uzun süredir Polonya'nın otoriterleştiğini iddia ederek söz konusu ülkenin demokrasiden ve Kopenhag Kriterleri'nden uzaklaştığını öne sürmektedir.¹⁷ Zaten bu nedenle de Brüksel ile Varşova arasındaki ilişkiler, son dönemde kötü bir muhtevaya sahip olmuştur. Çünkü 2015 yılında Polonya'da iktidara gelen PiS'in uyguladığı siyaset anlayışı, hukukun üstünlüğü, basın özgürlüğü ve temel insan haklarının ihlali gibi birçok konuda AB değerleriyle çelişmiştir. Bu da Brüksel'in tepkisini çekmiştir.

AB, Polonya'nın birliğin temel prensiplerine uygun hareket etmediğini; Varşova ise AB'nin eleştirilerinin ülkenin iç işlerine yönelik bir müdahale niteliği taşıdığını dile getirmiştir. Hatta bu yüzden de İngiltere'nin ardından Polonya'nın da AB'den ayrılabilceği gündeme gelmiş ve "Pol-Exit" şeklinde

15 Derpan Singh, "After Ukraine, Why Poland is New Russia-West Flashpoint", *India Today*, <https://www.indiatoday.in/news-analysis/story/after-ukraine-why-poland-is-new-russia-west-flashpoint-1928207-2022-03-22>, (Erişim Tarihi:27.03.2022).

16 Aynı yer.

17 Dalibor Rohac, "Hungary and Poland Aren't Democratic. They're Authoritarian", *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2018/02/05/hungary-and-poland-arent-democratic-theyre-authoritarian/>, (Erişim Tarihi: 27.03.2022).

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA POLONYA'NIN ARTAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

çeşitli nitelendirmeler yapılmıştır. Örneğin Polonyalı araştırmacı Pior Burasa aşağıdaki ifadeleriyle durumun ciddiyetini ortaya koymuştur:¹⁸

“Birçok Avrupa başkentinde ve Brüksel’de, AB Polonya’ya ne kadar fazla baskı uygulanırsa, ‘Polexit’ olasılığının o kadar yüksek olduğu konusunda büyük bir endişe var.”

Zaten Polonya-AB ilişkilerindeki kriz nedeniyle Varşova yönetimi, hukukun üstünlüğüne ilişkin ihlaller nedeniyle gerek AB fonlarının dondurulması gerekse de 1 milyon avroluk sembolik bir ceza uygulanması gibi gelişmelere maruz kalmıştır. Dolayısıyla Polonya, Rusya’nın Ukrayna’ya yönelik müdahalesini, 1 milyon avroluk para cezasının kaldırılması ve Covid-19 salgını esnasında dondurulan fonların aktive edilmesi için kullanmak isteyebilir. Bu da söz konusu savaşın Varşova-Brüksel hattındaki gerginliğin azalmasını vesile olabileceği anlamını taşımaktadır.

Polonya’nın ABD’yle olan münasebetleri de son çalkantılı bir trende sahip olmuştur. Fakat Ukrayna Krizi, Polonya’yı en az AB için olduğu kadar ABD açısından da vazgeçilemeyecek bir aktör haline getirmiştir. Bu yüzden de ikili ilişkilerde yaşanan birtakım problemlerin rafa kaldırıldığı görülmektedir.

Anlaşılabileceği üzere Polonya, Rusya-Ukrayna savaşı vesilesiyle stratejik önemini arttırmış ve jeopolitik anlamda süreçten kazançlı çıkarak diplomatik ilişkilerindeki sorunları aşma imkanı elde etmiştir. Ancak bahse konu olan savaşın Polonya açısından önemli riskler barındırdığı da açıktır.

Söz konusu risklerin ekonomik, güvenlik sosyolojik, demografik ve kültürel boyutlarının bulunduğu ifade edilebilir. Örneğin Ukrayna merkezli göçmen akını, Polonya için ekonomik ve toplumsal bir yük oluşturmaktadır. Her ne kadar mevcut durumda Polonya halkının göçmenlere misafirperver bir şekilde yaklaştığı görülse de savaşın uzaması halinde Polonyalıların

¹⁸ Henry Ridgwell, “‘Polexit’: Is Poland About to Quit the European Union?”, *Voice of America*, <https://www.voanews.com/a/polexit-is-poland-about-to-quit-the-european-union-/6266377.html>, (Erişim Tarihi: 27.03.2022).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Ukraynalılara olan yaklaşımı değişebilir. Zira savaş uzadıkça, göçmenlerin maliyeti artacaktır. Zaten aşırı sağa yönelme eğilimi aşikar olan Polonya'da bu durumun güçlü bir biçimde göçmen karşıtlığını tetiklemesi şaşırtıcı olmayacaktır. Bu tepkilerin temelinde ise Polonya'nın demografik yapısının değiştirildiği düşüncesi yer alabilir. Aynı zamanda bu durum, AB'nin göçmen yükünü çeken başlıca ülke konumundaki Polonya'ya ne ölçüde destek olacağı sorusunu da gündeme getirecektir.¹⁹ Dolayısıyla diğer Avrupalı devletlerin takınacakları tavrın Varşova-Brüksel hattındaki münasebetlerin seyri üzerinde etkili olacağı öne sürülebilir.

Tahmin edileceği gibi Polonya, özellikle de ekonomik alanda AB'nin desteğine daha fazla ihtiyaç duyacaktır. Nitekim zaten Covid-19 salgını öncesinde ekonomik zorluklar çeken ve Covid-19 salgınının etkisiyle ekonomik problemlerin daha da ağırlaşmasıyla yüzleşen Polonya, Rusya ile Ukrayna arasındaki savaşın uzun sürmesi durumunda altından kalkmakta oldukça zorlanacağı bir maliyetle karşı karşıya kalabilir.

Öte yandan Polonya'nın arttıran temel hususun Ukrayna'ya göndertilen askeri ve insani yardım malzemelerinin ulaştırılmasında üstlendiği rol olduğu söylenebilir. Zira Polonya, Batılı ülkelerin yaptığı askeri yardımların Ukrayna'ya ulaştırılmasında temel güzergah haline gelmiştir. Elbette mevzu bahis durum, Polonya'nın stratejik öneminin arttığını göstermektedir. Ancak bu durum, Polonya'yı Rus saldırılarının hedefi haline de getirebilir.

Bu durum ise NATO'yu da savaşa taraf haline getirebilecek bir gerilime yol açabilir. Çünkü Polonya, her ne kadar 1999 yılından beri NATO üyesi olsa da Rusya'nın kendisine saldırabileceğini öne süren bir dış politika uygulamaktadır. Böylesi bir saldırıda ise Varşova yönetimi, NATO

¹⁹ Karen Gilchrist, "Three Million Migrants Have Now Fled Ukraine-with the Majority Going to Poland. That Could Have Major Repercussions", *CNBC*, <https://www.cnbc.com/2022/03/16/russia-ukraine-war-refugees-flee-to-poland-with-economic-political-impact.html>, (Erişim Tarihi: 28.03.2022).

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA POLONYA'NIN ARTAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

Antlaşması'nın 5. maddesini aktive etmeye yönelebilir. Söz konusu madde, bir NATO üyesine yapılan saldırının tüm müttefik devletlere yapılmış kabul edilmesini öngörmektedir.²⁰

Diğer taraftan savaşın Polonya ekonomisine etkisinin enerji boyutu da önemlidir. Çünkü Rusya'ya uygulanan yaptırımlar, Rus doğalgazına bağımlı olan Polonya'yı alternatif kaynaklara yöneltecektir.²¹ Fakat bu durum, söz konusu alternatif kaynaklara erişimde mesafenin ve dolayısıyla maliyetlerin artmasını beraberinde getirecektir. Tüm bu risklere rağmen küresel jeopolitikte Polonya'nın öneminin arttığı ifade edilebilir. Bu nedenle de küresel aktörlerin Polonya'ya olan yaklaşımı incelenmelidir.

KÜRESEL AKTÖRLERİN POLONYA'YA YAKLAŞIMI

Savaşın başından itibaren gözlemlenebildiği üzere, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik müdahalesinin uluslararası hukuka aykırı bir nitelik taşıdığı noktasında Batı ülkeleri hemfikir olmuş ve müşterek bir hareket tarzı geliştirmeye çalışmıştır. Bu birliktelik ruhunun ortaya çıkmasında ise Rusya'nın Avrupa güvenliği ve demokratik değerler için ciddi bir tehdit olarak değerlendirilmesi belirleyici olmuştur. Yani Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısı, Kıta Avrupası'nın geleneksel öteki algısını harekete geçirmiştir. Bu nedenle de Batılı devletler arasındaki ilişkilerde Rus tehdidiyle mücadele çerçevesinde ciddi bir yakınlaşma ortamı oluşmuştur.

Bu anlamda Polonya'nın stratejik konumu, Varşova'nın kritik bir rol üstlenmesine kapı aralamıştır. Zira NATO, olası bir çatışmaya karşı Doğu Avrupa'daki güç kapasitesini arttırarak caydırıcılığa öncelik veren

²⁰ "The North Atlantic Treaty", *North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm, (Erişim Tarihi: 05.05.2022).

²¹ Marek Strzelecki-Tsvetelia Tsołova, "Explainer: Options for Poland and Bulgaria After Russia Supply Halt", *Reuters*, <https://www.reuters.com/business/energy/options-poland-bulgaria-after-russia-supply-halt-2022-04-27/>, (Erişim Tarihi: 28.04.2022).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

politika uygulamaktadır. Anlaşılacağı gibi NATO üyesi olan Polonya da bu yaklaşımdan ötürü açık bir şekilde desteklenmektedir. Çünkü Varşova, Rusya'ya yönelik uyguladığı politikalar, mülteci krizinde öncü rol üstlenmesi ve Ukrayna Krizi vesilesiyle NATO'nun doğu kanadına liderlik yapabileceğini göstermesi nedeniyle müttefik devletlerin takdirini kazanmış ve güvenilir bir aktör olarak algılanmaya başlamıştır. Bu noktada aktörlerin Polonya'ya nasıl yaklaştığına ayrı ayrı alt başlıklar halinde değinmek konunun anlaşılabilmesi açısından sağlıklı bir yaklaşım sunacaktır.

NATO

Polonya-NATO ilişkileri, Varşova yönetiminin Irak'ın işgali esnasında ABD'yi desteklemesiyle hızlanmıştır.²² Üstelik Polonya'nın ABD'ye yakın konumlanma durumu, ülke siyasetinin neredeyse tüm partileri tarafından desteklenmiştir. Zira bu dönemde, Polonya'nın ABD'yle ve NATO'yla ilişkilerini geliştirmesinin Rusya'ya karşı bir koruyuculuk sağlayacağı düşünülmüştür. Bu yüzden de Varşova yönetimi, Doğu Avrupa'daki en Amerikancı aktör olarak yorumlanmıştır.

Söz konusu yaklaşım, Rus yayılcılığına karşı güvence şeklinde değerlendirilmiştir. Ancak Kırım'ın Rusya tarafından uluslararası hukuka aykırı bir biçimde ilhak edilmesinin akabinde Varşova, NATO ve ABD'nin Rus tehdidi karşısında yeterli korumayı sağlayamadığını düşünmeye başlamış ve ittifakı Rus yayılcılığı konusunda yüksek sesle uyardıya başlamıştır. Bu anlamda Polonya, 2022 yılının Şubat ayında Ukrayna'nın işgal edilmesini, kendisinin ihaklı çıkararak bir gelişme olarak yorumlamıştır. Buna bağlı olarak Varşova yönetimi, NATO'nun doğu kanadının savunulması noktasında kilit aktör haline gelmiştir.²³

22 Jewffrey Fleishman, "In Poland, Support for US on Iraq Seen as Unappreciated from Contracts to Visas, a Feeling of Mistreatment", *Arshive Boston*, http://archive.boston.com/news/world/articles/2004/12/19/in_poland_support_for_us_on_iraq_seen_as_unappreciated/, (Erişim Tarihi: 28.04.2022).

23 "NATO, Doğu Kanadını Güçlendiriyor: Çok Uluslu Savaş Grupları Kuruldu", *Milli Gazete*, <https://www.milligazete.com.tr/haber/9852811/nato-dogu-kanadini-guclendiriyor-cok-uluslu-savas-gruplari-kuruldu>, (Erişim Tarihi: 11.04.2022).

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA POLONYA'NIN ARTAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

ABD

Yukarıda da belirtildiği üzere, Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD ile Polonya arasındaki ilişkiler, olumlu bir muhtevaya sahip olmuştur. Bu anlamda Irak'ın işgali esnasında Polonya'nın takındığı tavır, Washington yönetiminin Varşova'ya yaklaşımına etki etmiştir. Bu noktada belirtmek gerekir ki; iki ülke arasındaki ilişkileri hızlandıran hususlardan biri de Avrupa güvenlik mimarisi ve Rus tehdidi konusunda Varşova ile Washington'un benzer düşünceleri benimsemeleridir. Zaten bu yüzden de Polonya, AB'den ziyade; ABD'ye yakın konumlanan bir aktör olarak dikkat çekmektedir.

İki ülke arasındaki ilişkilerin olumlu bir muhtevaya sahip olduğunu belirtmek mümkün olsa da devletler arası ilişkilerin doğası gereği bu münasebetlerde zaman zaman dalgalanmalar da yaşanmıştır. Özellikle de küresel anlamda demokrasiler kulübü oluşturma iddiası bulunan ABD Başkanı Joe Biden'ın politikaları, Polonya'nın tenkit edilen bir aktöre dönüşmesine yol açmıştır.²⁴ Özellikle de Polonya'daki otoriterleşme eğilimleri, ABD Başkanı Joe Biden'ın rahatsızlığını dile getirdiği meselelerden biridir. Buna rağmen ABD Başkanı, 2021 yılının Kasım ayında düzenlediği "Demokrasiler Zirvesi"ne demokrasinin erozyona uğradığını iddia ettiği Polonya'yı Rusya'yla mücadele eden bir aktör olduğu gerekçesiyle davet etmiştir.²⁵ Lakin Polonya'nın otoriterleşmesinin ABD'nin bu ülkeye olan yaklaşımını olumsuz etkilediği ortadadır. Fakat buna rağmen Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi, Polonya'nın ABD nezdindeki önemini arttırmıştır.

ABD'nin Polonya politikası, Polonya'nın Rus yayılcılığına karşı NATO'nun doğu kanadında kritik rol üstlendiği düşüncesi üzerinden

²⁴ Dilge Timoçin, "Biden'in Demokrasi Zirvesi Ne Anlama Geliyor?", *Amerikanın Sesi*, <https://www.amerikaninsesi.com/a/biden-in-demokrasi-zirvesi-ne-anlama-geliyor-/6320487.html>, (Erişim Tarihi: 08.04.2022).

²⁵ Aynı yer.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

şekillenmektedir. Nitekim ABD, NATO'nun doğu kanadını güçlendirmek amacıyla Polonya'ya iki adet Patriot füze savunma sistemi göndermeyi planlamaktadır.²⁶

Dahası ABD, Ukrayna'ya yaptığı askeri ve insani yardımları da Polonya üzerinden gerçekleştirmektedir. Örneğin Polonya'nın eski Sovyet yapımı uçakları Ukrayna'ya verme teklifi, ilk aşamada Washington yönetimi tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Fakat ABD, daha sonra bu öneriyi desteklemekten vazgeçmiştir. Zira ABD, Polonya'nın tüm Avrupa'yı içine çekecek bir savaşa yol açabileceği düşüncesiyle Moskova'yı tahrik edecek adımlar atmamaya özen göstermiştir.²⁷ Buna rağmen söz konusu gelişme, Polonya'nın Rusya-Ukrayna Savaşı'nda ABD açısından taşıdığı önemi net bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse Rusya-Ukrayna Savaşı vesilesiyle Polonya, ABD açısından vazgeçilemeyecek kadar kritik bir müttefik haline gelmiştir. Zaten savaş başladıktan sonra sırasıyla ABD Başkan Yardımcısı Kamala Harris, ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken ve ABD Başkanı Biden, Varşova'yı ziyaret etmiştir. Bahse konu olan ziyaretler, Beyaz Saray'ın Avrupa'nın savunulması ve dolayısıyla Rusya'nın durdurulması noktasında Polonya'ya verdiği önemi ortaya koymaktadır.

RUSYA

Moskova açısından Polonya hem Doğu Avrupa'da Rusya karşıtı kışkırtıcı eylemleriyle dikkat çeken hem de ABD'nin bölgedeki vekil aktörü olarak konumlanan bir devlet statüsündedir. Zira Rusya, bölgede Batı ve NATO lehine

26 "ABD, Polonya'ya 2 Patriot Bataryası Gönderiyor", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-polonyaya-2-patriot-bataryasi-gonderiyor/2528349>, (Erişim Tarihi: 26.03.2022).

27 "NATO Wants to AVOID GETTING DRAGGED into A War with Russia by Mistake", *Stars and Stripes*, <https://www.stripes.com/theaters/europe/2022-03-18/nato-avoid-war-russia-5389776.html>, (Erişim Tarihi: 26.03.2022).

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA POLONYA'NIN ARTAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

gelişen dengeden rahatsızlık duymaktadır.²⁸ Dolayısıyla Polonya'nın Avrupa güvenlik mimarisinde artan önemiyinin Rusya'yı huzursuz ettiği dile getirilebilir. Bu anlamda Moskova yönetimi Polonya'yı ABD'nin askeri desteğini elde etmeye çalışan bir aktör olarak görmekte ve Batı'nın çıkarlarını savunan bir bariyer şeklinde algılamaktadır.

Aslında Polonya'nın Ukrayna Krizi vesilesiyle önemini arttıran temel husus da Moskova-Varşova hattındaki münasebetlerde tarihten gelen güvensizlik hissinin hakim olmasıdır. Zira Polonya, Soğuk Savaş bittiğinden beri Rusya'yı bir tehdit olarak algılamakta ve Rus tehdidi konusunda Batılı devletleri uyarmaktadır. Özellikle de 2014 senesinde Ukrayna'nın işgal edilmesi sonrasında Varşova'nın çıkışları hız kazanmıştır. Bu yüzden de Ukrayna'ya yönelik Rus saldırısı, Polonya'nın tehdit algılamalarını güçlendirirken; Varşova'nın Batı ittifakı içerisinde üstlendiği rolü de pekiştirmiştir.

Kuşkusuz Polonya, Ukrayna'ya yapılan askeri yardımın ana güzergahı haline geldiği için Moskova'nın tepkisini çekmektedir. Bahse konu olan durum, Polonya'yı Rusya'nın hedefi haline getirebilir. Nitekim Rusya Devlet Duması Başkan Yardımcısı Vladimir Şamanov, Polonya'nın Birleşmiş Milletler (BM) Barış Güçlerini Ukrayna'ya göndermeyi teklif etmesinin ardından "Eğer Polonya, Rusya'ya girmeye kalkarsa onun başını ezeriz" diyerek Varşova yönetimini sert bir şekilde uyarmıştır.²⁹

Öte yandan Rusya'nın Polonya'ya olası müdahalesinin NATO Antlaşması'nın 5. maddesi kapsamında ittifakı harekete geçirebileceği düşünüldüğünde, Moskova'nın böylesi bir hamlede bulunması rasyonel gözükmemektedir. Dolayısıyla NATO, Polonya'nın olası Rus saldırısı

28 Kadir Ertaç Çelik-Mehmet Seyfettin Erol, "Aralık 2017 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Bağlamında ABD'nin Karadeniz Politikası ve Türkiye", *Karadeniz Araştırmaları*, 15(60), 2018, s. 115.

29 "Russia Warns it will 'SMASH' Poland If It Tries to Intervene in Ukraine War After Warsaw Proposed Sending in UN Peacekeeping Troops", *Daily Mail*, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-10647215/Russia-warns-SMASH-Poland-tries-intervene-Ukraine-war.html>, (Erişim Tarihi: 26.03.2022).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

karşısındaki temel sigortasıdır. Buna karşılık Varşova yönetimi ise Batı yanlısı-Rusya karşıtı duruşuyla Avrupa güvenlik mimarisinin en önemli sac ayağı ve NATO'nun doğu kanadının başlıca direnç noktası haline gelmiştir.

ALMANYA

Almanya, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki politikasını terk ederek Ukrayna Savaşı'nın ardından radikal kararlar almıştır. Bu kararların ilki, Ukrayna'ya silah gönderimiyken; ikincisi ise silahlanma hamlesidir. Bu durumda ise Avrupa güvenlik mimarisini tehdit eden Rus yayılcılığı etkili olmuştur. Bu kapsamda Rus yayılcılığının önüne set çekebilecek ilk ülke olarak Polonya dikkat çekmektedir. Aslına Polonya, Soğuk Savaş sırasında Batı Almanya'nın üstlendiği tampon bölge işlevini görmektedir.³⁰

Buna göre, NATO'nun savunma planlamasında olası Rus saldırılarını karşılamakla yükümlü ilk ülke Polonya; ikinci ülke de Almanya'dır. Yani Varşova ve Berlin, Moskova'ya karşı NATO'nun geliştirdiği ve geliştireceği stratejilerin en kritik iki aktörüdür. Bu anlamda Polonya, Almanya açısından Rusya'yla doğrudan karşı karşıya gelmesini engelleyen bir bariyer konumundadır. Bu yüzden de Almanya'nın Polonya'yla olan münasebetlerini derinleştireceği ve Berlin'in Varşova'ya askeri, siyasi ve ekonomik anlamda ciddi destek vereceği öne sürülebilir.

Almanya açısından Polonya'yı önemli kılan bir diğer husus da Rusya-Ukrayna Savaşı bağlamında oluşan göç hareketidir. Zira Varşova'nın uyguladığı açık kapı politikasının bir neticesi olarak Ukraynalı göçmenler, Polonya üzerinden Almanya'ya gitmeye çalışmaktadır. Bu çerçevede Polonya, Almanya'ya yönelik göç hareketini sınırlandıran bir tampon bölge işlevine sahiptir. Bu anlamda ilerleyen dönemde Berlin yönetiminin

³⁰ Grzegorz Gromadzki, *Perception of the Russia-Ukraine conflict in Germany and in Poland-an Ealuation*, Heinrich Böll Foundation, Warsaw 2015.

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA POLONYA'NIN ARTAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

Varşova yönetimiyle bir araya gelerek göçmenlere ilişkin bir Geri Kabul Anlaşması imzalamayı önereceği ve buna karşılık Polonya'ya maddi destek sağlayacağı öngörülebilir.

İNGİLTERE

İngiltere'nin Polonya ve Ukrayna üzerinden; yani Doğu Avrupa üzerinden Avrasya'ya açılmaya çalıştığı görülmektedir. Nitekim Avrupa AUKUS'u şeklinde nitelendirilen işbirliği anlaşması da bu üç devlet arasında gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla İngiltere, Avrasya jeopolitiğine güçlü bir şekilde dönmek istemekte ve bu kapsamda Doğu Avrupa ülkeleriyle savunma temelli işbirliklerini genişletmeye özen göstermektedir. Dolayısıyla Polonya'nın İngiltere nezdindeki ehemmiyeti de Rusya-Ukrayna Savaşı'yla birlikte artmıştır.

Öte yandan İngiltere, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın devam etmesini isteyen bir görüntü içerisindedir. Bu görüntü, İngiltere'nin Ukrayna'ya yönelik askeri yardımlardan da anlaşılmaktadır. Zira Londra, yaşanmakta olan süreci Doğu Avrupa'daki etkisini arttıracak bir durum şeklinde okumaktadır.

POLONYA'NIN SAVAŞA OLAN YAKLAŞIMI

Polonya, her krizin aynı zamanda içerisinde birtakım fırsatlar barındırdığı bilincinden hareketle, Rusya-Ukrayna Savaşı'nı kendi jeopolitik önemini arttıracak ve Batı'yla ilişkilerini onarmasına yardımcı olacak bir süreç olarak görmektedir. Dolayısıyla Varşova, Batı'ya daha fazla yaklaşıma çalışmaktadır. Zira Polonya, olası Rus saldırısı karşısında Batı'nın desteği olmadan ülkesini savunmanın yetersiz kalacağı yönünde bir kaygıya sahiptir. Esasen Polonya'nın göçmen politikası da Ukrayna'ya yönelik yardımların temel güzergahı olarak konumlanması da bundan kaynaklanmaktadır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Çeşitli kaygılarına rağmen Varşova, Ukrayna'daki savaşın kendisi için mühim fırsatlar doğurduğu kanaatinde. Nitekim Rusya'nın askeri anlamda Ukrayna'da yıpranması, Polonya açısından memnuniyet verici bir durumdur. Ayrıca Polonya, uzun yıllardır Rusya'nın Doğu Avrupa ülkelerini işgal etmeye hazırlanan askeri bir tehdit olduğunu dile getiren ve NATO'nun başlıca önceliğinin Rusya'yı caydırmak olduğunu savunan bir aktör olarak gelinen noktada kendi tezlerinin haklılığı üzerinden propaganda yaparak Batı nezdindeki imajını tazelemektedir.

Bununla birlikte Polonya'nın algıladığı Rus tehdidi hasebiyle AB'den ziyade; NATO'yla olan ilişkilerine önem verdiği görülmektedir. Zira Varşova yönetimi, AB'yi ekonomik işbirliği yapılabilecek bir örgüt olarak görürken; NATO'yu dış politika ve güvenlik alanlarında işbirliği yapabileceği bir partner şeklinde değerlendirmektedir. NATO içerisinde de Varşova, Kıta Avrupası ülkelerinden ziyade; kendisini Washington yönetimine yakın bir aktör olarak görmektedir.

Mevcut durumda Polonya, söz konusu savaşın kendisi için bir fırsata çevirmektedir. Zira Polonya'nın Batı nezdindeki önemi artmıştır. Bu durumu da AB'yle yaşadığı sorunları onarma noktasında kullanmaktadır. Zira Polonya'nın son yıllarda demokrasiden uzaklaştığı yönündeki eleştiriler artmıştı. Fakat Rusya-Ukrayna Savaşı esnasında yaşanan gelişmeler, Batı'nın Polonya'ya ideolojik değil; jeopolitik duruşu ve tercihleri çerçevesinde yaklaşmasına yol açmaktadır. Bu anlamda AB'nin önceliğinin değiştiği öne sürülebilir. Elbette bu durum iktidardaki PiS'in de elini kuvvetlendirmektedir.

Dahası göçmen sorunu karşısında Varşova'nın üstlendiği rol de AB ülkelerini rahatlatmıştır. Nitekim Polonya, yaklaşık 2.5 milyon Ukraynalıya ev sahipliği yaparak en fazla Ukraynalı göçmen ağırlayan ülke haline gelmiştir.

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA POLONYA'NIN ARTAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

Öte yandan Polonya, Rusya'ya yönelik yaptırımlar konusunda, mevcut yaptırım kararlarını yetersiz bulmakta ve topyekun bir ambargoyu savunmaktadır. Tüm Rus banklarının Swift sisteminden çıkarılması, Avrupa limanlarının Rus gemilerine kapatılması gibi talepleri bulunmaktadır. Varşova'nın bu politikası, henüz destek bulmamıştır. Ancak Polonya, durduğu nokta ve yaptığı çıkışlar Doğu Avrupa ülkelerinin sözcülüğünü ve dolayısıyla bölgesel liderliğini yapma imkanı elde etmiştir.

Özetle Polonya, Rusya'ya ağır yaptırımlar uygulanmasını ve böylelikle Rus tehdidinin ortadan kaldırılmasını savunmaktadır. Bu duruşu ise Varşova yönetimini, Washington ve Londra nezdinde güvenilir partner haline getirmektedir.

SONUÇ

Rusya-Ukrayna savaşının yarattığı en önemli sonuçlardan biri, Polonya'nın stratejik öneminin artmasıdır. Bu süreçte Varşova, Washington'un vazgeçilmez müttefiklerinden biri haline gelmiştir. Bu durum, olumlu bir gelişme gibi görünse de sıcak bir çatışmaya sınır komşusu olması, Polonya açısından son derece ağır bir güvenlik sorunu yaratmaktadır. Varşova yönetiminin karşılaştığı güvenlik sorunu ise NATO'nun sınırlarının kırılmasını göstermekte ve tüm NATO ülkelerini riske sokmaktadır. Buna rağmen Polonya, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in asıl hedefinin Batı'yı bölmek ve dolayısıyla Atlantik İttifakı'nı zayıflatmak olduğunu düşünmektedir. Bu anlamda Polonya, Avrupa güvenlik mimarisinde üstlendiği rol ve savaş sırasındaki tutumuyla Rusya'nın bu politikasının akamete uğraması noktasında kritik bir işlevi yerine getirmektedir.

Anlaşılacağı üzere, Polonya'nın Avrupa güvenliği noktasında üstlendiği rol, Batı açısından oldukça mühimdir. Bu nedenle de NATO'nun temel önceliğinin Rus yayılcılığı karşısında Avrupa'nın güvenliğinin sağlanması olduğu bir ortamda, Polonya'da ittifakın doğu kanadının lideri

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

haline gelmiş ve Avrupa ülkeleri tarafından ön cephe şeklinde algılanmıştır. Zira Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Polonya'ya sıçraması, NATO açısından da askeri gerilim anlamına gelmektedir. Bu da NATO sınırlarının kırılmasını göstermektedir.

Söz konusu kırılmanın aşılabilmesi amacıyla Polonya, Ukrayna'ya yönelik askeri ve insani yardımların ulaştırıldığı temel güzergah haline gelmiştir. Bu anlamda Varşova yönetimi, Kiev'e yardım etmek için tabiri caizse seferber olmuştur. Aynı zamanda Polonya, mevcut savaşı Avrupa'yla olan ilişkilerindeki anlaşmazlık noktalarını gidermek için de fırsata çevirmiştir. Ancak Polonya'nın zaafı da vardır. Bu zaafın başında savaşın etkisiyle oluşan göçmen hareketinin yaratacağı ekonomik, güvenlik ve sosyolojik temelli sorunlar gelmektedir.

Daha da önemlisi Polonya, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik müdahalesi vesilesiyle algıladığı tehdidin ne kadar ciddi boyutta olduğu realitesiyle yüzleşmiştir. Üstelik bu ülkenin Rus tehdidiyle tek başına başa çıkması mümkün değildir. Dolayısıyla Varşova yönetimi, Batı'dan gelecek desteğe muhtaçtır. Bu yüzden de Polonya, Rusya'ya topyekun ambargo uygulanmasını savunmakta ve başta ABD olmak üzere NATO müttefiklerinden aldığı ve alacağı destek vesilesiyle Moskova yönetiminin üzerindeki baskıyı arttırmanın yollarını aramaktadır.

Tüm bu bilgilerden hareketle, coğrafi konumu itibarıyla kritik bir bölgede yer alan Polonya'nın Avrupa güvenlik mimarisine yönelik tehditler açısından tampon bölge haline geldiği söylenebilir. Bu da NATO'nun doğu kanadının güçlendirilmesi hedefi doğrultusunda Polonya'ya daha fazla askeri destek verileceği anlamına gelmektedir. Yaşanan gelişmeler, Polonya'yı Almanya'yla birlikte NATO savunmasının yeni merkezi haline getirmiştir. Bu çerçevede Polonya'nın NATO savunma konseptinde taşıyacağı önemin artacağı öngörülebilir. Ayrıca Polonya, Almanya açısından da ön cephe şeklinde değerlendirilerek desteklenecektir.

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA POLONYA'NIN ARTAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

Kısacası Polonya'nın NATO içerisindeki ağırlığı artmıştır. Kuşkusuz bu durum NATO içinde Rusya'yı temel tehdit şeklinde nitelendiren Baltık ülkeleri, Macaristan ve Doğu Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok devletin Polonya'yı bölgesel lider olarak görmesine yol açacaktır. Bu da Polonya'nın jeopolitik öneminin arttığını göstermektedir. Bu yüzden Varşova yönetimi, Kiev'i desteklemeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

"ABD, Polonya'ya 2 Patriot Bataryası Gönderiyor", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-polonyaya-2-patriot-bataryasi-gonderiyor/2528349>, (Erişim Tarihi: 26.03.2022).

"How Will the War in Ukraine Affect Polish Politics?", *Notes from Poland*, <https://notesfrompoland.com/2022/03/03/how-will-the-war-in-ukraine-affect-polish-politics/>, (Erişim Tarihi: 26.03.2022).

"NATO Wants to AVOID GETTING DRAGGED into A War with Russia by Mistake", *Stars and Stripes*, [stripes.com/theaters/europe/2022-03-18/nato-avoid-war-russia-5389776.html](https://www.stripes.com/theaters/europe/2022-03-18/nato-avoid-war-russia-5389776.html), (Erişim Tarihi: 26.03.2022).

"NATO, Doğu Kanadını Güçlendiriyor: Çok Uluslu Savaş Grupları Kuruldu", *Milli Gazete*, <https://www.milligazete.com.tr/haber/9852811/nato-dogu-kanadini-guclendiriyor-cok-uluslu-savas-gruplari-kuruldu>, (Erişim Tarihi: 11.04.2022).

"Poland: On the Front Line of European Security", *Hoover Institution*, <https://www.hoover.org/events/conversation-general-rajmund-andrzejczak-poland>, (Erişim Tarihi: 05.05.2022).

"Poland", *The CIA Factbook*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/poland/>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

"Russia Warns It Will 'SMASH' Poland If It Tries to Intervene in Ukraine War After Warsaw Proposed Sending in UN Peacekeeping Troops", *Daily Mail*, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-10647215/Russia-warns-SMASH-Poland-tries-intervene-Ukraine-war.html>, (Erişim Tarihi: 26.03.2022).

"The North Atlantic Treaty", *North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm, (Erişim Tarihi: 05.05.2022).

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA POLONYA'NIN ARTAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

ABDO, Maj. Habib, "The Geopolitics of Poland: A Regional Power in the Making", *Leb Army*, <https://www.lebarmy.gov.lb/en/content/geopolitics-poland-regional-power-making>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

BOBİNSKİ, Andrzej, "Poland's Frozen Conflict over Rule of Law", *GMFUS*, <https://www.gmfus.org/news/polands-frozen-conflict-over-rule-law>, (Erişim Tarihi: 24.04.2022).

ÇELİK, Kadir Ertaç-Mehmet Seyfettin Erol, "Aralık 2017 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Bağlamında ABD'nin Karadeniz Politikası ve Türkiye", *Karadeniz Araştırmaları*, 15(60), 2018, s. 100-123.

EROL, Mehmet Seyfettin-Şafak Oğuz, "Hybrid Warfare Studies and Russia's Example in Crimea", *Gazi Akademik Bakış*, 9(17), 2015, s. 261-277.

FLEİSHMAN, Jewffrey, "In Poland, Support for US on Iraq Seen as Unappreciated from Contracts to Visas, a Feeling of Mistreatment", *Arshive Boston*, http://archive.boston.com/news/world/articles/2004/12/19/in_poland_support_for_us_on_iraq_seen_as_unappreciated/, (Erişim Tarihi: 28.04.2022).

FRIEDMAN, George, "The World and a Small War", *Geopolitical Features*, <https://geopoliticalfutures.com/the-world-and-a-small-war/>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

GİLCHRİST, Karen, "Three Million Migrants Have Now Fled Ukraine-with the Majority Going to Poland. That Could Have Major Repercussions", *CNBC*, <https://www.cnbc.com/2022/03/16/russia-ukraine-war-refugees-flee-to-poland-with-economic-political-impact.html>, (Erişim Tarihi: 28.03.2022).

GROMADZKİ, Grzegorz, *Perception of the Russia-Ukraine Conflict in Germany and in Poland-an Ealuation*, Heinrich Böll Foundation, Warsaw 2015.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

KARAOĞLU, Orhan, "Polonya'nın Jeopolitik Önemi Artıyor", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/polonyanin-jeopolitik-onemi-artiyor/2568211>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

KRANZ, Michal, "How the Russia-Ukraine Crisis Is Turning Poland Into a Strategic Player", *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2022/02/23/poland-ukraine-russia-crisis-nato-strategic-role-military-diplomacy-war/>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

KRASTEV, Ivan-Mark Leonard, "The Crisis of European Security: What Europeans Think About the War in Ukraine", *ECFR*, <https://ecfr.eu/publication/the-crisis-of-european-security-what-europeans-think-about-the-war-in-ukraine/>, (Erişim Tarihi: 05.05.2022).

MACKINDER, John Halford, *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*, Constable Publishers, London 1942.

RİDGWELL, Henry, "Polexit: Is Poland About to Quit the European Union?", *Voice of America*, <https://www.voanews.com/a/polexit-is-poland-about-to-quit-the-european-union-/6266377.html>, (Erişim Tarihi: 27.03.2022).

ROHAC, Dalibor, "Hungary and Poland Aren't Democratic. They're Authoritarian", *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2018/02/05/hungary-and-poland-arent-democratic-theyre-authoritarian/>, (Erişim Tarihi: 27.03.2022).

SİNGH, Derpan, "After Ukraine, Why Poland is New Russia-West Flashpoint", *India Today*, <https://www.indiatoday.in/news-analysis/story/after-ukraine-why-poland-is-new-russia-west-flashpoint-1928207-2022-03-22>, (Erişim Tarihi:27.03.2022).

STRZELECKİ, Marek-Tsvetelia Tsoleva, "Explainer: Options for Poland and Bulgaria After Russia Supply Halt", *Reuters*, <https://www.reuters.com/business/energy/options-poland-bulgaria-after-russia-supply-halt-2022-04-27/>, (Erişim Tarihi: 28.04.2022).

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA POLONYA'NIN ARTAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

TEİFUKOVA, Riana-Mehmet Seyfettin Erol, "Russian Hybrid War: From Theory to Practice", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 2017, s. 33-67.

TESLOVA, Elena, "Kremlin Spokesman Slams Poland's Rhetoric Against Russia", <https://www.aa.com.tr/en/russia-ukraine-war/kremlin-spokesman-slams-polands-rhetoric-against-russia/2580902>, (Erişim Tarihi: 06.05.2022).

TİMOÇİN, Dilge, "Biden'in Demokrasi Zirvesi Ne Anlama Geliyor?", *Amerikanın Sesi*, <https://www.amerikaninsesi.com/a/biden-in-demokrasi-zirvesi-ne-anlama-geliyor-/6320487.html>, (Erişim Tarihi: 08.04.2022).

STRUCTURED ABSTRACT

Poland, which was a member of the Eastern Bloc during the Cold War, is one of the main countries affected by the geopolitical changes that took place in Central and Eastern Europe in the early 1990s. The Warsaw administration first remained neutral for a while after the collapse of the Soviet Union, and then became a member of the North Atlantic Treaty Organization (NATO) in 1999 and the European Union (EU) in 2004. Therefore, Poland is an important regional power located on the border with Ukraine.

Poland is a country that stands out as a Western ally because it is a member of both the EU and NATO. At the same time, Poland was among the countries most affected by the Russia-Ukraine War, which started on February 24, 2022, as it is neighbor to Ukraine.

Currently, the Warsaw administration is dealing with two important issues, both to protect its borders and to host refugees from Ukraine without chaos. This situation brings Poland to face various problems due to both security and economic reasons.

Undoubtedly, this situation causes Poland to perceive much more threats compared to the past, and increases its importance in maintaining and defending the European security architecture. As a matter of fact, there is serious concern among Poles about the possibility of Russian invasion. However, despite this, Polish decision makers consider the country's increasing geopolitical importance as an important achievement. Because Poland, which has had some problems in its relations with Europe in recent years, saw the Russian occupation in Ukraine as an opportunity to freeze these issues and therefore to repair its relations with the West. Moreover, Poland began to be perceived as the front line in ensuring European security. In addition, Eastern European countries, which perceived a threat from Russia, started to see Poland as a regional leader.

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA POLONYA'NIN ARTAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

One of the most important results of the Russia-Ukraine war is the increase in the strategic importance of Poland. In this process, Warsaw has become one of Washington's indispensable allies. Although this situation seems like a positive development, the fact that it is a border neighbor to a hot conflict creates an extremely serious security problem for Poland. The security problem faced by the Warsaw administration shows the fragility of NATO's borders and puts all NATO countries at risk. Despite this, Poland thinks that the main goal of Russian President Vladimir Putin is to divide the West and therefore weaken the Atlantic Alliance. In this sense, Poland, with its role in the European security architecture and its attitude during the war, fulfills a critical function at the point of failing this policy of Russia.

As it can be understood, Poland's role in European security is very important for the West. For this reason, in an environment where the main priority of NATO was to ensure the security of Europe against Russian expansionism, Poland became the leader of the eastern wing of the alliance and was perceived as the front line by European countries. Because the spillover of the Russia-Ukraine War to Poland also means military tension for NATO. This shows the fragility of NATO's borders.

In order to overcome this vulnerability, Poland has become the main route through which military and humanitarian aid is delivered to Ukraine. In this sense, the Warsaw administration mobilized to help Kiev, so to speak. At the same time, Poland has turned the current war into an opportunity to resolve the points of disagreement in its relations with Europe. However, Poland also has its weaknesses. At the beginning of these weaknesses are the economic, security and sociological-based problems that will be created by the immigrant movement, which is caused by the war.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

More importantly, Poland faced the reality of the seriousness of the perceived threat through Russia's intervention in Ukraine. Moreover, it is not possible for this country to cope with the Russian threat alone. Therefore, the Warsaw administration needs support from the West. Therefore, Poland defends the implementation of a total embargo against Russia and seeks ways to increase the pressure on the Moscow administration, thanks to the support it receives and will receive from NATO allies, especially the USA.

Based on all this information, it can be said that Poland, which is in a critical region due to its geographical location, has become a buffer zone in terms of threats to the European security architecture. This means that more military support will be given to Poland in line with the goal of strengthening NATO's eastern flank. The developments have made Poland, together with Germany, the new center of NATO defense. In this context, it can be predicted that Poland's importance in the NATO defense concept will increase. In addition, Poland will be supported by being evaluated as the front line for Germany.

In short, Poland's weight in NATO has increased. Undoubtedly, this situation will cause many states, especially the Baltic countries, Hungary and Eastern European countries, which describe Russia as the main threat within NATO, to see Poland as a regional leader. This shows that the geopolitical importance of Poland has increased. Therefore, the Warsaw administration will continue to support Kiev.

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC*

Körfez İşbirliği Konseyi'ne Yönelik Rus Dış Politikası

Ahmed ALQEDRA**

Abstract

This article discusses the Russian foreign policy towards the GCC, by addressing the basics of Russian policy during the era of President Vladimir Putin, in order to restore Russia's role and active position in the international environment. This article also discusses the Russian foreign policy towards the GCC and then focuses on the most important Russian determinants towards the GCC, specifically the economic and military. The study reached a main conclusion, which is that the Russian policy towards the GCC comes in the context of the strategic goals towards the Middle East, which comes within the Russian vision of a multipolar international system through a network of alliances and relations with countries of the world and participation in them.

Keywords: Russia, Foreign policy, GCC, Economy, Military.

Öz

Makalemizde, Rusya'nın uluslararası ortamdaki rolünü ve aktif konumunu yeniden canlandırmak için Başkan Vladimir Putin döneminde Rus politikasının temellerini ele alarak Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerine yönelik Rus dış politikasını tartışmaktadır. Bu makale ayrıca Rusya'nın Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerine yönelik dış politikasını tartışmakta ve daha sonra Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerine yönelik Rusya'nın en önemli belirleyicilerine, özellikle ekonomik ve askeriye odaklanmaktadır. Çalışmamızda, Rusya'nın Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerine yönelik politikasının, Rusya'nın bir ittifaklar ve ilişkiler ağı aracılığıyla çok kutuplu bir uluslararası sistem vizyonu içinde yer alan Orta Doğu'ya yönelik stratejik hedefler bağlamında geldiği ana sonuca ulaştı.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Dış politika, GCC, Ekonomi, Askeri.

* Received on: 17.01.2022

Accepted on: 25.04.2022

** PhD Student, Sakarya University, e-mail: qedra2003@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3940-8241.

INTRODUCTION

The Middle East region, and specifically the Arab Gulf region, has received great attention from the international and regional major powers since ancient times, due to its geopolitical and strategic importance. The Arab Gulf region formed an environment of competition and conflict between the major powers to impose control over it and control all political, economic, geographic and security aspects, with the aim of protecting and promoting its strategic interests, in light of the shifts in the international environment in terms of balances of power.

Recently, we note a Russian return to the Arab Gulf region through the development of relations with the GCC of the region, in line with the Russian trends aimed at ensuring the achievement and maximization of its interests, and contribute to restoring its role and status in the region and influencing the current international system, by taking advantage of the developments in the East The Middle East since September 11, 2001, and the successive developments during the Arab Spring revolutions, which resulted in the formation of international and regional alliances, as well as the emergence of new players from states and non-states, and the growing threat of terrorism. Not to mention the economic issues specifically related to energy sources (Oil and Natural Gas).

The article aims to try to understand the trends of Russian foreign policy during the era of President Putin, and its policy towards the Arab Gulf region, in light of the Russian-American competition for strategic areas of influence. The article also aims to identify the areas that Russia attaches importance toward the GCC.

The problem that the article stems from is that there is a new trend on the part of the Russian decision-maker in increasing influence and interest in toward the GCC, based on the Russian geopolitical vision, in line with its revisionist policy of the structure of the international system.

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

Russia during Putin's era has increased its interference in the Middle East, and doing a more active role in the region's issues and crises (political, economic, security, etc.), as it sees that the capabilities and elements of power that it has become, making it an international power and have an advanced role in international politics and the balance of power.

The main question that the article seeks to answer is: Does Russia have a foreign policy specific toward the GCC, or is this policy part of the Russian national security concept and the new foreign policy concept? To answer this question, the article adopts the descriptive analytical method.

The research study is divided into two sections: First: Russian foreign policy under Putin, second: Russian Policy towards GCC, and third: Russian determinants with GCC.

RUSSIAN FOREIGN POLICY UNDER PUTIN

Russian in the international community has stepped up both domestic and foreign policy, where President Vladimir Putin has succeeded in carrying out a political and economic restructuring, and this situation has taken root, especially with the arrival of Prime Minister Démetri Medvedev, who has developed the five principles known as the "Medvedev Principle":¹ Russia recognizes the primacy of the basic principles of international law, the world must be multipolar, Russia does not want to confront any other country, protecting the lives and dignity of our citizens wherever they are, there are areas where Russia enjoys privileged interests. This means developing ties and relationships and building friendly relations with countries and friends.²

¹ Maryam Yaqoub, "The Impact of the Russian Rise on Russian-American Relations During the "Putin and Obama" Era", *Democratic Arab Center for Strategic, Political and Economic Studies*, <https://democraticac.de/?p=35126>, (Date of Accession: 29.10.2021).

² "The Medvedev Doctrine and American Strategy", *Startfor World View*, <https://worldview.stratfor.com/article/medvedev-doctrine-and-american-strategy>, (Date of Accession: 29.10.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Russia tried to follow a new policy based on the trend towards the West through partnership and cooperation in order to get out of the economic hardship that was the result of the collapse of the Soviet Union. This came through a set of steps taken by Russia, represented in joining Western political and economic institutions and agreeing with the West on issues of common interest. Also Russia realized its inability to continue to produce weapons, due to the high costs of production in light of the low economic situation. In addition, it began to implement a policy of political and diplomatic openness, in line with international changes, which suggests that Russia has begun to follow a more realistic policy.

Russia's return to the international arena has led to an important development and change in the system of international politics and the balance of power at the international level, the first of which is the return of realistic Russian politics without relying on the ideological dimension, to play an active role in the international arena. The second is the domination of geopolitical conflicts over geographic and economic conflicts in determining the future of international balance and relations between the major powers in the international system.³

Therefore, Russia has begun a reform process related to the changes in the international arena and the structure of the international system led by the U.S., as Russia was not willing to move away from international politics and its interactions, nor to withdraw into itself. Russia has begun a comprehensive reform process to restore its position, prestige and role on the international arena, to be able to deal with the complexities of the scene on the international scene. Therefore, it began defining the features of its foreign policy and national security strategy, on realistic bases away from ideological ones.

³ Waseem Kalajia, *Eurasian Russia under President Vladimir Putin*, Arab House of Science Publishers, Beirut 2016, p. 15.

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

Russian foreign policy reflects most of the classic realist theses, by focusing on the central role of the state in international relations, the importance of power and the balance of power in politics and international affairs, as well as attention to national interests.⁴ On the other hand, one of the classic realist assumptions of an anarchic international system is a special concern for state power and military capabilities. Thus, the effectiveness of a state's foreign policy depends on its power, especially its military. This, in turn, means that the state is interested in increasing its military power and capabilities. From the point of view of classical realism, power is a vital goal in itself. For Russia, the military side has played an active and important role in shaping foreign policy and in facing challenges that may affect Russian national security.⁵

On the other hand, the neo-realism theory focuses on two basic assumptions: the chaos of the international system, which means that there is no hierarchical organization of power that would regulate relations between states. The second assumption is the rationality of states, which see that relations between states are based on strength and continuous struggle to achieve security, and to confront any internal or external aggression.

Therefore, given that the international system is chaotic, which means that there is no global central power capable of imposing its rules on the community of sovereign states, which makes the state focus on securing and preserving its national interests, which remain the primary criterion for the effectiveness of the state's foreign policy. In the case of Russia, the priority of national interests is in fact absolute, as this can be clearly seen in all official state documents, including the concept of foreign policy, as well as the state's military doctrine.

⁴ Jacek Wieclawski, "Contemporary Realism and the Foreign Policy of the Russian Federation", *Center for Promoting*, 2(1), 2011, p 171.

⁵ *Ibid.*

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The new realism in international relations faces a problem in the ability to understand and explain the dynamics of Russian foreign policy, especially since Russia opposes the structure of the international system led by America, in addition to Russia's rejection of its position within the system, considering that it is no longer a marginal power, but rather Among the major active powers, Russia has tendencies and aspirations to play an advanced role in international politics. After the collapse of the Soviet Union and the transition from a bipolar system to a unipolar system, Russia opposed the policies of the U.S., and began to demand a new multipolar international order that reflects the new role and status of Russia.⁶

Most of the readings and analyses of Russian external conduct suggest that the parameters that characterize Russian foreign policy have receded towards realism. Accordingly, the real Russian elite has adopted several proposals and directions, the most important of which are :The need to reposition Russia on the international scene in order to ensure that its priority interests are respected in a world now seen as a multipolar world and that it is no longer unipolar or bipolar. For its representatives, the international arena is "competitive", and everyone within nations must seek to ensure its independence and defence by its own means. Given the competitive and expansionist ambitions of the West, the Russian elite had to think realistically, as it was necessary to re-establish ties with the major regional powers of western countries, to ensure new opportunities for the Russian economy when needed in order to lift western pressure and permanent bargaining on Russia. ⁷

⁶ Wieclawski, *op.cit.*, p. 174.

⁷ Alsseyd Lusifi, "Geopolitics of Russian Foreign Policy towards the Arab Region: A Reading of the Explanatory Power of Realist Theory", *Algerian Journal of Security and Development*, 13, 2018, p. 160-161.

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

Today, Russia is seen as a great power due to its large geographical area, abundant energy resources and nuclear capabilities, not to mention its permanent seat on the Security Council. All of this gave Russia an advantage and a way to increase its geopolitical influence in many different strategic regions including the Middle East.⁸ After Putin came to power, Russia's foreign policy seemed more ambitious and resolute, and this is due to the increasing economic strength and the concentration of political power, especially in light of the changes in the international environment, which served as an opportunity that Russia has begun to exploit and benefit from in order to reposition itself in the international system.⁹

Russia began to develop its foreign policy according to several considerations, the most important of which are: the surrounding challenges and national goals, which are affected by a number of factors, most notably: geopolitical, economic, ideological, ethnic and religious. Today, Russia considers itself one of the major powers on the international scene, therefore Russia has developed the view that reaching the status of a superpower is extremely important to its continued political, economic, and security presence, within a complex international environment. In accordance with its strategic goals, Russia considers the international system to be a network of alliances and relations that seeks to adapt it according to its view and ambitions. Therefore, Russian foreign policy is designed to advance this goal by influencing the international environment and working to offer solutions to changing conditions.¹⁰

⁸ Emel Parlar Dal-Emre Erşen, "Russia and the Changing International System: An Introduction", Emel Parlar Dal-Emre Erşen, eds., *Russia in the Changing International System*, Palgrave Macmillan, Switzerland 2020, p. 3-4.

⁹ Ingmar Oldberg, "Russia's Great Power Strategy under Putin and Medvedev", *Swedish Institute of International Affairs*, 1, 2010, p. 2.

¹⁰ Zvi Magen, "Russia and the Middle East: Policy Challenges", *The Institute for National Security Studies*, 127, 2013, p. 13.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Therefore, in recent years, Russia has adopted positions in foreign policy that have revived aspirations to restore balance to the top of the international system in order to preserve its interests. Many developments on the international scene played a major role in redrawing the map of influence in the Middle East, as Russia found itself in front of many golden opportunities that would return it to its previous role in international politics, especially after the events of the Arab revolutions. Along the same lines, Russia has worked to strengthen its relations with the countries of the region and update the list of its allies, including those countries that are in an alliance with the U.S.. As a result, Russian foreign policy has become based on providing all forms of support to countries with which it has established mutual relations, such as: political, diplomatic, economic and military support. The main impetus for the new directions of Russia is driven by two dimensions: the first is internal gains in the Russian economy and internal stability. Second, support traditional allies, search for new allies, and map relationships that serve Russian interests within the region.¹¹

The objectives of Russian foreign policy can be summarized at this stage in the following points: Nationalize Russian foreign policy, emphasize the need for Russia to regain the status it has lacked since its inception, and ending the American uniqueness of the international system. Seeking privileged relations and strategic cooperation with former friends of the Soviet Union. Agree with regional neighbors on how to establish peace and stability in the region. Realism in thinking, increasing cooperation and strengthening relations with the Commonwealth of Independent States (CIS). Preventing the spread of political and military conflicts leading to instability in Central Asia. Promoting democracy in Russia.¹²

¹¹ Mustafa Saleh, "Consolidating Influence: The Russian Role in the Middle East", *The Arab Center for Research and Studies*, <https://www.acrseg.org/40960>, (Date of Accession: 29.10.2021).

¹² Ahmed Al-Tahlawi, "Reclaiming the Role: Internal and International Determinants of Russian Policy", *Arab Center for Research and Studies*, <http://www.acrseg.org/16360>, (Date of Accession: 10.29.2021).

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

In the same context: strengthening Russian capabilities and maintaining Russian national security and Russian territorial integrity. Securing the right conditions for economic development. Reject the rules of the zero game and abide by the balance of interest formula. Establishing a multipolar international order by emphasizing the independence and balance of Russian foreign policy, while taking into account the interests of other countries, while firmly rejecting a world ruled by a single pole. Establishing world peace, by avoiding military conflicts and emphasizing the principle of cooperation and friendship with the peoples of the countries of the world, a fundamental requirement for Russia's economic growth.

Combating terrorism, this goal stems from Russian security interests, as it feels the growing wave of chaos on its southern borders in the Caucasus and Central Asia.¹³

On the other hand, the rapid recovery of the Russian economy during the first term of Vladimir Putin's presidency played a role in reducing Russia's dependence on foreign economic aid, enabling Russia's leaders to demonstrate resistance to Western policies that failed to meet Russia's expectations. The sense of disregard for Russia's interests has motivated Russia's more assertive behavior on the international stage. As a result of Putin's assertion that Russia is a great power, it became the mainstay of Russia's foreign policy, while pragmatism and the pursuit of national interest became the mainstay of Russian foreign policy principles and orientations.¹⁴

On the other hand, the "Russia Foreign Policy Conception" represents a system of views on the content and principal areas of the Russia foreign policy activities. The "Concept" was adopted in the Russian National Security

¹³ Hassan Al-Awadi, "Russian Foreign Policy During of President Vladimir Putin Era", *Democratic Arabic Center for Strategic, Political and Economic Studies*, 2017, p. 1-2.

¹⁴ "Foreign Policy of the Russian Federation", *International Yearbook CIDOB 2010, Barcelona Centre for International Affairs*, Barcelona 2010, p. 224-225.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Document by Decree No. 24 of the Russian President on January 10, 2000.¹⁵ As the two most important concepts of Russian foreign policy, according to Putin: Realism and Pragmatism.¹⁶ The “Concept” focused on “attempts to create a structure of international relations based on the hegemony of advanced Western countries in the international community, under the leadership of the U.S., designed for unilateral solutions (mainly by the use of military force) of major issues in world politics in circumvention of the foundational rules of international law”. The document says, “a number of countries are intensifying their efforts to weaken Russia politically, economically, militarily and in other ways” and identifies NATO expansion as one of the main threats “in the international sphere”.¹⁷

Also, the “foreign policy concept of the Russian Federation”, adopted by President Vladimir Putin in November 2016, noted that the main objective of the state’s foreign policy activities is the need to “consolidate the status of the Russian Federation as a center of influence in the current world.” Russia wants to regain its status as a superpower and have a presence in all regions of the world. As the Russian President declared, “Russia’s borders never end.” This presence, in accordance with this concept, is a tool for maintaining “national security, sovereignty, and territorial integrity”, as well as a way to assert Russia’s “position in global economic relations to prevent any discrimination against Russian goods, services and investments”.¹⁸

¹⁵ Andrei Melville-Tatiana Shakleina, *Russian Foreign Policy in Transition: Concepts and Realities*, Center European University Press, Hungary 2005, p. 89.

¹⁶ Elnur Hasan Mikail-Muhsin Yilmazchoban, “Vladimir Putin Era Russian Foreign Policy”, *Open Journal of Political Sciences*, 8(4), 2018, p. 341.

¹⁷ Anna Borshchevskaya, “Russia in the Middle East: Motives, Consequences, Prospects”, *The Washington Institute for Near East Policy*, 2016, p. 4.

¹⁸ Grigory Kosach-Elena Melcomian, “Moscow’s Strategy under Putin: The Russian Federation is the Center of New World Influence”, *Opinion on the Gulf Journal*, 134, 2019, p. 14.

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

From the above it is clear that the Russian foreign policy is based on restoring its position and role in international politics, playing an active and influential role in international interactions, and enhancing its position among the major international powers, in order to reposition it again in the international system, based on the “concept of foreign policy” that it adopted Russia, by adopting a policy of review. It is based on breaking the American hegemony and exclusivity in the leadership of the international system, by expanding its network and strategic influence in vital regions, such as the Middle East, in line with its vision of the international system. to convert it into a multipolar system. Within the same geopolitical scope that Russia attaches importance to in its foreign policy, Russia’s orientations towards the GCC come within the same context, as it is one of the geopolitical areas of strategic importance in Russian policy. This is what will be discussed in the second section of this article.

RUSSIAN POLICY TOWARDS GCC

The orientations of Russian foreign policy for the post-Cold War period are among the most important dilemmas that it faced in light of the international and regional developments represented by the disintegration of the Soviet Union, and the formation of the new unipolar international system under its leadership. from the U.S. As a result, the Russian foreign policy-making circle was divided over the nature of the foreign policy that should be pursued and that is supposed to achieve Russian goals, especially since the goals of Russian foreign policy have been identified as part of an attempt to restore the status and role, as well as make some basic changes in line with the international situation. Russia relied on multiple circles to ensure the possibility of achieving its political and economic stability. Therefore, the Arabian Gulf region was of interest to the Russian policy maker.¹⁹

¹⁹ Ammar Hamid Yassin, “Russian Foreign Policy towards the Persian Gulf for the Post-2001 Period”, *Journal of Political Science*, 51, 2016, p. 183.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Arab world has always been a region geographically close almost immediately to Russia, and of strategic and geopolitical importance throughout the ages; Despite the stretch of the Russian coast, its ports were not navigable for most of the year due to freezing. Hence, access to the warm waters of the Arabian Gulf and the Mediterranean via the Black Sea was of great strategic importance for Russia. The region did not lose its importance with the dissolution of the Soviet Union and the end of the Cold War. Rather, it increased in light of the pragmatic vision from which Moscow launched its foreign policy and its international and regional relations. Russian-Arab relations have witnessed a remarkable recovery since the beginning of the millennium, Moscow was able to restore its relations with its traditional allies in the region on new grounds.

But the most obvious thing is the unprecedented development in Russia's relations with the Arab Gulf states, especially Saudi Arabia, in the context of Russia's pursuit of a strategic partnership in the energy field,²⁰ with the GCC countries.

The tendencies of Russia towards warm waters are known historically, and it itself was the main driving factor in its policy towards the Arabian Gulf, which it wanted to reach through the Arabian Gulf lands in particular.²¹ The return of Putin to the presidency in 2012 resulted in a much higher level of Russian engagement in issues relevant to the GCC.²² The relations between Russia and the GCC took on a new character, in line with President Putin's proposal, on the importance of bringing about a change in foreign policy.²³

²⁰ Nourhan Al-Sheikh, "Russia and the Geostrategic Changes in the Arab World", Ahmed Saeed Nofal, ed., *The Geostrategic Repercussions of the Arab Revolutions*, The Arab Center for Research and Policy Studies, Beirut 2014, p. 289-290.

²¹ Al-Seikh, *op.cit.*, p. 187.

²² Li-Chen Sim, "Russia's return to the Gulf", Fulton Jonathan-Sim Li-Chen, ed., *External Powers and the Gulf Monarchies*, Routledge, London 2018, p. 37.

²³ Elena Melkumyan, "A Political History of Relations between Russia and the Gulf States", *Arab Center for Research and Policy Studies*, Doha 2015, p. 11.

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

However, Russia's foreign policy toward the Arabian Gulf region, especially toward the GCC is described as inconsistent. This is due to a combination of factors such as: Russia's relentless attempts to reassert its position and global influence. A large part of Russia's participation in the Arab Gulf region, in particular, and the Middle East in general, depends on its confrontation with other world powers, specifically with the U.S.. Thus, this reflects the difficulty of determining whether Russia's participation in the Arab Gulf region is aimed at establishing long-term mutual relations and strategic alliances, or is primarily driven by short-term considerations, in the context of Russian efforts to confront the U.S.. Russia's inconsistent foreign policy is a source of frustration for the GCC, but it is an important opportunity for them, both collectively and individually, to guide the nature and determinants of Russian participation in the region.²⁴

Relations between Russia and the countries of the GCC, after the Russian military campaign in the North Caucasus, were characterized by a kind of controversy. Whereas, Russia had accused the GCC of financing Islamic terrorism in the North Caucasus region. However, after Russia regained control over the situation in Chechnya, and after the economic recovery in the mid-2000s, relations between Russia and the GCC began to improve. Despite this, the relations took on the nature of common concerns, both with regard to terrorism, and even in the framework of economic cooperation in global energy markets.²⁵ Also, the Arab Spring revolutions posed challenge to relations between Russia and the GCC. The Kremlin considered that the Arab Spring revolutions that began in 2011 and the subsequent changes in some political regimes (Tunisia, Egypt, Libya, Yemen), and the Syrian crisis, undermine its long-standing alliances and partnerships in the region and threaten its geopolitical influence.²⁶

²⁴ Ahmed Al-Hamli, "Introduction: Russia's Foreign Policy and the GCC", Ahmed Al-Hamli, ed., *Russia Foreign Policy and the GCC*, TRENDS Research and Advisory Institution, Abu Dhabi 2016, p. 1.

²⁵ Dmitriy Frolovskiy, "Understanding Russia-GCC Relations", Nicu Popescu-Stanislav Secieru, ed., *Russia's Return to the Middle East: Building Sandcastles?*, European Union Institute for Security Studies, 146, 2018, p. 83.

²⁶ Frolovskiy, *op.cit.*, p. 84.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

During the last years, Russian relations with the GCC have witnessed a remarkable development. Those relations were based on a complex and intertwined set of factors such as: the increasing Russian presence in the Middle East, especially in Syria; the changing dynamics in U.S. relations with Russia and the GCC; developments and challenges facing energy markets globally; Ongoing tensions in the Middle East, along with ongoing shifts in the foreign policy of the GCC.²⁷

On the other hand, The events of recent years have shown that the Middle East occupies a central place in the directions of the new Russian foreign policy. It is widely believed that the Kremlin seeks to fill the void created by Washington's strategy of de-emphasizing regional issues and moving toward Southeast Asia to deter China, as well as an apparent cooling of relations between the GCC and Washington. Moscow took advantage of the situation in the; and it managed to become an effective international force in the region. As a result, and with its abandonment of ideological orientations, Russia began years ago to establish relations with the GCC.²⁸ According to the concept of Foreign Policy of the Russian, Russian policy would be independent and constructive, and the economic interests of the country have the priority. To implement this mission, Russia planned to strengthen its economic relations with the GCC.²⁹

Through this, Russia aimed to demonstrate its strength and interaction with international policy developments, especially in the Middle East, in addition to its continuous pursuit of economic profits and benefits, while ensuring the stability of the home front in light of the challenges in its regional

²⁷ Nikolay Kozhanov, "Diversifying Relationships: Russian Policy in the Middle East and its Impact on the GCC", *Bussola Institute*, 9, 2020, p. 6.

²⁸ Samer Elias, "Russia... Will It Fill the American Void in the Gulf?", *Rawabet Center for Research and Strategic Studies*, <https://rawabetcenter.com/archives/29479>, (Date of Accession: 31.10.2021).

²⁹ Elena Melcomian, "Russian-Gulf Relations: Building on a Problematic Past", *Arab Center for Research and Policy Studies*, Doha 2016, p. 9.

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

neighborhood. Therefore, we can be said that the Russian foreign policy towards the GCC is governed by several determinants, the most important of which are: economic, and security-military.

There are two pillars adopted by the Russian strategy for expansion in the Middle East. The first is solid alliances: that is, building a kind of continuous alliances with a number of regional actors. And the second, the compatibility of necessity: which is to put aside historical differences and achieve a high degree of rapprochement that but did not reach the level of alliance, just to consistent with the merits of the stage, in addition to the stability of the Middle East free of conflicts guarantees its Russia the stability of its southern regional borders.³⁰

Russia seek through the relationships with the GCC, to find a new foreign policy principle that focuses on pursuing the policy of budget and political, strategic, economic and commercial benefit, and attracting investments through compromise and long self. This means that Russia is working on a geo-political level to find a balance for its position in the Arab Gulf with that of the U.S. and its western allies. Accordingly, the movement of Russian foreign policy towards the GCC proceeds according to the following points:

First: The movement or nature of Russian foreign political behavior on the political-security level: After Putin came to, Russia sought to strengthen its military presence in the Arab Gulf region and participate in security arrangements, and Russia does not exclude the possibility of a military presence in the Arab Gulf region. Second: Russian foreign political behavior on the economic - military level: President Putin declared in 2001 that the fields of energy, trade and finance are among the fields Russia pays most attention in in its foreign policy towards the countries of the GCC to benefit from coordination between global energy parties, as well as benefit of Gulf

³⁰ "The Russian-Gulf Rapprochement... Reflections and Implications", *Gulf News*, <http://akhbar-alkhaleej.com/news/article/1103264>, (Date of Accession: 03.11.2021).

capital and its investment in Russia in order to improve the performance of the Russian economy, given the advantages of these countries in the high revenues of their oil exports and their GDP.³¹

The Russian interest in the GCC aims to achieving several goals, including: First: the attempt to break the international isolation and weaken the sanctions imposed on it in the wake of the Ukrainian crisis in 2014. Second: to oblige the West to deal with it as a major player in the Middle East by presenting its credentials as a capable superpower on possessing the keys to the solution to the most complex crises in the region, which is the Syrian crisis. Third: to reduce the perception of the U.S. by some Middle Eastern countries as the only guarantor of national security. Fourth: its assurance that it will not abandon its allies, especially that it has been working lately to enter the eastern Mediterranean and approach the GCC, this makes it capable of influencing international military and commercial navigation.³²

On the other hand, a more integrated Russian foreign policy model supports two primary goals; The first is the Russian national security, internally and externally. The second is to strengthen Russia's capabilities (economic and military). With these two goals in mind, the Arabian Gulf region became a major player in the Russian foreign policy industry for several reasons: The Arabian Gulf region is the largest source of energy resources in the world; Cooperation between the GCC and Russia on the Syrian issue could help meet the Gulf's desire to limit Iranian influence in the region and reduce the Iranian threat; The GCC is one of the largest importers of Russian weapons; The GCC has become a sub-regional partner for international and regional politics, and its importance has increased with regard to the Syrian crisis in the Middle East. This could be

³¹ Yassin, *op.cit*, p. 198-202.

³² "The Russian-Gulf ...", *loc.cit*.

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

another avenue for cooperation between Russia and the GCC; Russia can cooperate with the countries of the GCC to enhance their national security and the national security of the GCC and to combat extremism and any terrorist attacks.³³

However, Russia does not have a special policy towards the GCC. The main determinant of this policy is the strategic interest and the pragmatic approach. In addition, Russia's relations with the Gulf have always been linked to a determinant or a party outside this relationship, whether it is one of the regional parties (Iraq, Iran, Turkey) or an international determinant represented in the U.S., Russia deals with the GCC from the perspective of the location of this relationship as a subordinate of the relationship key with another regional party, and within the scope of a comprehensive assessment of the relative position of these countries in American politics. Russia does not aspire to have influence in the Gulf region, which is considered a wide area of influence of the U.S., but it seeks to limit this influence and stop any projects to extend it towards the frontiers of Russian influence in the region. Russia views the countries of the GCC within the scope of the Middle East as a whole and not as an independent bloc, nor does it deal with it as a single bloc made up of six countries, but rather with each of them separately.³⁴

Relations between Russia and the GCC witnessed what could be described as a crisis in 2011, against the backdrop of the Arab Spring revolutions. At the beginning of the revolutions, Russia was initially keen to remain on the side of neutrality, describing them as "internal problems" of countries. But this neutrality soon began to move to a practical

³³ Maria Al-Mukhaleh, "Three Axes of Russian-Gulf Relations: Oil, Nuclear, Military Cooperation and Armament", *Opinions on the Gulf Journal*, 134, 2019, p. 38-39.

³⁴ "The Arab Center Conference: Evaluating Russian Policy towards the Arab World", *Al-Araby Al-Jadeed*, <https://bit.ly/392lvMD>, (Date of Accession: 03.11.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

intervention, when the Bashar al-Assad regime began to lose control of many areas in favor of the armed opposition forces. At this time, Russia accused the GCC of providing support to the Syrian opposition.³⁵

The second decade of the 21st century witnessed a new change in Russia's ability to manage its relations with the GCC, as it moved from the clearly expanded and positive phase of the previous decade to a state of relative stagnation due to Russia's support for the al-Assad regime and the Russian-Iranian alliance.³⁶ As the GCC consider Iran a source of threat to the Gulf national security. As a result, it became clear that there is a degree of sensitivity and caution in the relations between the two parties.

In another context, in April 2006, Foreign Minister Sergei Lavrov praised intensive dialogue with Saudi Arabia and indicated Moscow's interest in the "development and deepening of mutually beneficial cooperation in various spheres, especially the economy".³⁷ Whereas Russia has expanded its network of political and economic relations with the Gulf states in general, as well as energy-producing countries (oil and gas) specifically with Qatar and Saudi Arabia. President Putin's visit to the Gulf in February 2007 was the first of its kind after the collapse of the Soviet Union. That visit reflected part of Russia's tendencies towards increasing its role and activity in the Middle East, to become one of the main actors in any arrangements for any new regional system.³⁸

Therefore, it is clear that the Russian foreign policy towards the GCC states stems from a determinant of interest, and the expansion of the circle of external influence in areas considered of vital importance to its interests,

³⁵ Nicola Pedde, "Russia's Strategy Toward Iran and the Gulf", Karim Mezran-Arturo Varvelli, ed., *The MENA Region: A Great Power Competition*, Atlantic Council, Milano 2019, p. 137.

³⁶ Pedde, *loc.cit.*

³⁷ Steve A. Yetiv-Katerina Oskarsson, *Challenged Hegemony: The United States, China, and Russia in the Persian Gulf*, Stanford University Press, California 2018, p. 110.

³⁸ Kristian Coates Ulrichsen, "The GCC States and the Shifting Balance of Global Power", *Center for International and Regional Studies*, 6, 2010, p. 3.

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

which contributes to strengthening Russia's position, role and effectiveness at the international level, by taking advantage of the decline in American interest in the affairs of the region. The determinants of Russian policy towards the GCC are based on multiple political, economic, security and military dimensions. Accordingly, Russia's foreign policy has been known as pragmatic and utilitarian, meaning that its relationship with the Arab Gulf states is based on interest.

RUSSIAN DETERMINANTS WITH GCC

Accordingly, Russian determinants in the GCC can be identified in three directions, there are: economic, security and military interests.

THE ECONOMIC DETERMINANT

The Arabian Gulf region are of economic importance as well as geographical importance, which has made them important to major countries, particularly Russia, which seeks to sustain the stability of oil prices by establishing a regular dialogue on energy issues with the Gulf states, in which Russia also finds a market for its industrial and military products, as well as attracting investment.³⁹

The push factor behind Russia's growing economic ties to the GCC is diversification. Russia has been obliged to seek out new markets because of the weakness of long-standing Soviet-era partners due to internal turmoil (Libya), international sanctions (Iraq and Iran), and because of sanctions imposed on it since July 2014 by the EU and the U.S. for its incursions into Ukraine. Another aspect of diversification relates to the desire in Russia to build a modern, high-technology economy befitting a world power and to move away from serving as a raw materials appendage of the world economy much like a third-

39 Abdul Razzaq Khalaf Al-Tai, "The Arabian Gulf in Contemporary Russian Strategy", *Center for Regional Studies*, 9, 2008, p. 251.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

world country.⁴⁰ Whereas the pull factor for Russia's interest in enhancing economic interactions concerns the receptivity of the GCC to Russia's outreach. Specifically, the perception among the GCC that the U.S. will be less engaged in the region has resulted in the former forging ties with non-traditional extra-regional powers such as Russia and China.⁴¹

Energy cooperation and coordination are at the forefront of Russian policy priorities in the Arab region, around which Russian diplomacy and Russian rapprochement with Arab countries, particularly the GCC, revolve around it. The energy sector is one of the key areas where Arab and Russian interests converge, and is the essence of the future Arab – Russian partnership and its main pillar. Russia views the GCC, particularly Saudi Arabia, as their allies in the global energy market.⁴² Russia also interacts with the GCC in energy markets. Russia and Saudi Arabia are the largest producers and exporters of oil globally, and their competition for customers and different break-even oil price positions have strained relations.⁴³

Russia shares with the GCC that they are among the world's largest oil and gas producers, and that they have large reserves that could extend their production for much longer years than some studies had expected, particularly on the prospects for oil access in five or six decades. If oil and gas are the two main export commodities in the GCC so far and possibly also for the foreseeable future, they are one of Russia's most important export commodities, particularly as the world's largest producer and exporter of LNG. Despite the apparent rivalry between Russia and the GCC in this area, there is ample room for cooperation and coordination between them to maintain balance in the global oil and gas markets, which does not lead to a significant drop in prices. Russia is seeking more oil and gas cooperation with the GCC to counter shale oil competition with America.⁴⁴

⁴⁰ Sim, *op.cit.*, p. 45.

⁴¹ Sim, *op.cit.*, p. 46.

⁴² Al-Sheikh, *op.cit.*, p. 303.

⁴³ Sim, *loc.cit.*

⁴⁴ Rakha Ahmed Hassan, "3 Scenarios That Control the Interests of the GCC States with Russia", *Opinions on the Gulf Journal*, 134, 2019, p. 64-65.

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

The oil wealth of the GCC and Russia is a major weight in the world's oil markets, whether for the size of reserves, production or exports. In terms of global crude oil production, GCC and Russian production accounts for nearly 36 percent of production, with (23% for the GCC and Russia at 13%). With regard to the world's crude oil reserves, Russia and the GCC contribute more than two-thirds of the world's proven reserves of (25.8% to Russia and 54.4% to the GCC), confirming that the two sides will remain major poles in the world oil markets over the next two decades under the small relative weight of the U.S. oil reserves, which do not exceed 10% of the world's reserves. As for the volume of exports of crude oil and its products, GCC and Russian exports account for more than a third of the world's oil exports, accounting for (25% of GCC and 12.7% for Russia).⁴⁵

In this context, Russia has significant economic and commercial interests in the energy sector (oil and gas) in the Middle East. The volatility of global energy markets, coupled with Russia's increasing reliance on oil revenues to support its economy, whether due to slowing economic growth or the imposition of western sanctions on it; that led to increased pressure on Russia to make gains in the energy markets in the Middle East. Russia's pragmatic approach to the GCC, especially Saudi Arabia, is based on a desire to increase global oil prices. Russia seeks to stabilize and then increase the price of oil in order to maintain state expenditures. To this end, Russia has attempted to coordinate efforts to set production levels and prices with the Organization of the (OPEC).⁴⁶ Russia aims through rapprochement with the GCC to strengthen economic and trade exchanges and increase investment with the GCC.⁴⁷ Russia's dialogue with Saudi Arabia on the (OPEC +) for example is often considered within the

⁴⁵ Nawzad Abd Al-Rahman Al-Hiti, "Oil and Investments are Tools for Russian-Gulf Rapprochement", *Opinions on the Gulf Journal*, 134, 2019, p. 84-85.

⁴⁶ James Sladden, et al., "Russian Strategy in the Middle East", *RAND Corporation*, California 2017, p. 7-8.

⁴⁷ Frolovskiy, *op.cit.*, p. 86.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

framework of Moscow's vision of the global energy markets rather than from the point of its meaning for the Russian dialogue with the region itself.⁴⁸

In this context, in 2019, Russia and the GCC signed the cooperation charter within (OPEC +), which provided for the "launch of a broad oil partnership with the aim of linking production strategies to achieving common economic objectives". Reaching such an agreement and signing the cooperation charter between the two parties was not an easy matter, as this has been punctuated by a series of long and complex negotiations, since the visit of Saudi King Salman bin Abdulaziz in September 2017 to Russia.⁴⁹

On the other hand, Russia considers the GCC as one of the most important sources of investment in the Russian economy. The Russian Direct Investment Fund (RDIF) is among the main promoters of GCC investments, by facilitating deals and establishing joint funds and financial investments with GCC.⁵⁰ Russia's sovereign wealth fund the Russian Direct Investment Fund (RDIF), has entered into co-investment deals with the sovereign wealth funds of GCC to make equity investments in the Russian economy. These investments stretch across a variety of commercial enterprises, agriculture, and infrastructure.⁵¹

Bilateral trade is just one of the elements of Russia's economic cooperation with the GCC. Russia's economic goals in the region are broader. Where are the list of its partners includes the UAE's Mubadala, DP World, the Saudi Public Investment Fund, Saudi Aramco, Ayar International Investment Company, Qatar Investment Authority, Kuwait Investment Authority and Bahrain's Mumtalakat Holding Company. As of 2018, the share of the GCC countries in the RDIF investment funds (including

⁴⁸ Leonid Issaev-Nikolay Kozhanov, "Diversifying Relationships: Russia Policy Toward GCC", *International Politics*, London 2021.

⁴⁹ Pedde, *op.cit.*, p. 138.

⁵⁰ Issaev- Kozhanov, *loc.cit.*

⁵¹ *Ibid.*

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

potential projects) was estimated at 52% (Saudi Arabia accounted for 22%, the UAE for 18%, Qatar 8% and Kuwait 2%). For the last seven years, the volume of Saudi Arabia's investments in Russia reached \$2.5 billion while the UAE and Kuwait stood at less than \$1 billion each. Meanwhile, in terms of value, Qatar remains a leader with \$13 billion of investments.⁵²

Russia's prevailing belief at the official level besides businessmen, that active economic cooperation and joint ventures, for example, with the countries of the GCC, can provide Russia with a vital opportunity to access technologies and equipment in the fields of oil, gas, petrochemicals, and hi-tech due to western sanctions.⁵³ Besides that, in the first decade of the 21st century saw a steady increase in the intensity and breadth of relations between Russia and the GCC, with whom Moscow has signed numerous cooperation agreements initiating a profitable series of both bilateral and multilateral commercial actions through the GCC.⁵⁴

Russia's interest in the GCC market is largely explained by the Gulf's growing demand for natural gas, backed by Gulf economic diversification programs that are moving toward reliance on gas rather than oil for domestic energy consumption. For example, in April 2017, Russia intensified its contacts with the Kingdom of Bahrain, which led to the invitation of Gazprom to join a number of oil and gas projects. In 2016,

Gazprom and the National Oil and Gas Authority of the Kingdom of Bahrain agreed to strengthen their cooperation in the production and distribution of liquefied natural gas.⁵⁵

On the other hand, the largest trading partner of Russia in the region is the UAE: according to data for 2020, the turnover with this country amounted to \$3.27 billion. It rose last year by up to 78%, making it the

⁵² *Ibid.*

⁵³ Nikolay Kozhanov, "Russian Policy Across the Middle East: Motivations and Methods", *Chatham House The Royal Institute of International Affairs*, London 2018, p. 15.

⁵⁴ Pedde, *op.cit.*, p. 137.

⁵⁵ Kozhanov, *op.cit.*, p. 22.

second largest trading partner of Russia (after Egypt and before Israel) in the entire Middle East region. The value of trade with Saudi Arabia last year was \$1.7 billion (after 2014 sales began to decline - to about \$700 million in 2016). But for Moscow, investment cooperation is more important. For many years, it has been trying to attract money from the GCC.⁵⁶

Accordingly, the Russian approach towards the GCC stems from an economic determinant in order to strengthen Russia's position in the global economy through the energy market, which has large reserves, and it wants to strengthen its relationship with the GCC on the economic side, as it is a fundamental pillar. In adding more power to Russian policy. In the economic field, cooperation between Russia and the states of the GCC contributes to determining oil prices at the global level, and to break the severity of the shale oil influence that America has come to possess. More importantly, Russian economic cooperation with the GCC comes in the context of breaking the economic sanctions imposed by America and Western countries on them.

THE SECURITY AND MILITARY DETERMINANT

The Russian view of the Middle East, as a neighboring region on the southern border, has increased relations with it due to the escalating security and military developments, especially during the war on Iraq and the interventions in Afghanistan and Georgia. President Putin used the cards owned by Russia to revive its role in the Middle East, especially in various fields and the arms market.⁵⁷ This fact is confirmed by the Russian orientalist Victor Bosvalak, who said: "The strengthening of Russia's role in maintaining security and stability in the Arabian Gulf region is evidence

⁵⁶ Witold Rodkiewicz, "Russia Activates its Policy in the Persian Gulf Region", *OSW Venter for Eastern Studies*, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2021-03-23/russia-activates-its-policy-persian-gulf-region>, (Date of Accession: 04.11 2021).

⁵⁷ Nasser Zeidan, *The Role of Russia in the Middle East and North Africa from Peter the Great to Vladimir Putin*, Arab House of Science Publishers, Beirut 2013, p. 205.

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

of the positive role that Russia intends to play in the region. It is true that the Cold War has ended, but the competition it still exists and the old anti-Western rhetoric fits the new Russian diplomacy".⁵⁸

In this context, after Putin came to power, Russia sought to strengthen its military presence in the Arabian Gulf region and participate in security arrangements, as announced by Valbri Malinov, stressing the importance of the Arabian Gulf in Russia's new military doctrine, and that Russia does not rule out the possibility of a military presence in the Arabian Gulf region. The starting point of Russian interest in the GCC was after the events of September 11, 2001, and relations between the United States and the Muslim world soured due to accusations made by America to the GCC, including Saudi Arabia, regarding terrorism. Russia and the GCC had shared visions after the events of September 11, 2001. The two sides realized that they have common interests and positions towards some of the ongoing international and regional developments and changes in the Middle East and the world. Both Russia and the GCC attach special importance to the issue of international terrorism.⁵⁹

Gulf security is no longer limited to the GCC, but Russia has also become interested in it. Russia views the GCC as a strategic necessity, as it is concerned with reducing U.S. influence in the region, especially since Iran is on its banks and is addressing the defense of Iran, and at the same time concerned about Iran's nuclear program. So Russia see tightening sanctions on Iran directly harms its economic interests in Iran and around the world. Therefore Russia has a role in the balance of power and regional security in the Gulf region, and by virtue of its strong relations with Iran and at the same time its continuously evolving relations with the GCC can play a key role in supporting regional

⁵⁸ Abdul Aziz Al-Rawi, "The Orientations of Russian Foreign Policy in the Post-Cold War Era", *Journal of International Studies*, 35, 2008, p. 175.

⁵⁹ Yassin, *op.cit.*, p. 198-199.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

security, peace and stability in the region.⁶⁰

In this context, Russia is the second largest exporter of major arms in the world. In 2009-2018, Russia was the second largest arms supplier to the MENA region. The country accounted for 18% of the total volume of arms imports by MENA states, following the U.S. (44%), the world's leading exporter of arms. In recent years, Russia has further expanded its arms transfers to MENA seeking to reestablish its influence in the region. To MENA countries, acquiring arms from Russia is advantageous. It allows them to diversify their sources of arms supply and thereby become less dependent on Western suppliers. Consequently, this has enabled Russia to compete with other established arms suppliers such as the U.S. and France.⁶¹

Russia has a sophisticated arms industry in the field of conventional weapons, anti-aircraft missiles and various military equipment. Military industries are one of Russia's most important economic and strategic pillars. Although Russia exports arms to many countries of the world, it has so far failed to enter the GCC market properly. It is a market of great importance to the world's arms exporters.⁶²

In the same context, weapons are the most important components of GCC imports over the past two decades. The U.S. and European countries have been the main source of GCC arms imports, on which the Gulf states are almost entirely dependent to strengthen their defense capabilities. Such a Gulf reliance on Western arms sources is very problematic, not least the political dependency and conditions imposed by Western

60 Abdel Hafeez Mahboub, "Is It Possible to Formulate a Strategic Approach to Gulf Security That Reduces Foreign Influence?", *Opinions on the Gulf Journal*, 63, 2009, p. 34.

61 Alexandra Kuimova, "Russia's Arms Exports to the MENA Region: Trends and Drivers", *Euromesco Policy Brief*, 95, 2019, p. 1.

62 Nasser bin Ghaith, "The Cooperation Council for the Arab States of the Gulf and Russia: Problems of History, Economy and Politics", *Arab Center for Research and Policy Studies*, Doha 2017, p. 22.

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

governments on arms sales to gulf states. In these circumstances, Russia is a good alternative to Western arms sources, especially since Russian technology in some types of weapons is as advanced. Russia often imposes no restrictions on the technology or weapons it exports, any restrictions on the use of these weapons or any other restrictions on the domestic or foreign policies of countries importing Russian weapons.⁶³

Russia is making unremitting efforts to enter the arms market in the Middle East and supply it to the Gulf Cooperation Council countries. Currently, the UAE is the main customer, and remains a marginal supplier even to them (according to SIPRI, only about 5 percent of the UAE's arms imports in 2016-20 came from Russia). Nevertheless, Saudi Arabia remains a potential partner in developing cooperation in defense industries and arms supplies. On February 20, 2017, as a result of negotiations, an agreement was signed for the joint production of automatic rifles (AK-103) and small arms ammunition. In addition, talks are still underway regarding the possible sale of Russian weapons to Saudi Arabia such as S-400E missile systems, Kornet anti-tank guided missiles, and TOS1-A thermal launchers.⁶⁴

Thus, it can be said that the Russian military and security determinant towards the GCC comes in the context of the Russian desire to export military technology to the Gulf market, within the context of the broader Russian vision of increasing its network of interests and relations in the geopolitical sphere of interest, allowing it to strengthen its position in the region. In addition, the export of arms to the GCC provides a wide scope for enhancing cooperation and common visions towards security arrangements in the Middle East, and combating terrorism.

⁶³ Ghaith, *op.cit.*, p. 23.

⁶⁴ Rodkiewicz, *loc.cit.*

CONCLUSION

The Russian foreign policy towards the GCC falls within the Russian endeavor to restore its previous position in the international system, within a chaotic international system, by relying on a set of means and tools to achieve its foreign policy objectives, by employing economic and military. The orientations of the Russian foreign policy towards the GCC have taken on several dimensions, the most important of which are the economic, the security and military dimensions.

Where Russia attaches great importance to energy resources with the aim of improving the Russian economy and maintaining oil prices. It also looks forward to participating in the security requirements of the GCC, due to the challenges that threaten its national security against the backdrop of Iranian ambitions and the developments of the Syrian. In addition, the Russian desire to cooperate with the GCC contributes to strengthening Russian internal security through mutual cooperation to combat terrorism.

On the other hand, Russia believes that the GCC have become an important actor and partner in many regional and international issues, and thus it is looking forward to developing cooperation with the GCC. The Russian behavior towards the GCC is cautious and not open, and the reason for this is that the Russian-GCC relations are a relationship of mutual interests. There is no special policy that Russia has towards the GCC, but it depends on interests with the it, to consolidate its place in the Middle East, in the context of competition with the U.S.

Russia's foreign policy towards the GCC is a utilitarian policy. The changes that the Middle East is witnessing due to the decline in the U.S. role in the region; Russia is exploiting it to fill the void, by expanding in the region and by re-establishing relations and partnerships with the countries of the Middle East. Russia's policy towards the GCC comes from this premise, which contributes to changing the balance of power and competition, and restructuring the international system into a multipolar.

REFERENCES

"Foreign Policy of the Russian Federation", *International Yearbook CIDOB 2010*, Barcelona Centre for International Affairs, Barcelona 2010, p. 223-231.

"The Arab Center Conference: Evaluating Russian Policy towards the Arab World", *Al-Araby Al-Jadeed*, <https://bit.ly/392lvMD>, (Date of Accession: 03.11.2021).

"The Medvedev Doctrine and American Strategy", *Stratfor, World View*, <https://worldview.stratfor.com/article/medvedev-doctrine-and-american-strategy>, (Date of Accession: 29.10.2021).

"The Russian-Gulf Rapprochement... Reflections and Implications", *Gulf News*, <http://akhbar-alkhaleej.com/news/article/1103264>, (Date of Accession: 03.11.2021).

AL-AWADI, Hassan, "Russian Foreign Policy During of President Vladimir Putin Era", *Democratic Arabic Center for Strategic*, Political and Economic Studies, Germany 2017.

AL-HAMLI, Ahmed "Introduction: Russia's Foreign Policy and the GCC", Ahmed Al-Hamli et al., *Russia Foreign Policy and the GCC*, TRENDS Research and Advisory Institution, Abu Dhabi 2016, p. 1-4.

AL-HITI, Nawzad Abd Al-Rahman, "Oil and Investments are Tools for Russian-Gulf rapprochement", *Opinions on the Gulf Journal*, 134, 2019.

AL-MUKHALEH, Maria, "Three Axes of Russian-Gulf Relations: Oil, Nuclear, Military Cooperation and Armament", *Opinions on the Gulf Journal*, 134, 2019.

AL-RAWI, Abdul Aziz, "The Orientations of Russian Foreign Policy in the Post-Cold War Era", *Journal of International Studies*, 35, 2008.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

AL-SHEIKH, Nourhan, "Russia and the Geostrategic Changes in the Arab World", Ahmed Saeed Nofal, ed., *The Geostrategic Repercussions of the Arab Revolutions.*, The Arab Center for Research and Policy Studies, Beirut 2014.

AL-TAHLAWI, Ahmed, "Reclaiming the Role: Internal and International Determinants of Russian Policy", *Arab Center for Research and Studies*, <http://www.acrseg.org/16360>, (Date of Accession: 10.29.2021).

AL-TAI, Abdul Razzaq Khalaf, "The Arabian Gulf in Contemporary Russian Strategy", *Center for Regional Studies*, 9, 2008.

BIN GHAITH, Nasser, "The Cooperation Council for the Arab States of the Gulf and Russia: Problems of History, Economy and Politics", *Arab Center for Research and Policy Studies*, Doha 2017.

BORSHCHEVSKAYA, Anna, *Russia in the Middle East: Motives, Consequences, Prospects*, The Washington Institute for Near East Policy, Washington 2016.

PARLAR DAL, Emel-Emre Erşen, "Russia and the Changing International System: An Introduction", Emel Parlar Dal-Emre Erşen, ed., *Russia in the Changing International System*, Palgrave Macmillan, Switzerland 2020, p. 1-16.

ELIAS, Samer, "Russia... Will it fill the American Void in the Gulf?", *Rawabet Center for Research and Strategic Studies*, <https://rawabetcenter.com/archives/29479>, (Date of Accession: 31.10.2021).

FROLOVSKIY, Dmitriy, "Understanding Russia-GCC Relations", Nicu Popescu-Stanislav Secieru, ed., *Russia's Return to the Middle East: Building Sandcastles?*, European Union Institute for Security Studies, 146, 2018, p. 83-93.

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

HASSAN, Rakha Ahmed, "3 Scenarios That Control the Interests of the GCC States with Russia", *Opinions on the Gulf Journal*, 134, 2019.

ISSAEV, Leonid-Nikolay Kozhanov, "Diversifying Relationships: Russia Policy Toward GCC", *International Politics*, London, 2021.

KALAJIA, Waseem, *Eurasian Russia under President Vladimir Putin*, Arab House of Science Publishers, Beirut 2016.

KOSACH, Grigory-Elena Melcomian, "Moscow's Strategy under Putin: The Russian Federation is the Center of New World Influence", *Opinion on the Gulf Journal*, 134, 2019.

KOZHANOV, Nikolay, "Diversifying Relationships: Russian Policy in the Middle East and its Impact on the GCC", *Bussola Institute*, 9, 2020, p. 6-38.

KOZHANOV, Nikolay, "Russian Policy Across the Middle East: Motivations and Methods", *Chatham House the Royal Institute of International Affairs*, London 2018, p. 1-33.

KUIMOVA, Alexandra, "Russia's Arms Exports to the MENA Region: Trends and Drivers", *Euromesco Policy Brief*, 95, 2019, p. 1-15.

LUSIFI, Alsseyd, "Geopolitics of Russian Foreign Policy towards the Arab Region: A Reading of the Explanatory Power of Realist Theory", *Algerian Journal of Security and Development*, 13, 2018.

MAGEN, Zvi, "Russia and the Middle East: Policy Challenges", *The Institute for National Security Studies*, 127, 2013, p. 7-68.

MAHBOUB, Abdel Hafeez, "Is It Possible to Formulate a Strategic Approach to Gulf Security That Reduces Foreign Influence?", *Opinions on the Gulf Journal*, 63, 2009.

MELCOMIAN, Elena, "Russian-Gulf Relations: Building on a Problematic Past", *Arab Center for Research and Policy Studies*, Doha 2016.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

MELKUMYAN, Elena, "A Political History of Relations between Russia and the Gulf States", *Arab Center for Research and Policy Studies*, Doha 2015, p. 1-19.

MELVILLE, Andrei-Tatiana Shakleina, *Russian Foreign Policy in Transition: Concepts and Realities*, Center European University Press, Hungary 2005.

MIKAIL, Elnur Hasan-Muhsin Yilmazchoban, "Vladimir Putin Era Russian Foreign Policy", *Open Journal of Political Sciences*, 8(4), 2018, p. 339-352.

OLDBERG, Ingmar, "Russia's Great Power Strategy under Putin and Medvedev", *Swedish Institute of International Affairs*, 1, 2010, p. 1-23.

PEDDE, Nicola, "Russia's Strategy Toward Iran and the Gulf", Karim Mezran-Arturo Varvelli, ed., *The MENA Region: A Great Power Competition*, Atlantic Council, Milano 2019, p. 127-140.

RODKIEWICZ, Witold, "Russia Activates its Policy in the Persian Gulf Region", *OSW Venter for Eastern Studies*, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2021-03-23/russia-activates-its-policy-persian-gulf-region>, (Date of Accession: 04.11.2021).

SALEH, Mustafa, "Consolidating Influence: The Russian Role in the Middle East", *The Arab Center for Research and Studies*, <https://www.acrseg.org/40960>, (Date of Accession: 29.10.2021).

SIM, Li-Chen, "Russia's return to the Gulf", *External Powers and the Gulf Monarchies*, Fulton Jonathan-Sim Li-Chen, ed., Routledge, London 2018, p. 36-55.

SLADDEN, James et al., "Russian Strategy in the Middle East", *RAND Corporation*, California 2017, p. 1-14.

ULRICHSEN, Kristian Coates, "The GCC States and the Shifting Balance of Global Power", *Center for International and Regional Studies*, 6, 2010, p. 1-27.

RUSSIAN FOREIGN POLICY TOWARDS THE GCC

WIECLAWSKI, Jacek, "Contemporary Realism and the Foreign Policy of the Russian Federation", *Center for Promoting*, 2(1), 2011, p. 170-179.

YAQOUB, Maryam, "The Impact of the Russian Rise on Russian-American Relations During the "Putin and Obama" Era", *Democratic Arab Center for Strategic, Political and Economic Studies*, <https://democraticac.de/?p=35126>, (Date of Accession: 29.10.2021).

YASSIN, Ammar Hamid, "Russian Foreign Policy towards the Persian Gulf for the Post-2001 Period", *Journal of Political Science*, 51, 2016.

YETIV, Steve A.-Katerina Oskarsson, *Challenged Hegemony: The United States, China, and Russia in the Persian Gulf*, Stanford University Press, California 2018.

ZEIDAN, Nasser, *The Role of Russia in the Middle East and North Africa from Peter the Great to Vladimir Putin*, Arab House of Science Publishers, Beirut 2013.

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ*

A Comparative Analysis of Russia and China's Myanmar Strategies

Cenk TAMER**

Öz

Myanmar, modern dönemden beri askerî vesayetin güçlü olduğu bir Güneydoğu Asya ülkesidir. 1 Şubat 2021 tarihinde gerçekleşen son askerî darbeye birlikte Myanmar Cuntası'nın Rusya ve Çin'le yakınlaşmaya başladığı görülmüştür. Batılı güçler Myanmar Cuntası'na yaptırımlar getirirken Rusya ve Çin'in bu rejime silah satmaya devam etmesi oldukça dikkat çekmiştir. Dünya kamuoyunda Çin'in Myanmar üzerinde büyük bir hakimiyet kurduğu iddia edilmiştir. Ancak aynı süreçte Rusya'nın Myanmar'la ilişkileri de artarak devam etmiştir. İşbu çalışma, Rusya ve Çin'in Myanmar'daki stratejilerini karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Çin, Myanmar, Güneydoğu Asya, Karşılaştırmalı Analiz.

Abstract

Myanmar is a Southeast Asian country where military tutelage has been strong since the modern era. With the last military coup on February 1, 2021, it was seen that the Myanmar Junta started to get closer with Russia and China. While the Western powers impose sanctions on the Myanmar Junta, the fact that Russia and China continued to sell weapons to this regime drew considerable worldwide attention. It has been claimed in the world opinion that China has established a great dominance over Myanmar. However, in the same period, Russia's relations with Myanmar continued to increase. This study comparatively analyses the strategies of Russia and China in Myanmar.

Keywords: Russia, China, Myanmar, Southeast Asia, Comparative Analysis.

* Makale Geliş Tarihi: 23.04.2022 Yayına Kabul Tarihi: 18.05.2022

** Doktor Adayı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı,
e-posta: ctamer.11@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1331-7942.

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

GİRİŞ

Myanmar veya eski adıyla Burma olarak bilinen ülke, bugüne kadar uluslararası ilişkiler literatüründe genellikle Çin ve Hindistan'ın bölge politikaları kapsamında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Rusya'nın Myanmar'la ilişkileri büyük oranda göz ardı edilmiştir. Halbuki Sovyetler Birliği döneminden beri Myanmar, Rus yöneticilerin Güneydoğu Asya'daki ilgi gösterdiği ve siyasi ilişkiler kurduğu ülkelerden biri olmuştur.

Britanya İmparatorluğu'na karşı verdiği uzun süreli mücadeleden sonra 1948 yılında bağımsızlığını kazanan Myanmar, Soğuk Savaş döneminde dış politikasını "tarafsızlık" ilkesine dayandırmış ve ihtiyaç duyduğu finansal ve teknik-altyapı yardımlarını almak için Rusya'yla ilişkiler kurmuştur. Dünyanın en yoksul ülkelerinden biri olmaya devam eden Myanmar, İngilizlerin boyunduruğundan kurtulduktan sonra ekonomik açıdan giderek Çin'e bağımlı hale gelmiştir. Bu nedenle Myanmar, günümüzde Çin'in etkisinden kurtulmak ve onu dengeleyebilmek için Rusya gibi aktörlerle ilişkilerini geliştirmeyi arzulamaktadır.

Buradan yola çıkarak çalışmada temel olarak şu soruların cevabı araştırılacaktır:

- "Rusya ve Çin'in Myanmar üzerindeki nihai hedefleri ne olabilir?"
- "Myanmar'da Rusya mı yoksa Çin mi avantajlı durumdadır?"
- "Rusya ve Çin'in Myanmar'da rekabet ettikleri alanlar ve işbirliği yaptıkları hususlar nelerdir?"

Bu bağlamda çalışmanın temel problemi, Rusya ve Çin'in Myanmar'da siyasi, ekonomik veya askeri açıdan rekabet edip etmediklerini tespit etmek, tartışmak ve bunları karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktır. Dahası böyle bir rekabet varsa, hangi alanlarda ve neden olduğu araştırılacaktır. Bu doğrultuda çalışmada çoklu veri toplama ve karşılaştırmalı analiz etme yöntemi kullanılacaktır.

Çalışmanın birinci kısmında Rusya'nın ve daha sonra Çin'in Myanmar stratejisi ele alınacaktır. Bu değerlendirmeye geçmeden önce her iki ülkenin de bölge politikaları ve Myanmar'ın öneminden bahsedilecektir. Ardından ikili ilişkilerin siyasi, askerî-güvenlik ve ekonomik boyutlarına değinilecektir. Son bölümde ise Rusya ve Çin'in Myanmar'daki stratejilerinin karşılaştırmalı bir analizi yapılacaktır.

RUSYA'NIN GÜNEYDOĞU ASYA POLİTİKASI

Sovyetler Birliği'nin Güneydoğu Asya devletleriyle ilişkileri (komünist olmayan Singapur, Malezya, Tayland ve Filipinler de dahil olmak üzere) "kesintili siyasi ilişkiler" ve "sembolik ekonomik çıkarlar" üzerinden şekillenmiştir.¹ Sovyetlerin karşılaştığı en büyük zorluklar; bölgeyle tarihsel bağlarının olmayışı, devletlerin genellikle Batı eğilimli olması ve Rusların Batı'yı dengeleyecek bir ekonomik kapasitesinin olmamasıydı.

En yakın ilişkisini Vietnam'la kuran Sovyetler Birliği, 1978 yılında bu ülkeyle Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalamıştır. Bu bağlamda, Burma (Myanmar), Laos ve Kamboçya'yla siyasi temaslar ve ekonomik yardım yoluyla ilişkilerini geliştirmeye çalışmış, ayrıca müttefiki Vietnam'ın etkinliğini kullanmak suretiyle bölgedeki varlığını genişletmiştir. Hatta 1980'li yıllarda Sovyetler Birliği'nin bu ülkelere yapmış olduğu askerî ve ekonomik destekler, kendi maliyesi üzerine büyük bir yük getirmiştir.² Genel itibariyle Ruslar Güneydoğu Asya'da "ihtiyatlı" bir politika izlemiş ve "gereksiz risklerden" kaçınmıştır. Diğer bir deyişle, Soğuk Savaş dönemi boyunca, Vietnam dışında, Sovyetler Birliği'nin bölgeyle bağlantıları zayıf kalmıştır.³

1 Nivedita Kapoor, "Russia's Relations in Southeast Asia since 2014: Continuity and Change", *Observer Research Foundation*, Paper 267, 2020, s. 8.

2 "Russia is Bigger in Southeast Asia Than You Might Think", *The National News*, <https://www.thenationalnews.com/opinion/comment/2021/07/07/russia-is-bigger-in-southeast-asia-than-you-might-think/>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

3 Ludmila Lutz-Auras, "Russia and Myanmar-Friends in Need?", *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 34(2), 2015, s. 172-174; Eugene Rumer vd., "Russia in the Asia-Pacific: Less Than Meets the Eye", *Carnegie Endowment for International Peace*, 2020, s. 10.

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Sovyet sonrası 1990'lı yıllar genellikle Rusya'nın dış politikasında on yıllık bir "bozulma" dönemi olarak nitelendirilir. Gerçekten de Moskova'dan bu bağımlı devletlere (Kamboçya Laos ve Vietnam'a) artık silah ve para akışı kesilmiştir. Rusya, bir zamanlar kendi toprakları dışındaki en büyük "ileri konuşlanma deniz üssü" olan Vietnam'daki Cam Ranh Körfezi'nden de çekilmiştir. ABD'nin nitelemesine göre "Güneydoğu Asya Kübası" fiilen terk edilmiştir. Kısacası Rusya'nın Hindişin Yarımadası'ndaki varlığı hızlı bir şekilde kesintiye uğramıştır.

Rusya, 21. yüzyıldan itibaren Güneydoğu Asya'da çok boyutlu bir politikaya izlemeye çalışmış ve öncelikle Çin'e yönelmiştir. Ancak kısa süre sonra Çin'e bağımlılığının artması, Rusya'yı stratejisini yeniden düşünmeye sevk etmiştir. Genel olarak ifade edecek olursak Rusya, bölgede ikili ve çok taraflı bağlarını kademeli olarak güçlendirmeye odaklanmıştır. Bu bağlamda Rusya, daha geniş Avrasya stratejisi kapsamında ASEAN, Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) üzerinden siyasi, ekonomik ve askerî bağlarını geliştirmeye çalışmıştır.

2015 yılından itibaren Doğu Ekonomik Forumu'nu başlatan Rusya, bölge devletleriyle ikili ilişkilerini genellikle bu tür platformlar aracılığıyla geliştirmeye çalışmıştır. Moskova, genellikle ASEAN, Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) ve Doğu Asya Zirvesi (EAS) gibi bölgesel ve çok taraflı zirvelerin oturum aralarında ikili temaslarda bulunmaktadır. Bölge devletleriyle düzenli ikili ziyaretler ise çok azdır ve çoğu Vietnam'la gerçekleştirilir. Örneğin 2015 yılında Rusya Başbakanı Dmitry Medvedev'in Tayland ziyareti, son 25 yıl içerisinde başbakanlık düzeyinde gerçekleşen ilk Rus ziyareti olmuştur. Yine Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 2018 yılında Singapur'a yaptığı ziyaret, devlet başkanlığı düzeyinde gerçekleşen ilk temas olmuştur.

Ayrıca Rusya, çok taraflı zirvelerde her zaman en üst düzeyde temsil göstermemektedir. Bu yüzden bölge devletleriyle yakın ilişkiler geliştirmekte zorlanmaktadır. Buna örnek olarak Doğu Asya Zirvesi

gösterilebilir. Rusya, 2010 yılında örgüte üye olmasına rağmen Putin sadece 2018, 2020 ve 2021 yıllarındaki üç zirveye katılmıştır.⁴ Bir başka örnek ise Rusya'nın ASEAN'la olan sınırlı ilişkileridir. Örneğin Çin, bugüne kadar ASEAN'la 20'den fazla ortak zirve düzenlerken, Rusya 2021 yılının Ekim ayında ASEAN'la 4. Zirvesini gerçekleştirmiştir. Rusya'nın daha önceki zirveleri ise 2005, 2010 ve 2016 yıllarındadır.⁵ Rusya'nın bu anlamda bölgenin ekonomik potansiyelinden yeterince faydalanamadığı söylenebilir. Bu bakımdan Rusya, ASEAN açısından önemli bir ekonomik partner olmaktan çok uzaktır.⁶ Rusya, durumu düzeltmek amacıyla son yıllarda Vietnam, Endonezya ve Myanmar'la ilişkilerini geliştirmeye çalışırken, aynı şekilde Tayland, Filipinler ve Malezya da Rusya'nın radarına girmektedir.

Çin, Rusya'nın Güneydoğu Asya açılımına rekabetçi bir gözle bakmaktadır. Büyük oranda Çin'in etkisi altında kalan Kamboçya ve Laos'ı kenarda tutarsak Rusya'nın özellikle Vietnam ve Myanmar'la ilişkileri Çin açısından bir rahatsızlık kaynağı olabilir.

MYANMAR'IN RUSYA İÇİN STRATEJİK ÖNEMİ

1989 yılındaki askerî darbeden yaklaşık 20 yıl sonra düzenlenen demokratik seçimlerden sonra Myanmar, yeniden uluslararası siyasete entegre olmaya başlamıştır. Myanmar, yalnızca iç reformları nedeniyle değil, aynı zamanda doğal kaynakları, gelişmekte olan pazarı ve coğrafi konumu nedeniyle küresel ilgi odağı haline gelmiştir. Aynı zamanda, bu koşullar Çin, ABD, Hindistan, Japonya, Avrupa Birliği (AB) ve Rusya gibi dünyanın büyük güçleri arasında daha keskin jeopolitik rekabete yol

4 "Russia's Invasion of Ukraine: Southeast Asian Responses and Why the Conflict Matters to the Region", *Fulcrum*, <https://fulcrum.sg/russias-invasion-of-ukraine-southeast-asian-responses-and-why-the-conflict-matters-to-the-region/>, (Erişim Tarihi: 10.04.2022).

5 "Asean-Russia's Future Partnership", *New Straits Times*, <https://www.nst.com.my/opinion/columnists/2021/11/749570/asean-russias-future-partnership>, (Erişim Tarihi: 10.04.2022).

6 Dmitry Gorenburg-Paul Schwartz, "Russia's Relations with Southeast Asia", *The Institut Français des Relations Internationales*, 26, 2019, s. 16-18.

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

açmıştır. Hint Okyanusu kıyısında stratejik bir konuma sahip olan ve Doğu Asya, Güneydoğu Asya ve Güney Asya'yı birbirine bağlayan Myanmar, gelecekte de bu güçlerin ilgisinde kalmaya devam edecektir.

Asya jeopolitiğine bakıldığında Myanmar, Güney Asya ile Uzak Doğu arasında köprü vazifesi görmektedir. Çin'in Bengal Körfezi'ne açılan kapısıdır. Ayrıca Hindistan'ı Tayland, Laos, Kamboçya gibi Mekong Bölgesi ülkelerine bağlamaktadır. Myanmar'ın en önemli özelliği, önemli deniz ticaret rotalarına komşu olmasıdır. Bu bağlamda Myanmar, Andaman Denizi'ni kuzey ve doğudan çevrelemektedir. Söz konusu Andaman Denizi ise dünya deniz ticaretinin 5'te 1'inin geçtiği Malakka Boğazı'na açılmaktadır.

Myanmar'ın Bengal Körfezi'ndeki münhasır ekonomik bölgeleri, doğalgaz rezervleri açısından zengindir. Fakat Myanmar enerji teknolojileri konusunda yeterli kapasiteye sahip değildir. Rusya, buradaki derin denizlerde doğalgaz-petrol arama ve çıkarma faaliyetlerinde bulunmak için çaba göstermektedir. Rusya, Myanmar'daki limanlara ve buradaki doğalgaz yataklarına yatırım yaparak Hint Okyanusu'na ulaşmaya çalışmaktadır. Myanmar, Rusya'dan enerji alanında "know-how" yardımı almaya oldukça isteklidir. Kısacası Myanmar, Rusya'nın Hint Okyanusu kıyılarında ekonomik ve askerî açıdan tutunmasını sağlayan önemli bir ortağa dönüşebilir. Myanmar'ın stratejik önemiyle ilgili olarak Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu şunları söylemiştir: "Myanmar'ı Güneydoğu Asya ve Asya-Pasifik bölgesinde zaman içinde kendini kanıtlamış stratejik bir ortak ve güvenilir bir müttefik olarak görüyoruz."⁷

Bu stratejik önemden dolayı Rusya, Myanmar'la olan işbirliğini ekonomik, kültürel ve bilimsel alanları da içerecek şekilde çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Rusya'nın Myanmar'da henüz büyük yatırımları olmamasına rağmen, gelecekteki petrol ve gaz sahalarına yatırım yaparak varlığını

⁷ "Myanmar's Junta Leader Attends Military Conference in Moscow", VOA News, <https://www.voanews.com/east-asia-pacific/myanmars-junta-leader-attends-military-conference-moscow>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

artırmaya çalışacaktır. Bununla birlikte, bölgedeki mevcut jeo-stratejik değişim göz önüne alındığında Moskova, Hint-Pasifik'in merkezinde yer alan Myanmar'daki etkisini ve varlığını temelli olarak artıracaktır.

MYANMAR-RUSYA İLİŞKİLERİ

Siyasi İlişkiler

Sovyet dönemindeki samimi ilişkilere rağmen Moskova'nın Güneydoğu Asya ülkesiyle uzun bir ilişki geçmişi yoktur, ikili siyasi ilişkiler büyük oranda sınırlı kalmıştır. 2013 yılında Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov Myanmar'ı ziyaret etmiştir. 2014 yılında Rusya Başbakanı Dmitry Medvedev Myanmar'da düzenlenen Doğu Asya Zirvesi'ne katılarak burada ikili temaslarda bulunmuştur.⁸

Güneydoğu Asya'da çok fazla stratejik veya ekonomik varlığı olmayan Rusya, son yıllarda Myanmar'la kurmuş olduğu yakın ilişkiler üzerinden bölgeye müdahil olmaya başlamıştır. Bu ülkeye düzenli olarak silah satmış ve stratejik bağlar geliştirmiştir.⁹ Özellikle Şubat 2021 Myanmar Darbesi'nden sonra Rusya, cunta rejiminin güçlü bir şekilde arkasında durmuştur.¹⁰ Rusya, söz konusu darbeyi kınamayı reddetmiş, bunu "egemen bir devletin iç meselesi" olarak nitelendirmiş ve krizin barışçıl yollardan ve siyasi diyalog yoluyla çözülmesi çağrısı yapmıştır.¹¹

27 Mart 2021 tarihinde Myanmar'ın başkenti Nepido'da düzenlenen Silahlı Kuvvetler Günü kutlamalarına Rusya, üst düzeyli katılım

8 "Russia's Search for Influence in Myanmar", *Orfonline*, <https://www.orfonline.org/expert-speak/russias-search-for-influence-in-myanmar/>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

9 Kristian Lundby Gjerde, "Russia's Turn to Asia: Myanmar Seen from Moscow", *Norwegian Institute of International Affairs*, Policy Brief 10, 2017, s. 1-2.

10 Christopher Cheang, "Russia and Myanmar: Moscow's Expanding Influence", *Rajaratnam School of International Studies*, Commentary 69, 2021, 1-3.

11 "People of Myanmar in 'Great Peril', UN Told as Police Clash with Protesters", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2021/feb/12/myanmar-coup-military-protests-aung-san-suu-kyi-prisoners>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

göstermiştir.¹² Bu bağlamda Rus Askerî Ataşesi'nin yanı sıra Rusya Savunma Bakan Yardımcısı Alexander Fomin de törende yerini almıştır.

Bu ziyaret kapsamında Myanmar Cunta Lideri Min Aung Hlaing, Fomin'le yaptığı görüşmeden sonra kendisine Onur Madalyası takmış ve bir kılıç hediye etmiştir.

Myanmar'ın, Rusya'nın Asya'daki güvenilir bir müttefiki ve stratejik ortağı olduğunu söyleyen Fomin, Myanmar Cunta Lideri'ne ithafen yaptığı konuşmada, "Siz saygıdeğer Kıdemli General, geçen yıl Moskova'daki 'Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın 75. zafer yıldönümü anma törenimizde yer aldınız. Bizim bu ziyaretimiz, sizinkine iade-i ziyaret niteliği taşımaktadır." demiştir.¹³

Rusya, Çin'le birlikte Myanmar'ın BM platformlarındaki en önemli destekçilerinden biri olmuştur. Bu bağlamda, 2007 yılında Myanmar'daki insan hakları ihlallerini kınayan BM tasarısını ve 2017 yılında ise Myanmar Hükümeti'ni Rohingya Müslümanlarına yönelik muamelesinden dolayı kınayan bir kararı veto etmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olan Rusya'nın bu tutumu, onu Myanmar açısından önemli bir ortak haline getirmiştir. 2021 yılının Haziran ayında BM Genel Kurulu'ndaki oylamada Rusya, Myanmar'da şiddetin sona erdirilmesi çağrısında bulunan kararı onaylamamış ve çekimser kalmıştır.¹⁴ Bu diplomatik desteğin karşılığında Rusya, hem askerî hem ekonomik çıkarlar elde etmeyi ummaktadır. Örneğin Myanmar, Sputnik V aşısına acil durum kullanım onayı veren ilk Güneydoğu Asya ülkesi olmuştur.¹⁵

12 Çin, Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Vietnam, Laos ve Tayland ise söz konusu törene askerî ataşelerini göndermişlerdir. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. "Russia's Continuing Ties to Southeast Asia—and How They Factor Into the Ukraine War: Part 1", *CFR*, <https://www.cfr.org/blog/russias-continuing-ties-southeast-asia-and-how-they-factor-ukraine-war-part-1>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

13 "Russia Says It is Seeking to Strengthen Military Ties with Myanmar", *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/myanmar-politics-russia-idUSL4N2LO2H6>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

14 "Russia, Myanmar Agree to Bolster Ties", *The Moscow Times*, <https://www.themoscowtimes.com/2021/06/21/russia-myanmar-agree-to-bolster-ties-a74289>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

15 "Sputnik V Authorized in Myanmar", *Sputnik Vaccine*, <https://sputnikvaccine.com/newsroom/pressreleases/sputnik-v-authorized-in-myanmar/>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

Askerî-Güvenlik Boyutundaki İlişkiler

Rusya, Güneydoğu Asya'nın en büyük silah tedarikçisidir. Endonezya ve Malezya'ya savaş uçakları, Tayland ve Filipinler'e helikopterler, Laos'a muharebe tankları satmıştır. Öyle ki 2010-2016 yılları arasında Vietnam'a yapmış olduğu satışlar, Rusya'nın tüm silah ihracatının yüzde 10'una tekabül etmektedir. Rusya'nın Güneydoğu Asya'ya yaptığı silah satışlarının ise yüzde 61'i Vietnam'a gitmektedir. Myanmar ise son 20 yıldır askerî silah ve donanım tedarikinin yaklaşık yüzde 40'ını Rusya'dan sağlamıştır.¹⁶ Bu bağlamda Rusya, Myanmar'ın ikinci en büyük silah tedarikçisidir.¹⁷ Birinci sırada ise Çin gelmektedir.

Tablo 1: 1998-2019 Yılları Arası Güneydoğu Asya Ülkelerinin En Büyük Silah Tedarikçileri (Milyon Dolar)¹⁸

	En Büyük Silah Tedarikçisi	2. En Büyük Silah Tedarikçisi	3. En Büyük Silah Tedarikçisi
Vietnam	Rusya (6831)	İsrail (428)	Ukrayna (223)
Malezya	Rusya (1311)	Almanya (1065)	İspanya (591)
Myanmar	Çin (1804)	Rusya (1591)	Hindistan (166)
Endonezya	Güney Kore (1221)	Rusya (1147)	Hollanda (1079)
Laos	Rusya (125)	Çin (91)	Ukrayna (52)

16 "Russia is Bigger in ...", *a.g.m.*

17 "Why Russia is Betting on Myanmar's Military Junta", *East Asia Forum*, <https://www.eastasiaforum.org/2021/04/27/why-russia-is-betting-on-myanmars-military-junta/>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

18 "Russia's Relations in Southeast Asia since 2014: Continuity and Change", *Orfonline*, <https://www.orfonline.org/research/russias-relations-in-southeast-asia-since-2014-continuity-and-change/>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Listede yer almayan Tayland, Singapur ve Filipinler'in en büyük tedarikçileri ABD iken; Kamboçya'nın en büyük tedarikçisi Çin ve Brunei'ninki Almanya'dır.

Rusya'nın Myanmar'daki en önemli ortaklığı, savunma sanayi ürünlerinin ticaretidir. 2000'li yılların başından bu yana Myanmar, Rusya'dan 30 adet jet eğitim uçağı, 10 adet Mi-24 ve Mi-35P helikopteri ve 8 adet Pechora-2M uçaksavar füze sistemi satın almıştır.¹⁹ Myanmar, 2011 yılından itibaren silahlı kuvvetlerini modernize etmek adına Rusya'yla ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. En dikkate değer ikili anlaşma 2016 yılında imzalanan ve istihbarat paylaşımına, donanma ziyaretlerine ve barışı koruma alanında ortak çalışmaya dayanan askerî işbirliği anlaşması olmuştur. 2018 yılında ise Rus savaş gemilerinin Myanmar limanlarını ziyaret etmesini ve Rusya'nın 6 adet Su-30 uçağı tedarik etmesini öngören mutabakat zaptı imzalanmıştır.²⁰

Şubat 2021 darbesinden iki hafta önce Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu, Myanmar'a resmi bir ziyaret düzenlemiştir. (Bu noktada belirtmek gerekirse, Myanmar Cunta lideri General Min Aung Hlaing, Şoygu'yu "arkadaşı" olarak görmektedir. Hlaing, Moskova'yı toplamda altı kez ziyaret etmiştir. Soygu ise, 2013 yılındaki ilk ziyaretinden bu yana Myanmar'ı düzenli aralıklarla ziyaret etmiştir.)²¹ Şoygu'nun Ocak 2021 tarihli temasları kapsamında Rusya, Myanmar'a Pansire-S1 hava savunma sistemi, Orlan-10E gözetleme insansız hava araçları ve radar ekipmanı tedarik etmesi noktasında bir anlaşma imzalamıştır.²² Bu ekipmanların bakım ve modernizasyonu için Myanmar'da ortak bir askerî merkez

19 "From Russia with Love (and More Ammunition) for Myanmar", *The Irrawaddy*, <https://www.irrawaddy.com/opinion/commentary/russia-love-ammunition-myanmar.html>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

20 "Russia on Track to Deliver Fighter Jets to Myanmar-Reports", *The Moscow Times*, <https://www.themoscowtimes.com/2021/07/23/russia-on-track-to-deliver-fighter-jets-to-myanmar-reports-a74597>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

21 "Russia's Search for...", *a.g.m.*

22 "Russia's Gamble in post-Coup Myanmar", *Bangkok Post*, <https://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/2091791/russias-gamble-in-post-coup-myanmar>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

kurulmuştur. Rusya, yıllar boyunca Myanmarlı binlerce teknisyen ve askerî yetkili yetiştirmiştir. Bu bağlamda, günümüze kadar iki bine yakın Myanmarlı askerî yetkili ve nükleer bilim adamı da dahil olmak üzere birçok isim Rusya'da çeşitli alanlarda eğitim almıştır. Yangon'daki Rusya Büyükelçiliği'ne göre, yalnızca 2016 yılında Rusya, Myanmarlı öğrencilerine 300'den fazla burs sağlamıştır.²³ Ayrıca Myanmar Silahlı Kuvvetleri, Kavkaz-2020 askerî tatbikatlarına da katılmıştır.

3 gün sürecek uluslararası güvenlik konferansına katılmak için 22 Haziran 2021 Salı günü Moskova'ya gelen Myanmar'ın cunta lideri Kıdemli General Min Aung Hlaing, burada Rusya Güvenlik Konseyi Sekreteri Nikolai Patrushev, Rus silah şirketi "Rosoboronexport" Başkanı Alexander Mikheyev²⁴ ve Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu ile bir araya gelmiştir. Şoygu, ikili görüşmede Moskova'nın Myanmar'la askerî bağlarını güçlendirmeye kararlı olduğunu söylemiştir. İki ülke arasındaki savunma bağları, Moskova'nın binlerce askere eğitim ve üniversite bursları sağlamanın yanı sıra Myanmar Ordusu'na (Tatmadaw)²⁵ silah satmasıyla birlikte son yıllarda giderek güçlenmiştir.²⁶ Rusya'nın askeri kapasitesinin yanı sıra hibrit savaş yetenekleri,²⁷ Myanmar açısından bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Yani Myanmar yönetimi, etnik ayrılıkçılarla mücadele edebilmek için Rusya'dan hibrit savaş konusunda danışmanlık -eğitim desteği alabilir.

²³ Aynı yer.

²⁴ "Myanmar Junta Leader Thanks Russia for Boosting Military: Report", *Channel News Asia*, <https://www.channelnewsasia.com/asia/myanmar-junta-chief-thanks-russia-boosting-military-1948501>, (Erişim Tarihi: 24.06.2021).

²⁵ Buradan itibaren Tatmadaw, Myanmar Ordusu veya Myanmar Cuntası.

²⁶ "Russia Says to Boost Military Ties With Myanmar as Junta Leader Visits", *US News*, <https://www.usnews.com/news/world/articles/2021-06-23/russia-says-to-boost-military-ties-with-myanmar-as-junta-leader-visits>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

²⁷ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Riana Teifukova-Mehmet Seyfettin Erol, "Russian Hybrid War: From Theory to Practice", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 2017, s. 33-35; Nihat Dumlupınar-Mehmet Seyfettin Erol, "The Final State Of War: Hybrid War", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 2020, s. 156-158.

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Ekonomik İlişkiler

Rusya ve Myanmar, 2014 yılında ticaret ve ekonomik işbirliği için hükümetler arası bir komisyon kurmuşlardır. Ancak, ikili ticaret hacmi düşük seviyede kalmaya devam etmiştir. 2019 yılında ikili mal ve hizmet satışlarındaki ticaret hacmi sadece 387 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.²⁸ Buna karşılık, Çin'in Myanmar'la olan ticareti 2019 yılında 17,1 milyar doları bulmuştur.²⁹ Bu ülkenin diğer en büyük ekonomik ortakları ise Tayland, Japonya ve Hindistan olmuştur. Rusya, genel olarak Myanmar'da enerji sektörüne daha fazla katılım sağlamak için çaba sarf etmektedir. Bu bağlamda Rus enerji şirketi Başneft, Myanmar'ın "EP-4 petrol sahasını" işletmektedir ve son zamanlarda petrol ve gaz arama işbirliğini genişletmeye odaklanmıştır. Ancak Myanmar'daki enerji sektörüne genellikle Çin, Hindistan, Fransa, İngiltere ve ABD'li şirketler hakimdir.

Öyle ki Çin, Myanmar'da enerji, petrol, gaz ve madencilik sektörlerine yatırım yapan en büyük ülke konumundadır. Çin'in Kuşak-Yol Projesi, Myanmar'daki yatırımlarının artmasına katkıda bulunmaktadır. Rusya ise Myanmar'daki en büyük 10 yatırımcı listesine dahi girememektedir. Bu, Rusya'nın sadece Myanmar'daki sorunu değildir. Tüm Güneydoğu Asya ülkelerinde Rus yatırımları oldukça sınırlıdır. Covid-19 pandemisinin ekonomik etkisi göz önüne alındığında bu durum daha da geriye gidecek gibi durmaktadır. Rusya, bölgenin önde gelen silah tedarikçisidir, ancak ekonomik alanda bölgenin lideri haline gelmesi mümkün görünmemektedir.

RUSYA'NIN MYANMAR STRATEJİSİ

Rusya, Myanmar'ı Güneydoğu Asya'ya açılan kapısı olarak görmektedir. Henüz Myanmar Ordusu, 2021 yılında darbeyle yönetimi ele geçirmeden

²⁸ "Russia's Search for...", a.g.m.

²⁹ "China's Trade with Myanmar up 28.5% in 2019", *China.org*, <https://on.china.cn/37NTsI7>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

önce Rusya'yla yakın ilişkiler geliştirmiştir. Esasında 2016-2021 yılları arasında görev yapan Myanmar'ın fiili lideri Aung San Suu Çii de Myanmar Ordusu'nun sivil kanadı olarak görülmekteydi. Bu yüzden 2016 yılından itibaren Myanmar Ordusu'nun, hükümet üzerindeki vesayeti giderek güçlenmekteydi.

Bununla eş zamanlı olarak Myanmar Ordusu'nun Rusya'yla askerî alandaki yakınlaşması da devam etmiştir. Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu'nun 1 Şubat 2021 tarihli askerî darbeden iki hafta önce Myanmar'ı ziyaret etmesi, çeşitli spekülasyonlara yol açmıştır.³⁰ Darbeden önce Myanmar Ordusu'nun Rusya'yla askerî anlaşmalar imzalaması, darbe sonrası Moskova'dan gelecek desteği garantilemek anlamını taşımaktadır. Bu yüzden Şoygu'nun Ocak 2021 tarihinde Myanmar'a yaptığı ziyaretin arka planı çok iyi irdelenmelidir. Burada Myanmar, Rusya'dan garanti almış olabilir.³¹ Uluslararası kamuoyunda çokça tartışılan bir spekülasyon vardır. O da Çin'in Myanmar'da darbe yaptığı yönündedir.³² Ancak askerî işbirliği açısından bakacak olursak; esasında Rusya, Myanmar'da darbe yapmış olabilir. Şoygu'nun ziyareti buna işaret etmektedir.

Rusya ve Myanmar, kendi hedeflerine ulaşmak için birbirlerini destekleyeceklerdir. Cunta yönetimi, Rusya sayesinde uluslararası arenada siyasi bir koruma sağlamaktadır. BM Güvenlik Konseyi'nde Rusya ve Çin'in desteği, Myanmar'a karşı olası bir yaptırım veya zorlayıcı tedbir alınmasını önlemektedir. Rusya'nın bu ülkedeki hedefi ise büyük oranda askerî ve jeopolitiktir. Yani Rusya, siyasi desteğinin karşılığında Myanmar'da askerî ve stratejik bir varlık elde etmektedir.

30 "Myanmar Military Rolls out Red Carpet for Russian Defense Minister", *Irrawaddy*, <https://www.irrawaddy.com/opinion/analysis/myanmar-military-rolls-red-carpet-russian-defense-minister.html>, (Erişim Tarihi: 16.03.2022).

31 "Myanmar and Russia's Close Post-Coup Relationship", *Irrawaddy*, <https://www.irrawaddy.com/specials/myanmar-and-russias-close-post-coup-relationship.html>, (Erişim Tarihi: 16.03.2022).

32 "Uzmanlara göre ABD-Çin Rekabeti Myanmar'daki Darbeyi Tetikledi", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/dunya/uzmanlara-gore-abd-cin-rekabeti-myanmardaki-darbeyi-tetikledi-/2130854>, (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Kremlin, Myanmar Cuntası'na askerî destek sağlamaya devam edecektir. Bunun yanı sıra Rusya, Hint Pasifik'teki enerji ve deniz stratejisini geliştirmek için Myanmar'la işbirliği yapacaktır. Bengal Körfezi'ndeki enerji sahalarına Rus enerji şirketleri daha fazla yatırım için çaba sarf edecektir. Ayrıca terörle mücadelede Myanmar, Rusya'nın yardımına ihtiyaç duymaktadır. Gelecekte Moskova, istihbarat paylaşımında Nepido'yla daha fazla işbirliğine yönelebilir.

Yukarıda anlatılanlardan yola çıkarak Rusya'nın Myanmar üzerindeki nihai stratejisi, Güneydoğu Asya'da yeni bir uydu devlet yaratmak olabilir. Batılı güçler, son dönemde Rusya'nın eski Sovyet alanında hakimiyet kurmaya çalıştığını iddia etmektedir.³³ Ancak Moskova, bundan fazlasını hedefliyor olabilir. Sovyetler döneminde Ruslar, Vietnam başta olmak üzere Kamboçya, Laos ve Myanmar'a askerî ve ekonomik destek sağlamak suretiyle bölgede varlık göstermeye çalışmıştır.

21. yüzyılda Rusya'nın hedefleri, daha geniş Hint-Pasifik coğrafyasına odaklanmaktadır. Bölgede ekonomik bir partner haline gelebilmesi için Rusya'nın burada çok daha fazla yatırım yapması gerekmektedir. Ancak Rusya'nın Myanmar'daki nihai hedeflerinde ekonomik bir başlık olduğu söylenemez. Sadece askerî işbirliğini geliştirmek ve enerji alanında buradaki denizlerde varlık göstermek isteyecektir. Rusya'nın Myanmar'daki en büyük askerî hedefi, Bengal Körfezi veya Andaman Denizi'nde donanma üsleri elde etmek olabilir. Çin, Myanmar'ın Bengal Körfezi'ndeki Kyaukpyu Limanı'nı "borç tuzağı" yöntemiyle ele geçirmiştir. Şimdi Rusya, Çin'e karşı koymak istiyorsa Myanmar'da yeni üsler elde etmek isteyecektir.

33 "What Does Putin Really Want?", *Politico*, <https://www.politico.com/news/magazine/2022/02/25/putin-russia-ukraine-invasion-endgame-experts-00011652>, (Erişim Tarihi: 14.03.2022).

ÇİN'İN GÜNEYDOĞU ASYA POLİTİKASI

Güneydoğu Asya ülkeleri, modern dünya düzeni kurulmadan çok daha önce Çin merkezli haraç sisteminin parçasıydılar. Bu sistemde Çin lider ülke olarak merkezde, Güneydoğu Asya ülkeleri ise vergiye dayalı devletlerdi. Şimdi ise Batılı bilim adamları, Çin'in yükselişiyle birlikte o dönemki vergi sisteminin modern bir versiyonunun hayata geçtiğini iddia etmektedirler. Başka bir ifadeyle Kuşak-Yol Projesiyle birlikte Güneydoğu Asya ülkelerinin tarihi tekerrür etmeye başlamış ve Çin'in vassalı haline dönüşmeye başlamışlardır.³⁴

Çin, ekonomik projelerini ve borç tuzağı diplomasisini kullanmak suretiyle Asya-Pasifik'te kendisine karşı oluşturulan ABD-Batı ittifakının genişlemesini engellemeye çalışmaktadır. Güneydoğu Asya ülkeleri, ABD ve Çin arasında tercih yapmaya zorlanmaktadır. Güney Çin Denizi'nde Çin'in tehdidini en fazla hisseden ülkelere Vietnam, Endonezya ve Malezya, bölgedeki kutuplaşmaya ve olası bir silahlanma yarışına ilişkin endişelerini dile getirmektedirler.³⁵ Diğer taraftan Tayland, Brunei, Kamboçya, Laos ve Myanmar da dahil olmak üzere diğer ASEAN üyeleri kesin bir tutum sergilemekten çekinmektedirler.

ABD'nin "özgür ve açık Hint-Pasifik" stratejinde önemli bir yer tutmasına rağmen ASEAN ülkeleri, savaş tehlikesini yakından hissettikleri için Çin'e karşı oluşturulan herhangi bir ittifaka girmekten kaçınmaktadır. Bunun yanı sıra ASEAN ülkelerinin neredeyse tamamı, Çin'in Kuşak ve Yol

34 Cao Yunhua, "What Kind of Policy towards Southeast Asia Does China Need for Its Peaceful Rise?", *Journal of Ritsumeikan Social Sciences and Humanities*, 5(3), 2013, 42; Alice D. Ba-Cheng Chwee Kuik, "Southeast Asia and China: Engagement and Constraint", Alice D. Ba-Mark Beeson, der., *Contemporary South East*, 3rd Edition, 2018, s. 245-246; Jonathan Stromseth, "The Testing Ground: China's Rising Influence In Southeast Asia And Regional Responses", The Brookings Institution-Global China, 2019, 4-5.

35 "Southeast Asian Responses to AUKUS: Arms Racing, Non-Proliferation and Regional Stability", *Asia Link*, <https://asialink.unimelb.edu.au/insights/southeast-asian-responses-to-aukus-arms-racing-non-proliferation-and-regional-stability>, Erişim Tarihi: 16.05.2022).

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Girişimi projelerinden yararlanmaktadır. Bu bağlamda özellikle Hindi-Çin Yarımadasındaki Tayland, Laos, Kamboçya ve Myanmar gibi ülkelerin Çin karşıtı bir cepheye dahil olmaları mümkün görünmemektedir.

Çin, eğer Güneydoğu Asya ülkelerini kendi yanına çekebilirse, en azından ABD'nin bölgedeki tehlikeli askerî girişimlerini sınırlandırabileceğini düşünmektedir. Hindistan ve Japonya bile Çin'in askerî kapasitesinden ve saldırganlık niyetinden endişe etmekte ve Pekin'e karşı duramayacaklarını düşünmektedirler. Bundan dolayıdır ki Güneydoğu Asya ülkeleri, Avustralya'nın İngiltere ve ABD ile birlikte nükleer denizaltı projesine dahil olmasını, bölgesel gerginliği tırmandıracağı ve silahlanma yarışını tetikleyebileceği için yanlış ve tehlikeli bir adım olarak görmektedirler. ABD, Avustralya üzerinden Güneydoğu Asya ülkelerini, deyim yerindeyse, "bir ateş çemberinin ortasında" bırakmıştır. ASEAN ülkeleri, ABD ve Çin arasında taraf seçmedikleri her gün Pekin'in baskısını üzerlerinde daha fazla hissedeceklerdir.

Güneydoğu Asya ülkeleri, bölgesel gerilimi azaltmak ve ABD'nin tehlikeli adımları karşısında denge oluşturmak için daha fazla Çin eksenine kaymaktadır. ASEAN'in Çin'le imzaladığı Kapsamlı Stratejik Ortaklık Anlaşması bunun en önemli kanıtıdır. ASEAN ülkelerinin Çin'le olan yakın bağları, bugüne kadar yapılan ortak zirve toplantılarından da anlaşılabilir. Örneğin ASEAN, 28 Ekim 2021 tarihinde Rusya'yla ortak bir zirve düzenlemiştir. Ancak bu zirvenin sonuç bildirgesinde alınan kararlara bakıldığında, Çin'le yapılan zirvenin sonuçları kadar etkili olmadığı görülmektedir.

Karşılaştırma yapacak olursak 26 Ekim 2021 tarihinde düzenlenen 24. ASEAN-Çin Zirvesinin sonuç bildirgesi 27 maddeden oluşmakta ve stratejik ortaklık anlaşmasını içermektedir.³⁶ Yine 26 Ekim 2021 tarihinde

³⁶ "China, ASEAN form Comprehensive Strategic Partnership as Xi Chairs Summit", *Xinhua*, http://www.news.cn/english/2021-11/23/c_1310326437.htm, (Erişim Tarihi: 12.04.2022).

gerçekleşen 9. ASEAN-ABD Zirvesinin sonuç bildirisi 23 maddeden oluşmaktadır. 28 Ekim’de düzenlenen 4. ASEAN-Rusya Zirvesinin sonuç metni ise 10 maddeden oluşmaktadır. Sonuç olarak ABD ve Rusya’ya kıyaslayacak olursak Çin’in bugüne kadar ASEAN ülkeleri üzerinde çok daha fazla etkinlik kurduğu söylenebilir.

MYANMAR’IN ÇİN İÇİN STRATEJİK ÖNEMİ

Birçok kişinin doğru kabul ettiği düşüncenin aksine Myanmar, tamamen Çin’in güdümünde bir ülke değildir. Myanmar Ordusu’nun en büyük askerî destekçilerinden birinin Çin olduğu doğrudur. 2015 yılında göreve gelen Myanmar’ın fiili lideri Aung San Suu Çi’nin 1 Şubat 2021 tarihindeki askerî darbeye devrilmesiyle birlikte, söz konusu darbede “Çin’in parmağı” olduğu iddia edilmektedir.³⁷ Halbuki Çin’in Myanmar’daki ekonomik çıkarları, askerî darbe sonrası yaşanacak istikrarsızlık hesaba katıldığında çok daha büyüktür. Kaldı ki Myanmar, ekonomik olarak Çin’e bağımlıdır, ancak askerî açıdan giderek Rusya’ya ağırlık vermektedir.

Üstelik Çin, buradaki ekonomik çıkarlarını korumak için yalnızca Myanmar Ordusu’na değil, aynı zamanda kırsaldaki etnik gruplara da güvenmek durumundadır. Bu yüzden Çin’in Myanmar’a olan desteği yalnızca merkezi yönetimle sınırlı değildir. Ayrıca Hindistan’ın kuzeydoğusundaki ayrılıkçı grupları desteklemek için Çin, Myanmar’daki isyancıları bir araç olarak kullanabilir. Yani Çin’in asıl hedefi, Hindistan’ı istikrarsızlaştırmak ve böylece hak iddia etmiş olduğu Aranuçal Paradeş’i ele geçirmek olabilir.³⁸ Çin, kısa yoldan Hint Okyanusu’na açılabilme adına

³⁷ “Uzmanlara göre ABD-Çin..”, *a.g.m.*

³⁸ “China Might Have Orchestrated Myanmar Coup to Push Drugs, Arms, Terrorists into Northeast”, *The Week*, <https://www.theweek.in/theweek/cover/2022/01/01/china-might-have-orchestrated-myanmar-coup-to-push-drugs-arms-terrorists-into-northeast.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Myanmar'ı vazgeçilmez önemde görmektedir.³⁹ Bu önemden dolayı Çin'in dünyaya açılan 6 ekonomik koridorundan 2 tanesi Myanmar'la ilgilidir. Bunlardan birincisi "Çin-Myanmar" ve diğeri "Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar" arasındadır. Dolayısıyla Myanmar'ın Çin için en büyük önemi ekonomik kaynaklıdır.

MYANMAR-ÇİN İLİŞKİLERİ

Siyasi İlişkiler

Çin'in Myanmar'la siyasi ilişkilerini anlayabilmek için öncelikle Şubat 2021 tarihinde gerçekleşen darbeye nasıl baktığını incelememiz gerekir. Çin'in Myanmar darbesine bakışıyla ilgili iki farklı görüş vardır. Genel kabul gören ilk görüş; Çin'in bu darbeyi desteklediği yönündedir. İkincisi bundan rahatsız olduğu yönündedir.⁴⁰ Birinci görüşü destekleyecek argümanlar, genellikle Çin'in Myanmar Ordusu (Tatmadaw) üzerindeki etkisiyle açıklanmaktadır.

1 Şubat Darbesi'nden iki hafta önce, 12 Ocak 2021 tarihinde Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi'nin Myanmar'ı ziyaret ederek burada Genelkurmay Başkanı Min Aung Hlaing'la bir araya gelmesi, darbenin perde arkasında Çin'in olduğu iddialarını güçlendirmiştir.⁴¹ Ayrıca Çin'in Myanmar Ordusu'na en fazla silah satan ülke olması dikkat çekicidir. Fakat darbeden önce, aynı süreçte Rusya Savunma Bakanı Sergey Soygu da Myanmar'ı ziyaret etmiştir.⁴² Ayrıca Rusya da Myanmar'ın en büyük ikinci silah tedarikçisidir. 1 Şubat Darbesi'nden bir gün sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) aldığı kararda, Myanmar halkına ve ülkenin demokratik geçiş sürecine olan desteklerini yinelemiş, tüm taraflara diyalog ve uzlaş

39 Joshua T. White, "China's Indian Ocean Ambitions: Investment, Influence, and Military Advantage", *The Brookings Institution-Global China*, 2019, s. 1.

40 Anna Tan, "China and the Myanmar Dilemma", *King's College London-LAU China Institute, Policy Series: China in the World*, 4, 2021, s. 5-6.

41 "China's Risky Strategic Game in Myanmar", *IPS News*, <http://www.ipsnews.net/2021/11/chinas-risky-strategic-game-myanmar/>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

42 "Russia's Search for...", *a.g.m.*

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

sağlanması çağrılarında bulunmuşlardır.⁴³ Bu kararda BMGK daimi üyeleri Çin ve Rusya, veto yetkilerini kullanmamışlardır. Yine de söz konusu kararda Myanmar'daki darbeyi açıkça eleştiren ifadeler bulunmamaktadır.

Birincisi, Çin'in Myanmar'daki darbeyi destekleyebileceği iddiaları mevcuttur. Ancak bu iddialar tam olarak doğru değildir. Çünkü Çin'in buradaki ekonomik çıkarları daha önemlidir. Darbeden 1 ay önce Myanmar Genelkurmay Başkanı Min Aung Hlaing, Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi ile yaptığı görüşmede Çin'in Tayvan, Hong Kong ve Sincan'daki tutumunu desteklediklerini belirtmiştir. Bu Myanmar'ın Çin'e verdiği siyasi bir destektir. Çin'in bu siyasi desteğin karşılığında Tatmadaw'ı darbe yapması için desteklediğini iddia etmek, pek mantıklı bir çıkarım olmayacaktır. Kaldı ki 30 yıl boyunca cunta rejimi tarafından yönetilen ve askerî vesayetin halen güçlü olduğu Myanmar'daki Aung San Suu Kyi Hükümeti de Myanmar Ordusu'nun sivil kanadı olarak görülmekteydi. Yani darbe olsun veya olmasın Çin'in Myanmar'daki askerî işbirliği ve etkinliği değişmeden devam edecekti.

İkincisi, Çin'in Myanmar'daki darbeden rahatsız olduğu yönünde görüşler de mevcuttur.⁴⁴ Rahatsızlık duymasına rağmen Pekin, Myanmar Ordusu'nun bu eylemlerini açıkça kınamamıştır. Çünkü Çin, dış politikada "başka ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesini" kabul etmiştir. Hâlbuki Pekin, Tatmadaw'ı her zaman beceriksiz, yozlaşmış ve öngörülemez bir yapı olarak değerlendirmiştir.⁴⁵ Örneğin 2011 yılında Ordu destekli Thein Sein Hükümeti göreve geldiğinde, Pekin daha önce hükümeti uluslararası yaptırımlardan korumaya çalışsa da generaller Çin'e sırtlarını dönmüşlerdir. O dönemde Çin'in ekonomik ve stratejik çıkarlarına en çok zarar verenler

43 "Security Council Press Statement on the Situation in Myanmar", *United Nations*, <https://bit.ly/36pSKJX>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

44 "China Does not Like the Coup in Myanmar", *East Asia Forum*, <https://www.eastasiaforum.org/2021/02/06/china-does-not-like-the-coup-in-myanmar/>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

45 Aynı yer.

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

askerler olmuştur. Tatmadaw, Çin'in Myanmar'daki yatırımları için mevcut sözleşmelerin bazılarını iptal etmiş ve bazılarını ise yeniden müzakere etme tehditlerinde bulunmuştur. Bu yüzden Pekin, Tatmadaw'ı nankör, açgözlü ve fakir bir iş ortağı olarak görme eğilimindedir.⁴⁶

Ayrıca Çin'i darbeyle ilgili rahatsız eden ekonomik faktörler de vardır. Nitekim 2015 yılında iktidara gelen Aung San Suu Kyi liderliğindeki Ulusal Demokrasi Birliği (NLD), görevde kaldığı 6 yıl boyunca Çin'le yakın ekonomik işbirliği geliştirmeye odaklanmıştır. Çin-Myanmar Ekonomik Koridoru projesiyle birlikte ikili ekonomik ilişkiler muazzam bir şekilde gelişmiştir. Ayrıca darbe öncesi Aung San Suu Kyi Hükümeti, Çin'in ön ayak olduğu bir serbest ticaret anlaşması olan Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık'ı (RCEP) da imzalamıştır. Kısacası Myanmar'ın istikrarlı ve uluslararası kabul görmüş bir hükümete sahip olması, her zaman Çin'in bölgedeki ekonomik çıkarlarıyla uyumlu olmuştur. Dolayısıyla Çin'in uluslararası toplum tarafından dışlanan bir askerî hükümeti desteklemesi realist bir çıkarım gibi görünmemektedir. Çünkü Myanmar, uluslararası yaptırımlara maruz kaldıkça ve ekonomisi bozuldukça, Çin de önemli bir pazarını kaybedecektir. Kısacası, bu düşünceye göre Çin, Myanmar'daki askerî darbeden ekonomik bir fayda sağlamayacak gibi görünmektedir.

Üçüncüsü ise Çin'in Myanmar konusunda belirsiz-karmaşık bir tutum sergilemesidir. Pekin, öncelikle Myanmar-Çin Ekonomi Koridoru'nu ve buradaki ekonomik çıkarlarını korumak istemektedir. Bu yüzden ülkenin güvenlik ve istikrarını önemsemektedir. Fakat bu ekonomik çıkarlarını hangi aktör veya aktörle işbirliği yaparak koruyacağını bilememektedir. Örneğin etnik bölgelerdeki projelerini korumak için Myanmar Ordusu'yla değil, daha çok yerel ayrılıkçı gruplarla anlaşması gerekmektedir. Burada Çin Komünist Partisi içindeki klan kavgalarının ve bunlar arasındaki görüş

⁴⁶ Aynı yer.

farklılıklarının etkili olduğu görülmektedir. Kısacası Çin dış politikasına karar veren üst düzey ÇKP liderleri de Myanmar'da kimi destekleyecekleri ve çıkarlarının neyi gerektirdiği konusunda kararsızlardır.

Genel olarak Çin, hem Myanmar eski yönetimini (Ulusal Birlik Hükümeti'ni) desteklemekte hem Tatmadaw'la iyi ilişkiler kurmakta hem de yerel ayrılıkçı gruplarla temasını sürdürmektedir.

Askerî-Güvenlik Boyutundaki İlişkiler

Myanmar Ordusu (Tatmadaw), ülkedeki etnik ayrılıkçıları bastırmak için Çin'le yakın ilişkiler geliştirmeye çalışmaktadır. Myanmar, toprak bütünlüğünü korumak için Çin'e ihtiyaç duymaktadır. Çin devletine ait şirketler Myanmar Ordusu'nun en büyük silah ve askerî teçhizat tedarikçileri arasında yer almaktadır.⁴⁷ Yani Çin'in Tatmadaw'a askerî yardımda bulunduğu bilinmektedir. Özellikle Çin sınırındaki Kokang-Wa ayrılıkçıları kontrol etmek için Tatmadaw'ın Çin'le anlaşma yaptığı ve bölgeyi kontrol altına aldığı bilinmektedir. Sınırdaki Şan-Kokang ayrılıkçı grupları, Tatmadaw'ın saldırılarından kaçmak için çoğu zaman Çin'e kaçırmaktadır. Bu sebeple Tatmadaw, Çin'in bu örgütlere barınak sağlamasını eleştirmektedir.

Myanmar, ulusal güvenlik bakımından Çin'den çok Rusya'ya güvenmektedir. Çünkü Rusya, Myanmar'ın en büyük ikinci askerî tedarikçisidir ve Rusya'yla sınırı olmadığı için ondan bir tehdit algılamamaktadır. Myanmar, sınır güvenliği bakımından Çin'e olduğu kadar Hindistan'a da bağımlıdır. Genel olarak Myanmar Ordusu, Çin'e karşı Hindistan kozunu kullanırken, Hindistan'a karşı da Çin kozunu kullanmaktadır. Myanmar Cuntası, iki komşusu olan Hindistan ve Çin'e karşı "sınırdaki etnik ayrılıkçı grupları" bir koz olarak kullanmaktadır. Bunun

⁴⁷ "Chinese Companies Supplying Arms, Military Equipment to Myanmar: Group", RFA, <https://www.rfa.org/english/news/china/supplying-02182021091648.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

yanı sıra Myanmar Ordusu, kendisine muhalif olan yerel halk savunma güçlerinden bazılarıyla anlaşarak Çin'in ekonomik projelerini hedef almaya başlamıştır. Myanmar, Çin'e şu mesajı vermektedir: "Eğer (paralel) Ulusal Birlik Hükümeti'ni tanımaya kalkarsan veya onunla birtakım ilişkiler kurma yoluna gidersen, ülkedeki ekonomik yatırımların tehlike altına girecektir." Fakat Çin, Myanmar'daki yatırımlarını korumak için aslında etnik ayrılıkçı gruplarla ilişki kurabilmektedir. Kısacası Çin'in Myanmar siyaseti, hem Cunta rejimi hem etnik ayrılıkçı gruplar hem de paralel hükümet (UBH) ile ilişkiler kurmayı gerektirmektedir. Bu dışarıdan karmaşık gibi görünse de aslında Çin'in denge siyasetine işaret etmektedir.

Çeşitli istihbarat teşkilatları, Çin'in Myanmar-Hindistan sınırındaki isyancı gruplara silah ve mühimmat sağladığını belirtmektedir.⁴⁸ Buna göre Assam, Manipur, Nagaland ve Mizoram'da çıkan isyancı grupların, Çin istihbarat teşkilatıyla düzenli temas halinde oldukları ve Çin'in silahlarından yararlandıkları iddia edilmektedir.⁴⁹ Hatta Çin, Assam ayrılıkçı hareketine, kendi sınırları içerisindeki Yunnan eyaletinde barınma imkânı tanımaktadır.⁵⁰

2020 yılının Haziran ayında Tayland Ordusu tarafından, Myanmar sınırına yakın Mae Sot ilçesinde toplam değeri yaklaşık 1 milyon dolar olan çok sayıda Çin yapımı silah ele geçirilmiştir. Tayland gümrük yetkilileri, Mae Sai Sınır Kapısı'ndan Myanmar'a geçmeye çalışan bir kamyonunda tabancalar, yarı otomatik M12'ler, M4 tüfekler ve teleskopik

48 "China Threatens Regional Security, Pushes Weapons Inside India and Myanmar", *News Track Times*, <https://english.newstracklive.com/news/china-threatens-regional-security-pushes-weapons-inside-india-and-myanmar-sc57-nu306-ta306-1129919-1.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

49 "More Chinese Arms Reach Northeast India", *Nenow*, <https://nenow.in/north-east-news/assam/more-chinese-arms-reach-northeast-india.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

50 United States Institute of Peace, "China's Role in Myanmar's Internal Conflicts", 1, 2018, s. 25-26; "India Asks Thailand, Myanmar to Share Details of Probe on Seized Illegal Arms Originating from China", *Deccan Herald*, <https://www.deccanherald.com/national/india-asks-thailand-myanmar-to-share-details-of-probe-on-seized-illegal-arms-originating-from-china-863603.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

nişangahlar dahil olmak üzere ağır silah ve mühimmat ele geçirmiştir.⁵¹ Bu silahların Arakan'da faaliyet gösteren Arakan Ordusu'na ve Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu'na (ARSA) gönderileceği iddia edilmiştir. Her yıl, Myanmar'da büyük miktarda Çin silahı ele geçirilmektedir.⁵² Ancak Çin, bu konudaki iddiaları sürekli reddetmektedir. Son olarak Myanmar-Tayland sınırında ele geçirilen silahların Şan etnik grubuyla bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır.

Konuyla ilgili Hindistan; Tayland ve Myanmar yönetimlerine ilettiği talebinde; menşei Çin olan ve Myanmar'a kaçırılan yasadışı silah ve mühimmat sevkiyatıyla ilgili soruşturmanın ayrıntılarını paylaşmasını istemiştir.⁵³ Yeni Delhi, Çin'den gelen ve Myanmar üzerinden geçerek Hindistan'a ulaşan söz konusu yasa dışı silah ticareti hakkında daha fazla bilgi edinmek istemiştir. Hindistan'ın amacı, kuzeydoğu eyaletlerindeki ayrılıkçı gruplara Çin'in destek sağlayıp sağlamadığını öğrenmektir. Myanmar Ordusu ise bu silahların Arakan Ordusu veya Kaçın Bağımsızlık Ordusu tarafından Çin'den tedarik edildiğini ileri sürmüştür.

Aslında Myanmar'ın bu iddiası, Hindistan'ın endişeleriyle uyumludur. Çünkü, Myanmar'daki Kaçın Bağımsızlık Ordusu ve bölgedeki diğer isyancı örgütler, Hindistan'ın kuzeydoğu bölgesindeki militanlara eğitim ve silah desteği sağlayabilmektedir. Myanmar-Hindistan sınırındaki bu geçişkenlik sebebiyle Çin, buradaki etnik ayrılıkçı gruplara destek olabilmektedir. Burada Çin'in hedefi gerçek manada Myanmar olmayabilir. Çünkü Çin, esasında Hindistan'ın kuzeydoğu eyaletlerinden biri olan Aranuçal Paradeş'i kendi topraklarına katmak istemektedir.

51 "Myanmar Border Gun Seizures Stoke Fears of Illicit Post-Coup Arms Trade", VOA, https://www.voanews.com/a/east-asia-pacific_myanmar-border-gun-seizures-stoke-fears-illicit-post-coup-arms-trade/6206939.html, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

52 "China Threatens Regional Security, Pushes Weapons inside India and Myanmar", *News Tract Live*, <https://english.newstracklive.com/news/china-threatens-regional-security-pushes-weapons-inside-india-and-myanmar-sc57-nu306-ta306-1129919-1.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

53 "India Asks Thailand...", *a.g.m.*

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Myanmar Ordusu Şefi General Min Aung Hlaing, Myanmar'daki isyancıların dolaylı olarak Çin'den silah aldığını söylemiş, ancak ayrıntı vermemiştir.⁵⁴ Myanmar cunta rejimi, Çin'in ayrılıkçı gruplara verdiği bu destekten rahatsızdır. Fakat Tatmadaw, Çin'in isyancılarla bağlantısı veya isyancılara desteği hakkında henüz resmi bir açıklama yapmamış veya ele geçirdikleri Çin silahları hakkında henüz yorum yapmamıştır.

Ekonomik İlişkiler

Çin, halihazırda Myanmar'daki en büyük yabancı yatırımcı konumundadır. 2018 yılının Eylül ayında iki ülke arasında Çin-Myanmar Ekonomik Koridoru'nun kurulmasına dair bir memorandum imzalanmıştır.⁵⁵ Söz konusu koridor kapsamında Çin'in önerdiği 38 projeden 29'u Myanmar tarafından kabul edilmiş durumdadır.⁵⁶ Bu kapsamda Çin, Kyaukpyu'da bir derin deniz limanı ve özel ekonomik bölgesi, ayrıca Yangon'da yeni şehir projesini hayata geçirmeyi planlamaktadır.⁵⁷ Bundan farklı olarak Çin, Yangon'daki limanın geliştirilmesi için de yatırım yapmaktadır. Tüm bu projeler, Çin'in Avrupa'ya uzanan koridorlarını rahatlatma amacını taşımaktadır. Öyle ki Yangon-Lincang-Chendau hattının faaliyete geçmesiyle Çin'in Hint Okyanusu aracılığıyla Avrupa'yla olan ticareti, Çin-Pakistan Ekonomi Koridoru'na kıyasla 20 gün daha kısalacaktır.

Çin-Myanmar Ekonomi Koridoru'nda yeni bir rota hayata geçmiştir.⁵⁸ Esasında söz konusu koridor, Çin'in Kunming kentinden Myanmar'ın orta kesiminde kalan Mandalay kentine ve oradan Kyaukpyu limanına

54 "Myanmar's Generals Make a Show of Displeasure at China's Arming of Rebels", *Irrawaddy*, <https://www.irrawaddy.com/opinion/commentary/myanmars-generals-make-show-displeasure-chinas-arming-rebels.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

55 Puyam Rakesh Singh, *China-Myanmar Relations under Xi Jinping*, Indian Council of World Affairs, New Delhi 2020, s. 54-55.

56 "China's Belt and Road Initiative Continues to Make Inroads in Myanmar", *Irrawaddy*, <https://www.irrawaddy.com/opinion/guest-column/chinas-belt-road-initiative-continues-make-inroads-myanmar.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

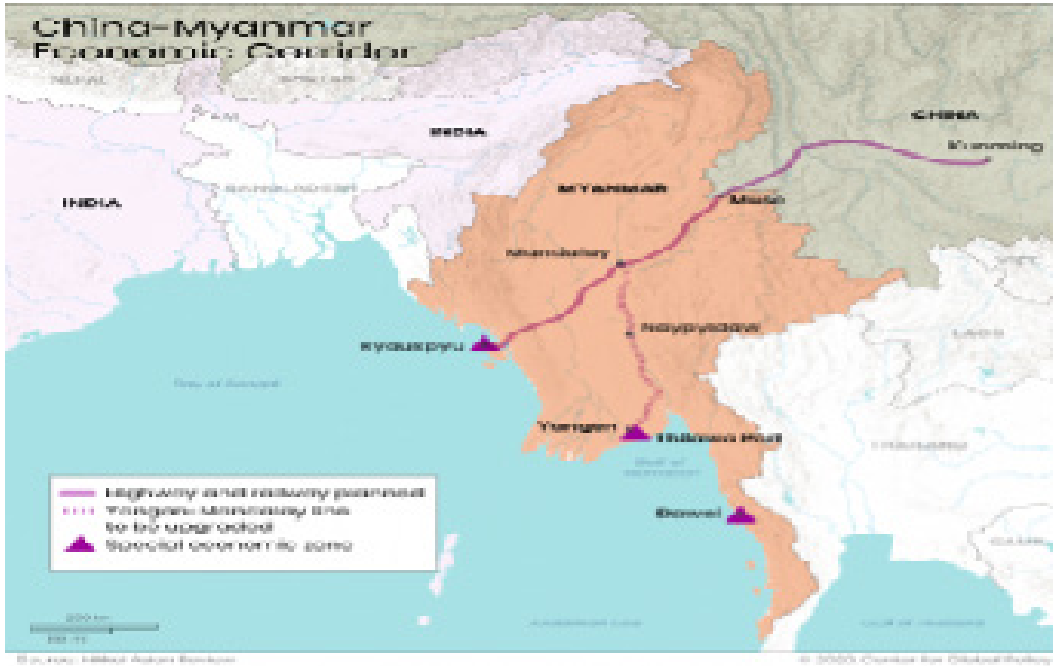
57 Angela Stanzel, "China's String of Ports in The Indian Ocean", *China Trends-Institut Montaigne*, 2019, s. 3.

58 "China Announces New Myanmar Trade Route as It Seeks to Bolster Ties with Military Junta", *SCMP*, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3147583/china-announces-new-myanmar-trade-route-it-seeks-bolster-ties>, (Erişim Tarihi: 25.03.2022).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

uzanmaktadır.⁵⁹ Aktif hale gelen yeni koridor ise Çin'in iç kesimlerindeki Chendau'dan başlayarak sınır bölgesindeki Lincang'a ve oradan Myanmar'ın güneyindeki liman kenti Yangon'a uzanmaktadır. Deniz, kara ve demiryolu koridoru olarak belirlenen söz konusu Yangon-Lincang-Chendau hattı, Çin'in Hint Okyanusu'na kolay yoldan ulaşımını sağlayacaktır. İlk sevkiyatın yapıldığı söz konusu projeye göre; Çin'e gitmek üzere yola çıkan mallar önce Singapur Limanı'na, oradan deniz yoluyla Myanmar'ın Yangon limanına, buradan kara yoluyla Çin'in sınır kenti olan Lincang'a ve son olarak ise yeni tamamlanan tren yoluyla iç kesimlerdeki Chendau'ya varmaktadır.⁶⁰

Görsel 1: Çin-Myanmar Ekonomi Koridoru⁶¹

59 Peng Nian, "China's Strategic Outreach to Myanmar in NLD Era: New Progress, but More Challenges", *Asia Centre*, 2018, s. 3.

60 "China Opens First Road-Rail Transport Link to Indian Ocean", *Hellenic Shipping News*, <https://www.hellenicshippingnews.com/china-opens-first-road-rail-transport-link-to-indian-ocean/>, (Erişim Tarihi: 06.09.2021).

61 "China-Myanmar Economic Corridor", *Rohingya Post*, <https://www.rohingyapost.com/myanmar-chinas-strategic-interests-in-the-indian-ocean-basin/china-myanmar-economic-corridor/>, (Erişim Tarihi: 18.02.2022).

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Ayrıca Çin, Myanmar'ın Rakhine Eyaleti'ndeki Kyaukphyu şehrinden başlayıp, Çin'in Yunnan bölgesine kadar uzanan doğal gaz ve petrol boru hattı inşa etmiştir. Projenin toplam maliyeti 4,5 milyar dolardır.⁶² Kyaukphyu-Yunnan Doğalgaz Boru Hattı, tam kapasiteyle kullanıldığında Çin'in toplam gaz ithalatının 5'te 1'ini karşılayabilir. Petrol boru hattı ise tam kapasiteyle çalıştığında Çin'in toplam petrol ithalatının yüzde 4,3'ünü karşılayacaktır.

Çin, 2020 yılına kadar Myanmar'a yaklaşık 21 milyar dolar değerinde Doğrudan Yabancı Yatırımı (DYY) yaparak ülkenin en büyük DYY kaynaklarından biri olmuştur. Çin'in Myanmar'daki yatırımlarının yüzde 57'si enerji, yüzde 17 madencilik, yüzde 18 petrol ve gaz sektöründe ve kalan yüzde 8'i tarım ve diğer alanlardadır.

Tablo 2: Myanmar'daki Askerî Darbe Sonrası Çin'in Devam Eden Projeleri⁶³

Proje İsmi	Toplam Yatırım	Yer	Durumu
Mee Lin Gyaing LNG Santrali	2.5 Milyar Dolar	Ayeyarwady Bölgesi	Devam Ediyor
Kyaukphyu özel Ekonomik Bölgesi (KPSEZ)	1.5 Milyar Dolar	Kyaukphyu Kasabası, Rakhine Eyaleti	Devam Ediyor
Yeni Yangon Şehri Projesi	1.5 Milyar Dolar	Yangon	Planlanıyor
Chinshwehaw Sınır Ötesi Ekonomik İşbirliği Bölgesi	-	Kuzey Şan Eyaleti	Planlanıyor
Kanpiketi Sınır Ötesi Ekonomik İşbirliği Bölgesi	22.4 Milyon Dolar	Kuzey Kachin Eyaleti'nin Birinci Özel Bölgesi	Devam Ediyor
Kyaukphyu Enerji Santrali	180 Milyon Dolar	Kyaukphyu Kasabası, Rakhine Eyaleti	Devam Ediyor
Kyaukphyu Derin Deniz Limanı	1.3 Milyar Dolar	Kyaukpyu Kasabası	Devam Ediyor

62 "Understanding the Relations between Myanmar and China", *Orfonline*, <https://www.orfonline.org/expert-speak/understanding-the-relations-between-myanmar-and-china/>, (Erişim Tarihi: 06.04.2022).

63 "Growing Chinese Investments in Myanmar post-Coup", *Orfonline*, <https://www.orfonline.org/expert-speak/growing-chinese-investments-in-myanmar-post-coup/>, (Erişim Tarihi: 18.02.2022).

ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİSİ

Çin'in Myanmar'daki stratejisi, ekonomik ağırlıklı olmak üzere pragmatik bir yöntem izlemektedir. Yani Myanmar'daki aktörlerle stratejik-çok vektörlü ilişkiler geliştirmeye çalışmaktadır. Örneğin Çin'in Myanmar'daki en önemli projeleri Arakan bölgesindedir. Bu yüzden projelerinin güvenliğini sağlamak için Arakanlı ayrılıkçı örgütlere güvenmek durumundadır. Bunun yanı sıra Çin, Myanmar üzerinden Hindistan'ın kuzeydoğu eyaletlerinde istikrarsızlık yaratmak istiyor olabilir. Bu yüzden Myanmar'ın kuzeyindeki ayrılıkçı örgütlere destek olarak buradaki direnişi güçlendirmeye çalışabilir.

Myanmar, Çin'le anlaşarak sınırdaki ayrılıkçı Wa Ordusu'nun silah bırakmasını sağlamıştır. Şan eyaletinin Kokang bölgesindeki ayrılıkçı örgüt, Myanmar'ın toprak bütünlüğü için en büyük tehditlerden biridir.

Çin, Myanmar'daki ekonomik projelerinin devam etmesi karşılığında sınırdaki bu örgütlere destek vermeyeceği konusunda Myanmar Ordusu'yla anlaşmış olabilir. Yani bu zımni anlaşmaya göre Myanmar, Çin'in ekonomi koridoruna desteğini sürdürecektir. Bunun karşılığında Çin, Myanmar sınırındaki ayrılıkçılara destek olmayacaktır. Fakat uygulamada durum farklıdır. Gerektiğinde Çin de söz konusu gruplara destek olabilmektedir. Bu sebeple Myanmar Ordusu, bazı yerel isyancı grupları kendi yanına çekerek Çin'in projelerine saldırılar düzenlemektedir.

Görünüşte saldırıları isyancı gruplar yapmaktadır. Ancak olayların arka planında Myanmar Cuntası'nın olduğu sıkça dile getirilmektedir. Sonuç olarak Myanmar Ordusu ile Çin arasında "örtülü bir kavga" veya "zoraki bir işbirliği" olduğu söylenebilir. Her ikisi de birbirine mecburdur, ancak birbirlerinin istemediği davranışları yapmaktan da geri durmamaktadırlar.

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Rusya'nın Güneydoğu Asya ülkeleri içerisinde en fazla varlık gösterdiği ülkelerin başında Vietnam'la birlikte Myanmar gelmektedir. Sovyetler döneminde kalma bağlar, Moskova'nın günümüzde bölgeye açılması için zemin hazırlamaktadır. Burada askerî işbirliği ve silah ticareti ön plana çıkmaktadır. Dahası bu ülkelerin silah envanterinde bulunan eski Sovyet askerî teçhizatının sürekli bakım, onarım ve yenilenmesi için Rusya'yla irtibatlı olmaları gerekmektedir.

Myanmar Ordusu'nun en büyük silah tedarikçisi Çin olmasına rağmen Nepido yönetimi, askerî alanda Rusya'ya daha fazla güvenmektedir. Çünkü Çin, özellikle sınırdaki etnik gruplarla işbirliği yapabilmesi bakımından Myanmar'ın ulusal güvenliğine dönük birtakım tehditler oluşturabilmektedir. Diğer taraftan Rusya, Myanmar'ın komşusu değildir. Bu yüzden Nepido yönetimi, askerî-güvenlik alanında Moskova'yla daha serbest ilişkiler kurabilmektedir. Her şeyden önemlisi Myanmar ve Rusya arasında bir güven ilişkisi söz konusudur. Aynı şeyleri Çin için söylemek mümkün değildir. Ancak Rusya'nın dezavantajı ekonomik olarak Myanmar'a çok fazla bir şey sunamamasıdır.

Myanmar'daki sivil-asker ilişkilerine bakıldığında, 1960'lı yılların başından 2010 yılına kadar ülkenin askerî darbe yönetimi altında olduğu ve devlet üzerinde güçlü bir askerî vesayet kültürünün varlığı dikkat çekmektedir. Nitekim 10 yıllık demokratikleşme adımlarından sonra 2021 yılında Myanmar Ordusu yeniden yönetimi devralmıştır. Bugün Myanmar'la iyi ilişkiler tesis etmek isteyen aktörlerin bilhassa Tatmadaw'la köklü ilişkilere sahip olması beklenmektedir. Eğer Ordu'nun güvenini kazanmazsa Myanmar'da ekonomik ve askerî varlık gösterebilmesi oldukça zordur. Myanmar Ordusu'yla güven sorunu yaşayan ülkelerin başında Çin

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

gelmektedir. Pekin'in ülkedeki büyük ekonomik projelerini gerçekleştirmek için Myanmar Ordusu'na ihtiyacı vardır. Fakat aynı zamanda bu projelerin güvenliğini sağlamak için etnik gruplara da ihtiyacı vardır. Çin'in bu gruplarla kurduğu ilişkiler Myanmar Ordusu'nda güvensizliğe yol açmaktadır. Dolayısıyla Myanmar Ordusu, Çin'in ekonomik projelerinde yer yer zorluklar çıkartabilmektedir. Ancak Rusya'nın Myanmar'la siyasi ilişkilerinin bozulmasına yol açacak herhangi bir güvenlik endişesi bulunmamaktadır. Bu yüzden gelecekte Rusya'nın Myanmar'da daha büyük bir varlık kuracağı tahmin edilmektedir.

İki ülkenin Myanmar'a ilişkin planlarını jeo-stratejik bir temele oturtmak istersek şunlardan söz edebiliriz. Birincisi bu kavram siyaset, ekonomik ve kültürel unsurları coğrafyayla birlikte değerlendirmeyi gerektirir. Öyleyse Rusya'nın Myanmar'daki politik hedefi, özellikle Hint-Pasifik kıyısında bir varlık-tutunma noktası elde etmek olabilir. Ayrıca Rus enerji şirketleri Myanmar kıyılarındaki zengin doğalgaz yataklarında derin deniz araştırmalarına katkıda bulunmak için çabalayabilir. Ancak Çin'in Myanmar'ın Kyaukpyu şehri ve çevresindeki enerji projelerinde yatırım yaptığı bilinmektedir. Bu bağlamda Çin, Rusya'dan aldığı doğalgaz ve petrolü ikame edebilmek için Myanmar'dan daha fazla enerji ithal edebilir. Yani Myanmar'daki güvenlik sorunları Çin'in enerjide Rusya'ya bağımlılığını artırabilir. Rusya'nın Myanmar'daki yatırımlarının daha çok enerji alanına yoğunlaşabileceği tahmin edilmektedir.

Buradan harekete siyasi açıdan Myanmar'ın Çin'le birtakım güven problemleri yaşarken Rusya'yla daha rahat ilişkiler kurduğunu söyleyebiliriz. Ekonomik olarak ise Myanmar'ın Çin'e büyük oranda bağımlı olduğu görülmektedir. Askerî açıdan Çin, Myanmar üzerinde daha fazla etkinlik kurmuş gibi görünse de Rusya'nın yakın gelecekte Myanmar'ın en büyük silah tedarikçisi olması beklenmektedir. Ancak Ukrayna'daki saldırganlığı nedeniyle Rusya'ya uygulanan yaptırımlar savunma sanayi üretimini ve tedarik zincirini uzun vadede etkileyebilir. Bu yüzden Myanmar'ın askerî teknolojide yeniden Çin'e yönelebileceği söylenebilir.

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Geo-stratejik değerlendirmenin sonucusu olan kültürel faktöre baktığımızda Çin'in Budist Myanmar rejimiyle daha rahat ilişkiler kurabildiği ileri sürülebilir. Kültürel-ideolojik açıdan Batı düşmanlığı, Rusya, Myanmar ve Çin arasında bir görüş birliği yaratmaktadır. İdeolojik-kültürel açıdan Rusya'yı Myanmar cuntasıyla yakınlaştıran en önemli faktörler de budur. Bu yüzden, Rusya'nın Ortodoks Hristiyan olması, Myanmar cuntası için ideolojik-kültürel bir engel teşkil etmemektedir.

SONUÇ

Rusya ve Çin'in genel anlamda Hint-Pasifik ve özel anlamda Güneydoğu Asya'ya yönelik stratejileriyle ilgili iki farklı görüş vardır. Birincisi; iki büyük güç, bölgede jeo-stratejik açıdan birbirleriyle rekabet eden aktörlerdir. Buna göre Rusya'nın son dönemde Hindistan'ın yanı sıra Sri Lanka, Myanmar, Vietnam, Kamboçya ve Laos'la ilgili bir açılım yapması üzerine Çin, bu adımlardan rahatsız olmaya başlamıştır. Özellikle Kamboçya ve Laos, Çin'in etkisi altında olduğu için Rusya'nın varlığı fazla sorun olmayabilir. Ancak Rusya'nın Vietnam ve Myanmar'la ilişkilerine Çin, rekabetçi bir gözle bakabilir. Hatta Vietnam'ın Çin'le tartışma yaşadığı münhasır ekonomik bölgesine Rus enerji şirketlerinin yatırım yapması, Pekin bakımından bir rahatsızlık kaynağıdır. Yine Rusya'nın Vietnam'a savunma teçhizatı satması Çin açısından olumsuz karşılanabilir. Çünkü deniz yetki alanlarında bu iki ülke yer yer çatışmaktadır.

Benzer bir rekabet ortamı Myanmar için de geçerli olabilir. Myanmar, Rusya'dan askerî teçhizat almaya devam ettiği sürece Çin'le bu konuda daha az ilişki kuracaktır. Diğer taraftan Rusya, ekonomik açıdan Myanmar'daki Çin etkinliğinden rahatsız olabilir. Çünkü Çin'in özellikle enerji alanında Myanmar'la işbirliğini geliştirmesi Pekin'in bu alanda Rusya'ya olan bağımlılığını azaltacaktır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

İkincisi Rusya ve Çin, bölgede güç birlikteliği yapan stratejik ortaklar olabilir. Bu düşünceye göre iki büyük güç, kendi çıkarlarına ulaşabilmek adına Güneydoğu Asya'da "güç paylaşımına" ya da "güç birlikteliğine" gidebilmektedir. Eğer böyle bir paylaşımın olduğu varsayılırsa ekonomik açıdan Rusya'nın bölgeyi Çin etkinliğine bıraktığı ileri sürülebilir.

Askerî açıdan ise Rusya'nın bölgede dominant bir karakterde olduğu görülebilir. Bu bağlamda Rusya'nın en fazla silah sattığı ülkeler içerisinde yüzde 21'lik payla Çin ikinci sırada gelmektedir.⁶⁴ Yani Çin'in kendisi de askerî teknolojide büyük oranda Rusya'ya bağımlıdır. Dolayısıyla Myanmar'ın en fazla silahı Çin'den alması, askerî teknoloji açısından Rusya'ya olan bağımlılığı ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü Çin silahları da büyük oranda eski Sovyet silahlarının prototip alınarak geliştirilmiş halidir. Yani Çin, askerî teçhizatının bakım, onarım ve yenilenmesi için uzun yıllardır Rusya'dan destek almaktadır. Dolayısıyla Myanmar ve Çin'in askerî teçhizat konusunda Rusya'dan büyük alımlar yapmalarını bir rekabet şeklinde değerlendirmek yerine taraflar arasındaki bir güç birlikteliği olarak yorumlayabiliriz.

Sonuçta Rusya ve Çin, her halükârda Güneydoğu Asya'da uzun vadede rekabet edebilecek olan iki büyük gücü temsil etmektedir. Uluslararası sistemde bu iki aktör ABD/Batı'nın hegemonyasına karşı birlikte hareket etmelerine rağmen çıkarlarının çatıştığı alanlarda birbirleriyle rekabet edebilmektedir. Bu anlamda Myanmar, Güneydoğu Asya'da Rusya-Çin rekabetinin görülebileceği alanlardan biridir. Özellikle Rusya'nın Myanmar'daki askerî varlığı, Çin için bir rekabetçi faktör olarak algılanabilir. Diğer taraftan Çin'in Myanmar'daki ekonomik varlığına Rusya rekabetçi bir gözle bakabilir.

64 Pieter D. Wezeman vd., "Trends in International Arms Transfers-2021", SIPRI, https://www.sipri.org/sites/default/files/2022-03/fs_2203_at_2021.pdf, (Erişim Tarihi: 25.03.2022).

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

1 Şubat 2021 askerî darbesinden sonra uluslararası kamuoyunda sıkça dile getirildiği gibi “Myanmar’ın Çin’in güdümüne girdiği” iddiaları tam olarak doğru değildir. Ne Çin ne de Rusya, Myanmar’da tek başına bir etkinlik kurabilmiştir. Aksine Myanmar, Rusya ve Çin’in ortak etkinlik ve mücadele alanıdır.

KAYNAKÇA

"Asean-Russia's Future Partnership", *New Straits Times*, <https://www.nst.com.my/opinion/columnists/2021/11/749570/asean-russias-future-partnership>, (Erişim Tarihi: 10.04.2022).

"China Announces New Myanmar Trade Route as It Seeks to Bolster Ties with Military Junta", *SCMP*, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3147583/china-announces-new-myanmar-trade-route-it-seeks-bolster-ties>, (Erişim Tarihi: 25.03.2022).

"China Does not Like the Coup in Myanmar", *East Asia Forum*, <https://www.eastasiaforum.org/2021/02/06/china-does-not-like-the-coup-in-myanmar/>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

"China Might Have Orchestrated Myanmar Coup to Push Drugs, Arms, Terrorists into Northeast", *The Week*, <https://www.theweek.in/theweek/cover/2022/01/01/china-might-have-orchestrated-myanmar-coup-to-push-drugs-arms-terrorists-into-northeast.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

"China Opens First Road-Rail Transport Link to Indian Ocean", *Hellenic Shipping News*, <https://www.hellenicshippingnews.com/china-opens-first-road-rail-transport-link-to-indian-ocean/>, (Erişim Tarihi: 06.09.2021).

"China Threatens Regional Security, Pushes Weapons inside India and Myanmar", *News Track Times*, <https://english.newstracklive.com/news/china-threatens-regional-security-pushes-weapons-inside-india-and-myanmar-sc57-nu306-ta306-1129919-1.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

"China, ASEAN form Comprehensive Strategic Partnership as Xi Chairs Summit", *Xinhua*, http://www.news.cn/english/2021-11/23/c_1310326437.htm, (Erişim Tarihi: 12.04.2022).

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

"China's Belt and Road Initiative Continues to Make Inroads in Myanmar", *Irrawaddy*, <https://www.irrawaddy.com/opinion/guest-column/chinas-belt-road-initiative-continues-make-inroads-myanmar.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

"China's Risky Strategic Game in Myanmar", *IPS News*, <http://www.ipsnews.net/2021/11/chinas-risky-strategic-game-myanmar/>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

"China's Trade with Myanmar up 28.5% in 2019", *China.org*, <https://on.china.cn/37NTsl7>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

"China-Myanmar Economic Corridor", *Rohingya Post*, <https://www.rohingyapost.com/myanmar-chinas-strategic-interests-in-the-indian-ocean-basin/china-myanmar-economic-corridor/>, (Erişim Tarihi: 18.02.2022).

"Chinese Companies Supplying Arms, Military Equipment to Myanmar: Group", *RFA*, <https://www.rfa.org/english/news/china/supplying-02182021091648.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

"From Russia with Love (and More Ammunition) for Myanmar", *The Irrawady*, <https://www.irrawaddy.com/opinion/commentary/russia-love-ammunition-myanmar.html>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

"Growing Chinese Investments in Myanmar post-Coup", *Orfonline*, <https://www.orfonline.org/expert-speak/growing-chinese-investments-in-myanmar-post-coup/>, (Erişim Tarihi: 18.02.2022).

"India Asks Thailand, Myanmar to Share Details of Probe on Seized Illegal Arms Originating from China", *Deccan Herald*, <https://www.deccanherald.com/national/india-asks-thailand-myanmar-to-share-details-of-probe-on-seized-illegal-arms-originating-from-china-863603.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

“More Chinese Arms Reach Northeast India”, *Nenow*, <https://nenow.in/north-east-news/assam/more-chinese-arms-reach-northeast-india.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

“Myanmar and Russia’s Close Post-Coup Relationship”, *Irrawaddy*, <https://www.irrawaddy.com/specials/myanmar-and-russias-close-post-coup-relationship.html>, (Erişim Tarihi: 16.03.2022).

“Myanmar Border Gun Seizures Stoke Fears of Illicit Post-Coup Arms Trade”, *VOA*, https://www.voanews.com/a/east-asia-pacific_myanmar-border-gun-seizures-stoke-fears-illicit-post-coup-arms-trade/6206939.html, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

“Myanmar Junta Leader Thanks Russia for Boosting Military: Report”, *Channel News Asia*, <https://www.channelnewsasia.com/asia/myanmar-junta-chief-thanks-russia-boosting-military-1948501>, (Erişim Tarihi: 24.06.2021).

“Myanmar Military Rolls out Red Carpet for Russian Defense Minister”, *Irrawaddy*, <https://www.irrawaddy.com/opinion/analysis/myanmar-military-rolls-red-carpet-russian-defense-minister.html>, (Erişim Tarihi: 16.03.2022).

“Myanmar’s Generals Make a Show of Displeasure at China’s Arming of Rebels”, *Irrawaddy*, <https://www.irrawaddy.com/opinion/commentary/myanmars-generals-make-show-displeasure-chinas-arming-rebels.html>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

“Myanmar’s Junta Leader Attends Military Conference in Moscow”, *VOA News*, <https://www.voanews.com/east-asia-pacific/myanmars-junta-leader-attends-military-conference-moscow>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

“People of Myanmar in ‘Great Peril’, UN Told as Police Clash with Protesters”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2021/feb/12/myanmar-coup-military-protests-aung-san-suu-kyi-prisoners>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

"Russia is Bigger in Southeast Asia than You Might Think", *The National News*, <https://www.thenationalnews.com/opinion/comment/2021/07/07/russia-is-bigger-in-southeast-asia-than-you-might-think/>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

"Russia on Track to Deliver Fighter Jets to Myanmar-Reports", *The Moscow Times*, <https://www.themoscowtimes.com/2021/07/23/russia-on-track-to-deliver-fighter-jets-to-myanmar-reports-a74597>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

"Russia Says It is Seeking to Strengthen Military Ties with Myanmar", *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/myanmar-politics-russia-idUSL4N2LO2H6>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

"Russia Says to Boost Military Ties With Myanmar as Junta Leader Visits", *US News*, <https://www.usnews.com/news/world/articles/2021-06-23/russia-says-to-boost-military-ties-with-myanmar-as-junta-leader-visits>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

"Russia, Myanmar Agree to Bolster Ties", *The Moscow Times*, <https://www.themoscowtimes.com/2021/06/21/russia-myanmar-agree-to-bolster-ties-a74289>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

"Russia's Continuing Ties to Southeast Asia-and How They Factor into the Ukraine War: Part 1", *CFR*, <https://www.cfr.org/blog/russias-continuing-ties-southeast-asia-and-how-they-factor-ukraine-war-part-1>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

"Russia's Gamble in post-Coup Myanmar", *Bangkok Post*, <https://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/2091791/russias-gamble-in-post-coup-myanmar>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

RUSYA VE ÇİN'İN MİYANMAR STRATEJİLERİNİN ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ DERGİSİ

"Russia's Invasion of Ukraine: Southeast Asian Responses and Why the Conflict Matters to the Region", *Fulcrum*, <https://fulcrum.sg/russias-invasion-of-ukraine-southeast-asian-responses-and-why-the-conflict-matters-to-the-region/>, (Erişim Tarihi: 10.04.2022).

"Russia's Relations in Southeast Asia since 2014: Continuity and Change", *Orfonline*, <https://www.orfonline.org/research/russias-relations-in-southeast-asia-since-2014-continuity-and-change/>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

"Russia's Search for Influence in Myanmar", *Orfonline*, <https://www.orfonline.org/expert-speak/russias-search-for-influence-in-myanmar/>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

"Security Council Press Statement on the Situation in Myanmar", *United Nations*, <https://bit.ly/36pSKJX>, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

"Southeast Asian Responses to AUKUS: Arms Racing, non-Proliferation and Regional Stability", *Asia Link*, <https://asialink.unimelb.edu.au/insights/southeast-asian-responses-to-aukus-arms-racing,-non-proliferation-and-regional-stability>, (Erişim Tarihi: 16.05.2022).

"Sputnik V Authorized in Myanmar", *Sputnik Vaccine*, <https://sputnikvaccine.com/newsroom/pressreleases/sputnik-v-authorized-in-myanmar/>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

"Understanding the Relations between Myanmar and China", *Orfonline*, <https://www.orfonline.org/expert-speak/understanding-the-relations-between-myanmar-and-china/>, (Erişim Tarihi: 06.04.2022).

"Uzmanlara göre ABD-Çin Rekabeti Myanmar'daki Darbeyi Tetikledi", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uzmanlara-gore-abd-cin-rekabeti-myanmardaki-darbeyi-tetikledi-/2130854>, (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

"What Does Putin Really Want?", *Politico*, <https://www.politico.com/news/magazine/2022/02/25/putin-russia-ukraine-invasion-endgame-experts-00011652>, (Erişim Tarihi: 14.03.2022).

"Why Russia is Betting on Myanmar's Military Junta", *East Asia Forum*, <https://www.eastasiaforum.org/2021/04/27/why-russia-is-betting-on-myanmars-military-junta/>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

BA, Alice D.-KUIK, Cheng Chwee, "Southeast Asia and China: Engagement and Constraint", Alice D. Ba-Mark Beeson, der., *Contemporary South East*, 2018, s. 229-247.

CHEANG, Christopher, "Russia and Myanmar: Moscow's Expanding Influence", *Rajaratnam School of International Studies*, Commentary 69, 2021.

DUMLUPINAR, Nihat-Mehmet Seyfettin Erol, "The Final State of War: Hybrid War", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 2020, s. 156-186.

GJERDE, Kristian Lundby, "Russia's Turn to Asia: Myanmar Seen from Moscow", *Norwegian Institute of International Affairs*, Policy Brief 10, 2017.

GORENBURG, Dmitry-Paul Schwartz, "Russia's Relations with Southeast Asia", *The Institut Français des Relations Internationales*, 26, 2019.

KAPOOR, Nivedita, "Russia's Relations in Southeast Asia since 2014: Continuity and Change", *Observer Research Foundation*, Paper 267, 2020.

LUTZ-AURAS, Ludmila, "Russia and Myanmar-Friends in Need?", *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 34(2), 2015, s. 165-198.

NİAN, Peng, "China's Strategic Outreach to Myanmar in NLD Era: New Progress, but more Challenges", *Asia Centre*, 2018.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

RUME, Eugene vd., "Russia in the Asia-Pacific: Less Than Meets the Eye", *Carnegie Endowment for International Peace*, September 2020.

SİNGH, Puyam Rakesh, *China-Myanmar Relations under Xi Jinping*, Indian Council of World Affairs, New Delhi 2020.

STANZEL, Angela, "China's String of Ports in The Indian Ocean", *China Trends-Institut Montaigne*, 2019.

STROMSETH, Jonathan, "The Testing Ground: China's Rising Influence In Southeast Asia And Regional Responses", *The Brookings Institution-Global China*, 2019.

TAN, Anna, "China and the Myanmar Dilemma", *King's College London-LAU China Institute*, Policy Series: China in the World, 4, 2021.

TEİFUKOVA, Riana-Mehmet Seyfettin Erol, "Russian Hybrid War: From Theory to Practice", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 2017, s. 33-67.

United States Institute of Peace, "China's Role in Myanmar's Internal Conflicts", 1, 2018.

WEZEMAN, Pieter D. vd., "Trends in International Arms Transfers-2021", *SIPRI*, https://www.sipri.org/sites/default/files/2022-03/fs_2203_at_2021.pdf, (Erişim Tarihi: 25.03.2022).

WHITE, Joshua T., "China's Indian Ocean Ambitions: Investment, Influence, And Military Advantage", *The Brookings Institution-Global China*, 2019.

YHOME, K., "Understanding China's Response to Ethnic Conflicts in Myanmar", *Observer Research Foundation*, Occasional Paper No. 188, April 2019.

YUNHUA, Cao, "What Kind of Policy towards Southeast Asia Does China Need for Its Peaceful Rise?", *Journal of Ritsumeikan Social Sciences and Humanities*, 5(3), 2013, 41-55.

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

STRUCTURED ABSTRACT

The country, known as Myanmar or Burma, has been evaluated within the scope of the regional policies of China and India in the international relations literature until today. In this context, Russia's relations with Myanmar have been largely ignored. However, since the Soviet Union era, Myanmar has been one of the countries where the Russians showed interest and established political relations in Southeast Asia.

A methodically correct explanation from general to specific was followed in the study. In the first part, Russia's and China's Myanmar strategy is discussed. Before this evaluation, the regional policies of both countries and the importance of Myanmar were mentioned. Afterward, bilateral relations' political, military-security, and economic dimensions were mentioned. In the last part, a comparative analysis of the strategies of Russia and China in Myanmar has been made.

Russia's goals in the 21st-century focus on the more expansive Indo-Pacific geography. In order to become an economic partner in the region, Russia needs to invest much more here. However, I do not think there is an economic heading in Russia's ultimate goals in Myanmar. It will only want to develop military cooperation and have a presence in the seas here in the field of energy. Russia's most significant military goal in Myanmar may be to acquire naval bases in the Bay of Bengal or the Andaman Sea. China seized Myanmar's Kyaukpyu Port in the Bay of Bengal using the "debt trap" method. If Russia wants to oppose China, it will want to acquire new bases in Myanmar.

China's strategy in Myanmar follows a practical method, mainly economic. In other words, it is trying to develop strategic multi-vector relations with the actors in Myanmar. For example, the most critical projects of China in Myanmar are in the Rakhine region. Therefore, they have to rely on the Rohingya separatist organizations to ensure the

security of their projects. In addition, China may want to create instability in the northeastern states of India through Myanmar. Therefore, it can try to strengthen the resistance here by supporting separatist organizations in northern Myanmar.

Myanmar, along with Vietnam, is one of the countries where Russia has the most presence among Southeast Asian countries. The ties from the Soviet era are laying the groundwork for Moscow to open up to the region today. Military cooperation and arms trade come to the fore here. Moreover, these countries need to contact Russia for the continuous maintenance, repair, and renewal of the old Soviet military equipment in their arms inventory.

Although China is the biggest arms supplier to the Myanmar Army, the Nepido administration trusts Russia more in the military field. Because China may pose some threats to Myanmar's national security, especially in terms of cooperating with ethnic groups on the border, on the other hand, Russia is not a neighbor of Myanmar. Therefore, the Nepido administration could establish more accessible relations with Moscow in the military-security field. Above all, there is a relationship of trust between Myanmar and Russia. The same cannot be said for China. However, the disadvantage of Russia is that it cannot offer much to Myanmar economically.

From this point of view, we can say that while Myanmar has some trust problems with China, it has established more comfortable relations with Russia. Economically, it is seen that Myanmar is highly dependent on China. Although militarily, China seems to have established more influence over Myanmar, Russia is expected to be Myanmar's largest arms supplier soon. However, the sanctions imposed on Russia due to its aggression in Ukraine may affect the defense industry production and supply chain in the long run. Therefore, it can be said that Myanmar may turn to China again in military technology.

RUSYA VE ÇİN'İN MYANMAR STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

When we look at the cultural factor, which is the last of the geo-strategic evaluation, it can be argued that China has been able to establish more comfortable relations with the Buddhist Myanmar regime. From a cultural-ideological point of view, hostility towards the West creates a consensus between Russia, Myanmar, and China. This is the most crucial factor that brings Russia closer to the Myanmar junta from an ideological-cultural point of view. Therefore, Russia is an Orthodox Christian and does not constitute an ideological-cultural obstacle for the Myanmar junta.

After all, Russia and China represent two great powers that can compete in the long run in Southeast Asia. Although these two actors act together against the hegemony of the USA/West in the international system, they can compete with each other in areas where their interests conflict. In this sense, Myanmar is one of the areas where the Russian-Chinese rivalry can be seen in Southeast Asia. In particular, Russia's military presence in Myanmar can be perceived as a competitive factor for China. On the other hand, Russia may view China's economic presence in Myanmar with a competitive eye.

As frequently expressed in the international community after February 1, 2021, military coup, the claims that "Myanmar is under the control of China" are not entirely true. Neither China nor Russia could establish an activity in Myanmar alone. On the contrary, Myanmar is Russia and China's joint activity and struggle area.

REVISITING THE ENVIRONMENTAL SECURITY IN TERMS OF EVOLUTION PROCESS*

Çevre Güvenliğinin Gelişim Süreci Açısından Yeniden Değerlendirilmesi

Sertif DEMİR**

Abstract

Environmental problems have been a growing human-induced challenge that intensively affect our life and our future. Therefore, this paper aims at analyzing the evolution of environmental security. Although environmental concern had emerged earlier in the 1960s, the setting relations between environmental decline and security started in the 1980s. Environmental decline like transboundary pollution and resource scarcity have been deemed to have undesirable impact on the security of states, communities and individuals. Environmental security suggests that environmental problems, notably resource scarcity and environmental decline can cause violent/conflict among states and communities.

Keywords: Environmental Security, Pollution, Resource Scarcity, Evolution, Energy.

Öz

Çevre sorunları, insan kaynaklı olup, yaşamımızı ve geleceğimizi yoğun bir şekilde etkileyip, büyüyen bir sorun haline gelmiştir. Bu yüzden bu makale çevresel güvenliğin evrimini tüm yönleriyle incelemeyi amaçlamaktadır. Çevre kaygısı, 1960'lı yılların erken dönemlerinde ortaya çıkmışsa da çevrenin bozulması ve güvenlik arasındaki temel ilişkiler 1980'li yıllarda başlamıştır. Sınır aşan kirlilik ve kaynak kıtlığı gibi çevresel problemlerin devletlerin, toplulukların ve bireylerin güvenliği üzerinde istenmeyen etkilere sahip olduğu kabul edilmiştir. Çevre güvenliği, çevre sorunlarının, özellikle kaynak kıtlığı ve çevresel azalmanın, devletler ve topluluklar arasında şiddete/çatışmaya neden olabileceğini öne sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre Güvenliği, Kirlilik, Kaynak Kıtlığı, Gelişim, Enerji.

* Received on: 27.03.2022 Accepted on: 05.05.2022

** Prof., e-mail: sertifdemir@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8329-8735.

REVISITING THE ENVIRONMENTAL SECURITY IN TERMS OF EVOLUTION PROCESS

INTRODUCTION

Environmental problems have been a growing human-induced challenge that intensively affect our life and our future more than six decades. Human induced environmental worsening has led to security implications since the 1980s and it has become a debate topic of international relations. As the environmental worsening has become widespread and globalized, the debates about impact of this worsening on states, community and individuals has also been intensified. Because, environmental degradation has started to affect human life, non-human species and the planet.

Environmental degradation has occurred in many aspects which deeply affected all living species. Besides, strategic control of vital natural sources such as oil and natural gas is also another concern for states. All have different impacts on the environmental security for human perspectives.

The security concept of international relations encompasses military and political aspects until the 1980s.¹ However, growing environmental problems have caused the states to perceive those problems as a threat to their national security. Traditional security discourse normally encompasses political and military aspects, however, since the 1990s the contents of the security term has been widened to include non-military dynamics such as environmental worsening which has adversely impacted humans and the planet in the last six decades.

Therefore, this paper aims at analyzing the evolution of environmental security. To do this, first, environmental problems and transformation of them to security challenges will be analyzed. Then, security concepts will be analyzed to understand environmental security. Finally, the interaction of security and environment will be analyzed.

¹ Kadir Ertaç Çelik-Mehmet Seyfettin Erol, "Aralık 2017 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Bağlamında ABD'nin Karadeniz Politikası ve Türkiye", *Karadeniz Araştırmaları*, 15(60), 2018, p. 103.

A qualitative and narrative research methodology based on scientific studies and sources in scholarly books, academic journals and reports are used to make this analysis.

THE ENVIRONMENTAL PROBLEMS AND SHIFTING THEM TO SECURITY CHALLENGES

The human-dominated relationship with the environment is very complex, diverse and seems destructive. Actually, the environment is an essential asset for humans to sustain their life. Therefore, the environment is the master of humanity. Although the environment provides humanity with its necessities, or “goods and services”.² humans have always abused the environment for its greediness. Human-induced environmental decline has resulted from many factors such as overpopulation, rapid growth, overuse of natural resources, proliferation of new technologies, and biodiversity losses. Human exploitation of the environment to increase wealth has caused many environmental perils that jeopardized nature, humans and ecological balance.³ All these dictate that rapacious human beings are the main culprit of environmental decline.

Since the 1960s there has been growing concern about environmental worsening and this concern has shifted to global institutionalized effort in the 1970s. *Limits to Growth*⁴ and the *Blueprint for Survival (Ecologist 1972)* were almost the first comprehensive scientific analysis trying to find an urgent remedy for this decline.⁵ *Limits to Growth* anticipated that environmental resources would run out if development and

2 Rudolf De Groot et al., “A Typology for the Classification, Description and Valuation of Ecosystem Functions, Goods and Services”, *Ecological Economics*, 41, 2002, p. 393-408.

3 Athanasios Valavanidis, *Current Environmental Issues and Emerging Global Challenges in the 21st Century for Environmental Protection and Sustainable Development*, 2019, p. 1-52.

4 Donella Meadows et al., *Limits to Growth*, Universe Books, New York 1972.

5 Robyn Eckersley, *Green Theory*, T. Dunn et al., eds., International Relations Theories, Oxford University Press, UK 2007, p. 250.

REVISITING THE ENVIRONMENTAL SECURITY IN TERMS OF EVOLUTION PROCESS

industrialization continued its current trajectory. These efforts overlapped with the first UN Stockholm Conference on the Human Environment in 1972,⁶ which formalized that the environment was now a global issue.⁷

The concept of sustainable development was perceived as a stunning answer to the environmental decline based on the expectation of maintaining growth /development while ensuring environmental protection accordingly. Later, the green growth concept was utilized, together with sustainable development. Both do not replace, but support each other. Currently green policies are quite prevalent around the globe although it accounts for additional costs for business.

Although environmental concern emerged earlier in the 1960s, the setting relations between environmental decline and security started in the 1980s as environmental decline such as depletion of the ozone layer and global pollution⁸ were deemed to have undesirable impact on the states' security. Moreover, resource scarcity has also been a critical issue to be resolved. Bear in mind that the fears of resource scarcity can be linked to theories of Thomas Malthus on population change, conceptualized at the end of the eighteenth century.⁹ His formulation was that food increase would not meet the overpopulation in the world through the years. But this theory was not actualized as progress in science has yielded much more food to feed humanity.

However, other resources such as fossil fuels and water impose a huge burden for states to compete with increasing needs. These have been unexpected factors that might trigger wars among/between states and societies. The actual fear resulted from the transboundary pollution

6 Hugh Dyer, "Green Theory", S. McGlinchey-R. Walters Scheinpflug C, eds., *International Relations Theory*, E-International Relations, Bristol 2017, p. 84-90.

7 Eckersley, *op. cit.*, p. 250.

8 Andree Kirchner, "Environmental Security", *Fourth UNEP Global Training Programme on Environmental Law and Policy*, 2000, p. 1.

9 Simon Dalby, "Climate Change", *The RUSI Journal*, 158(3), 2013, p. 33.

encountered in 1980s when there were natural and man-made disasters such as forest fires in Amazon such as Chernobyl disaster.¹⁰ The war of 1973 among Arab States and Israel highlighted the resource scarcity as oil prices increased fourfold in a short period. Besides, drought and less precipitation caused water problems in the Middle East. In summary, humans have been observing the global environmental challenges as industrialization, economic development and overpopulation increased at unexpected speed.

A new debate started on how those environmental challenges can impact on the security of states, societies and individuals. Therefore, the focus was on how to prevent any violent conflict among states and societies caused by environmental challenges.¹¹ All of them contributed to perceive the environmental challenges to be viewed as a de-securitization factor for state security. So, environmental challenges seem to be a security issue for states and societies.

Summarizing, during the Cold War, traditional security prevented the fear of resource scarcity and transboundary pollution as a major threat for states. Bipolar world security architecture preceded other security challenges because of fear of any huge conventional or nuclear attack from other pact. But, the increasing environmental deterioration was viewed as a serious threat to humanity at 1970 and 80s. Then environmental challenges resulting from transboundary pollution, resource scarcity, global warming and climate change were deemed as threats to the security of state and society and individuals. The debate continued whether environmental challenges can lead to violent conflict among nations.

¹⁰ Dalby, *op. cit.*, p. 33.

¹¹ *Ibid.*

REVISITING THE ENVIRONMENTAL SECURITY IN TERMS OF EVOLUTION PROCESS

Historically, in the 1980s, environmental issues were taken into account seriously. The security expertise started to think over including the environmental problems with the lenses of national security standpoint. Alongside with scholarly research, the related UN bodies also thought over the environmental degradation and its effect on any interstate violent conflict.

THE DEFINITION OF ENVIRONMENTAL SECURITY

Before explaining the environmental security, it will be useful to comment on the term of security in general. Historically, security term was first publicized by Cicero and Lucretius denoting to a political concept in the context of 'Pax Romana'.¹² The word was used to refer to a peaceful situation across Roman Empire to ensure 'Pax Romana'.

Security in a general meaning refers to 'a situation free from threats' for individuals, communities and states. In the general approach, it means the absence of threat or risk for a state's sovereignty and its survival. From a traditional perspective, security encompasses military and political aspects in national view which actually implies the protection of the territorial integrity of the State and sustains its political power.¹³

The term of security encompasses a wide range of meanings in accordance with the context of IR theories and scholars' each own scientific backgrounds or preferences. Each theory in IR has conceptualized the security according to their discourses. However, until 1990s, the security concept had mostly been discussed in state centric

¹² Hans Günter Brauch, "Environment and Human Security", *Interdisciplinary Security Connections*, Publication Series of UNU-EHS, 2, 2005, p. 6.

¹³ Kirchner, *op. cit.*, p. 2.

approach within anarchic situation of international politics¹⁴ via realist, liberal and structural perspectives.¹⁵ However, with the collapse of the Soviet Union and dissolution of the Warsaw Pact in 1991 the security concept has undergone profound changes in scope and meaning.¹⁶ Namely, the Copenhagen School has widened the security to cover economic, political, societal and environmental¹⁷ attributes, along with military. Besides, the commentary IR theories (constructivist, critical, post-structuralist, feminist etc.) set forth that security is 'no longer has any given (pre-existing) meaning; rather, it is a social and intersubjective construction'.¹⁸ That explains us that security has diverse meaning, based on the perceptions and understandings of individual or societal values. Therefore, it displays the subjectivity of a political value or perception and is connected to individual or societal value judgment.¹⁹

In the last six decades, humans have encountered many environmental challenges such as cross boundary pollution, climate changes, global warming, scarcity of natural resources, droughts etc. As for the definition of environmental security, it essentially relates how environmental problems can influence the security of states societies or individuals. In this context, environmental security can be defined from many perspectives.

14 Barry Buzan, "The English School: A Neglected Approach to International Security Studies", *Security Dialogue*, 46(2), 2015, p. 126-143.

15 All these were analyzed in detail at Sertif Demir-Muzaffer Ercan Yılmaz, "An Analysis of the Impact of the Syrian Crisis on Turkey's Politic-Military, Social and Economic Security", *Gazi Akademik Bakış*, 13(26), 2020, p. 1-19.

16 Demir-Yılmaz, *op. cit.*, p. 1-19.

17 Buzan, *op. cit.*, p. 126-143; Demir-Yılmaz, *op. cit.*, p. 1-19.

18 Rita Taureck, "Securitisation, Theory and Securitisation Studies", *Journal of International Relations and Development*, 9, 2006, p. 53-61; Demir-Yılmaz, *op. cit.*, p. 1-19.

19 Hans Günter Brauch, "Security and Environment Linkages in the Mediterranean: Three Phases of Research on Human and Environmental Security and Peace", Hans Günter Brauch et al., eds., *Security and Environment in the Mediterranean. Conceptualising Security and Environmental Conflicts*, Springer, Berlin-Heidelberg 2003, p. 52.

REVISITING THE ENVIRONMENTAL SECURITY IN TERMS OF EVOLUTION PROCESS

A comprehensive definition was defined by Stuart Horsman²⁰ with many contents. He described security as either 'a cause and/or objective of conflict; as an instrument of war; environmental degradation resulting from military action; the indirect influence of environmental degradation on security via development and welfare; or environmental degradation and protection with anthropological consequences.' As seen, this definition has covered many perspectives. On the other hand, AC/UNU Millennium Project defines the environmental security as 'the maintenance of the physical surroundings of society for its needs without diminishing the natural stock'.²¹

THE ANALYSIS OF EVOLUTION OF ENVIRONMENTAL SECURITY

The concept of environmental security has been linked to environmentally induced conflicts caused by environmental degradation in the following fields: overuse of renewable resources, pollution or impoverishment of human-settled places,²² scarcity of resources and transboundary pollution. In fact, resource depletion and transboundary pollution were invoked to assess the environmental problem as a serious environmental threat. It has required a global and comprehensive response to prevent any violent conflicts.

Specifically, environmental security sets forth that environmental problems, notably resource scarcity and environmental decline can cause violent/conflict among states and communities.²³ Looking at the history,

20 Michael Renner, "Environmental Security: The Policy Agenda", *Conflict, Security&Development*, 4(3), 2004, p. 315.

21 Felix Muller et al., "Landscape Management for Environmental Security: Some Perspectives of Adaptive Management Approaches", Irene Petrosillo et al., eds., *Use of Landscape Sciences for the Assessment of Environmental Security*, NATO Science for Peace and Security Series C: Environmental Security, Springer, 3, 2008, p. 1350-1356.

22 *Ibid.*

23 Brauch, *op. cit.*, p. 6.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

it can be seen that there are many wars among states resulting from controlling a territory for raw materials, energy and food.²⁴ This kind of violent conflict over scarce or critical resources is best conceptualized in realist discourse as the generation of national power in economic, military and political perspective is assured through accessing or controlling critical assets or resources.²⁵ Both the Iraq Wars in 1993 and 2003 and the US' Afghanistan operation highlighted the importance of controlling or accessing critical natural resources. From an environmental security perspective, scarce resources seem a very critical factor in any violence occurrence. The scarcity of resources can either be through insufficiency of supply caused by unexpected weather conditions, or overpopulation which increases demand or unequal access and distribution of resources.²⁶

Indeed, previous empirical studies came to the conclusion that economic resources wars took place at a venue where there were abundant resources with limited economic choices, instead of scarcity of resources.²⁷ This discourse best fits with the situation in the Middle East region. Although the region has abundant oil reserves, it has limited economic alternatives to run those natural resources by its own capacity. Instead, big powers control the extraction, conversion, transportation and distribution of rich oil reserves. But, major powers employ force or apply wars to handle oil in the region. This clearly highlights that major powers see scarcity of energy resources as a cause of violent conflicts. Bear in mind that fossil fuels are abundant in the region.

24 Nils P. Gleditsch, "Armed Conflict and the Environment: A Critique of the Literature", *Journal of Peace Research*, 35(3), 1998, p. 381-400; Peter Hough, "Back to the Future: Environmental Security in Nineteenth Century Global Politics", *Global Security: Health, Science and Policy*, 4(1), 2019, p. 1.

25 Michael T. Klare, *Resource Wars: The New Landscape of Global Conflict*, Metropolitan Books, New York 2001; Erika Cudworth-Stephen Hobden, "Beyond Environmental Security: Complex Systems, Multiple Inequalities and Environmental Risks", *Environmental Politics*, 20(1), 2011, p. 43-44.

26 Thomas. Homer-Dixon-Jessica Blitt, eds., *Ecoviolence: Links Among Environment, Population and Security*, Lanham, Rowman and Littlefield, 1998, p. 280; Allenby Braden, "Environmental Security: Concept and Implementation", *International Political Science Review*, 21(1), 2000, p. 8.

27 Simon Dalby, *Environmental Security*, University of Minnesota Press, Minneapolis 2002; Dalby, op. cit., 2013, p. 34-43.

REVISITING THE ENVIRONMENTAL SECURITY IN TERMS OF EVOLUTION PROCESS

First environmental security studies were seen in the 1970s, focusing on the emerging environmental risks on the states' security. The second generation environmental security studies focused on whether any scarcity of the resources can force a conflict as seen in Toronto groups study. Third generation has focused on significantly expansion and complex understanding of the issue.²⁸

Given these facts, any state implements the environmental security policy based on the many rationales. First of all, a state can pursue the environmental security policy for the national interest through ecological threats to security.²⁹ This rationale is based on motives for protecting the environment. Second, a state may need to fulfil the demand of powerful domestic interest groups that have internationalized domestic norms and rules.³⁰ This aims to appease interest groups for political objectives. Third, a state may need to adapt its green norms and values to international environmental rules, norms and values.³¹ This implies that a state needs to accept and implement international law, norms and values for environmental security policies. In summary, states follow the environmental security policy for its national necessities, for their citizens' demand or willingness and to internalize the international environmental security norm and policies.

Generally, there are three aspects of environmental security. First one refers to whether environmental worsening and shortage of resources or raw materials can cause violent conflict among states.³² The second one relates to human security which sets forth that environmental

28 Petr Martinovsky, "Environmental Security and Classical Typology of Security Studies", *The Science for Population Protection*, 2, 2011, p. 4.

29 Alexis Rwabizambuga, "Environmental Security and Development", *Conflict, Security&Development*, 7(1), 2007, p. 205.

30 Rwabizambuga, *op. cit.*, p. 205.

31 *Ibid.*

32 Larry A. Swatuk, "Environmental Security in Practice", *31 of the Pan-European Conference on International Relations*, The Hague, 9-11 September 2004, p. 1.

security encompasses the insecure situation of human beings as their needs, rights and values are under threat of environmental degradation.³³ Human related environmental security centers on how individuals and communities are at risk from environmental change or degradation.³⁴ The last one is about ecological security which analyses the negative impacts of human behaviors on the environment.³⁵ Although the first two versions of environmental security highlight the influence of environmental degradation on national policy and human security, the last one directly concerns human effects on the environment. That means all three versions of environmental security policies put different emphasis on state, human and ecology. Bear in mind that environmental security tries to answer how and why environmental degradation can be assessed as part of national security. This is the main theme of environmental security.

The focus on environmental security was abated because of American's War on terror strategy after the terror in New York to twin buildings at 9/11.³⁶ Military threats preceded other non-urgent threats. But after 2007, there was a re-emergence of environmental security because climate changes were high-profile in the world³⁷ when the Kyoto protocol was put into force.

Traditional IR scholars refuse the containment of environmental problems in a national security context,³⁸ seeing it in secondary importance or inappropriate. But some scholars favoring the widening

33 Hough, *op. cit.*, p. 1

34 Nicole Detraz, "Environmental Security and Gender: Necessary Shifts in an Evolving Debate", *Security Studies*, 18(2), 2009, p. 345-369; Cudworth&Hobden, *op. cit.*, p. 43-44.

35 Detraz, *loc. cit.*; Cudworth-Hobden, *op. cit.*, p. 43-44.

36 Mehmet Seyfettin Erol-Doğacan Başaran, "Afganistan Merkezli Gelişmelerin Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiğine Etkileri", *Demokrasi Platformu*, 10(35), 2021, p. 7.

37 Dalby, *op. cit.*, 2013, p. 35.

38 Hough, *op. cit.*, p. 3.

REVISITING THE ENVIRONMENTAL SECURITY IN TERMS OF EVOLUTION PROCESS

security context contemplate that environmental challenges can be treated as part of hard security when environmental problems are likely to be the cause of wars and/or jeopardize the sovereignty of national states.³⁹ On the other hand, traditionalist ecologists disagree with the 'securitization' of environmental challenges as viewing it inappropriate to find solutions to complex environmental issues with the militaristic approach.⁴⁰ The inclusion of environmental security in national policy means especially the prioritizing of military answers over diplomacy⁴¹ which implies to use inappropriate instruments toward environmental problems.

The UN, NATO and other security organizations see environmental problems as an urgent issue in the new millennium. For example, the UN perceived and counted the environmental degradation among six clusters in 2004.⁴² Besides, NATO also highlighted environmental security in its Strategic concepts in 2010 to cope with in next decades.

There is some empirical research that tries to prove whether there is a link between environmental security /resource scarcity and violent conflicts among states and societies. In this perspective, the study of Toronto Group sets forth that resource scarcities indirectly lead to civil conflicts, such as insurrections, group conflict, military coup etc., within a state. However, the research did not suggest a connection between environmental scarcities and inter-state conflict.⁴³

39 *Ibid.*

40 *Ibid.*

41 Daniel Deudney, "The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security", *Millennium*, 19(3), 1990, p. 461-476; Cudworth&Hobden, op. cit., p. 47-48.

42 Brauch, op. cit., 2005, p. 7.

43 Thomas Homer-Dixon, "Environment, Scarcity, and Violence", Princeton University Press, Princeton 1999; p. 104-106; Tom Deligiannis, "Moving towards Consensus", Rita Floyd-Richard A. Matthew, eds., *Environmental Security Approaches and Issues*, Rutledge, London-New York 2013, p. 38.

In summary, Homer-Dixon and his colleagues underlined that scarcities do not trigger conflict alone, instead, they cause a conflict interact with a wide variety of related aspects⁴⁴

Additionally, a research conducted by Günther Baechler's Zurich-based Project on Environment and Conflict also came to similar results of the Toronto Group. This research did not find a direct link between scarcity of resources and interstate conflicts.⁴⁵

Some scholars accuse capitalist globalization as a major culprit of massive devastations of the natural environment through destroying ecosystems, not leaving any particular area for living. According to them, all these greedy behaviors must be considered acts of equal to genocides and crimes against the planet which should be treated like crimes against humanity.⁴⁶ They also suggest establishing an independent environmental body under the UN, mandated with both judicial powers, with equal voting rights⁴⁷ to conserve the environment against maltreatment.

There are three groups of security scholars which can be related to dealing with environmental security. Traditionalist groups are less connected with environmental security. They view security from a state-centric focused perspective, taking into account only the threats that massively affect national defense and political sovereignty.⁴⁸ According to their perception of security, environmental security has no impact on a state's political sovereignty and national policy.

The second one is called the widener who prefers a reform at conservative security perspectives. They still favor national security in traditional meaning; but also agree to cover the economic, social,

44 Deligiannis, *op. cit.*, p. 37-38.

45 Brauch, *op. cit.*, 2005, p. 6; G. Baechler, "Violence Through Environmental Discrimination: Causes", Rwanda Arena, and Conflict Model, Kluwer Academic Publishing, London 1999, p. xi; Deligiannis, *op. cit.*, p. 39.

46 S. Faizi, "Ecocides: On the Need for an Environmental Security Council (ESC)", *Capitalism Nature Socialism*, 32(3), 2021, p. 36.

47 *Ibid.*

48 Martinovsky, *op. cit.*, p. 5-6.

REVISITING THE ENVIRONMENTAL SECURITY IN TERMS OF EVOLUTION PROCESS

health and environmental risk within the security meaning.⁴⁹ Deepeners group are the radical reformists of security researchers who favor widen the security context outside of military business. Although the state is still being deemed a legitimate reference object, other groups, like environment etc., can also be considered as security objects⁵⁰ based on the widening security threats. Copenhagen school is the best example for a widener who expanded the security in context and meaning.⁵¹

There is a debate about securitizing environmental problems. The supporters of the securitization of environmental issues suggest that environmental problems now are considered a serious issue for scholars and it is taken into account by politicians.⁵² In the end this will contribute to the efforts to conserve the environment. Opponents are against securitization of environmental issues because 'security' as meaning induces challenging issues linked with the military which ought to be kept distant from the environmental debate.⁵³ The militarization of green policy requires inappropriate methods and tools to tackle environmental challenges. This is likely to make it harder to find a collaborative solution to environmental issues. Because environmental challenges are transboundary and their solutions dictate global cooperation and one nation is not able to cope with all environmental problems. A global effort is essential to problems of climate changes, pollution and warming.

In order to overcome these challenges, the environmental peacemaking concept has been publicized by Conca and Dabelko.⁵⁴ As securitizing of environmental challenges invokes violent and conflicts as well as the

49 *Ibid.*

50 *Ibid.*

51 Barry Buzan et. al., "Security: A New Framework for Analysis", Boulder CO, Lynne Rienner 1998; Martinovsky, *op. cit.*, p. 9.

52 Martinovsky, *op. cit.*, p. 10.

53 Deudney, *op. cit.*, p. 461-476; Maria Julia Trombetta, "Environmental Security and Climate Change: Analysing the Discourse", *Cambridge Review of International Affairs*, 21(4), 2008, p. 586.

54 Ken Conca-Geoffrey D Dabelko, *Environmental Peacemaking*, Woodrow Wilson Center Press, 2002; Renner, *op. cit.*, p. 332.

militarization instruments for solution, a new approach is required to build confidence for cooperation among states and societies.⁵⁵ The scarcity of natural resources which have cross boundary features like rivers is a problematic issue among states. This is an existing challenge in the Middle East region as less precipitations and drought are very common.

CONCLUSION

Environmental problems have been a growing human-induced challenge that intensively affect our life and our future. Although environmental concern had emerged earlier in the 1960s, the relations between environmental decline and security started in the 1980s. Environmental worsening such as depletion of the ozone layer, transboundary pollution⁵⁶ and resource scarcity were deemed to have undesirable impact on the security of states, communities and individuals. Therefore, environmental security can be defined as the analysis whether environmental problems can initiate a violent conflict among/between states, societies and individuals.

Specifically, environmental security sets forth that environmental problems, notably resource scarcity and environmental decline can cause violent/conflict among states and communities.⁵⁷ Therefore, environmental security has been deemed as part of national policy which can invoke a conflict among states.

In general, states follow the environmental security policy for its national necessities, for their citizens' demand or willingness and to internalize the international environmental security norm and policies.

55 Renner, *loc. cit.*

56 Kirchner, *op. cit.*, p. 1.

57 Brauch, *op. cit.*, p. 6.

REVISITING THE ENVIRONMENTAL SECURITY IN TERMS OF EVOLUTION PROCESS

The first purpose is a very critical factor that induces conflicts if there is disagreement over the environmental degradation and resource scarcity among states which can hardly be solved peacefully.

Some research, like Toronto⁵⁸ groups, did not find a direct link between environmental security and interstate violent conflict, but environmental security indirectly impacts the conditions that pave the way for violent conflicts through making those problems diverse, complex and increasing their impact.

On the other hand, there is a debate about securitizing environmental problems. It has some pros and cons to viewing environmental problems as security issues. The supporters of the securitization of environmental issues suggest that environmentalism is now considered a serious issue for scholars and it is taken into account by politicians.⁵⁹ This forces policy makers to spend endeavors to prevent/avoid pollution. In the end this will contribute to the efforts to conserve the environment. Opponents are against securitization of environmental issues because security as meaning induces challenging issues to link with the military which ought to be kept distant from the environmental debate.⁶⁰

They deem the militarization of green policy requires inappropriate methods and tools to tackle environmental challenges. This is likely to make it harder to find a collaborative solution to environmental issues. Because environmental challenges are transboundary and their solutions dictate global cooperation and one nation is not able to cope with all environmental problems. A global effort is essential to problems of climate changes, pollution and warming.

58 Homer-Dixon, *loc. cit.*

59 Martinovsky, *op. cit.*, p. 10.

60 Deudney, *op. cit.*, p. 461-476; Cudworth-Hobden, *op. cit.*, p. 47-48.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

In summary, environmental security has emerged and evolved based on the environmental degradation which has portrayed a potential threat to humans and all species living on the earth. In this perspective, as the threats have shifted to diverse, complex and interrelated structures, scholars and researchers have analyzed whether the environmental security can cause violent conflicts among states and societies. This process clearly exhibits the conceptual, theoretical and practical evolution of environmental security in the last four decades.

REVISITING THE ENVIRONMENTAL SECURITY IN TERMS OF EVOLUTION PROCESS

REFERENCES

BAECHLER, Günther, "Violence Through Environmental Discrimination: Causes", *Rwanda Arena, and Conflict Model*, Kluwer Academic Publishing, London 1999.

BRADEN, Allenby, "Environmental Security: Concept and Implementation", *International Political Science Review*, 21(1), 2000, p. 5–21.

BRAUCH, Hans Günter, "Environment and Human Security", *Interdisciplinary Security Connections*, Publication Series of UNU-EHS, 2, 2005.

BRAUCH, Hans Günter, "Security and Environment Linkages in the Mediterranean: Three Phases of Research on Human and Environmental Security and Peace", Hans Günter Brauch et al. eds., *Security and Environment in the Mediterranean. Conceptualising Security and Environmental Conflicts*, Springer, Berlin-Heidelberg 2003, p. 35-143.

BUZAN, Barry, "The English School: A Neglected Approach to International Security Studies", *Security Dialogue*, 46(2), 2015, p.126-143.

BUZAN, Barry et al., *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder CO, Lynne Rienner 1998.

CONCA, Ken-Geoffrey D Dabelko, *Environmental Peacemaking*, Woodrow Wilson Center Press, Washington D.C. 2002.

CUDWORTH, Erika-Stephen Hobden, "Beyond Environmental Security: Complex Systems, Multiple Inequalities and Environmental Risks", *Environmental Politics*, 20(1), 2011, p. 42-59.

ÇELİK Kadir Ertaç-Mehmet Seyfettin Erol, "Aralık 2017 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Bağlamında ABD'nin Karadeniz Politikası ve Türkiye", *Karadeniz Araştırmaları*, 15(60), 2018, p. 100-123.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

DALBY, Simon, "Climate Change", *The RUSI Journal*, 158(3), 2013, p. 34-43.

DALBY, Simon, *Environmental Security*, University of Minnesota Press, Minneapolis 2002.

De GROOT, Rudolf et al., "A Typology for the Classification, Description and Valuation of Ecosystem Functions, Goods and Services", *Ecological Economics*, 41, 2002, p. 393-408.

DELIGIANNIS, Tom, "Moving Towards Consensus", Rita Floyd-Richard A. Matthew, eds., *Environmental Security Approaches and Issues*, Rutledge, London-New York 2013, p. 36-63.

DEMİR, Sertif-Muzaffer Ercan Yılmaz, "An Analysis of the Impact of the Syrian Crisis on Turkey's Politic-Military, Social and Economic Security", *Gazi Akademik Bakış*, 13(26), 2020, p. 1-19.

DETRAZ, Nicole, "Environmental Security and Gender: Necessary Shifts in an Evolving Debate", *Security Studies*, 18(2), 2009, p. 345-369.

DEUDNEY, Daniel, "The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security", *Millennium*, 19(3), 1990, p. 461-476.

DYER, Hugh, Green Theory, S. McGlinchey-R. Walters Scheinpflug C., eds., *International Relations Theory*, E-International Relations, England 2017, pp. 84-90.

ECKERSLEY, Robyn, Green Theory, T. Dunn et al., eds., *International Relations Theories*, Oxford University Press, 2007, p. 247-265.

EROL, Mehmet Seyfettin-Doğacan Başaran, "Afganistan Merkezli Gelişmelerin Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiğine Etkileri", *Demokrasi Platformu*, 10(35), 2021, p. 1-35.

FAIZI, S., "Ecocides: On the Need for an Environmental Security Council (ESC)", *Capitalism Nature, Socialism*, 32(3), 2021, p. 1-7.

REVISITING THE ENVIRONMENTAL SECURITY IN TERMS OF EVOLUTION PROCESS

GLEDITSCH, Nils P., "Armed Conflict and the Environment: A Critique of the Literature", *Journal of Peace Research*, 35(3), 1998, p. 381-400.

HOMER-DIXON, Thomas-Jessica Blitt, eds., *Ecoviolence: Links Among Environment, Population and Security*, Rowman and Littlefield, Lanham 1998.

HOMER-DIXON, Thomas, *Environment, Scarcity, and Violence*, Princeton University Press, Princeton 1999.

HOUGH, Peter, "Back to the Future: Environmental Security in Nineteenth Century Global Politics", *Global Security: Health, Science and Policy*, 4(1), 2019, p. 1-13.

KIRCHNER, Andree, "Environmental Security", *Fourth UNEP Global Training Programme on Environmental Law and Policy*, 2000.

KLARE, Michael T, *Resource Wars: The New Landscape of Global Conflict*, Metropolitan Books, New York 2001.

MARTINOVSKY, Petr, "Environmental Security and Classical Typology of Security Studies", *The Science For Population Protection*, 2, 2011, p. 1-17.

MEADOWS, H. et al., *Limits to Growth*, Universe Books, New York 1972.

MULLER Felix et al., "Landscape Management for Environmental Security: Some Perspectives of Adaptive Management Approaches", Irene Petrosillo et al., eds. *Use of Landscape Sciences for the Assessment of Environmental Security*, NATO Science for Peace and Security Series C: Environmental Security, Springer, 3, 2008, 1350-1356.

RENNER, Michael, "Environmental Security: The Policy Agenda", *Conflict, Security&Development*, 4(3), 2004, p. 313-334.

RWABIZAMBUGA, Alexis, "Environmental Security and Development", *Conflict, Security&Development*, 7(1), 2007, p. 201-225.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

SWATUK, Larry A., "Environmental Security in Practice", *31 of the Pan-European Conference on International Relations*, The Hague, 9-11 September 2004.

TAURECK, Rita, "Securitisation, Theory and Securitisation Studies", *Journal of International Relations and Development*, 9, 2006, p. 53-61.

TROMBETTA, Maria Julia, "Environmental Security and Climate Change: Analysing the Discourse", *Cambridge Review of International Affairs*, 21(4), 2008, p. 585-602.

VALAVANIDIS, Athanasios, *Current Environmental Issues and Emerging Global Challenges in the 21st Century for Environmental Protection and Sustainable Development*, 2019, p. 1-52.

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ*

*Energy Relations between Turkey and Azerbaijan within the
Scope of Energy Security***

Duhan KALKAN***

Öz

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte çeşitlenen güvenlik anlayışı kapsamında enerji güvenliği kavramı da ön plana çıkmıştır. Kavram en temel anlamda “güvenilir kaynaklardan, rasyonel maliyetlerle enerji ihtiyacını karşılayabilme yeteneği” olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada, öncelikle enerji kaynakları genel bir yaklaşımla ele alınacak, enerji güvenliğinin kavramsal boyutu üzerinde durulacak, akabinde Türkiye - Azerbaycan arasındaki enerji ilişkileri ve bu ülkelerin enerji güvenliği öncelikleri tartışılacaktır. Çalışma, Türkiye – Azerbaycan ilişkilerinin enerji boyutunu, enerji güvenliği kapsamında ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmada, Türkiye'nin enerji arz güvenliği ile Azerbaycan'ın enerji talep güvenliğinin birbirini tamamlar nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Azerbaycan, Enerji Güvenliği, Petrol, Doğalgaz.

Abstract

With the end of the Cold War, the concept of energy security has come to the fore within a diversified security understanding. The concept is basically defined as “the uninterrupted availability of energy sources at an affordable price”. In this study, the significance of energy resources and the conceptual dimension of energy security will be underlined, and the energy relations between Turkey and Azerbaijan will be debated in the context of energy security. The study aims to address the energy dimension of Turkey-Azerbaijan relations within the scope of energy security. The study concludes that Turkey's energy supply security and Azerbaijan's energy demand security complement each other.

Keywords: Turkey, Azerbaijan, Energy Security, Oil, Natural Gas.

* **Makale Geliş Tarihi:** 29.04.2022 **Yayına Kabul Tarihi:** 21.05.2022

** Bu çalışma Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL danışmanlığında Dr. Duhan KALKAN tarafından hazırlanan “Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Türk Dış Politikasında Enerji Güvenliği ve Azerbaycan” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

*** Dr., e-posta: kalkanduhan@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-5346-7016.

GİRİŞ

Enerji, insanoğlunun var olduğu günden bugüne insanlığın en önemli gereksinimlerinden birisi olmuş, insanlar bu gereksinimi karşılamak amacıyla tarihsel süreç içinde birbirinden farklı şekillerde enerji ihtiyacını sağlamaya çalışmıştır. Özellikle dünya genelinde yaşanan nüfus ve konut artışı, sanayileşmenin hızla yaygınlaşması, petrol ve doğalgaz gibi kaynakların ticari kullanımının yayılması enerjinin önemini daha fazla arttırmıştır.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları esnasında savunma sanayisinde de enerjinin önemi görülmüş, devletler enerji kaynaklarını kontrol edebilmek için savaş stratejileri geliştirmiştir. 1970'li yıllarda Arap – İsrail savaşları akabinde küresel ölçekli yaşanan enerji krizi ise modern anlamda enerji güvenliği kavramının temellerinin oluşmasında etkili olmuştur. Ancak enerjinin bir güvenlik sorunu olarak algılanması, Soğuk Savaş döneminin 1990'lı yılların başında sona ererek iki kutuplu dünya düzeninin yerini küreselleşmenin hakim olduğu yeni döneme bırakmasıyla olmuştur. Bu yeni dönemde güvenlik algısı çeşitlenmeye başlamış; askeri, siyasi, ekonomik, siber güvenlik, çevre ve iklim güvenliği, terörizm gibi kavramlarla birlikte enerji güvenliği kavramının daha fazla ön plana çıktığı görülmüştür.

Bununla birlikte Sovyetler Birliği'nin çökmesi, çok sayıda devletin bağımsız birer aktör olarak uluslararası sistemde yer almasına olanak tanımıştır. Özellikle ortak kökenler dikkate alındığında, Orta Asya'da bağımsızlığını kazanan Türk devletleri, Türkiye açısından yeni fırsatların doğmasına yol açmıştır.¹ Bu kapsamda Türkiye bölgede enerji politikaları dahil pek çok konuda daha aktif politikalar üretmeye başlamıştır. Bağımsızlığını kazanan devletlerden birisi de Azerbaycan'dır.

¹ Mehmet Seyfettin Erol, "Türkiye'nin Orta Asya Politikasına Rusya Federasyonu ve Bölge Ülkelerinden Genel Bir Bakış", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 12(1), 2012, s. 2.

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

Sovyetler Birliği'nin son yıllarında Azerbaycan ve Ermenistan arasında Dağlık Karabağ konusunda başlayan ihtilaf, bu devletlerin bağımsızlığını kazanmasıyla savaşa dönüşmüş, yaşanan savaş sonucunda Azerbaycan topraklarının önemli bir bölümünü kaybetmiştir. Buna rağmen Azerbaycan sahip olduğu zengin enerji kaynakları sayesinde bölgede en yüksek refah seviyesine sahip ülkelerden biri olmuş, savunma sanayisi de ciddi anlamda güçlenmiştir.

Günümüzde enerji, önemli bir güvenlik sorununa dönüşerek devletler arası ilişkilerde temel gündem maddelerinden birisi olmuştur.² İşte bu çalışmada; enerji güvenliği kavramının konuya farklı açılardan bakan devletler açısından farklı boyutlarıyla incelenmesi ve güncel enerji verileri üzerinden Türkiye ve Azerbaycan'ın enerji güvenliğine ilişkin önceliklerinin masaya yatırılması amaçlanmaktadır. Bu noktada söz konusu çalışmada, kapsam ve zamanla alakalı iki konuda sınırlandırmaya gidilecektir. Enerji ilişkileri, uluslararası arenada stratejik öneme sahip doğalgaz ve petrolle sınırlandırılmıştır. Ayrıca Azerbaycan'ın bağımsız bir devlet olarak sistemde yer almaya başladığı 1991 yılı ile 2020 yılı arasındaki süreç bu kapsamda incelenmiştir.

Bahse konu olan çalışmanın ilk bölümünde; genel hatlarıyla enerji kavramı üzerinde durulacak, enerjinin tanımlanması, sınıflandırılması dünya üzerinde kullanılan kaynakların oransal dağılımı ortaya konulacak, çalışmanın merkezinde yer alan petrol ve doğalgaz kaynakları anlatılacaktır. İkinci bölümde; enerji güvenliği kavramının açıklanmasına çalışılacaktır. Ayrıca Türkiye'nin ve Azerbaycan'ın enerji görünümüne yer verilecek ve bu devletlerin enerji güvenliğine yönelik öncelikleri de bu bölümde tartışılacaktır. Üçüncü bölümdeyse; öncelikle Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ticari ilişkilere kısaca değinilecektir. Akabinde Türkiye ve Azerbaycan arasındaki enerji ilişkileri anlatılacaktır. Bu

² Mehmet Seyfettin Erol, "11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikasında Vizyon Arayışları ve "Dört Taz-ı Siyaset"", *Gazi Akademik Bakış*, 1(1), 2007, s. 40.

bağlamda iki ülkenin enerji ticareti, petrol ve doğalgaz nakil hatları üzerinde durulacaktır. Sonuç bölümünde, çalışmanın kısa bir özeti yapılacak, öneri ve değerlendirmelere yer verilecektir.

ENERJİ KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ

ENERJİNİN TANIMLANMASI

Tarihin ilk çağlarından itibaren enerji, insanoğlunun en temel gereksinimlerinden birisi olmuş, insanlık enerji ihtiyacını süreç içerisinde birbirinden farklı kaynaklardan, farklı yöntemlerle temin etmiştir. Yunan dilinde en (in) ve ergon (work) kelimelerinden türetilerek oluşan enerji sözcüğü;³ “maddede var olan, ısı ve ışık biçiminde ortaya çıkan güç” olarak tanımlanmaktadır.⁴ Enerji, yer küre üzerinde kinetik, elektrik, kütle çekim, manyetik, potansiyel, nükleer, ses ve ışıma olmak üzere birbirinden farklı formlarda bulunmakta olup,⁵ Joule, Kalori (cal), British Thermal Unit (Btu), Kilowatt/watt saat (kwh) gibi bazı birimlerle ölçümü yapılabilmektedir.⁶ Bununla birlikte insanoğlunun hayatında büyük öneme sahip olan enerji, farklı kaynaklardan elde edilebilmektedir.

ENERJİ KAYNAKLARI

Enerji kaynakları iki temel başlık altında incelenebilmektedir. Bunlar birincil ve ikincil enerji kaynaklarıdır. Bir dönüşüme ve değişime uğramayan, yenilenebilir veya yenilenemeyen enerji kaynaklarından elde edilebilen kaynaklara birincil kaynaklar denilmektedir. Güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, fosil yakıtlar, jeotermal enerji ve biokütle enerjisi bu bağlamda

3 Godfrey Boyle, *Renewable Energy: Power for Sustainable Future*, Oxford University Press, New York 2004, s. 3.

4 Ayrıca enerji kavramı, organların çalışabilmesi ve vücut ısısının sürdürülebilmesini sağlayan besin öğelerinin oluşturduğu güç veya manevi güç anlamlarını da karşılamaktadır. Detaylı bilgi için bkz. *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009, s. 637.

5 William Shepherd, *Energy Studies*, Imperial College Press, London 2003, s. 1.

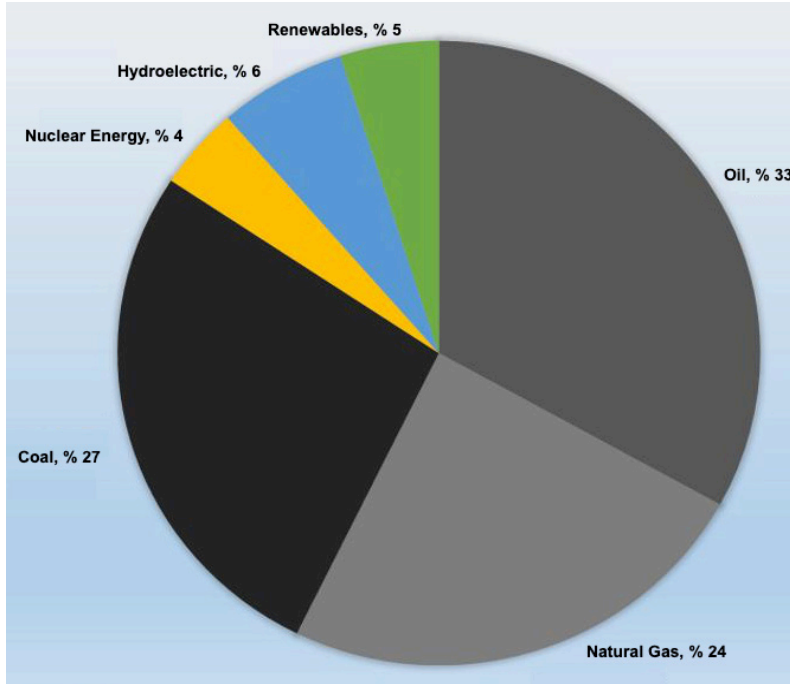
6 David Pimentel-Marcia H. Pimentel, *Food, Energy and Society*, CRC Press, New York 2008, s. 11.

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

değerlendirilmektedir. İkincil enerji formları ise birincil enerji kaynaklarının dönüşüm sürecinden geçirilerek oluşmaktadır. Elektrik enerjisi veya akaryakıt çeşitleri en tipik ikincil enerji kaynağı örnekleridir.⁷

Aşağıdaki grafikte yer alan 2019 yılı BP verilerine göre; Dünya genelinde en yaygın enerji kaynağı %33 ile petroldür. Petrolü, %27'lik kullanım ile kömür ve %24 kullanım oranıyla doğalgaz izlemektedir. Hidroelektrik, yenilenebilir ve nükleer enerjinin toplam kullanım oranı ise %15'dir.⁸ Güneş, rüzgar, jeotermal gibi kaynaklar yenilenebilir enerji kaynakları arasında gösterilmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı dünya üzerinde ilk sıralarda olmasa da yaşanan enerji krizleri ve bu kaynakların daha doğa dostu olması nedeniyle devletler son yıllarda bu kaynaklara daha fazla ilgi göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda güneş enerji santralleri ve rüzgar enerji santralleri ön plana çıkmaktadır.

Görsel 1: Enerji Üretimi Sağlanan Kaynaklar

⁷ *Dünyadaki Enerji Kaynakları ve Enerji Yolunda Türkiye'nin Avantajları*, Milli Güvenlik Akademisi Yayınları, Ankara 2005, s. 2.

⁸ Robert Rapier, "Fossil Fuels Still Supply 84 Percent Of World Energy-And Other Eye Openers from BP's Annual Review", *Forbes*, <https://www.forbes.com/sites/rpapier/2020/06/20/bp-review-new-highs-in-global-energy-consumption-and-carbon-emissions-in-2019/#60518fe166a1>, (Erişim Tarihi: 01.09. 2020).

Görüldüğü üzere insanoğlu birbirinden farklı kaynaklardan enerji üretimini sağlamakta, ihtiyacını karşılamaktadır. Ancak petrol, kömür ve doğalgaz dünya üzerinde en fazla kullanılan enerji kaynakları olarak bir adım öne çıkmaktadır. İşte bu noktadan hareketle, bu çalışmada uluslararası ilişkiler sisteminde stratejik öneme sahip ve ticari ilişkilerin merkezinde bulunan petrol ve doğalgaz kaynakları üzerinde durulacaktır.

PETROL

Petrolün insanoğlunun hayatına tam olarak girmesi, stratejik öneme haiz bir kaynağa dönüşmesi ve ticari bir araç haline gelmesi 20. yüzyılın başlarında gelişen teknolojik yeniliklerle olsa da petrolün varlığı çok eski dönemlere kadar gitmektedir. Strabo ve Herodotos gibi Antik Yunan düşünürleri ile dünyaca ünlü kaşif Marco Polo eserlerinde petrole ilişkin gözlemlerine yer vermiştir. Bu gözlemlerde petrolün varlığına, ağırlıklı da ısınma ve aydınlatma amacıyla kullanıldığına vurgu yapılmaktadır.⁹

Günümüzde petrol dünya üzerinde en fazla kullanılan enerji kaynağı olup, küresel ölçekli enerji ticaretinin de merkezinde yer almaktadır. Yapılan araştırmalara göre kanıtlanmış dünya petrol rezervlerinin %65'i Ortadoğu coğrafyasında bulunmaktadır. Bununla birlikte Amerika, Asya ve Afrika kıtası petrol rezervleri açısından zengin coğrafyalar olarak kabul edilmektedir.¹⁰ 2020 yılı itibariyle dünyada günlük 90 milyon varilin üzerinde petrol üretimi yapılmakta olup, petrol üreten ülkelerin başında ABD, Suudi Arabistan ve Rusya gelmektedir. Sadece bu 3 ülkenin günlük üretimi, dünya toplam petrol üretiminin %40'ından fazlasına tekabül etmektedir.¹¹

9 Maria Stoicescu-Eugen Mihail Ionescu, "Romanian Achievements in Petroleum Industry", *OSJ Journals*, 3(5), 2014, s. 134.

10 "World Reserves by Region", *Wolfatthedoor*, <http://wolfatthedoor.org.uk/chartpages/ac/ac1resbyreg.html>, (Erişim Tarihi: 01.02.2014).

11 "What Countries Are the top Producers and Consumers of Oil?", *EIA*, <https://www.eia.gov/tools/faqs/faq.php?id=709&t=6>, (Erişim Tarihi: 01.11.2021).

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

Diğer taraftan her geçen gün, ulaşım sektörünün ve ısınmanın artan öneminden de kaynaklı, petrol tüketim oranları da artış göstermektedir. 2013 yılında 92 milyon varil petrol günlük tüketilirken, 2019 yılına gelindiğinde günlük tüketim miktarı 100 milyon varilin üzerine çıkmıştır.¹² Günümüzde dünya petrol tüketiminin en fazla olduğu ülkeler arasında ABD, Çin, Hindistan, Japonya, Rusya, Brezilya ve Almanya başı çekmektedir.¹³ Bir anlamda petrol kullanımı, nüfus büyüklüğü ve/veya gelişmişlik düzeyiyle doğru orantılı artış göstermektedir.

DOĞALGAZ

Petrol gibi stratejik öneme sahip bir diğer enerji kaynağı da doğalgazdır. Doğalgaz dünya üzerinde en fazla kullanılan kaynaklardan biri olup, kullanım oranı her geçen gün artmaktadır. 2020 yılı verilerine göre en fazla doğalgaz rezervlerine sahip ülkelerin başında Rusya, İran, Katar, Türkmenistan ve ABD gelmektedir.¹⁴ Üretim açısından ele alındığında ise dünyada en fazla üretim yapan ülkenin ABD olduğunu söylemek mümkündür. ABD tek başına dünya doğalgaz üretiminin %20'sinden fazlasını karşılamaktadır. ABD'yi Rusya, İran, Kanada, Cezayir, Katar, Norveç gibi ülkeler izlemektedir.¹⁵ Tüketim oranlarına bakıldığında da ABD'nin dünya üzerinde en fazla doğalgaz tüketimi yapan ülke olduğunu söylemek mümkündür. Bu ülkeyi; Rusya, Çin, İran, Kanada, Suudi Arabistan ve Japonya gibi ülkeler izlemektedir.¹⁶

12 "Daily Demand for Crude Oil Worldwide from 2006 to 2020", *Statista*, <https://www.statista.com/statistics/271823/daily-global-crude-oil-demand-since-2006/>, (Erişim Tarihi: 10.09.2021)

13 "Leading Countries by Oil Consumption Worldwide in 2020", *Statista*, <https://www.statista.com/statistics/271622/countries-with-the-highest-oil-consumption-in-2012/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2021).

14 Andrew Fawthrop, "Profiling the Top Five Countries with the Biggest Natural Gas Reserves", *NS Energy Business*, <https://www.nsenerybusiness.com/features/biggest-natural-gas-reserves-countries/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2021).

15 "Natural Gas Production by Country (2019)", *Worldmeters*, <https://www.worldometers.info/gas/gas-production-by-country/>, (Erişim Tarihi: 01.09.2020).

16 "Natural Gas Consumption Worldwide in 2020 by Country", *Statista*, <https://www.statista.com/statistics/265407/world-natural-gas-consumption-by-country/>, (Erişim Tarihi: 01.09.2021)

Doğalgaz, petrole kıyasla daha hafif ve kokusu ile rengi olmayan bir enerji kaynağıdır. Ağırlıkla geniş hacimli nakil hatlarıyla ve denizlerde tankerler aracılığıyla taşınmaktadır. Geniş hacimli nakil hatları bazen bir kıtadan başka bir kıtaya, bir ülkeden başka bir ülkeye veya birden çok ülkeye gazın taşınmasına imkan tanımaktadır. Tankerlerle taşımaysa gün geçtikçe daha yaygın kullanılmaktadır. 2012 yılında dünya genelinde yaklaşık 360 civarında tanker faaliyet gösterirken, bu rakam 2019 yılında 550'ye yaklaşmıştır.¹⁷ Bununla birlikte dünya üzerinde halihazırda 23 terminalde sıvılaştırma işlemi yapılmakta, 58 terminalde ise yeniden gaz formuna çevirme işlemi gerçekleştirilmektedir. Hem sıvılaştırma hem de yeniden gaz formuna çevirme alanında Japonya ve Güney Kore lider ülkeler olarak gösterilmektedir.¹⁸

ENERJİ GÜVENLİĞİ

BİR KAVRAM OLARAK ENERJİ GÜVENLİĞİ

19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın başında enerji güvenliğinin merkezinde kömür kaynakları bulunurken, 20. yüzyıla birlikte petrol en stratejik enerji kaynağı haline gelmiştir. Devletler her iki dünya savaşında da enerji kaynaklarına hakim olabilmek için mücadele içine girmiştir. Arap-İsrail savaşları akabinde 1973-1974 yıllarında yaşanan petrol krizleri, alternatif enerji kaynaklarının, bir anlamda doğalgazın, enerji güvenliğinin önemli bir bileşeni haline gelmesine yardımcı olmuştur.¹⁹ Bununla birlikte enerjide dışa bağımlı devletlerin nükleer enerji, güneş ve rüzgar enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmesi kavramın çeşitlenmesine olanak sağlamıştır.

17 "World LNG Report-2013", IGU, <https://www.igu.org/resources/igu-world-lng-report-2013-edition/>, (Erişim Tarihi: 22.04.2022), s. 30.

18 "World LNG Report-2020", 2021, IGU, <https://www.igu.org/wp-content/uploads/2021/06/3.2-Annual-Report-2020.pdf>, (Erişim Tarihi: 22.04.2022), s. 58-82.

19 Mitat Çelikpala, *Enerji Güvenliği NATO'nun Yeni Tehdit Algısı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, s. 8-9.

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) tarafından enerji güvenliği; “güvenilir kaynaklardan, rasyonel maliyetlerle enerji ihtiyacını karşılayabilme yeteneği” olarak tanımlanmaktadır.²⁰ Buna rağmen henüz dünya genelinde enerji güvenliği kavramının herkes tarafından kabul görmüş tek bir tanımı yapılamamıştır. Bunun temel sebebi kavrama, birbirinden farklı aktörlerin farklı açılardan bakıyor olmasıdır. Yapılan tanımlamaları enerji ağırlıklı tanımlamalar ve güvenlik ağırlıklı tanımlamalar kapsamında ele almak mümkündür. Güvenlik ağırlıklı tanımlama; enerji kaynaklarına ilişkin arama, tarama, üretim, nakil ve pazarlama aşamalarında yaşanabilecek güvenlik problemleri ile terörist saldırılar ve diğer devletlerin hasmane faaliyetlerine vurgu yapmaktadır. Enerji ağırlıklı tanımlamaların merkezindeyse ekonomik kaygılar yer almaktadır. Enerji talep güvenliği, enerji arz güvenliği ve ulaşım yolları güvenliği bu noktada ön plana çıkmaktadır.²¹

Enerji talep güvenliği, zengin enerji kaynaklarına sahip olan ve ihtiyaç fazlası enerji kaynaklarını diğer devletlere satan devletler için kullanılmaktadır. Diğer taraftan enerji arz güvenliği, ürettiğinden fazlasını tüketen, ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarını diğer devletlerden satın alan devletleri tanımlamaktadır. Söz konusu devletler için enerjinin; mevcut, hesaplı, sürdürülebilir ve erişilebilir olması önemlidir.²² Ulaşım yolları güvenliği ise; enerji kaynakların ticaretinin yapıldığı yolların güvenliğidir. Boru hatları veya kara/deniz taşımacılığında yaşanacak her türlü sorun enerji ticaretinin olumsuz olarak etkilenmesine yol açacaktır. Devletler arası veya devletlerin kendi sınırlarındaki siyasi istikrarsızlıklar, çatışmalar, savaşlar, terör eylemleri veya korsanlık faaliyetleri örnek olarak gösterilmektedir.²³

20 Bilal Karabulut, “Enerji Güvenliğine Küresel Bir Bakış”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 1(15), 2016, s. 34.

21 Volkan Ediger, *Dünyada ve Türkiye’de Enerji Güvenliği*, İstanbul Kültür Üniversitesi Ekamer Yayınları, İstanbul 2010, s. 46.

22 Işıl Şirin Selçuk, *Küresel Isınma, Türkiye’nin Enerji Güvenliği ve Geleceğe Yönelik Enerji Politikaları*, Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2010, s. 32.

23 Mustafa Kibaroğlu, “Enerji Kaynakları ve Ulaşım Yollarının Uluslararası Güvenliğe Etkileri, Dünya ve Türkiye’deki Enerji ve Su Kaynaklarının, Ulusal ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri”, *15-16 Ocak 2004 Bildiriler, Soru-Cevaplar, Katkılar ve Konuşma Metinleri*, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul 2004, s. 206-210.

TÜRKİYE VE AZERBAYCAN'IN ENERJİ GÖRÜNÜMÜ

Türkiye ve Azerbaycan'ın enerji güvenliği önceliklerine değinmeden önce iki ülkenin enerji görünümünün incelenmesinde fayda bulunmaktadır. Türkiye; enerji kaynakları açısından zengin bir ülke değildir. Bu sebeple ihtiyaç duyulan enerji diğer ülkelerden temin edilmekte, bu durum Türkiye'yi dışa bağımlı kılmakla birlikte dış ticaret açığının büyümesine neden olmaktadır. Türkiye'nin 2013-2017 yılları arasında toplam cari açığı 219.8 milyar dolarken, toplam enerji ithalatı aynı dönemde 213 milyar dolar olmuştur.²⁴

Söz konusu durum, Türkiye'nin enerji konusunda dışa ne denli bağımlı olduğunun en somut göstergesidir. Türkiye'de günlük 1 milyon varil petrol tüketimi olurken,²⁵ günlük üretim 150 bin varil seviyesinde kalmaktadır.²⁶ 2019 yılı içerisinde Türkiye 31 milyon ton ham petrol ithal etmiş olup bunun büyük bir kısmı Rusya ve Irak'tan gelmiştir.²⁷

Diğer taraftan doğalgazda da durum pek farklı değildir. 2019 yılında Türkiye'nin doğalgaz üretimi 474 milyon m³ civarında seyrederken,²⁸ tüketim miktarı 46 milyar 835 milyon m³ seviyesini görmüştür. Türkiye en fazla gazı Rusya, Azerbaycan ve Irak'tan temin etmiştir.²⁹ Görüldüğü üzere; enerji kaynakları açısından zengin bir ülke olmayan Türkiye'de hem petrol hem doğalgaz üretimleri, tüketim miktarlarının çok altında kalmaktadır. Bu durum hem ülkenin dışa bağımlı olmasına sebep olmakta, hem de enerji kaynaklarının ithalatı nedeniyle cari açığı artırmaktadır.

24 "Türkiye'nin Cari Açığında Enerji Yük Oldu", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyenin-cari-aciginda-enerji-yuk-oldu/1148818>, (Erişim Tarihi: 07.09.2020).

25 "Statistical Review of World Energy 2020", *BP*, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2020-full-report.pdf>, (Erişim Tarihi: 22.04.2022), s. 21.

26 Elif Kurban, "Türkiye'nin Petrol Üretimi Açısından 2019 Altın Yıl Oldu", *Enerji Portalı*, <https://www.enerjiportali.com/turkiyenin-petrol-uretimi-acisindan-2019-altin-yil-oldu/>, (Erişim Tarihi: 13.09.2020)

27 *2019 Yılı Petrol Piyasası Sektör Raporu*, EPDK Yayınları, Ankara 2020, s. 8-9.

28 *2019 Yılı Doğalgaz Piyasası Sektör Raporu*, EPDK Yayınları, Ankara 2020, s. 2.

29 "Sabah, Türkiye 1 Yılda Kaç Metreküp Doğalgaz Tüketiyor? Türkiye'nin 1 Yıllık Doğalgaz İhtiyacı ve Tüketimi Ne Kadar?", *Sabah*, <https://www.sabah.com.tr/yasam/2020/08/22/turkiyenin-yillik-dogalgaz-tuketimi-ve-ihtiyaci-ne-kadar-turkiye-1-yilda-kac-metrekup-dogalgaz-tuketiyor>. (Erişim Tarihi: 10.09.2020).

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

Son yıllarda Türkiye kendi sınırları içerisinde kendi öz kaynaklarıyla arama ve tarama faaliyetlerine hız vermiştir. Bu kapsamda 2017 yılı sonrası envantere kazandırılan Fatih, Yavuz ve Kanuni sondaj gemileriyle Barbaros Hayrettin Paşa ve Oruç Reis sismik araştırma gemileri önemli bir rol üstlenmişlerdir. Türkiye, Karadeniz ve Akdeniz’de arama faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Nitekim bu aramalar sonucunda 2020 yılı içinde Zonguldak yakınlarında Tuna-1 araştırma kuyusunda Türkiye’nin 6 yıllık tüm ihtiyacını karşılayacak olan 320 milyar metreküplük bir rezerv keşfedilmiş olup, 2023 yılına kadar bu rezervde üretime geçileceği, belirtilmiştir.³⁰ Bu rezervden üretime geçilmesi ile birlikte Türkiye’nin bu alandaki makus kaderinin değişeceği beklentisi fazladır. Ayrıca bu keşif yeni rezervlerin de keşfedilmesi umudunu artırmıştır. Önümüzdeki süreçte Türkiye’nin enerji zengini bir ülke olarak adlandırılması da mümkün olabilecektir. Diğer taraftan Türkiye’nin arama faaliyetleri Akdeniz’de de sürmektedir. Arama ve tarama faaliyetleri esnasında Nawtex ilanı, başta Fransa, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesimi gibi ülkelerde tepki ile karşılanmış, Akdeniz’de gerilim yükselmiştir.³¹

Azerbaycan ise, Avrasya coğrafyasında enerji kaynakları açısından zengin ülkelerden biridir. Ülkede kanıtlanmış 7 milyar varil civarında ham petrol ile 35 trilyon feet küp (tcf) gaz rezervi olduğu düşünülmektedir.³² 2017 itibariyle ülkede günlük 800 bin varil petrol üretilirken, bu miktarın 120 bini tüketilmekte, ihtiyaç fazlası kısım dünya piyasalarına sunulmaktadır. Azerbaycan doğalgaz kaynakları açısından da zengin rezervlere sahiptir. 2017 yılı verilerine göre ülkede 627 milyon feet küp

30 "Erdoğan: Karadeniz’deki Tuna-1 Kuyusunda 320 Milyar Metreküp Doğalgaz Rezervi Keşfettik", *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53859447>, (Erişim Tarihi: 01.02.2021).

31 "Doğu Akdeniz: Türkiye’nin Yayımladığı Son Nawtex Neden Tartışma Yarattı?", *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58879247>, (Erişim Tarihi: 01.02.2021).

32 "U.S. Energy Information Administration Azerbaijan Report-2014", *EIA*, <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=AJ>, (Erişim Tarihi: 01.02.2015).

(mcf) üretim yapılırken, bunun yarısına yakını ihraç edilmiştir.³³ Hem petrol hem doğalgaz rezervlerinin neredeyse tamamı Hazar denizi bölgesinde bulunmakta olup, Azeri-Çırac Güneşli (AÇG) ve Şah Deniz sahaları bu bağlamda ön plana çıkmaktadır. Azerbaycan bağımsızlığını kazandığı 1990'ların başından itibaren söz konusu zengin enerji kaynaklarını üretim paylaşım anlaşmalarıyla çıkarmakta ve dünya piyasalarına nakletmektedir. Bu kapsamda Azerbaycan enerji şirketi SOCAR; içerisinde BP, Shell, Total, TPAO gibi pek çok dünya devi şirketlerle ortaklık yapısı içerisinde bir araya gelebilmektedir.³⁴

TÜRKİYE VE AZERBAYCAN AÇISINDAN ENERJİ GÜVENLİĞİ

Enerji kaynakları açısından zengin rezervlere sahip olmayan ve ihtiyaç duyduğu enerjiyi diğer ülkelerden temin etmek zorunda kalan Türkiye açısından "enerji arz güvenliğinin" ön planda olduğu görülmektedir. Türkiye'nin enerji güvenliğinin merkezinde; kaynakların mevcudiyeti, hesaplılığı, sürdürülebilirliği ve erişilebilirliği yer almaktadır. Bu kapsamda Türkiye, birbirinden farklı ülkelerden enerji ihtiyacını karşılamaya çalışarak, tek bir ülkeye bağımlı kalmamak adına politikalar üretmektedir. Özellikle doğalgaz ve petrol ithalatı Azerbaycan, Rusya, İran, Cezayir, Nijerya ve Irak gibi değişik ülkelere yapılmaktadır. Bu tarz ülkelere ek olarak farklı tedarikçi ülkelere yönelik de diplomatik çabalar bulunmaktadır. Tedarikçi devletlerin çeşitlendirilmesi, Türkiye'nin pazarlık gücünü de artıracak, ülkelere temin edilen kaynakların rekabet edilebilir bir ortamda daha hesaplı alınması mümkün hale gelecektir. Diğer taraftan Türkiye'nin içinde yer aldığı coğrafya dünyanın en istikrarsız bölgelerinden birisi olup, devletlerin yaşadıkları iç / dış sorunlar Türkiye'nin enerji güvenliğini, bir anlamda enerji politikalarını olumsuz anlamda etkileyebilme potansiyeline

33 "U.S. Energy Information Administration Azerbaijan Report-2019", EIA, <https://www.eia.gov/outlooks/ieo/pdf/ieo2019.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.05.2019).

34 "BP Azerbaijan Strategic Performance Unit", *Energy Charter*, http://www.encharter.org/fileadmin/user_upload/document/BPBaku2008.pdf, (Erişim Tarihi: 17.08.2014).

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

sahiptir. Türkiye'nin enerji güvenliğini etkileyen hususlardan bir diğeri de terörist gruplar ile diğer ülkelerin enerji güvenliğine ilişkin eylem ve faaliyetleridir. PKK'nın dönem dönem nakil hatlarına yapmış olduğu saldırılar ile Irak ve Suriye'nin kuzeyinde kurulmaya çalışılan terör devletlerinin enerji kaynaklarını da ele geçirme çabası bu bağlamda önemlidir.

Ayrıca 2020 yılı içerisinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yürütmüş olduğu arama ve tarama faaliyetlerine başta Fransa, Yunanistan ve Rum Kesimi olmak üzere bazı AB ülkelerinin göstermiş olduğu tepki ve engelleme çabaları da ayrıca bu noktada ele alınmaktadır. Bahsi geçen ülkelere dönem dönem Mısır ve İsrail de katılmakta, bu devletler kendi aralarında anlaşmalar imzalayarak Türkiye'nin Akdeniz'deki enerji arayışlarına sekte vurmaya çalışmaktadır. Rusya'nın izlediği bazı enerji politikaları da Türkiye'nin enerji güvenliğini olumsuz etkilemektedir. Dış politikasında enerjiyi bir silah olarak kullanmaktan geri kalmayan Rusya, enerjide tekel olmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede Rusya, Türkiye'nin köprü ülke olmasını istememekte, Türkiye'yi by-pass etmeye yönelik hayata geçirilmeye çalışılan enerji güzergahlarını desteklemekte ve zaman zaman Türkiye'ye karşı ikili ilişkilerinde enerji kartını açabilmektedir.

Azerbaycan açısından da enerji güvenliği kavramını ele almakta fayda bulunmaktadır. Zengin enerji kaynaklarına sahip olan ve üretmiş olduğu ihtiyaç fazlası enerji kaynaklarını diğer devletlere ihraç eden devletlerden biri olan Azerbaycan için "enerji talep güvenliği" ve "ulaşım yolları güvenliği" ön plandadır. 2020 yılı koşullarında değerlendirildiğinde Azerbaycan'ın enerji güvenliğinin şekillenmesinde üç önemli güvenlik sorunu olduğu görülmektedir. Bunlar; Azerbaycan'ın İşgal Edilen Dağlık Karabağ toprakları ve Azerbaycan-Ermenistan çatışmaları, Hazar Denizi'ne ilişkin paydaş ülkeler arasında yaşanan statü ve kaynak paylaşım problemleri ile küresel piyasalardaki petrol fiyatlarında yaşanan dalgalanmalardır. Söz konusu güvenlik sorunlarının başında Dağlık Karabağ sorunu gelmektedir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Azerbaycan topraklarının %20'lik kısmı 1990'ların başında Azerbaycan-Ermenistan arasında yaşanan Karabağ savaşı sırasında Ermenistan tarafından işgal edilmiş olup,³⁵ bu konu Azerbaycan'ın iç ve dış politika önceliklerinin merkezinde bulunmaktadır. Azerbaycan elde ettiği enerji gelirlerinin önemli bir kısmını savunma harcamaları için kullanmakta, enerji kaynaklarının gücüyle Ermenistan'a karşı caydırıcı olabilecek bir ordu kurmaya çalışmaktadır. Nitekim 2020 yılı Temmuz ayında Tovuz Bölgesi'nde ve cephe hattındaki diğer bölgelerde yaşanan çatışmalarda Azerbaycan ordusunun gücü görülmüştür. Bu durumun farkında olan Ermenistan, özellikle Tovuz cephesi çatışmalarında enerji nakil hatlarına yönelik saldırgan bir anlayış ortaya koymuştur.³⁶

Azerbaycan'ın enerji güvenliğine ilişkin bir diğer husus da Hazar Denizi'ne ilişkin paydaş ülkeler arasında yaşanan statü ve kaynak paylaşım problemleridir. Hazar Denizi havzası, dünyanın en zengin enerji rezervlerine sahip bölgelerinden birisidir. Bu durum Hazar Denizi'ne kıyısı bulunan Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Rusya ve İran arasında özellikle Hazar'ın statüsü ve kaynakların kullanımına ilişkin bazı sorunları beraberinde getirmektedir. Her devlet kendi çıkarları doğrultusunda tezlerini ortaya koymakta, özellikle enerji kaynakları içeren bölgelerde kendi çıkarları doğrultusunda hakimiyet alanı kurmayı amaçlamaktadır. Her ne kadar 2018 yılında Kazakistan'ın Aktau şehrinde yapılan zirvede taraflar arasında uzlaşmaya varıldığı ifade edilse de, anlaşmanın kabulüne

35 2020 yılının sonlarında Azerbaycan ve Ermenistan arasında yaşanan ve 44 gün süren İkinci Karabağ Savaşında Azerbaycan işgal edilen topraklarının büyük bir kısmını işgalden kurtarmıştır. Ancak Ermenistan kontrolündeki sözde Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin başkenti olan Hankendi başta olmak üzere Azerbaycan'a ait bazı bölgelerde hala Ermenistan işgali devam etmektedir. İkinci Karabağ Savaşı sürerken, Rusya'nın devreye girmesi neticesinde taraflar arasında ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Ermenistan cephesinden yapılan açıklamalarda; savaşın hala bitmediği, Karabağ topraklarının yeniden ele geçirileceği konusu vurgulanmaktadır. Bu nedenle Azerbaycan'ın enerji güvenliği bağlamında; her ne kadar işgal altındaki toprakların büyük bir bölümü kurtarıp, ateşkes anlaşması imzalsan da önümüzdeki süreçte de Dağlık Karabağ konusunun önem arz ettiğini söyleyebilmek mümkündür.

36 Mehmet Çağatay Güler, "Tovuz Sınırında Azerbaycan ile Ermenistan Arasında Yaşanan Çatışma ve Arka Planı", *Seta Perspektif*, 292, 2020, s. 2.

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

ilişkin devletlerin kendi iç prosedürleri devam etmektedir.³⁷ Hazar'ın hukuki statüsünün çözülmesi Türkmenistan başta olmak üzere Orta Asya enerji kaynaklarının Hazar geçişli nakil hatlarıyla Azerbaycan'a, oradan da Türkiye üzerinden dünya piyasalarına açılması mümkündür.

Azerbaycan'ın enerji güvenliğini etkileyen bir diğer sorun da dünya piyasalarında ham petrol varil fiyatlarında yaşanan dalgalanmalar, özellikle düşüşlerdir. Bu durum Azerbaycan'ın petrol gelirlerine olumsuz yönde yansımakta, bundan ülke ekonomisi de ciddi şekilde etkilenmektedir. Ayrıca ülkenin literatürde "Hollanda Sendromu" olarak adlandırılan bir krizle karşı karşıya kalması da uzun vadede olası görülmektedir.³⁸ Görüldüğü üzere Türkiye'nin enerji arz güvenliği ile Azerbaycan'ın enerji talep güvenliği birbirini tamamlar niteliktedir. Bu durum her iki ülkenin enerji konusunda da birbiriyle yakın ilişkiler kurmasının temel sebeplerinden birisini oluşturmaktadır.

TÜRKİYE VE AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

TÜRKİYE – AZERBAYCAN TİCARİ İLİŞKİLERİ

Türkiye ve Azerbaycan arasında "Bir millet – İki devlet" anlayışının uygulandığı alanlardan birisi de ticari ilişkilerdir. Türkiye, Azerbaycan'ın önemli ticari ilişkilerinin bulunduğu ülkelerden birisidir ve taraflar arasındaki bu ilişkilerin merkezinde; Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (1992), Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (1994), Çifte

37 Burak Çalışkan, "Hazar Denizi Raporu: Enerji Havzasında Mücadele", *İnsamer*, https://insamer.com/tr/hazar-denizi-raporu-enerji-havzasinda-mucadele_3156.html, (Erişim Tarihi: 10.08.2020).

38 "Bir ülkede uluslararası ticari değeri bulunan doğal kaynaklar keşfedildiğinde ya da ani bir zenginleşme kaynağına kavuşan bir ülkede mevcut üretim faktörlerinin diğer sektörlerden çekilerek yeni kaynağa yönelmesi sonucunda ekonomik performansta ortaya çıkan olumsuz etkiye Hollanda Hastalığı denilmektedir." Azerbaycan enerji kaynakları bağlamında zengin bir ülkedir ve bu kaynakların toplam ihracatta ve GSYİH içerisindeki payı fazladır. Bu durum Azerbaycan'da Hollanda Hastalığı'nın ortaya çıkma riskini de beraberinde getirmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Selim Şanlısoy-Ramazan Ekinci, "Azerbaycan Ekonomisinin Hollanda Hastalığı Açısından Değerlendirilmesi", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 26(2), 2019, s. 605.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması (1994), Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İşbirliği Programı ve İcra Planı (2007), Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması (2007) ve KEK V. Dönem Protokolü (2008) yer almaktadır.

Türkiye ve Azerbaycan'ın ticaret hacminin toplamı 1999'da 300 milyon dolar olurken, bu oran 2011 yılında 2,3 milyar, 2014 yılında ise 3,2 milyar USD seviyesine çıkmıştır.³⁹ 2019 yılında iki ülke arasındaki toplam ticaret hacmi 4,5 milyar USD'ye ulaşmıştır. Türkiye, Azerbaycan'a 1,64 milyar USD'lik mal satarken, 2,8 milyar USD tutarında mal satın almıştır. Bununla birlikte, Azerbaycan'da Türk firmaları bankacılık, inşaat, otomotiv, hazır giyim ve petrol alanında önemli yatırımlara imza atmış, özellikle TPAO ve SOCAR'ın ticari faaliyetleri yatırımlarda başı çekmiştir.⁴⁰

İki ülke ekonomik ilişkilerde Karma Ekonomik Komisyon (KEK) lokomotif görevi üstlenmektedir. KEK, 1992 yılında imzalanan Ticaret ve Ekonomik İş Birliği Anlaşmasınının 9. maddesi doğrultusunda faaliyete geçirilmiştir. Geniş katılımlı yapılan toplantılarda; ekonomik ve ticari ilişkiler ele alınmakta, ticaret hacminin artırılmasına vurgu yapılmakta ve her anlamda iş birliği olanakları tartışılmaktadır.⁴¹

Sekizinci KEK toplantısı Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay ve Azerbaycan Başbakanı Nevrüz Memmedov başkanlığında Eylül 2019'da Azerbaycan'da düzenlenmiş olup, toplantıda iki ülke arasında ticari faaliyetlerin geliştirilmesi yönündeki kararlılık ortaya konulmuş, eylem planı çerçevesinde önümüzdeki dönem faaliyetleri belirlenmiştir.⁴²

39 "Türkiye Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan'la Röportaj", *EcoVision*, 6(14), 2013, s. 46-50.

40 *2020 Azerbaycan Ülke Profili*, Ticaret Bakanlığı Yayınları, Ankara 2021, s. 14.

41 *Türkiye-Azerbaycan Hükümetlerarası Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) Yedinci Dönem Toplantısı Protokolü*.

42 "Ekonomik ve Ticari İlişkiler", *Türkiye Cumhuriyeti Bakü Büyükelçiliği*, <http://baku.emb.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/361746>, (Erişim Tarihi: 01.09.2020).

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

TÜRKİYE VE AZERBAYCAN ARASINDA ENERJİ İLİŞKİLERİ

Türkiye-Azerbaycan arasında siyasi, askeri, ticari ve kültürel alanlar başta olmak üzere pek çok alanda yoğun ilişkiler bulunmaktadır. Bir millet-iki devlet anlayışıyla sürdürülen ilişkilerin bir boyutu da enerji üzerinedir. İki ülke ticari ilişkilerinde enerji, özellikle doğalgaz ve petrol, önemli bir kalem olarak yer almaktadır. Bunun temel sebebi Azerbaycan'ın enerji talep güvenliğinde Türkiye'nin, Türkiye'nin enerji arz güvenliğinde ise Azerbaycan'ın tamamlayıcı olmasıdır. Bu bağlamda doğalgaz ve petrol ticareti ile enerji nakil hatları ön plana çıkmaktadır.

İki ülke enerji ilişkilerinin en önemli kalemlerinden biri doğalgazdır. Türkiye'nin doğalgaz ithalatı her geçen gün artmakta olup, buna bağlı olarak Azerbaycan'dan ithal edilen gaz miktarı da sürekli artış göstermektedir. Türkiye'nin Azerbaycan'dan gaz ithalatı 2007 yılında başlamıştır. 2007 yılında Türkiye'nin toplam ithalatı 37 milyar m³ civarında olurken, Azerbaycan'dan 1,2 milyar m³ doğalgaz alınmıştır.

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere; 2013 yılında Türkiye'nin toplam gaz ithalatı 45 milyar m³ üstüne çıkarken, Azerbaycan'dan ithal edilen miktar da 4,2 milyar m³ civarına ulaşmıştır. 2019 yılında Türkiye'nin gaz ithalatı 45 milyar m³'e, Azerbaycan'dan satın alınan gaz ise 9,5 milyar m³'e yükselmiştir. Bu miktar Türkiye'nin gaz ithalatının %21'lik kısmına tekabül etmektedir.⁴³

⁴³ Doğalgaz Piyasası 2019 Sektör Raporu, EPDK Yayınları, Ankara 2020, s. 10.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Görsel 2: Türkiye'nin Gaz İthalatı

Ülke	Azerbaycan	
	Miktar Milyon Sm ³	Pay (%)
2009	4.960	13,83
2010	4.521	11,89
2011	3.806	8,67
2012	3.354	7,3
2013	4.245	9,38
2014	6.074	12,33
2015	6.169	12,74
2016	6.480	13,98
2017	6.544	11,85
2018	7.527	14,97
2019	9.585	21,20

Azerbaycan açısından konuya bakıldığında ise, Türkiye'nin Azerbaycan'ın en büyük gaz müşterisi olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye hem Azerbaycan'dan önemli miktarda gaz satın almakta, hem de Azerbaycan gazının dünya piyasalarına açılması için köprü görevi görmektedir. BTE, TANAP ve TAP boru hatları bu bağlamda hayati öneme sahiptir.

Türkiye-Azerbaycan arasındaki enerji ilişkilerinin bir boyutunu da petrol konusu oluşturmaktadır. Türkiye doğalgazda olduğu gibi petrolde de dışa bağımlı bir ülkedir ve ihtiyaç duyduğu petrolün çok büyük bir kısmını ithal etmektedir. Ancak ihracatçı ülkelere bakıldığında Azerbaycan'dan alınan petrol miktarının sadece %1'lerde kaldığı görülmektedir.⁴⁴ Her ne kadar arada önemli miktarda bir petrol ticareti bulunmasa da Azerbaycan'ın

44 2013 Yılı Ham Petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu, TPAO Yayınları, Ankara 2014, s. 27.

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

üretmiş olduğu petrol kaynaklarının büyük kısmının dünya piyasalarına ihraç edilmesi Türkiye üzerinden olmaktadır. Özellikle BTC vasıtasıyla Ceyhan limanı Azerbaycan petrollerinin %82'lik kısmının taşınmasında kilit rol oynamaktadır.⁴⁵

Türkiye-Azerbaycan arasındaki enerji ilişkilerinin bir boyutunu da enerji nakil hatları oluşturmaktadır. Ancak Türkiye ve Azerbaycan arasında doğrudan bir kara sınırı bulunmadığı için hem petrol hem de doğalgaz nakil hatları Gürcistan üzerinden iki ülkeyi birbirine bağlamaktadır. İki ülke arasında halihazırda faaliyette olan BTC petrol boru hattı, BTE ve TANAP doğalgaz boru hatları bulunmaktadır. Söz konusu hatlardan kısaca bahsetmekte fayda vardır.

Türkiye-Azerbaycan arasındaki en önemli enerji nakil hatlarından birisi BTC'dir. 1768 kilometrelik söz konusu hattın 1076 kilometresi Türkiye, 443 kilometresi Azerbaycan, 249 kilometresi Gürcistan sınırları içerisinde bulunmaktadır. Bu hattın 2006 yılında Ceyhan limanı üzerinden küresel piyasalara ilk kez tankerle sevkiyata başlanmıştır. Sevkiyatın başladığı 2006 yılından 2018 yılına kadar geçen süre içerisinde BTC vasıtasıyla 3 milyar varile yakın (400 milyon ton) petrol taşınmıştır.⁴⁶ BTC'nin işletmesi BTC Co. Şirketi tarafından yapılmakta olup, konsorsiyum içinde en büyük pay %28,8 ile BP şirketine aittir. BP'yi TPAO (%19), SOCAR (%10), Petronas (%15,5), LUKOİL (%10), NICO (%10) ve SGC (%6,7) takip etmektedir.⁴⁷ Bahse konu hattın taşıma kapasitesi yıllık 50 milyon ton civarındadır. 2008 yılında Azerbaycan'dan Türkiye'ye 266 bin varil, 2012 yılında 250 bin, 2016 yılında 253 bin, 2019 yılındaysa 235 bin varil petrol taşınmıştır.⁴⁸

45 "Azerbaijan Energy Profile: Energy Security", IEA, <https://www.iea.org/reports/azerbaijan-energy-profile/energy-security>, (Erişim Tarihi: 02.04.2019)

46 "BTC'den Ceyhan'a 399 Milyon Ton Petrol Taşındı", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/btcden-ceyhana-399-milyon-ton-petrol-tasindi/1219952>, (Erişim Tarihi: 10.08.2020).

47 "Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Resmen Duyurdu! Doğal Gaz Üretimine Başlandı," *Yeni Akit*, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/turkiye-petrolleri-anonim-ortakligi-resmen-duyurdu-dogal-gaz-uretimine-baslandi-1555621.html>, (Erişim Tarihi: 01.02.2022).

48 "Ham Petrol", *BOTAŞ*, <https://www.botas.gov.tr/Sayfa/ham-petrol/13>, (Erişim Tarihi: 01.02.2022).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

BTC'nin Türkiye ve Azerbaycan açısından ekonomik kazanımların yanı sıra stratejik açısından da önemli getirileri bulunmaktadır. Azerbaycan BTC vasıtasıyla üretmiş olduğu petrolü dünya piyasalarına güvenilir bir güzergah vasıtasıyla çıkarabilmektedir. Böylelikle petrolün taşınması noktasında Rusya'ya bir bağımlılığı bulunmamaktadır. Diğer taraftan Türkiye de BTC'nin işletmesini yapan paydaşlardan birisi olarak, böylesine stratejik bir hatta söz sahibi olabilmiştir. Ayrıca hattın Ceyhan limanından tankerlere aktarılması, Türk Boğazlarının kullanılmamasına, yani boğazların güvenliğine katkı sağlanmasına yardımcı olmaktadır.⁴⁹ Bununla birlikte BTC, Avrupa ülkeleri açısından da önemli bir alternatif güzergahtır. Rusya'ya bağımlı olmak istemeyen Avrupa, Ortadoğu coğrafyasındaki istikrarsızlık ortamına karşı BTC'ye önem atfetmektedir.⁵⁰

Türkiye-Azerbaycan arasındaki enerji ticaretinde doğalgaz önemli bir kalemdir. Azerbaycan üretmiş olduğu ihtiyaç fazlası doğalgazını Türkiye'ye iki hat vasıtasıyla ihraç etmektedir. Bunlar BTE ve TANAP'tır. Doğu-Batı enerji koridorunun bir parçası olan BTE, Hazar denizinde Şahdeniz bölgesinde yer alan yataklardan çıkarılan gazın Gürcistan güzergahı kullanılarak Türkiye pazarına taşınmasını sağlamaktadır.

Güney Kafkasya Doğalgaz Boru Hattı olarak da adlandırılan söz konusu hattan ilk gaz nakli 2007 yılında başlanmıştır. Bu tarihten 2018'e dek BTE vasıtasıyla 61 milyar metreküp gaz Azerbaycan'dan Türkiye'ye nakledilmiştir.⁵¹ Bu kapsamda ele alınabilecek bir diğer doğalgaz boru hattı ise TANAP'tır. Şahdeniz-2 sahası başta olmak üzere Hazar denizi doğalgaz sahalarından elde edilen gazın Türkiye'ye taşınmasını sağlayan hattın uzunluğu 1850 km civarındadır.

49 Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II (1980-2001)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 426.

50 Bülent Aras-Arzu Yorkan, "Avrupa Birliği ve Enerji Güvenliği: Siyaset, Ekonomi ve Çevre", *TASAM Yayınları Stratejik Rapor*, 13, 2005, s. 3-6.

51 İlham Shaban, "61 bcm of Gas Exported via Baku-Tbilisi-Erzurum Pipeline so far", *Caspian Barrel*, <http://caspiabarrel.org/en/2018/05/61-bcm-of-gas-exported-via-baku-tbilisi-erzurum-pipeline-so-far/>, (Erişim Tarihi: 10.07.2020).

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

2018 yılında faaliyete geçirilen hattın bir yıl içinde 2 milyar m³ gaz sevkiyatı yapılmış olup, kısa sürede bu miktarın 6 milyar m³'e çıkarılması planlanmaktadır. Yapılacak olan kapasite artırımlarıyla 2026 yılına gelindiğinde 31 milyar m³ üstünde bir gaz nakline ulaşılabileceği hedeflenmektedir.⁵² Halihazırda TANAP'ın ortaklık yapısında Türkiye'nin de etkisi olduğu görülmektedir. Buna göre; SOCAR (%51), BOTAŞ (%30), BP(%12) ve SOCAR Türkiye Enerji A.Ş. (%7) TANAP'ta ortaklık payına sahiptir.⁵³ Diğer taraftan bu noktada TAP'tan da bahsetmekte fayda vardır. Nabucco projesinin devre dışı kalmasıyla Hazar enerji kaynaklarının Avrupa piyasasına taşınması amacıyla TANAP'ın devamı olarak gündeme gelen TAP, Avrupa enerji güvenliği açısından büyük öneme sahiptir. Azerbaycan gazı, Türkiye, Yunanistan ve Arnavutluk üzerinden Avrupa'nın içlerine kadar bu hat aracılığıyla taşınacaktır.⁵⁴ TANAP'ın 2019 yılında TAP bağlantısı Trakya'da yapılmıştır. Avrupa hatlarının inşası akabinde hattın faaliyete alınması planlanmaktadır.⁵⁵

SONUÇ

İnsanoğlunun hayatında enerjinin önemi sürekli artmıştır. Bu artışın geldiği noktada; ısınmadan ulaşıma, üretimden tüketime, sanayiden tarıma, iletişimden aydınlatmaya kadar hayatın her alanında enerji vardır ve enerjinin bu varlığı insanlık için vazgeçilemez bir noktaya ulaşmıştır. Enerjinin sahip olduğu bu önem devletler arası ilişkilerde kendisini göstermiş özellikle stratejik birer kaynağa dönüşen petrol ve doğalgaz devletlerin iç/dış güvenlik önceliklerinde ve devletler arası ilişkilerde önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir.

52 "Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi", TANAP, <http://www.tanap.com/tanap-nedir>, (Erişim Tarihi: 02.01.2015).

53 "Haftanın Medya ve Sivil Toplum Değerlendirmesi (2 Aralık-9 Aralık 2019)", *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, <https://www.sde.org.tr/aralik-2019/medya-ve-stk/haftanin-medya-ve-sivil-toplum-degerlendirmesi-2-aralik-9-aralik-2019-haftalik-degerlendirmesi-14330>, (Erişim Tarihi: 10.09.2020).

54 "Güney Akım Olsa da Olmasa da TAP Projesi İlerliyor", *Enerji Haber*, <http://www.enerjihaber.com/haber/5385-guney-akim-olsa-da-olmasa-da-tap-projesi-ilerliyor.html>, (Erişim Tarihi: 10.02.2014)

55 "TANAP Avrupa Bağlantısı Tamamlandı", SOCAR, <http://www.socar.com.tr/kurumsal-iletisim/haberler/2019-haberler/2019/12/02/tanap-avrupa-baglantis-tamamlandi>, (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Bu durum Soğuk Savaş dönemi sonrası enerji güvenliği kavramının ön plana çıkmasına neden olmuş, değişen güvenlik algısı kapsamında kavram daha sık kullanılmaya başlanmıştır. Her ne kadar Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) enerji güvenliği kavramını; “kesintiye uğramayan uygun fiyatlı enerji kaynaklarının varlığı” şeklinde açıklıyor olsa da, kavramın uluslararası sistemde tam olarak mutabık kalınmış bir tanımlaması bulunmamaktadır. Bunun en temel sebebi; enerji güvenliği kavramının ülkeden ülkeye farklılıklar göstermesi veya enerji-güvenlik denklemine farklı açılardan bakılmasıdır. Örneğin; enerjiyi diğer ülkelerden temin eden ülkeler için enerji arz güvenliği; enerji kaynakları açısından zengin olan ve ihtiyaç fazlası üretimi diğer devletlere satan ülkeler içinse enerji talep güvenliği ön plana çıkmaktadır. Ayrıca ulaşım yollarında yer alan ülkeler için de ulaşım yolları güvenliği önem arz etmektedir. Bu hususlar Türkiye ve Azerbaycan arasındaki enerji güvenliğine yönelik ilişkilerin de merkezinde yer almaktadır. Enerjinin devletlerarası ilişkilerde bir silah olarak kullanıldığı düşünüldüğünde, iki ülke ilişkilerini kazan-kazan anlayışı çerçevesinde değerlendirmek önemlidir.

Enerji arz güvenliğini enerji güvenliğinin merkezine koyan Türkiye, enerji kaynakları açısından fakir bir ülkedir ve ihtiyaç duyduğu enerjiyi diğer ülkelerden temin etmektedir. Türkiye'nin enerji kaynaklarını temin ettiği ülkeler arasında Rusya ve İran gibi diğer bölgesel güçler de bulunmakta olup Türkiye'nin bu ülkelere bağımlı kalmamak adına bir millet iki devlet anlayışını ilişkilerinin her boyutuna uygulamaya çalıştığı Azerbaycan'dan enerji kaynaklarını hem uygun maliyetli olarak hem de kesintisiz bir biçimde temin etmesi Türkiye'nin enerji güvenliğine Azerbaycan'ın önemli bir katkısıdır.

Türkiye'nin Azerbaycan'ın enerji güvenliğine katkısının ise hem enerji talep güvenliği hem de ulaşım yolları güvenliği doğrultusunda olduğu değerlendirilmektedir. Zira Azerbaycan üretmiş olduğu enerji kaynaklarını pazar aramaksızın Türkiye'ye ithal etmekte, Rusya ve İran'ın

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

enerji konusundaki baskılarına karşı Türkiye'yi arkasına almaktadır. Ayrıca enerji kaynaklarının aranması ve çıkarılması noktasında da Türk firmaları konsorsiyum içerisinde söz sahibi olmaktadır. Azerbaycan dünya piyasalarına enerji kaynaklarını, Rusya ve İran'a bağlı kalmaksızın Türkiye üzerinden kara veya deniz yollarıyla sunabilmektedir. Bir anlamda Türkiye'nin arz güvenliğiyle Azerbaycan'ın enerji talep güvenliği birbirini tanımlar niteliktedir.

Türkiye ve Azerbaycan'ın enerji güvenliğini Avrupa Birliği'nin enerji güvenliğinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Özellikle Avrupa Birliği ve Rusya ilişkileri açısından değerlendirildiğinde alternatif bir enerji sağlayıcısına ihtiyaç duyan birlik ülkeleri Türkiye - Azerbaycan güzergahı üzerinden Azerbaycan kaynaklarını temin edebilmekte böylelikle özellikle gaz konusunda Rusya'ya bağlılığını azaltabilmektedir.

İki ülkenin karşı karşıya kaldığı tehdit ve riskler de yok değildir. Bu noktada karşılaşılan en büyük problem ulaşım yolları güvenliğiyle alakalıdır. İki ülke arasında doğrudan bir kara sınırının olmaması nedeniyle petrol ve gaz arzı Gürcistan topraklarından geçen boru hatlarıyla yapılmaktadır. Rusya'nın Gürcistan üzeri politikaları ışığında değerlendirildiğinde Gürcistan'ın enerji politikaları başta olmak üzere Azerbaycan ve Türkiye ile ortak hareket etmesi önemlidir. Tamamıyla Rusya kontrolüne girecek olan bir Gürcistan'ın Azerbaycan ve Türkiye'nin enerji güvenliğini büyük tehlikeye sokması kaçınılmazdır.

Diğer taraftan Azerbaycan'ın savunma harcamalarını ve ordusunun modernizasyonunu enerji gelirleriyle paralel bir şekilde artırdığı değerlendirildiğinde Ermenistan'ın enerji nakil hatlarına yönelik saldırı girişimleri de bir tehdit olarak karşımıza çıkar.

Ulaşım yolları güvenliği ile alakalı en önemli tehditlerden biri de boğazların güvenliğine ilişkindir. Petrol ve LNG tankerlerinin boğazlardan geçiyor olması hem boğaz trafiğini olumsuz yönde etkilemekte hem de yaşanan kazalar sebebiyle ciddi hasarlar doğabilmektedir.

KAYNAKÇA

“Azerbaijan Energy Profile: Energy Security”, *IEA*, <https://www.iea.org/reports/azerbaijan-energy-profile/energy-security>, (Erişim Tarihi: 02.04.2019).

“BP Azerbaijan Strategic Performance Unit”, *Energy Charter*, http://www.encharter.org/fileadmin/user_upload/document/BP_Baku_2008.pdf, (Erişim Tarihi: 17.08.2014).

“BTC’den Ceyhan’a 399 Milyon Ton Petrol Taşındı”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/btcnden-ceyhana-399-milyon-ton-petrol-tasindi/1219952>, (Erişim Tarihi: 10.08.2020).

“Daily Demand for Crude Oil Worldwide from 2006 to 2020”, *Statista*, <https://www.statista.com/statistics/271823/daily-global-crude-oil-demand-since-2006/>, (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

“Doğu Akdeniz: Türkiye’nin Yayımladığı Son Navtex Neden Tartışma Yarattı?”, *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58879247>, (Erişim Tarihi: 01.02.2021).

“Ekonomik ve Ticari İlişkiler”, *Türkiye Cumhuriyeti Bakü Büyükelçiliği*, <http://baku.emb.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/361746>, (Erişim Tarihi: 01.09.2020).

“Erdoğan: Karadeniz’deki Tuna-1 Kuyusunda 320 Milyar Metreküp Doğalgaz Rezervi Keşfettik”, *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53859447>, (Erişim Tarihi: 01.02.2021).

“Güney Akım Olsa da Olmasa da TAP Projesi İlerliyor”, *Enerji Haber*, <http://www.enerjihaber.com/haber/5385-guney-akim-olsa-da-olmasa-da-tap-projesi-ilerliyor.html>, (Erişim Tarihi: 10.02.2014).

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

“Haftanın Medya ve Sivil Toplum Değerlendirmesi (2 Aralık-9 Aralık 2019)”, *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, <https://www.sde.org.tr/aralik-2019/medya-ve-stk/haftanin-medya-ve-sivil-toplum-degerlendirmesi-2-aralik-9-aralik-2019-haftalik-degerlendirmesi-14330>, (Erişim Tarihi: 10.09.2020).

“Ham Petrol”, *BOTAŞ*, <https://www.botas.gov.tr/Sayfa/ham-petrol/13>, (Erişim Tarihi: 01.02.2022).

“Leading Countries by Oil Consumption Worldwide in 2020”, *Statista*, <https://www.statista.com/statistics/271622/countries-with-the-highest-oil-consumption-in-2012/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2021).

“Natural Gas Consumption Worldwide in 2020 by Country”, *Statista*, <https://www.statista.com/statistics/265407/world-natural-gas-consumption-by-country/>, (Erişim Tarihi: 01.09.2021)

“Natural Gas Production by Country (2019)”, *Worldmeters*, <https://www.worldometers.info/gas/gas-production-by-country/>, (Erişim Tarihi: 01.09.2020).

“Statistical Review of World Energy 2020”, *BP*, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2020-full-report.pdf>, (Erişim Tarihi: 22.04.2022).

“TANAP Avrupa Bağlantısı Tamamlandı”, *SOCAR*, <http://www.socar.com.tr/kurumsal-iletisim/haberler/2019-haberler/2019/12/02/tanap-avrupa-baglantisi-tamamlandi>, (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

“Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi”, *TANAP*, <http://www.tanap.com/tanap-nedir>, (Erişim Tarihi: 02.01.2015).

“Türkiye 1 Yılda Kaç Metreküp Doğalgaz Tüketiyor? Türkiye'nin 1 Yıllık Doğalgaz İhtiyacı ve Tüketimi Ne Kadar?”, *Sabah*, <https://www.sabah.com.tr/yasam/2020/08/22/turkiyenin-yillik-dogalgaz-tuketimi-ve-ihyaci-ne-kadar-turkiye-1-yilda-kac-metrekup-dogalgaz-tuketiyor>, (Erişim Tarihi: 10.09.2020).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

“Türkiye Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan`la Röportaj”, *EcoVision*, 6(14), 2013, s. 46-50.

“Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Resmen Duyurdu! Doğal Gaz Üretimine Başlandı”, *Yeni Akit*, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/turkiye-petrolleri-anonim-ortakligi-resmen-duyurdu-dogal-gaz-uretimine-baslandi-1555621.html>, (Erişim Tarihi: 01.02.2022).

“Türkiye’nin Cari Açığında Enerji Yük Oldu”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyenin-cari-aciginda-enerji-yuk-oldu/1148818>, (Erişim Tarihi: 07.09.2020).

“U.S. Energy Information Administration Azerbaijan Report-2014”, *EIA*, <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=AJ>, (Erişim Tarihi: 01.02.2015).

“U.S. Energy Information Administration Azerbaijan Report-2019”, *EIA*, <https://www.eia.gov/outlooks/ieo/pdf/ieo2019.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.05.2019).

“What Countries Are the Top Producers and Consumers of Oil?”, *EIA*, <https://www.eia.gov/tools/faqs/faq.php?id=709&t=6>, (Erişim Tarihi: 01.11.2021).

“World LNG Report-2013”, *IGU*, <https://www.igu.org/resources/igu-world-lng-report-2013-edition/>, (Erişim Tarihi: 22.04.2022).

“World LNG Report-2020”, *IGU*, <https://www.igu.org/wp-content/uploads/2021/06/3.2-Annual-Report-2020.pdf>, (Erişim Tarihi: 22.04.2022).

“World Reserves by Region”, *Wolfatthedoor*, <http://wolfatthedoor.org.uk/chartpages/ac/ac1resbyreg.html>, (Erişim Tarihi: 01.02.2014).

2013 Yılı Ham Petrol Ve Doğalgaz Sektör Raporu, TPAO Yayınları, Ankara, 2014.

2019 Yılı Doğalgaz Piyasası Sektör Raporu, EPDK Yayınları, Ankara 2020.

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

2019 Yılı Petrol Piyasası Sektör Raporu, EPDK Yayınları, Ankara 2020.

2020 Azerbaycan Ülke Profili, Ticaret Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2021.

ARAS Bülent-Arzu Yorkan, "Avrupa Birliği ve Enerji Güvenliği: Siyaset, Ekonomi ve Çevre", *TASAM Yayınları Stratejik Rapor*, 13, 2005, s. 1-31.

BOYLE, Godfrey, *Renewable Energy: Power for Sustainable Future*, Oxford University Press, New York 2004.

ÇALIŞKAN, Burak, "Hazar Denizi Raporu: Enerji Havzasında Mücadele", *İnsamer*, https://insamer.com/tr/hazar-denizi-raporu-enerji-havzasinda-mucadele_3156.html, (Erişim Tarihi: 10.08.2020).

ÇELIKPALA, Mitat, *Enerji Güvenliği NATO'nun Yeni Tehdit Algısı*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.

Dünyadaki Enerji Kaynakları ve Enerji Yolunda Türkiye'nin Avantajları, Milli Güvenlik Akademisi Yayınları, Ankara 2005.

EDIGER, Volkan, *Dünyada ve Türkiye'de Enerji Güvenliği*, İstanbul Kültür Üniversitesi Ekamer Yayınları, İstanbul 2010.

EROL, Mehmet Seyfettin, "11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikasında Vizyon Arayışları ve "Dört Tarz-ı Siyaset"", *Gazi Akademik Bakış*, 1(1), 2007, s. 33-55.

EROL, Mehmet Seyfettin, "Türkiye'nin Orta Asya Politikasına Rusya Federasyonu ve Bölge Ülkelerinden Genel Bir Bakış", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 12(1), 2012, s. 1-20.

FAWTHROP, Andrew, "Profiling the Top Five Countries with the Biggest Natural Gas Reserves", *NS Energy Business*, <https://www.nsenergybusiness.com/features/biggest-natural-gas-reserves-countries/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2021).

GÜLER, Mehmet Çağatay, "Tovuz Sınırında Azerbaycan ile Ermenistan Arasında Yaşanan Çatışma ve Arka Planı", *Seta Perspektif*, 292, 2020, s. 1-6.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

KARABULUT, Bilal, "Enerji Güvenliğine Küresel Bir Bakış", *Savunma Bilimleri Dergisi*, 1(15), 2016, s. 31-54.

KIBAROĞLU, Mustafa, "Enerji Kaynakları ve Ulaşım Yollarının Uluslararası Güvenliğe Etkileri, Dünya ve Türkiye'deki Enerji ve Su Kaynaklarının, Ulusal ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri", *15-16 Ocak 2004 Bildiriler, Soru-Cevaplar, Katkılar ve Konuşma Metinleri*, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul 2004.

KURBAN, Elif, "Türkiye'nin Petrol Üretimi Açısından 2019 Altın Yıl Oldu", *Enerji Portalı*, <https://www.enerjiportali.com/turkiyenin-petrol-uretimi-acisindan-2019-altin-yil-oldu/>, (Erişim Tarihi: 13.09.2020).

ORAN, Baskın, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II (1980-2001)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

PIMENTEL, David-Marcia H. Pimentel, *Food, Energy and Society*, CRC Press, New York 2008.

RAPIER, Robert, "Fossil Fuels Still Supply 84 Percent Of World Energy-And Other Eye Openers From BP's Annual Review", *Forbes*, <https://www.forbes.com/sites/rrapier/2020/06/20/bp-review-new-highs-in-global-energy-consumption-and-carbon-emissions-in-2019/#60518fe166a1>, (Erişim Tarihi: 01.09. 2020).

ŞANLISOY Selim-Ramazan Ekinci, "Azerbaycan Ekonomisinin Hollanda Hastalığı Açısından Değerlendirilmesi", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 26(2), 2019, s. 595-608.

SELÇUK, Işıl Şirin, *Küresel Isınma, Türkiye'nin Enerji Güvenliği ve Geleceğe Yönelik Enerji Politikaları*, Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2010.

SHABAN, Ilham, "61 bcm of Gas Exported via Baku-Tbilisi-Erzurum Pipeline so far", *Caspian Barrel*, <http://caspiabarrel.org/en/2018/05/61-bcm-of-gas-exported-via-baku-tbilisi-erzurum-pipeline-so-far/>, (Erişim Tarihi: 10.07.2020).

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAJCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

SHEPHERD, William, *Energy Studies*, Imperial College Press, London 2003.

STOICESCU, Maria-Eugen Mihail Ionescu, "Romanian Achievements in Petroleum Industry", *OSJ Journals*, 3(5), 2014, s. 134-141.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.

STRUCTURED ABSTRACT

The importance of energy in human life has constantly increased. At the point where this increase came; From heating to transportation, from production to consumption, from industry to agriculture, from communication to lighting, there is energy in every aspect of life , and this presence of energy has reached an indispensable point for humanity. This importance of energy has shown itself in interstate relations, especially oil and natural gas, which have turned into strategic resources, have become an important agenda item in the internal/external security priorities of the states and in interstate relations.

This situation caused the concept of energy security to come to the fore after the Cold War period, and the concept started to be used more frequently within the scope of the changing security perception. Although the International Energy Agency (IEA) concept of energy security; Although it describes it as “the existence of uninterrupted affordable energy resources”, there is no fully agreed definition of the concept in the international system. The main reason for this is; The concept of energy security differs from country to country or the energy-security equation is viewed from different angles. For example; energy supply security for countries that source energy from other countries; For countries that are rich in energy resources and sell their surplus production to other states, energy demand security comes to the fore. In addition, the safety of transportation roads is important for the countries located on the transportation roads. These issues are also at the center of the energy security relations between Turkey and Azerbaijan. Considering that energy is used as a weapon in interstate relations, it is important to evaluate the relations between the two countries within the framework of a win-win understanding.

ENERJİ GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDAKİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

Putting energy supply security at the center of energy security, Turkey is a poor country in terms of energy resources and obtains the energy it needs from other countries. There are other regional powers such as Russia and Iran among the countries from which Turkey supplies its energy resources. It is an important contribution of Azerbaijan to Turkey's energy security.

It is evaluated that Turkey's contribution to Azerbaijan's energy security is formed in line with both energy demand security and transportation road security. Because Azerbaijan imports the energy resources it produces to Turkey without looking for a market, and takes Turkey behind it against the pressures of Russia and Iran on energy. In addition, Turkish companies have a say in the consortium at the point of exploration and extraction of energy resources . Azerbaijan can present its energy resources to the world markets by land or sea routes through Turkey, regardless of Russia and Iran. In a sense, Turkey's supply security and Azerbaijan's energy demand security define each other.

It is not possible to consider the energy security of Turkey and Azerbaijan independently of the energy security of the European Union. Especially when evaluated in terms of relations with the European Union and Russia, the countries of the union, which need an alternative energy provider, can obtain Azerbaijani resources through the Turkey - Azerbaijan route, thus reducing their dependence on Russia, especially in gas.

The threats and risks faced by the two countries are not absent. The biggest problem encountered at this point is related to the safety of transportation roads. Since there is no direct land border between the two countries , oil and gas supplies are made through pipelines passing through Georgian territory. When evaluated in the light of Russia's policies over Georgia, it is important for Georgia to act jointly with Azerbaijan and

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Turkey, especially on energy policies. It is inevitable that a Georgia that will come under Russian control will put the energy security of Azerbaijan and Turkey in great danger.

On the other hand, when it is considered that Azerbaijan has increased its defense expenditures and the modernization of its army in parallel with its energy revenues, attempts to attack Armenia's energy transmission lines also appear as a threat.

One of the most" important threats related to the safety of transportation routes is related to the security of the straits. The fact that oil and LNG tankers are passing through the straits both negatively affects the strait traffic and can cause serious damage due to the accidents.

ABD'İN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ*

The US Changing Perception of Turkey: Reading on Human Rights Reports (2002-2016) and Effect of Political Relations

Ayşenur KIRILMAZ**

Öz

ABD, her yıl BM ülkeleri hakkında insan hakları raporları hazırlamaktadır. Bu raporlar, her ne kadar belirli değerler üzerinden yazılsa da ilgili ülkenin ABD'yle olan siyasi münasebetlerinin süreçler üzerinde belirleyici olduğu görülmektedir. Bu makalede de AK Parti döneminde ABD tarafından yayınlanan insan hakları raporları, Türk-Amerikan ilişkilerinin muhtevasıyla ilişkilendirilerek ABD'nin kendi hegemonyasını sürdürme çabası doğrultusunda irdelenmektedir. Uzun yıllar içeren ve halen devam eden AK Parti Hükümetlerine ilişkin tüm belgeleri incelemek yerine, ikili ilişkilerde ve Türkiye'nin iç politikasında kırılma yaratan 2003, 2008, 2014 ve 2016 yıllarına ait raporlar incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: ABD, Beyaz Saray, İnsan Hakları, Türkiye, AK Parti.

Abstract

The USA publishes human rights reports about UN countries every year. Although these reports are written on certain values, it is seen that the political relations of the relevant country with the USA are decisive in the context. In this article, human rights reports published by the USA during the AK Party period are analyzed in line with the USA's effort to maintain its own hegemony by relating it to the content of Turkish-American relations. Instead of examining all documents relating to the AK Party Governments, which contain many years and still continue, the reports of 2003, 2008, 2014 and 2016, which created a break in bilateral relations and Turkey's domestic policy, are examined.

Keywords: US, White House, Human Rights, Turkey, AK Party.

* Makale Geliş Tarihi: 18.04.2022 Yayına Kabul Tarihi: 11.05.2022

** Doktor Adayı, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, e-posta: aysenurkrlmz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8827-5118.

GİRİŞ

11 Eylül 2001 tarihli terör saldırılarının ardından Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Bush Doktrini çerçevesinde önleyici müdahale konseptini yürürlüğe koymuştur. Bu kapsamda terörle kaynağında mücadele edilmesini savunan Amerikalı karar alıcılar, 7 Ekim 2001 tarihinde “Sonsuz Özgürlük Operasyonu” adı verilen Afganistan müdahalesini gerçekleştirmişlerdir.¹ Bu süreçte ABD, terör örgütü El-Kaide’yle ilişkisi bulunduğu gerekçesiyle Taliban rejimini devirmiştir. Aynı süreçte Bush Yönetimi, Afganistan’la birlikte terörü destekleyen ve bu nedenle küresel barış ortamını tehdit eden “Şer Eksenini” ülkeler olarak tanımladığı devletleri açıklamıştır. Bu ülkeler; İran, Kuzey Kore ve Irak’tır. Nitekim Afganistan müdahalesinden kısa bir süre sonra Irak Operasyonu gündeme gelmiştir.

Irak’a yönelik müdahale hazırlığı esnasında ABD’nin yanında görmek istediği başat aktör ise Türkiye olmuştur. Söz konusu dönemde Türkiye’de iktidarda bulunan 57. Hükümet, ABD tarafından ikna edilmeye çalışılmıştır. Lakin dönemin Başbakanı Bülent Ecevit ve koalisyon ortaklarından olan Milliyetçi Hareket Partisi’nin (MHP) lideri Devlet Bahçeli, Irak’ın işgaline mesafeli yaklaşmışlardır. Bu durum, ABD nezdinde Türkiye’de iktidar değişikliği yaşanması gibi bir ihtiyaç ortaya çıkarmıştır.

Türkiye’deki iç dinamiklerin de söz konusu zaman diliminde iktidar değişikliği için uygun olduğu ifade edilebilir. Zira 17 Ağustos 1999 tarihinde gerçekleşen depremden mütevellit ülkenin en büyük sanayi kentleri yerle bir olmuş ve buna bağlı olarak da ciddi bir ekonomik kriz vuku bulmuştur. İşte bu ortamda dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in Başbakan Ecevit’le yaşadığı “anayasa kitapçığı fırlatma hadisesi” ekonomik krizin siyasi bir krize dönüşmesini beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla ülkede bir yönetilemezlik durumu oluşmuştur. Nihayetinde

¹ Mehmet Seyfettin Erol-Doğacan Başaran, “Afganistan Merkezli Gelişmelerin Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiğine Etkileri”, *Demokrasi Platformu Dergisi*, 10(35), 2021, s. 8.

ABD'NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

3 Kasım 2002 tarihinde erken seçim gerçekleşmiş ve bu seçimde %34 oy alan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) tek başına iktidar olabilecek Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) çoğunluğunu elde etmiştir. Böylelikle Türk siyasal hayatında AK Parti dönemi başlamıştır.²

İktidara gelen AK Parti gerek toplumun laiklik endişesi hisseden kesimlerine gerek orduya ve gerekse de uluslararası kamuoyuna radikal İslamcı bir siyasi hareket olmadığını kanıtlamaya odaklanmıştır. Bu bağlamda ideolojik konumlanışını muhafazakâr demokrat değerler üzerinden tanımlayan AK Parti, Batılı Hristiyan demokrat partilerin Müslüman versiyonu olduğu yönünde söylemler kullanmış ve dolayısıyla liberal bir çizgiyi benimsemiştir. Buna bağlı olarak AK Parti iktidarı, Türkiye'nin Batı Dünyası'yla ilişkilerini geliştirmeye öncelik vermiştir.

Bahse konu olan durum, Türk-Amerikan ilişkilerini 2002-2013 yılları arasında genel olarak olumlu bir seyre sahip olması neticesini doğurmuştur. Lakin 2013 yılından itibaren Ankara-Washington hattında soğuk rüzgarların esmeye başladığı da görülmüştür. Tarafların çıkar tanımlarındaki farklılaşmaya bağlı olarak ikili ilişkilerdeki dönüşümün birbirlerini algılayış biçimlerine de yansıdığı görülmektedir. Bu makalede ABD'nin Türkiye algısının dönüşümü incelenmektedir. İnceleme kapsamında örneklem olarak ABD İnsan Hakları Raporları irdelenmektedir.

Çalışmayı ortaya çıkaran araştırma sorusu, ABD'nin İnsan Hakları Raporlarında Türkiye'ye yönelttiği eleştirilerin Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrinden etkilenip etkilenmediğidir. Bu kapsamda makalede ABD Dışişleri Bakanlığı İnsan Hakları raporlarında nasıl bir Türkiye algısının bulunduğu ve söz konusu algının dönüşümünün siyasi ilişkilerle paralellik arz edip etmediği araştırılmaktadır. Bu sorudan hareketle çalışmada savunulan varsayım, söz konusu raporların hacminin ve eleştirilerin

² Muhammed Türkmen, "1 Mart Tezkeresi Bağlamında Türkiye'nin Irak Politikası", *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 2021, s. 186-187.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

mahiyetinin ikili münasebetlerin durumundan etkilendiği; yani objektif bir nitelik taşımadığıdır. Çalışmanın sınırlılığını insan hakları raporları teşkil edip; ABD'nin Türkiye'ye çeşitli resmî belgelerde yönelttiği eleştiriler incelenmemektedir.

Makalenin analitik yapısı üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Amerikan hegemonyası incelenmektedir. İkinci bölümde AK Parti dönemi Türk-Amerikan ilişkileri anlatılmakta ve ilişkilerdeki kırılma noktalarına dikkat çekilmektedir. Üçüncü bölümde ise insan hakları raporları ele alınmaktadır. 2002 yılında başlayan ve halihazırda devam eden iktidarın çok uzun bir dönemi kapsamından dolayı tüm raporlar incelenmemektedir. Bu çerçevede ilişkilerde kırılma noktası olduğu tespit edilen yıllara dair raporlar çalışmanın ilgi alanını oluşturmaktadır. Bu bağlamda tespit edilen yıllar 2003, 2008, 2014 ve 2016'dır. Bu noktada ilgili yılların neden seçildiğinden bahsetmek gerekmektedir.

İlk olarak belirlenen 2003 senesi, AK Parti'nin iktidardaki ilk yılını tamamladığı dönemdeki ABD algısının anlaşılabilmesi amacıyla tercih edilmiştir. 2008 yılı ise Türk-Amerikan ilişkilerinin olumlu bir ivmede olduğu; fakat iç siyasette Türkiye'nin çeşitli çalkantılara tanıklık ettiği bir sürece ışık tutması hasebiyle seçilmiştir. Çünkü ilgili yıl hem Ergenekon Davası hem de AK Parti'ye yönelik kapatma davası gündemi yoğun bir şekilde meşgul etmiştir. Elbette bu süreçte ABD'nin Türkiye'deki gelişmeleri nasıl algıladığı da incelenmeyi hak etmektedir. Araştırma kapsamında ele alınan bir diğer yıl ise 2013'tür. Zira bahsi geçen yıl Türkiye'de iç siyaseti ilgilendiren ve dış politikaya da yansımaları olan iki önemli gelişmeye tanıklık etmiştir.

Bunlardan ilki, 28 Mayıs 2013 tarihinde başlayan ve 31 Mayıs 2013 günü büyük bir toplumsal harekete dönüşen Gezi Parkı Protestoları'dır. İkincisi ise 17-25 Aralık 2013 tarihlerinde gerçekleşen ve ilerleyen dönemde büyük etkiler doğurarak Türk siyasetinde kırılmaya sebebiyet veren sözde yolsuzluk operasyonlarıdır. Bu operasyonlar, Fetullahçı Terör Örgütü'yle (FETÖ) mücadele noktasında milat kabul edilmiştir. Son olarak 2016 yılına

ABD'NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

ilişkin rapor irdelenmektedir. 2016 yılının seçilme gerekçesi ise önce 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen askeri kalkışmadır. Aynı zamanda bu dönemde cereyan eden olaylar 16 Nisan 2017 tarihinde cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçişle neticelenen anayasal sistem değişikliğinin de fitilini ateşlemiştir.

Makalede ele alınan ilk iki yılda Türk-Amerikan ilişkilerinin olumlu bir grafik gösterdiği; fakat diğer iki senede ise iç politikada yaşanan kırılmaların ikili münasebetleri de olumsuz etkilediği ifade edilebilir. Bu nedenle de her iki döneme ilişkin iki farklı rapor incelenmek suretiyle ABD'nin Türkiye algısı ortaya konulmaktadır.

Literatürdeki duruma bakıldığında, ABD insan hakları raporlarının Türkiye boyutuna odaklanan bir çalışmanın bulunmadığı görülmektedir. Bu nedenle de bu makale özgün bir niteliğe haizdir. Bu çerçevede çalışma aracılığıyla yazına mütevazi bir katkı yapılması amaçlanmaktadır.

KAVRAMSAL OLARAK HEGEMONYA VE AMERİKAN HEGEMONYASI

HEGEMONYA TANIMI VE GENEL YAKLAŞIMLAR

Hegemonya kavramının kullanım sürecine bakıldığında, ilk kez Antik Yunan döneminde şehir devletleri arasındaki ilişkiyi ifade etmek amacıyla oluşturulduğu görülmektedir.³ Başka bir ifadeyle bu kavram, Antik Yunan'da devletin askeri ve politik liderliği ya da üstünlüğü anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır.⁴ Dolayısıyla bilinen ilk hegemon güç, Antik Yunan zamanındaki Atina şehir devletleri olarak karşılık bulmuştur. Bakıldığı zaman söz konusu dönemde Pers İmparatorluğu'na karşı, Atina'yla ittifak

3 Nial Ferguson, "Hegemony or Empire?", *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/reviews/review-essay/2003-09-01/hegemony-or-empire>, (Erişim Tarihi: 16.06.2021).

4 Aynı yer.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

yapan şehir devletlerini tanımlamak amacıyla hegemonya bir güç tanımının karşılığı olmuştur.⁵ Yani Yunanca kökenli bir sözcük olan bu kavramı, diğer aktörler üzerinde daimî bir güç tahakkümünde bulunmaksızın kolektif çabaların yaratılıp yönlendirilmesi şeklinde açıklamak en doğru tanım olacaktır.

Bu kavramın kuramsallaşması ve daha da ötesinde uluslararası ilişkiler kuramı haline gelmesi ise aydınlanma çağı sonrasına dayanmaktadır. Hegemonya, realist, liberal ve eleştirel yaklaşımlarla ele alınmış ve her bakış açısı için farklı boyutları ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın ana şemasını eleştirel okulun yorumladığı hegemonya öğretisi oluşturduğundan sınırlılığı da bu minvalde olacaktır.

Eleştirel yaklaşım, hegemonyayı açıklarken maddi gücün önemini yadsımasa bile ideolojiye, kültüre, dile ve etnik farklılıklara; hatta toplumsal sınıflara oldukça önem atfetmektedir. Eleştirel teorideki hegemonya anlayışının öne çıkardığı husus değişimdir. Bu değişimi tanımlarken devletin yanında diğer birçok aktör, yapı ya da parametreye dikkat çekmekte ve özellikle de sivil toplumu çok fazla zikretmektedir.

Hegemonya kavramının günümüzde birçok konuda düşünme eksenini olarak şekillenmesindeki en önemli isimlerden biri İtalyan Komünist Partisi'ni kuran düşünür Antonio Gramsci'dir. Gramsci'ye göre, hegemonyanın mantalitesi oldukça basit olup temel niteliği diğer aktörlerin gösterdiği rızadır. Bu nedenle Gramsci, hegemonyayı temel öğesi rıza olan entelektüel ve ahlaki liderlik şeklinde açıklayarak⁶ söz konusu bu rıza unsurunun ortadan kalktığı bir hegemonik münasebette tıkanmış ve tahakküm ilişkisine dönüşmüş bir durum ortaya çıkacağını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, iki veya ikiden fazla aktör arasındaki

5 Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul 2010, s. 320.

6 Stephen Gill, *American Hegemony and the Trilateral Commission*, Cambridge University Press, Cambridge 1992, s. 47.

ABD'NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

ilişki, bu süreçten sonra güçlü olanın zayıf olana/olanlara karşı tarihsel ilerleme içerisinde tahakkümden rızaya ve zorunluluktan özgürlük alanına geçişle hegemonik bir ilişkisellik oluşmaktadır.⁷

Çalışmanın kuramsal çerçevesini eleştirel yaklaşım öğretisi üzerinden tanımlanan bir hegemonya ile açıklanacağı ifade edilse de burada Gramsci'nin mevzubahis kuramı oluştururken realizmin kurucu düşünürü Niccolo Machiavelli'nin fikirlerinden yola çıktığı oldukça açıktır. Zira Gramsci'nin güç tanımı, Machiavelli'nin "Prens" isimli ünlü çalışmasında ifade edilen 15. yüzyılda rıza ile zorun etkileşimi olarak açıklanmış bir güç kavramsallaştırmasına dayanmaktadır.⁸ Yani Robert Cox'un da dikkat çektiği üzere, hegemonik ilişkilerde zorlama potansiyeli vardır. Gramsci'ye göre, Machiavelli'nin güçle alakalı görüşü, direkt olarak tahakküm anlayışına odaklanmamakta; bunun aksine içerisinde rızanın önemli derecede yer ettiği fikri bir yapı söz konusudur. Gramsci, bu birlikteliği hegemonyayı modern dönemde en öne çıkaran "tarihsel blok" kavramıyla açıklamaktadır. Buradan hareketle tarihsel blok, "altyapıyla üstyapının birliğini" açıklamaktadır.⁹

Egemen aktör, bağımlı aktörlerin çıkarlarını kendi çıkarları ekseninde eşgüdümlü hale getirdiği takdirde bahsi geçen tarihsel blok oluşmakta ve hegemonya da resmi anlamda kurulmaktadır. İlişkiselliğin bu adımında hegemon aktör, diğer sınıfları sadece ekonomik değil; siyasi, kültürel ve ideolojik bağlamlarda da etkilemektedir. En nihayetinde hegemon gücün tanımladıkları bir anda ortak görüş, düşünüş ve kabulleniş halini almaktadır. Böylece hegemonik gücün çıkarlarının diğer aktörlere tarafından sorgulanmadan doğal bir iradeye dönüşürmesine içselleştirilmesine, olağanlaştırılmasına ve meşrulaştırılmasına olanak sağlanmıştır.¹⁰

7 Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri*, Belge Yayınları, İstanbul 2014, s. 124.

8 Niccolo Machiavelli, *Hükümdar*, Q-Matris Yayınları, İstanbul 2003, s. 81.

9 Anne Showstack Sassoon, "Hegemonya, Mevzi Savaşı ve Politik Müdahale", *Gramsci'ye Farklı Yaklaşımlar*, der., Anne Showstack Sassoon, Dipnot Yayınevi, Ankara 2012, s. 116.

10 Robert Cox, "Gramsci, Hegemonya ve Uluslararası İlişkiler: Metot Üzerine Bir Deneme", *Dünya Düzenine Yaklaşımlar*, der., Robert W. Cox, J. Timothy, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2016, s. 131.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Gramsci'nin hegemonya anlayışı, mevzubahis kavramın önemi açısından oldukça önemlidir. Fakat burada şöyle bir durum söz konusudur. Gramsci, bu kavramsallaştırmayı iç siyasetteki aktörler arasındaki hegemonik mücadeleden yola çıkarak temellendirmiştir. Her ne kadar işçi sınıfının feodal düzene karşı, burjuva devrimindeki rolü bağlamında yarattığı bir hegemonya kavramı mevzubahis olsa da bunu iç siyasetten çıkarıp uluslararası ilişkiler disiplinine entegre eden isim Robert Cox'tur.

Cox'un eleştirel yaklaşım özelinde yarattığı hegemonya anlayışına bakıldığında hem ulusal hem de küresel bir hegemonyanın oluşturulmasında başat rolü toplumsal sınıflara verdiği görülmektedir. Yani aslında Cox, devlet minvalinde bir tartışma yerine; devlet biçimlerine ve bu biçimlerin yukarı ve aşağıdan yapılan preslerle nasıl dönüştüğüne odaklanmaktadır.¹¹ Cox, uluslararası ilişkilerin dönüşen doğası ve devletin tek aktör olmaktan çıkışından esinlenerek değişimin öznesi olarak devletlerin yanında devlet altı, ulus üstü, uluslararası ve ulus aşırı yapıların da bu düzenin içerisinde bir şekilde varlık gösterdiğini ve odaklanması gerektiğini vurgulamaktadır. Cox'un geliştirdiği bu yeni Gramscici perspektif, hegemonyanın alanını ciddi anlamda zenginleştirmiştir. En minimal şekilde Cox'un kullandığı Gramscici bakışla oluşturulan hegemonya, kaba bir güç ilişkisine ideolojik ve daha subjektif katkılar yapmaktadır.¹²

Cox'un uluslar nezdinde geliştirdiği eleştirel hegemonya doktrininde Gramsci'deki ulusal bağlamda hegemonya inşa edilirken ihtiyaç duyulan sınıf rızası başka bir boyuta evrilerek varlık göstermektedir. Burada da aynı şekilde hegemonik sistemde bağlı olunan devletlerin rızasına ihtiyaç duyulmaktadır. Cox'a göre, bir başka husus da tüm dünyaya hâkim olan küresel hegemonya, en güçlü devletteki dominant kesim tarafından tesis edilen sistemin dışa aktarılmasıyla şekillendiği

11 Timothy Sinclair, "Uluslararası İlişkilerin Ötesinde: Robert W. Cox ve Dünya Düzenine Dair Yaklaşımlar", *Dünya Düzenine Yaklaşımlar*, der., Robert W. Cox, J. Timothy, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2016, s. 3.

12 Sinclair, a.g.m., s. 9.

ABD'NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

konusudur.¹³ Bu perspektiften bakıldığında dünya hegemonyası, en temelde baskın ulus içindeki sınıf tarafından kurulan ulus düzeyindeki hegemonyanın dışavurumudur. Yani aslında Cox, ulusal hegemonyayı çevreleyen ekonomik, siyasi ve toplumsal kurumların birtakım dil, kültür ve teknoloji enstrümanlarıyla ulusal çaptan uluslararası düzeye yayılan bir küreselleşme/etkileme/öykünme davranışı yaratmaktadır.¹⁴

Burada bahsi geçen özelden genele etkileme sonucu oluşan hegemonik düzen merkezden çevreye ilerledikçe farklılaşan ve başkalaşan tipoloilerde seyir gösteren bir yapıya sahip olarak gelişmiştir. Bu başkalaşım Cox'a göre, dünya düzeyindeki global hegemonyanın her aktör tarafından kendi özneliğiyle harmanlanması sonucu sistemin başat devletlerinin farklılaşan birer yaratımı ve izdüşümüdür.¹⁵ Cox, tüm bunlardan hareketle hegemonik aktörün uluslararası sistem üzerinden "dünya barışını" sağlamak için görece diğerlerine göre ayrıcalıklı bir hal alarak ön plana çıktığından da bahsetmektedir.

Söz konusu durum, dünyada Amerikan hegemonyası, Çin hegemonyası gibi birçok devletin nevi şahsına münhasır egemenlik tanımlarını oluşturarak sistemdeki güç mücadelesine bir anlamda birbirinde ayrılmışlık kazandırmaktadır.

AMERİKAN HEGEMONYASI

Tarihsel süreç içerisinde bakıldığında, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Soğuk Savaş döneminin bitimine kadar görülen iki kutuplu dünya sisteminde Doğu ve Batı keskin hatlarla birbirinden ayrılmıştır. Oluşan bu iki tarihsel blok bağlamındaki dünya sisteminde ABD, Batı Bloku'nun liderliğini zımni olarak üstlenmiştir. Elbette bu hegemonik blokta hegemon aktör olabilmesi Batılı diğer ülkelerin Amerikan tahakkümüne rıza

13 Gill, a.g.e., s. 47.

14 Cox, a.g.m., s. 138.

15 Fuat Keyman, "Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark", *Devlet, Sistem ve Kimlik*, der., Atilla Eralp, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 163.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

göstermeleriyle gerçekleşmiştir. Bir diğer ifadeyle Amerikan hegemonyası, rızanın tahakküme; yani imparatorluk oluşturmaya yönelik çabalara evrilme sürecini içermektedir. Batı Bloku ve Amerikan hegemonyasının kapsamı oldukça yoğun olsa da çalışmanın sınırlılıkları bakımından yalnızca Türkiye karşısındaki varlığından kısaca bahsedilecektir.

Türkiye, Batı ve ABD ile olan yakınlığı ve münasebetleri sonucunda özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası bu tarihsel bloğa sıkı sıkıya eklenilen bir dış politika izlemiştir. Bunun en temel kanıtı Kore Savaşı ve Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) üyeliği olarak ifade edilmekte olup; aynı zamanda gerek söylem gerek diğer diplomatik eylemler bakımından bu tarihsel bloğa ait bir tarihsel seyir içinde olmuştur. Batı tarihsel bloğuna olan yönelmenin temel noktalarından biri de Sovyet tehdidi ve sınır bölgesindeki sosyalizm etkisinin kendi iç siyasetine yansımalarından çekinme fikri olmuştur. Yani hegemonyanın inşası, Amerikan gücünün bu dönemde artış göstermesiyle ve Türkiye'nin bir başka tehditten dolayı bu güce rıza göstermesiyle ve dolayısıyla bir güç dengesi arayışıyla teorikteki tanıma uyan bir pratik çerçeveye gerçekleşmiştir. Sonuç olarak uzun yıllar devamlılık gösterecek olan Türkiye'nin güvenlik kaygıları ve ABD'nin entegrasyon arayışları, her iki devletin aynı blok altında buluşmasını sağlamıştır.¹⁶ Bu çerçevede Türkiye, sosyalizme karşı liberal demokrasilerin safında yer almayı tercih etmiştir.

Türkiye'nin bu hegemonik düzendeki en kritik ve ekonomik, siyasi, diplomatik, teknolojik ve ideolojik olarak tüm yönleriyle varlığı resmileştirdiği tarih ise 1980 yılı olarak görülmektedir. Nitekim 12 Eylül 1980 Darbesi, Türkiye'nin hegemonik tarihsel bloka daha da eklenildiği bir dönemin başlangıcı olmuştur. ABD liderliğindeki bu hegemonik tarihsel bloğun, 1970'lerdeki kısmen flu ve aynı zamanda zorlayıcı olan hegemonik krizini aşmak için uygulamaya başladığı neoliberal politikalara Türkiye, aslında fikirsel alt yapısı daha öncesinde hazırlanan; fakat uygulanması

¹⁶ Burcu Bostanoğlu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara 1999, s. 331.

ABD'NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

1980 Darbesi'nden sonra olan 24 Ocak Kararları'yla eklemellenmiştir. Bu kararlar, özelleştirme ve liberalleşme gibi konular üzerinden Türk akademi ve siyasetinde oldukça tartışmalı bir sürece ve arka plana sahip olsa da neoliberalleşme hususunda en temel metin olduğu hususunda ortak paydada buluşulmaktadır.¹⁷ Devam eden süreç itibariyle Türkiye, Avrupa Ekonomi Topluluğu'yla (AET) Gümrük Birliği Anlaşması imzalayarak hegemonik tarihsel bloktaki yerini sağlamlaştırmış ve bu süreç, 2000'li yıllara kadar bu şekilde devam etmiştir. Bu anlamda Türkiye'nin ABD'yi Batı hegemonyasının lideri olarak gördüğü ve Avrupa yönelimini de söz konusu tarihsel bloğa entegre olma fikri çerçevesinde şekillendirdiği ifade edilebilir.

Türkiye'nin neoliberal ve ABD hegemonyasındaki tarihsel blok içindeki varlığı 2000'li yılların başlamasıyla dalgalanan bir yapıya bürünmüştür. Nitekim bu dalgalanmanın yaşanmasında iki önemli sebep söz konusudur. İlk sebep, 11 Eylül 2001 tarihli saldırıları sonucu ABD hegemonya mantalitesinin bir zaruret, baskı ve tahakküm aracına dönüşmesidir. Amerikan hegemonyasının kontrol edilemeyecek seviyelere gelme ihtimaline karşılık bir devlet politikası olarak Türkiye, 16 Ekim 2001 tarihinde Avrasya'da İşbirliği ve Eylem Planı'nı hayata geçirmiştir.¹⁸ Böylece tarihsel blokla ilk kez farklı yönde adım atan Türk Hükümeti, bu anlaşmayla çok kutupluluk üzerinden hegemonik değişim sürecine girmek için adım atmış gerek İslam Dünyası gerekse de Türk kimliği üzerinden Orta Asya'yla temasların artması yönünde tavır takınmıştır. Yine de vurgulamak gerekir ki; Türkiye'nin bu adımı, 2013 yılına kadar ABD'nin hegemon olduğu tarihsel bloğa olan aidiyetini çok yüksek düzeyde etkilememiştir.

¹⁷ Erdinç Tokgöz, *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi*, İmaj Yayınevi, Ankara 2001, s. 280-281.

¹⁸ Avrasya'da İşbirliği Eylem Planı hakkında detaylı bilgi için bkz. Mehmet Seyfettin Erol, "16 Kasım 2001'den 24 Kasım 2015'e Türk-Rus İlişkileri: "Avrasya'da İşbirliği"nden Yakın Çevrelerde Güç Mücadelesine Analitik Bir Bakış", 2. Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi: Osmanelinden 21. Yüzyılı Okumak Bildiriler Kitabı, Murat Ercan vd., der., Bilecik 2016, s. 165-178.

Türkiye'nin bu çok kutupluluk arayışı şeklinde de ifade edilebilecek bir diğer gelime de 2002 yılında yaşanan hükümet değişikliğidir. AK Parti'nin iktidara gelişi ve izlediği ya da benimsediği politikalar Doğu Bloku nezdinde girişimler yapmasını sağlamıştır.

Ak Parti Hükümeti'ne bağlı söz konusu çok kutupluluk fikirlerinin uzun yıllar keskinleşmediği ve hegemonik düzende Batı tandanslı politikaların uygulandığını vurgulamak gerekmektedir. Fakat Türkiye'nin Amerikan hegemonyası karşısındaki kırılma noktasını 2013 yılı olarak ifade etmek mümkündür. Bu tarihten itibaren ilişkiler pamuk ipliğine bağlı bir hal almıştır. Nitekim 2013 yılında yaşanan birçok iç siyasi mesele (Gezi Parkı Olayları, MİT Krizi, 17-25 Aralık Olayları) hükümet tarafından ABD'nin gerek içişlerine müdahalesi gerekse de içerde varlık gösteren devlete karşı yapılanmaları destekleyen bir okumayla ele alınmıştır.

Ayrıca söz konusu süreçte İran'a yönelik yaptırımların Türkiye'yi de ekonomik baskı altına alacak şekilde genişlemesi Ankara Hükümeti'nin güvenliğini sağlamak için 2001 tavrına dönmeye çalışmasının önünü açmıştır. Bu dönüşün en önemli örnekleri de elbette yaşanan Astana süreçleri ve yakın geçmişte başlatılan "Yeniden Asya" girişimleridir. Bu gelişmeler, Türkiye'nin hem Batı'yla olan ilişkilerini gözden geçirdiğini göstermiştir.

AK PARTİ DÖNEMİNDE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL SEYRİ

AK Parti, ilk yıllarında yukarıda da belirtildiği üzere, ABD'yle iyi ilişkiler geliştirmeye özen göstermiştir. Bu yüzden Irak'ın işgalini kurumsal düzeyde desteklemiştir. Fakat aynı zamanda Irak'ın işgali sürecinde yaşanan gelişmeler, AK Parti dönemi Türk-Amerikan ilişkilerindeki ilk

ABD'NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

yol kazasına da tanıklık etmiştir. Çünkü 1 Mart Tezkeresi¹⁹ oylanırken; TBMM'de AK Parti fire vermiş ve tezkereyi meclisten geçirmeyi başaramamıştır. Bu durum, ilişkilerin henüz başlangıcında ciddi bir güven problemini beraberinde getirmiştir. Hatta bu süreç, ABD'nin görece Türkiye'yi "cezalandırma" eğilimi sergilemesine de neden olmuştur. Nitekim 4 Temmuz 2003 tarihinde Irak'ın Süleymaniye kentinde bulunan 11 Türk askeri ABD ve Barzani yönetimine bağlı Peşmerge kuvvetleri tarafından alıkonulmuştur. Bu esnada Türk askerlerinin başlarına çuval geçirildiğini gösteren fotoğraflar da basına servis edilmiştir. Bu durum, Türk toplumunun zihnindeki Amerikan algısında derin bir yara açmıştır.

2004 yılında yeniden ABD Başkanı seçilen Bush, ilk Ortadoğu ziyaretini Türkiye'ye gerçekleştirmiş ve bu ziyaretten önce ABD'nin Türkiye'ye olan bakış açısını yansıtan mühim açıklamalar yapmıştır. Özellikle de Bush'un aşağıdaki açıklaması, çuval meselesinin unutulmasına vesile olmuş ve söz konusu ülkenin Türkiye beklentisini ortaya koymuştur:²⁰

"Sizlerle pek çok konuda çalışmayı sabırsızlıkla bekliyorum. Bölgedeki ilişkiler, Irak ve diğer konular üzerinde. Bu çerçevede ülkenizin teşkil ettiği örneği, bölgede bir Müslüman ülke olarak teşkil ettiği önemi taktirle karşılıyorum. Ülkeniz demokrasi, hukuk devleti ve özgürlüğü kucaklayan bir ülke. Dolayısı ile size minnettarım, müteşekkirim. Size çok teşekkür ediyorum ve NATO ortaklarımıza verimli görüşmeleri gerçekleştirmeyi sabırsızlıkla bekliyorum."

Yukarıdaki açıklamadan anlaşılacağı üzere Türkiye'nin İslam dini ve demokrasi kültürünün bir arada varlık gösteren bir model olması ilgili dönemde ABD'nin önemseydiği bir konu olmuştur. Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) kapsamında radikal İslami terör örgütleriyle mücadele ettiğini öne süren Washington yönetimi, Ortadoğu'da ılımlı-uyumlu İslam modelleri

19 "1 Mart Tezkeresinin Türk Dış Politikasına Etkisi", UPA, <http://politikaakademisi.org/2012/06/15/1-mart-tezkeresinin-turk-dis-politikasina-etkisi/>, (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

20 "Bush: 'Müslüman Ülke Türkiye'yi Takdir Ediyoruz'", *Amerika'nın Sesi*, <https://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-a-2004-06-27-8-1-87935497/820169.html>, (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

oluşturmaya gayret etmiştir. İşte bu anlamda ABD, AK Parti'yi söz konusu projesi için rol model olarak görmüştür. Nitekim Türkiye, BOP'un teşkil edilmesi için planlanan Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Forumu'nun Yemen ve İtalya ile birlikte eş başkanlığını üstlenmiştir.²¹

Anlaşılacağı gibi ABD'nin bahsi geçen dönemdeki bölge projeksiyonu ile AK Parti'nin muhafazakâr demokrat kimliği örtüşmüştür. Dahası AK Parti'nin İslam Dünyası'na yönelik hassasiyet koyduğu gelişmelerde dahi -özellikle de Filistin meselesi- ciddi bir kriz vuku bulmamıştır. Nitekim 2009 yılında yaşanan Davos Krizi ve Mavi Marmara Saldırısı bile Ankara-Washington hattına ciddi düzeyde sirayet etmemiştir. Bu durumda olayların yaşandığı zaman diliminde dönemin ABD Başkanı Barack Obama'nın İsrail'e görece mesafeli yaklaşması da etkili olmuştur.

AK Parti'nin İslam Dünyası'nı ilgilendiren temel meselelerde hassasiyet ortaya koyması, ABD'nin beklentilerine uyumlu bir nitelik taşımıştır. Zira Arap Baharı sürecinde bölgede yaşanan dönüşümler esnasında AK Parti, İslam ve demokrasinin birlikte işlediği bir ülkede iktidar olmasından mütevellit hem Arap halkları tarafından rol model olarak algılanmış hem de bu rol ABD tarafından desteklenmiştir.²²

2010 yılının Aralık ayında Tunuslu bir seyyar satıcı olan Muhammed Buazizi'nin kendisini yakmasıyla başlayan Arap Baharı, ilk aşamada hem AK Parti'nin Ortadoğu'daki etkisini pekiştirmiştir. Arap Baharı'nın başlamasında etkili olan temel gelişme, Julien Assange tarafından sızdırılan Wikileaks belgeleridir.²³ Bu belgeler, Arap ülkelerindeki diktatörlerin yozlaşmış düzenlerini gün yüzüne çıkarmış, söz konusu ülkelerdeki yolsuzluklar ve buna bağlı olarak yaşanan ekonomik sıkıntılar

21 Doğan Başaran, "ABD'nin Küresel İmparatorluk Tahayyülü ve Bunun Aracı Olarak "Büyük Ortadoğu Projesi", *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(6), 2017, s. 74.

22 Aynı yer.

23 "10 Soruda Julian Assange ve WikiLeaks Davası", *TRT Haber*, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/10-soruda-julian-assange-ve-wikileaks-davasi-411674.html>, (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

ABD'NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

halkları isyan etme noktasına getirmiştir. Bu ülkelerdeki demokrasi noksanlığı Arap coğrafyasında demokratikleşme taleplerini ön plana çıkararak Arap Baharı'nı başlatmıştır.

Arap Baharı sürecinde Tunus, Mısır, Libya ve Suriye gibi ülkelerde örgütlü olan Müslüman Kardeşler hareketinin AK Parti'yi rol model olarak görmesi, söz konusu partiyi Ortadoğu'da etkin bir aktöre dönüştürmüştür. Bu dönemde ilk aşamada bahsi geçen ülkelerdeki devrim hareketlerini ABD de desteklemiştir. Dolayısıyla Türkiye ve ABD'nin bölge politikalarının örtüşmesi, iki ülkeyi birlikte hareket etmeye yönlendirmiştir. Ancak Tunus, Mısır ve Libya'da diktatörlerin kısa sürede devrilmesi, Suriye'de bir hesap hatası yapılmasına yol açmıştır. Zira Suriye İç Savaşı'nın başladığı 2011 yılının Mart ayında aktörler Beşar Esad rejiminin de kısa sürede yıkılacağı düşüncesi hasıl olmuştur.

Bu dönemde ABD, ilk aşamada Türkiye'ye Suriye'ye müdahale etmesi konusunda yoğun bir baskı yapmış; lakin Türkiye sıklıkla ifade edilenin aksine Suriye'deki savaşa benzinle koşmamış ve yaklaşık altı ay boyunca Esad rejimini reformlar yapmaya ikna etmeye çalışmış ve Batı ile Suriye arasında arabuluculuk yapmanın yollarını aramıştır. Ancak Esad rejiminin sivillere yönelik kanlı katliamlar gerçekleştirmesi, Türkiye'nin bir kez daha ABD ile paralel bir politika benimsemesine neden olmuştur.

2013 yılına kadar Türk-Amerikan ilişkilerindeki olumlu hava devam etmişse de Esad rejiminin sanıldığı kadar kısa sürede devrilmemesi ve yakın gelecekte devrilmeyeceğinin Washington yönetimi tarafından anlaşılması, ABD'yi özelde Suriye'de ve genelde ise Ortadoğu'da farklı bir stratejiye yönlendirmiştir. Bu strateji değişikliği Türk-Amerikan ilişkilerinde de bir kırılmaya yol açmıştır. Nitekim 2013 yılından itibaren müttefiklik ilişkilerinin önce sözde müttefikliğe ve daha sonra da hasım boyutuna gerilediği görülmüştür. Bu noktada ABD'nin Ortadoğu politikasındaki farklılaşmaya değinilmelidir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Mevzubahis strateji değişikliği ABD'nin bölgeye ilişkin enerji politikasını Şam'da bir iktidar değişikliğine gerek kalmaksızın petrolün kontrolünün sağlanmasını amaçlamıştır. Bu anlamda terör örgütü Devletü'l Irak ve Şam'ın (DEAŞ) bölgede yarattığı şiddet ortamı, ABD açısından terör örgütü Partiye Yekîtiya Demokrat'ı (PYD) kullanışlı bir vekil aktör haline getirmiştir. Vekalet savaşları kapsamında ABD, PYD'yi kısa vadede petrol bekçisi olarak konumlanacak şekilde bir devletleştirme çabası içerisine girmiştir.²⁴ Ancak ABD'nin orta ve uzun vadeli planı ise 2017 yılında Irak'ın kuzeyinde gerçekleşen sözde bağımsızlık referandumu ya da görüldüğü üzere Irak'ın kuzeyinden Suriye'nin Lazkiye Limanı'na uzanan bir Kürt terör koridoru oluşturmaktır.²⁵ Dolayısıyla Amerikalılar, 2013 yılından itibaren açık bir şekilde Büyük Kürdistan Projesi'ni hayata geçirmeye odaklanmıştır. Bu da Türk-Amerikan ilişkilerinde ABD'nin terör örgütlerini desteklemesine dayalı bir güvensizlik hissi yaratmıştır.

Dahası Washington yönetiminin Suriye'nin kuzeyinde terör örgütü PYD'ye verdiği destek, Türkiye'nin güneyden kuşatıldığı endişesini hissetmesine yol açmıştır. Söz konusu endişe, Türkiye tarafından en üst düzeyde bizzat Cumhurbaşkanı Erdoğan nezdinde ifade edilmiştir. Bu anlamda Erdoğan şunları söylemiştir:²⁶

"Biz size muhtaç değiliz. Paramızla silah istediğimiz zaman kongre diyorsun ama terör örgütüne para dahi olmadan ücretsiz olarak veriyorsun. Niye? Türkiye'yi güneyden kuşatalım diye..."

Üstelik ABD'nin Türkiye'ye karşı uyguladığı güneyden kuşatma stratejisi Suriye topraklarıyla da sınırlı değildir. Zira Doğu Akdeniz merkezli gelişmeler, Doğu Akdeniz Gaz Forumu aracılığıyla ABD'nin çok

24 Erdal Kişioğlu, "ABD, Türkiye'ye Karşı Vekalet Savaşına mı Hazırlanıyor?", *İndigo Dergisi*, <https://indigodergisi.com/2017/11/abd-turkiye-vekalet-savasi/>, (Erişim Tarihi: 21.05.2021).

25 Mehmet Ali Güller, *Suriye'nin Sevr'i Amerikan Koridoru*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2015, s. 25.

26 Hakime Torun, "Erdoğan: Amerika'nın Türkiye Gibi Bir Stratejik Ortağını Bir Kendini Bilmez Büyükelçiye Feda Etmesi Kabul Edilemez", *DHA*, <https://www.dha.com.tr/politika/erdogandan-vize-krizine-iliskin-sert-aciklamalar-biz-size-muhtac-degiliz/haber-1547284>, (Erişim Tarihi: 21.05.2021).

ABD'NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

daha kapsamlı bir kuşatma süreci yürüttüğünü göstermiştir. Buna ek olarak Washington yönetimi, Atina'yla yaptığı anlaşmalar çerçevesinde Yunanistan'a da asker konuşlandıracak üsler elde etmiştir.

Tüm bu durum ise Ankara'nın güvenlik politikalarında geleneksel Soğuk Savaş reflekslerinden uzaklaşmasına yol açmıştır. Zira Türkiye, gelinen noktada tehdidi Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi kuzeyden ve doğudan değil; batıdan ve güneyden algılamaktadır.²⁷ Bunun yansıması olarak da Rus yapımı S-400 Hava Savunma Sistemleri'ni satın almıştır.

Türkiye'nin S-400'leri alması ise ABD'nin Türkiye'yi F-35 programından çıkarmasını beraberinde getirmiştir. Aynı şekilde ABD, bu süreçte Türkiye'nin Rusya'yla askeri alışverişte bulunmasından ötürü CAATSA yaptırımlarını yürürlüğe koymuştur.²⁸ Dahası tüm bu gelişmeler yaşanırken ABD'li rahip Andrew Pastör Brunson da 15 Temmuz Darbe Girişimi'yle iltisaklı olduğu gerekçesiyle yargılanmış ve casusluk faaliyetinde bulunmak suçundan mahkûm edilmiştir.²⁹

Diğer taraftan Türkiye'nin terörle mücadele kapsamında yürüttüğü operasyonlar da ABD'nin tepkisini çekmiş ve bu durum, Türkiye tarafından müttefiklik ruhuna aykırı gelişmeler olarak not edilmiştir. Nitekim mevzubahis operasyonlar esnasında Trump'ın Erdoğan'a gönderdiği bir mektup, ikili ilişkilerde derin yara açmıştır.³⁰

Ayrıca Türk-Amerikan ilişkilerinde Halkbank Davası üzerinden de ABD'nin Türkiye'ye baskı yaptığı ve FETÖ iddialarını meşrulaştıracak bir çaba içerisinde olduğu görülmüştür. Tüm bu gelişmeler ise 2013 yılından

27 Nurşin Ateşoğlu Güney, "Yunanistan'daki ABD Üsleri: Yeni Çevreleme Stratejisinin Handikapları", *Kriter*, Nisan 2021, Yıl 5, Sayı 56.

28 "ABD'nin Türkiye'ye yönelik CAATSA yaptırımları yürürlüğe girdi", *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56644932>, (Erişim Tarihi: 23.05.2021).

29 "Adım adım Brunson Krizi: Nereden Çıktı, Nasıl Çözüldü?", *Euronews*, <https://tr.euronews.com/2018/10/12/adim-adim-brunson-krizi-abd-turkiye-iliskilerinde-yaptirimlar-noktasina-nasil-gelindi->, (Erişim Tarihi: 23.05.2021).

30 "Trump'tan Erdoğan'a Mektup: Aptallık Etme, Gel Anlaşalım, Seni Sonra Arayacağım", *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50077573>, (Erişim Tarihi: 23.05.2021).

itibaren NATO müttefiki olan iki ülke arasındaki ilişkilerin önce sözde müttefiklik boyutuna ve daha sonrada hasmane ilişkilere evrildiğini ortaya koymaktadır.

Yukarıdaki bilgiler aracılığıyla AK Parti döneminde Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrini özetlemek mümkündür. Bu durum, ABD'nin insan hakları raporlarına da yansımıştır.

İNSAN HAKLARI RAPORLARINDA TÜRKİYE

Beyaz Saray'ın resmi internet sitesinde 1999 yılından beri yayınlanan söz konusu insan hakları raporları, tüm BM ülkeleri için hazırlanmaktadır. Bu kapsamda raporların belli bir metodolojik çerçevesi olup; her ülkede birkaç istisna konu haricinde aynı başlıklara değinilmektedir.

İnsan Hakları raporları, yedi ana başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar: Kişinin Bedensel ve Ruhsal Dokunulmazlık Hakkına Saygı, Sivil Haklara Saygı, Siyasi Sürece Katılım Özgürlüğü, Yolsuzluk ve Hükümette Şeffaflık Eksikliği, İnsan Hakları İhlallerine Yönelik İddialarının Uluslararası Alanda ve Resmî Kurumlar Dışında Soruşturulmasına Yönelik Hükümetin Tavrı, Ayrımcılık, Toplumsal İstismar ve İnsan Ticareti ile İşçi Hakları'dır. Örneklem olarak belirlenmiş dört yıl için bu başlıklara ve alt detaylarına ayrı ayrı odaklanmakta fayda bulunmaktadır.

2003

2003 yılındaki belge incelendiğinde, AK Parti'nin ilk yılı geride kalırken; 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesinin Amerikan karar alıcılarında yarattığı hazımsızlığın söz konusu belgeye yansıdığı görülmektedir. Zira Washington yönetimi, bahse konu olan tezkerenin reddedilmesinin ardından Ortadoğu politikasında Kürt grupları yerel düzeyde ittifak yapabileceği aktör olarak değerlendirmiş ve Türkiye'nin ayrılıkçı Kürt terörüne karşı yürüttüğü haklı mücadeleyi gölgede bırakmaya çalışan iddialara belgede yer vermiştir.

ABD’NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

Örneğin söz konusu raporun İnsan Haklarına Saygı başlıklı ilk bölümünde Türkiye’deki çeşitli insan hakları ihlallerine yer verilirken; aslında insan hakları ihlali niteliği taşımayan terörle mücadele süreçlerine de hak ve özgürlükler perspektifiyle yaklaşılarak çeşitli eleştiriler yöneltilmiştir. Bu anlamda bahsi geçen belgedeki şu ifadeler dikkat çekmektedir:³¹

“Hükümet, güneydoğuda savaştı olmalarına karşı insan hakları ihlalleri işlemeye devam etti. Orduya göre, silahlı çatışmalar sonucunda yıl içinde 12 sivil, 19 güvenlik gücü mensubu ve 71 terörist hayatını kaybetti. Eylül ayında PKK/KADEK tek taraflı ateşkese son verdiğini duyurdu.”

Anlaşılabacağı üzere ABD, Türkiye’nin terörle mücadele politikasını çeşitli dönemlerde muhtelif eleştiriler yöneltmiş ve insan hakları söylemi üzerinden bu meşru mücadeleye gölge düşürmeye çalışmıştır.

ABD, tarih boyunca Türkiye’nin sınır uçlarını test etmek amacıyla kullandığı azınlık hakları meselesine de yer vermiştir. Bu kapsamda ana dilde ifade özgürlüğü gibi Kürtlerin taleplerine ilişkin konular raporda yer alırken; aynı zamanda Edirne’de bir roman çocuğun elektrikli işkenceye maruz kaldığı iddiasına da değinmiştir.

Dikkat çeken diğer husus ise ABD’nin çeşitli olaylara atıfta bulunarak işkence, adil yargılanma, cezaevlerindeki tutukluların koşulları ve siyasi tutukluların durumu gibi konulara muhtelif örnek olaylar üzerinden yer vermesidir. Bununla birlikte söz konusu örneklemelerin her yıl yayınlanan raporlarda yer alan vakalara ve diğer ülkelere ilişkin raporlara paralellik arz ettiği ekstrem denilebilecek eleştirilerin yöneltildiği ifade edilebilir.

³¹ “Country Reports on Human Rights Practices Bureau of Democracy”, *Human Rights, and Labor 2003*, 25 February 2004.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Raporda ABD'nin zımni olarak Türkiye'deki AK Parti iktidarından memnuniyet duyduğunu görmek mümkündür. Nitekim belgede yer alan şu ifade oldukça önemlidir:³²

“Yıl içinde, Parlamento bu yasaların birçoğunu değiştirmiştir. Temmuz ayında, ayrılıkçı propagandanın yayılmasını yasaklayan Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesini iptal etti. Ancak, güncellenen yasalar şiddet içermeyen ifadeleri hâlâ kısıtlamakta ve yazarlara ve yayıncılara karşı davalar açılmaya devam etmektedir.”

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere ABD, AK Parti'nin hayata geçirdiği reformların Türkiye'nin demokratikleşmesine katkıda bulunduğunu ima etmiş; lakin ifade özgürlüğü noktasındaki bazı sorunların varlığını sürdürdüğünün altını çizmiştir. Ayrıca basın özgürlüğü konusunda bazı eleştirilere yer verilse de gazeteciliğin rekabetçi bir özgürlük ortamına evrildiği de ifade edilmiştir. Buna ek olarak yabancı yayınlara erişim izni verilmesi de mühim bir gelişme olarak vurgu yapılmıştır. Bu kapsamda yine Amerikan raporları, Türkiye'de basın özgürlüğü noktasında yaşanan ihlalleri AK Parti'yle ilişkilendirme eğiliminden uzak durmuş ve ülkenin hukuki düzenini suçlamayı tercih etmiştir. Bu tercihi aşağıdaki alıntıda da görmek mümkündür:³³

“Savcılar, medya özgürlüğünü kısıtlayan çeşitli yasalar kapsamında her yıl düzinelerce davayı mahkemeye getirerek yazarları, gazetecileri ve siyasi şahsiyetleri taciz etti. Ancak yargıçlar, bu yasalar uyarınca getirilen birçok suçlamayı reddetti. Yetkililer genellikle süreli yayınları geçici olarak kapattılar, para cezası verdi ya da konuşma kurallarını ihlal ettikleri için süreli yayınlara el koydular.”

³² Human Rights, and Labor 2003, a.g.r.

³³ Human Rights, and Labor 2003, a.g.r.

ABD’NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

Benzer bir biçimde raporda AK Parti’nin Kürt politikasına destek veren bir başka alıntı da aşağıda yer almaktadır:³⁴

“Hükümet, Kürt dilinin kullanımına daha fazla tolerans gösterdiğine dair bazı işaretler gösterdi. Geçen yıllardan farklı olarak, İHD’nin hem Türkçe hem de Kürtçe “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” yazılı pankartlar astığı yıl içinde polis çoğu durumda müdahale etmedi.”

Mevzubahis yorum, ABD’nin AK Parti’ye ilişkin beklentilerini de ortaya koymaktadır. Bahsi geçen zaman diliminde Türkiye’deki ulusalcı, milliyetçi, Kemalist vb. siyasi akımların tasfiye edilmesini, ordunun içerisindeki NATO aidiyeti sorunlu şahsiyetlerin etkisinin sınırlandırılmasını ve medya ile üniversiteler gibi farklı kurumlarda çalışan entelektüeller içerisindeki anti-Amerikancı eğilimlerin törpülenmesini talep eden ABD, Türkiye’deki hak ihlallerinin büyük çoğunluğunu müesses nizamla/Kemalist vesayetle ilişkilendirmiştir.

Buna karşılık AK Parti Hükümeti’ni ise Türkiye’nin şeffaflaşmasına katkı sunan bir hareket olarak değerlendirmiştir. Bu durum, Türk-Amerikan ilişkilerinde zamanın ruhuna uygun olduğu gibi, AK Parti’nin iç politikadaki hedefleriyle de örtüşmüştür.

Tüm bunların yanı sıra 2003 belgesinde kadın hakları, kadın cinayetleri, toplantı ve gösteri haklarının sınırlandırılması, çocuk işçiliği sorunu, çocuk gelin sorunu, çocuk istismarı ve işçi haklarının sınırlandırılması gibi olaylara da farklı örnekler aracılığıyla değinilmiştir. Bu anlatılan belgede ön plana çıkan kavramları aşağıdaki gibi tablolandırmak mümkündür.

³⁴ Human Rights, and Labor 2003, a.g.r.

Tablo 1: 2003 Yılına İlişki Öne Çıkan Kavramlar

Kavramlar	Kullanıldığı Sayı
Azınlık	12
Gazeteci	21
Tutuklu	51
Kadın	78
Çocuk	67
Düşünce/İfade Özgürlüğü	6
Gösteri/Protesto	36
İşkence	57
Adil Yargılanma	3
Reform	11
PKK	20
Terör	28

2008

2008 yılı Türk siyasetinde önemli kırılmaların yaşandığı bir süreç olarak cereyan etmiştir. Zira 2007 yılında yaşanan olaylı Cumhurbaşkanlığı Seçimleri, 27 Nisan 2007 tarihli askeri muhtırya ek olarak Ergenekon/Balyoz gibi davalar, 2008 senesinde ülke siyasetinin farklı bir rotaya yöneldiğini göstermiştir. Genel olarak ABD'nin bu olaylara bakışıyla AK Parti'nin yaklaşımı paralellik arz etmiştir.

ABD’NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

Belgenin henüz başlangıcında, rapor 2007 yılında AK Parti’nin ezici bir çoğunlukla kazandığı parlamento seçimlerinin adil ve şeffaf olduğuna vurgu yapmıştır. Mevzubahis belgede dikkat çeken ilk husus, henüz yönetici özetinde Alevi Açılımı gibi reform süreçlerinin ABD tarafından takdir edildiğidir. Yine tıpkı 2003 yılındaki belgede olduğu gibi ABD’nin ülkedeki iyi şeyleri AK Parti’ye; kötü şeyleri ise yargı ve ordudaki vesayet anlayışına yaktığı aşağıdaki ifadeden anlaşılmaktadır:³⁵

“Hükümet genel olarak vatandaşlarının insan haklarına saygı duyuyordu; ancak... Hâkimler ve savcılar arasındaki aşırı yakın ilişki, adil yargılanma hakkını engellemeye devam etmiştir. Aşırı uzun denemeler bir sorundu... İnternete uygulanan ifade özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar ve mahkemeler ve bağımsız bir kurul, telekomünikasyon sağlayıcılarının yaklaşık 1.475 kez Web sitelerine erişimi engellemesini emretti.”

Bahsi geçen raporda ciddi eleştirilerin bulunmadığı görülmekte; daha ziyade bir basın taraması faaliyeti kapsamında çeşitli olaylar sıralanmaktadır. Zikredilen olaylarda dikkat çeken sol görüşlü Yürüyüş Gazetesi’ni satan gençlere yapılan polis müdahalesi sırasında bir kişinin felç kalmasıdır. Bu durum, ABD tarafından net bir ifadeyle eleştirilmiştir. Bununla birlikte dönemin en önemli olaylarından olan Ergenekon davasına ilişkin rapor, uzun gözaltı sürelerinin hukuka aykırılığını tenkit etmekle birlikte ilgili davanın iddianamesine atıfta bulunarak adeta süreci Türkiye’nin demokratikleşmesine yönelik bir yargılama şeklinde yorumlanmıştır. Bu noktada raporda yer alan şu ifade oldukça önemlidir:³⁶

“14 Temmuz’da İstanbul’daki savcılar aralarında önde gelen askeri, iş dünyası ve basın mensubu şahsiyetlerin de bulunduğu 90 kişiyi, “Ergenekon Ağı” adlı bir örgütün üyesi olarak ayaklanmayı körüklemek

35 “Country Reports on Human Rights Practices Bureau of Democracy”, *Human Rights, and Labor 2008*, 25 February 2009.

36 “Human Rights, and Labor 2008”, a.g.r.

ve seçilmiş hükümeti devirmek için komplo kurmakla suçladı. İddianamede, grubun dini liderler de dahil olmak üzere kamuya mal olmuş kişilere suikast planlarının yanı sıra önde gelen kişilere yönelik planlı dayak ve bombalamalar planladığı iddiaları da yer aldı. Dava 20 Ekim’de açıldığında iddianamede adı geçen 86 kişi vardı.”

Diğer taraftan yine belgede Türkiye’nin iç siyasetinde yaşanan “Türklük” tartışmalarına da yer verilmiş ve TBMM’de anayasanın 301. maddesinde meydana gelen değişiklik olumlu karşılanmıştır.

Bu dönemde bir dönüşümden bahsetmek de mümkündür. Zira daha ziyade ülkede yaşanan olaylara karşı yasal itiraz hakkını kullanan avukatlar eleştirilmiş ve onlar, ideolojik motivasyonla hareket etmekle suçlanmıştır.

Bununla birlikte Kürtçe kullanımına yönelik özellikle de Kürt kökenli siyasetçilere baskı yapıldığı öne sürülmüş ve Ermeni kökenli Türk vatandaşı, Hrant Dink’in suikasta uğraması, belgede geniş yer bulmuştur.

Ayrıca basın özgürlüğü noktasında Azadiya Welat gazetesinin PKK propagandası yaptığı iddiasıyla kapatılması da eleştirilmiştir. Bilgiye erişim konusunda da Atatürk’e hakaret içeren videolar barındırdığı iddiasıyla Youtube’a erişim yasağı getirilmesi tenkit edilmiştir.

Tüm bunlara ek olarak Süryani azınlığın maruz kaldığı bazı olaylar, toplantı ve gösteri hakkına dair çeşitli hadiseler, dernek kurma hakkına ilişkin bazı ihlal iddiaları, işçilerin örgütlenme ve toplu sözleşme hakkını kullanma noktasındaki noksanlıklar, eşcinsel kimliklere yönelik baskı gibi konulara da yer verilmiştir. Bu raporun öne çıkan kavramlarını aşağıdaki gibi tablolandırmak mümkündür:

ABD'NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

Tablo 2: 2008 Yılındaki Raporda Öne Çıkan Kavramlar

Kavramlar	Kullanıldığı Sayı
Azınlık	21
Gazeteci	19
Tutuklu	36
Kadın	44
Çocuk	68
Düşünce/İfade Özgürlüğü	10
Gösteri/Protesto	36
İşkence	43
Adil Yargılanma	2
Reform	2
PKK	20
Terör	22

2014

2014 yılına ilişkin rapor, 17-25 Aralık sözde yolsuzluk operasyonu ile başlayan ve 2014 yılında Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı seçilmesine kadar devam eden gergin siyasi atmosferi ortaya koymaktadır. Bu kapsamda söz konusu raporun yönetici özetinde daha önce incelenen raporlarda

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

olmayan bir şekilde Türkiye'nin geleneksel sorunları olarak üç husus ifade edilmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:³⁷

1. Cezasızlık ve adaletin zayıf yönetimi
2. Hükümetin ifade ve toplanma özgürlüğüne müdahalesi
3. Azınlık ve savunmasız nüfusların yetersiz korunması

Bu döneme ilişkin belgede dikkat çeken husus, eşcinsellere yönelik tutumdur. Nitekim raporda kolluk kuvvetlerinin özellikle erkek eşcinsellere yönelik sözlü tacizlerde bulunduğu not edilmiştir. Ayrıca rapor, ordu içerisinde bir baskı ortamı olduğunu ileri sürerek 29 askeri personelin intiharını bu durumla ilişkilendirmiştir.

Buna ek olarak raporda cezaevlerinin koşullarından bahsedilmiş gerek fiziki ortamın gerekse de yönetim sorununun çeşitli hak ihlallerine sebebiyet verdiğini ifade etmiştir. Lakin raporda mevzubahis sorunların iyileştirilmesi bağlamında faaliyetlerin gerçekleştirildiği de dile getirilmiştir.

Yine raporda TSK içerisinde baskı olduğu varsayımlarıyla hareket ederek ahlaki standartları ihlal etme gerekçesiyle 329 personelin ihraç edildiği belirtilmiştir. Raporda ABD'nin ele aldığı en dikkat çekici konulardan biri de incelenen yıla damga vuran ve orantısız şiddet tartışmalarına sebebiyet veren Gezi Parkı Protestoları esnasındaki kolluk kuvvetlerinin tutumudur. Bu durum aşağıdaki alıntıda gözlemlenebilir:³⁸

"Cezasızlık, özellikle Gezi Parkı protestoları sırasında polisin gaddarlıkla ilgili az sayıda iddianamesinde vurgulanan bir sorun olmaya devam etti.."

³⁷ "Country Reports on Human Rights Practices Bureau of Democracy", *Human Rights, and Labor* 2014, 25 February 2015.

³⁸ Human Rights, and Labor 2014, a.g.r.

ABD’NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

Yukarıdaki alıntı, Gezi Parkı Eylemleri’nin arka planında dış güçlerin provokasyonu olduğu iddialarını da teyit etmektedir. Öte yandan raporda konuyla ilintili olarak keyfi tutuklama duruşma öncesi tutuklama ve adil yargılanma hakkının ihlali gibi meselelere değinilmiştir. Buna ek olarak Amerikalılar, reddedilen sığınmacıların veya vatansız kişilerin gözaltına alınması gibi konuları da hak ihlali olarak değerlendirmiştir.

Benzer bir biçimde önceki raporlara kıyasla basın özgürlüğü meselesi çok daha kapsamlı bir şekilde irdelenmiştir. Bu kapsamda “T24, sendika.org, haber.sol.org.tr, gercekgundem.com ve Cumhuriyet.com.tr” gibi medya kuruluşlarına uygulanan erişim yasağı da tenkit edilmiştir.

Yine bu dönemde 17-25 Aralık Operasyonlarının ardından yaşanan yasadışı ses ve görüntü kayıtlarının servis edilmesi durumunun etkisiyle Twitter ve Youtube’a uygulanan erişim yasağı kritiğe tabi tutulmuştur.

Söz konusu raporda, diğer raporlara benzer bir şekilde toplantı ve gösteri hakkı, örgütlenme hakkı ve diğer eleştiriler de yer almıştır. Buna ek olarak Suriye İç Savaşı’nın etkisiyle uyguladığı insani diplomasi anlayışına rağmen Türkiye, sığınmacı koşullarından ötürü eleştirilere maruz kalmıştır.

Bu kapsamda belgelerin mahiyeti Türk-Amerikan ilişkilerinin koşullarından doğrudan etkilendiğini gösteren bir durum ise FETÖ iddialarına dayalı sözde yolsuzluk konusunu Ankara’ya yönelik bir eleştiri kaynağı olarak rapora aktarılmasıdır. Bu çerçevede sözde yolsuzluk iddialarının hedefi olan 4 bakan raporda açıkça zikredilmiştir.

Benzer bir biçimde Suriye İç Savaşı’yla birlikte Türkiye’nin terörle mücadele konusundaki kararlılığı artarken; ABD, bu süreci eleştirilmesi gereken bir mesele olarak algılamıştır. Bu bağlamda raporda KCK terör yapılanmasına yönelik soruşturmalar hak ihlali şeklinde nitelendirilmiştir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Diğer taraftan Türkiye-İsrail ilişkilerindeki anlaşmazlıklar da Türkiye'ye anti-semitizm gibi gerçeklikten kopuk eleştirilerin yöneltmesini beraberinde getirmiştir. Örneğin raporda yer alan aşağıdaki ifade raporların son derece siyasi bir maksatla yazıldığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır:³⁹

“Özellikle Gazze'deki çatışmaya tepki olarak ve Ağustos cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önceki dönemde, anti-Semitizm vakaları yıl içinde arttı. Medya ve seçilmiş yetkililer düzenli olarak İsraililer aleyhinde konuştular ve açıklamalarını Yahudilere yönelik genelleştirdiler.”

Tüm bunlara ek olarak önceki raporlarda hükümetin Ermenilere ve Kürtlere yönelik politikaları olumlu bir girişim şeklinde yorumlanırken; bu raporda ilgili siyaset anlayışının değiştiği ve Cumhurbaşkanlığı Seçimleri'ne giden süreçle birlikte Ermeni ve Kürtlere yönelik baskının arttığı öne sürülmüştür.

Ayrıca Alevilerin de çeşitli baskılara maruz kaldığı iddia edilmiştir. Bu konuda da özellikle Gezi Parkı Protestoları sonrasında Alevi mahallelerinde cereyan eden olaylar ifade edilmiştir.

Son olarak raporda, eşcinsellere yönelik baskılar ve işçi hakları meselesine de yoğun bir şekilde dikkat çekilmiştir. Tüm bu bilgilerden hareketle, raporda ön plana çıkan kavramlar şu şekilde tablolaştırılabilir:

³⁹ Human Rights, and Labor 2014, a.g.r.

ABD'NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

Tablo 3: 2014 Yılındaki Raporda Öne Çıkan Kavramlar

Kavramlar	Kullanıldığı Sayı
Azınlık	2
Gazeteci	28
Tutuklu	45
Kadın	84
Çocuk	96
Düşünce/İfade Özgürlüğü	18
Gösteri/Protesto	92
İşkence	13
Adil Yargılanma	6
Reform	7
PKK	18
Terör	44

Yukarıdaki tabloda diğer tablolara nazaran bir farklılık olduğunu görmek mümkündür. Bu durum ise gerek Suriye İç Savaşı ve gerekse de FETÖ'nün faaliyetleriyle ilişkili olarak okunabilir. Söz konusu farklılık PKK ifadesiyle terör kelimesinin kullanışı arasındaki sayı farkıdır.

2016

Raporun yönetici özetinde terör örgütü PKK'nın sözde özerklik ilanına bağlı olarak Türkiye'nin terörle mücadele sürecine ağırlık verdiğini dikkat çekilmekte ve 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin ardından artan mahkûm sayısına paralel biçimde hapishanelerin kalabalıklaştığına değinilmektedir.

Raporda terörle mücadele sürecinde sivillerin hayatını kaybettiği iddia edilmiş ve Türk Ordusu, ABD'nin kara gücü olarak nitelendirdiği PKK'yı ezdikçe, TSK'nın sivilleri korumak için yeterli önlemleri almadığı eleştirisi yapılmıştır. Aynı şekilde PKK'nın yayın organı olan Özgür Gündem Gazetesi'nin kapatılması da tenkit edilmiştir.

Raporda 15 Temmuz sonrasında ilan edilen Olağanüstü Hal (OHAL) eleştirilerek ülkenin kararnamelerle yönetilmesinin keyfiliği beraberinde getirdiği öne sürülmüştür. Benzer bir şekilde ABD'nin Proxy unsur-vekil aktör olarak kullandığı FETÖ'ye sahip çıktığı realitesi de raporun işkence iddialarının geçmişten çok daha yoğun bir şekilde işlemesi hasebiyle gün yüzüne çıkmıştır. Buna ek olarak raporda eşcinsel bireylere yönelik polis şiddeti iddiasına da vurgu yapılmıştır.

15 Temmuz sonrasında artan tutuklu sayısına paralel olarak cezaevlerindeki koşulların namüsaait bir hale geldiğini dile getiren rapor, insan hakları örgütlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının cezaevlerinin gözlemlemesine hükümet tarafından izin verilmediğini iddia etmiştir. Dolayısıyla 15 Temmuz sonrasında hükümet-vesayet ayrımı ortadan kalmış AK Parti Hükümeti eleştirilerin açık hedefi haline gelmiştir.

Yine bu süreçte adil yargılama hakkının ihlal edildiği de öne sürülmüştür. Öte yandan raporda mülkiyet hakkının terörle mücadele sürecinde zarar gören şehirlerin imar edilmesi amacıyla uygulanan kamulaştırma kanunuyla ihlal edildiği de aşağıdaki alıntıyla öne sürülmüştür:⁴⁰

40 Country Reports on Human Rights Practices Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor 2016, February 25, 2017.

ABD’NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

“Mart ve Nisan aylarında Bakanlar Kurulu kararları ile Diyarbakır, Şırnak, Hakkari ve Mardin’in çeşitli ilçelerindeki mülkler, hükümet ile PKK arasındaki çatışmalarda zarar gören bölgelerin yeniden inşasını kolaylaştırmak amacıyla kamulaştırıldı. Kamulaştırma kararnamelemleri, mülk sahipleri için iade ve tazminat hakkında çok az bilgi sağlamıştır. Nisan ayında Diyarbakır Barosu ve 750 bireysel vatandaş, mülk sahiplerine kararlara itiraz etmeleri için yeterli imkân verilmediğini öne sürerek kamulaştırma kararlarına karşı mahkemeye başvuruda bulundu.”

Benzer bir biçimde FETÖ’yle mücadele kapsamında uygulanan kayyum ve kamulaştırma faaliyetleri de aşağıda görüleceği üzere eleştirilmiştir:

“15 Temmuz darbe girişiminden sonra hükümet, FETÖ’nün sözde üyelerine ait yüzlerce işletmeye ve tahmini 15 milyar lira (4 milyar dolar) mal varlığına el koydu. Aralık ayında İstanbul 11. Sulh Ceza Mahkemesi, herhangi bir suçtan hüküm giymemiş olmalarına rağmen, 54 gazetecinin FETÖ’yle bağlantılı oldukları iddiasıyla tüm kişisel mal varlıklarına el koyması için hükümete yetki verdi. Olağanüstü hal kapsamında, bu işletmeler ve şahıslar, yıl sonu itibarıyla hükümetin eylemlerine itiraz etmek için genellikle sınırlı yasal başvuru hakkına sahipti.”

Daha da vahimi rapor, Türkiye’nin terörle mücadelesini “iç çatışma” gibi skandal bir kavramla tanımlamıştır. Bu da ABD’nin Türkiye’ye karşı kullandığı vekil unsurlara sahip çıktığını, Ankara-Washington hattındaki ilişkilerin seyri doğrultusunda raporların kaleme alındığını ve maalesef ABD’nin müttefiklik hukukuna uygun olmayacak bir şekilde Türkiye’de iç savaş çıkması senaryosuna sıcak baktığını ortaya koymaktadır.

Ayrıca raporda 15 Temmuz sonrasında çok sayıda medya kuruluşunun kapatılmasının ve hem FETÖ hem de PKK ile iltisakı bulunduğu iddia edilen gazetecilerin tutuklanmasını hak ihlali olduğu vurgulanmıştır. Bu da

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ABD'nin Türkiye üzerindeki operasyon kabiliyetini kaybetmesiyle birlikte insan hakları raporlarındaki eleştirilerini sertleştirdiğini göstermektedir.

Dahası raporda, Türkiye'nin terörle mücadele sürecini durdurması için hazırlanan ve PKK'yı korumayı amaçlayan bildiriye imzalayan akademisyenlerin kamudan ihraç edilmeleri de tenkit edilmiştir.

Tüm bunlara ek olarak raporda, Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) başta olmak üzere çeşitli üniversitelerdeki öğrencilerin protestolarına yapılan müdahaleler, dezavantajlı gruplara yönelik istismar ve hak ihlali iddiaları, etnik ve dini gruplara yönelik baskı iddiaları kendisine yer bulmuştur.

Tüm bu bilgilerden hareketle, söz konusu raporda öne çıkan kavramlar şu şekilde tablolaştırılabilir:

Tablo 4: 2016 Yılındaki Raporda Öne Çıkan Kavramlar

Kavramlar	Kullanıldığı Sayı
Azınlık	4
Gazeteci	55
Tutuklu	35
Kadın	19
Çocuk	29
Düşünce/İfade Özgürlüğü	20
Gösteri/Protesto	51
İşkence	28
Adil Yargılanma	2
Reform	2
PKK	79
Terör	59

ABD’NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

Yukarıdaki tablodan hareketle, daha önceki tablolarda yer alan iki vurgunun farklılaştığı ifade edilebilir. Bunlardan ilki, PKK ifadesi ile terör ifadesi arasındaki orantının ilk defa terse dönmüş olmasıdır. Üstelik bu dönemde FETÖ’nün de terör faaliyetlerinde bulunduğu göz önüne alınırsa, ABD’nin Türkiye’nin terörle mücadele süreçlerine yeterli saygıyı göstermediği öne sürülebilir. Buna ek olarak raporlarda AK Parti hükümetine olan destek azaldıkça reform vurgusu da azalmıştır.

SONUÇ

ABD, her yıl BM ülkeleri hakkında insan hakları raporları hazırlamaktadır. Bu raporlarda hemen hemen her ülkede benzerlik arz eden bazı hak ve özgürlük sorunlarına dikkat çekildiği ifade edilebilir. Bu anlamda Türkiye’nin de demokrasi ve insan hakları noktasında tıpkı dünyanın diğer ülkelerinde olduğu gibi çeşitli reformlar yapması gerekmektedir. Zira her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de hak ve özgürlükler anlamında azınlık hakları, dini özgürlükler ve eşcinsel bireylerin durumu gibi geliştirilmesi gereken konular vardır. Lakin ABD tarafından hazırlanan bu raporlar incelendiğinde, söz konusu belgelerin siyasi bir mahiyete sahip olduğu da anlaşılmaktadır.

ABD’nin bu belgelerine devletlerin kötü bir doğası olduğu varsayımından yaklaşıldığında, bir hegemonik sistem yaratma aracı olarak kullandığını görmek mümkün olacaktır. Zira her ne kadar somut bir yaptırım gücü ya da hukuki bir bağlayıcılığı olmasa da ABD, bu ve benzeri belgelerle uluslararası sistemi dizayn etmeye ve kendi hak tanımları dışında kalan her şey için baskı aracı ya da meşru olmayan bir öteki olarak tanımlamaya yönelmektedir. Nitekim demokrasilerin birbirinden öğrenme ve beslenme süreçleri olduğunu yok saymaksızın bu raporların birer demokrasi temsili olmanın ötesinde “yeni totaliter” yönetim ve demokrasinin dezenformasyonunu da beraberinde getirmektedir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Bahse konu olan durum, Türk-Amerikan ilişkilerindeki sorunların artmasına mukabil raporlardaki eleştirilerin sertleşmesinden de görülmektedir. Nitekim bu çalışmada incelenen raporlara bakıldığında 2003, 2008, 2014 ve 2016 yıllarında yöneltilen eleştirilerin bir kısmının ortak olduğu söylenebilir. Bu anlamda ABD, Kürtler, Ermeniler, Aleviler ve Süryaniler başta olmak üzere çeşitli etnik ve mezhepsel kimlik gruplarına yönelik iddialara tüm belgelerde yer vermiştir.

Aynı şekilde adil yargılanma, basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü, dezavantajlı grup hakları gibi konularda tüm belgelerde yer almıştır. Ancak bu belgelerin 17-25 sonrası dönemde dikkat çektiği hususlar ve eleştirilerin mahiyeti derinleşmiştir. Buna ek olarak raporlardaki bir farklılaşma da 17-25 Aralık 2013 öncesi dönemde eleştirileri daha çok vesayet yapısına yönelttiği; lakin bu durumun incelenen son iki belgede farklılaşarak doğrudan hükümeti hedef aldığıdır. Dolayısıyla Türk-Amerikan ilişkilerinde yaşanan sorunlara paralel olarak belgelerin niteliği değişmiştir.

ABD, raporlarda proxy aktör olarak kullandığı terör örgütlerine sahip çıkmakta ve FETÖ için “Gülenist Grup” tanımını kullanarak FETÖ’yü terör örgütü şeklinde görmemektedir. Dolayısıyla Türk-Amerikan ilişkilerinin seyri raporların muhtevasını da etkilemektedir.

Neticede ABD’nin insan hakları raporları gerek Türkiye örneğinde gerekse de diğer ülkelere dair çalışmalarda objektif eleştiriler barındırmamakta ve ikili ilişkilerden etkilenmektedir. Bu çerçevede Türk-Amerikan ilişkilerin geleceğinin önümüzde yıllarda kaleme alınacak raporları da etkileyeceği öne sürülebilir. Yani ikili ilişkilerde bazı krizlerin aşılması durumunda eleştiriler hafifleyecek; mevcut sorunların yapılaşması halinde ise ağırlaşacaktır.

ABD’NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

KAYNAKÇA

“1 Mart Tezkeresinin Türk Dış Politikasına Etkisi” UPA, <http://politikaakademisi.org/2012/06/15/1-mart-tezkeresinin-turk-dis-politikasina-etkisi/>, (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

“10 Soruda Julian Assange ve WikiLeaks Davası”, *TRT Haber*, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/10-soruda-julian-assange-ve-wikileaks-davasi-411674.html>, (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

“ABD’nin Türkiye’ye Yönelik CAATSA Yaptırımları Yürürlüğe Girdi”, *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56644932>, (Erişim Tarihi: 23.05.2021).

“Adım Adım Brunson Krizi: Nereden Çıktı, Nasıl Çözüldü?”, *Euronews*, <https://tr.euronews.com/2018/10/12/adim-adim-brunson-krizi-abdturkiye-iliskilerinde-yaptirimlar-noktasina-nasil-gelindi->, (Erişim Tarihi: 23.05.2021).

“Bush: ‘Müslüman Ülke Türkiye’yi Takdir Ediyoruz””, *Amerika’nın Sesi*, <https://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-a-2004-06-27-8-1-87935497/820169.html>, (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

“Country Reports on Human Rights Practices Bureau of Democracy”, *Human Rights, and Labor 2003*, 25 February 2004.

“Country Reports on Human Rights Practices Bureau of Democracy”, *Human Rights, and Labor 2008*, 25 February 2009.

“Country Reports on Human Rights Practices Bureau of Democracy”, *Human Rights, and Labor 2014*, 25 February 2015.

“Country Reports on Human Rights Practices Bureau of Democracy”, *Human Rights, and Labor 2016*, 25 February 2017.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

“Trump’tan Erdoğan’a Mektup: Aptallık Etme, Gel Anlaşalım, Seni Sonra Arayacağım”, *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50077573>, (Erişim Tarihi: 23.05.2021).

AKDOĞAN, Yalçın, *Ak Parti ve Muhafazakâr Demokrasi*, Alfa Yayınları, İstanbul 2004.

ATEŞOĞLU GÜNEY, Nurşin, “Yunanistan’daki ABD Üsleri: Yeni Çevreleme Stratejisinin Handikapları”, *Kriter*, 5(26), 2021.

BAŞARAN, Doğacan, “ABD’nin Küresel İmparatorluk Tahayyülü ve Bunun Aracı Olarak “Büyük Ortadoğu Projesi””, *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(6), 2017, s. 63-87.

COX, Robert, “Gramsci, Hegemonya ve Uluslararası İlişkiler: Metot Üzerine Bir Deneme”, *Dünya Düzenine Yaklaşımlar*, der., Robert W. Cox, J. Timothy, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2016.

EROL, Mehmet Seyfettin, “16 Kasım 2001’den 24 Kasım 2015’e Türk-Rus İlişkileri: “Avrasya’da İşbirliği”nden Yakın Çevrelerde Güç Mücadelesine Analitik Bir Bakış”, 2. *Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi: Osmanelinden 21. Yüzyılı Okumak Bildiriler Kitabı*, Murat Ercan vd., der., Bilecik 2016, s. 165-178.

EROL, Mehmet Seyfettin-Doğacan Başaran, “Afganistan Merkezli Gelişmelerin Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiğine Etkileri”, *Demokrasi Platformu Dergisi*, 10(35), 2021, s. 1-35.

FERGUSON, Nial, “Hegemony or Empire?”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/reviews/review-essay/2003-09-01/hegemony-or-empire>, (Erişim Tarihi: 16.06.2021).

GILL, Stephen, *American Hegemony and the Trilateral Commission*, Cambridge University Press, Cambridge 1992.

ABD'NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

GRAMSCI, Antonio, *Hapishane Defterleri*, Belge Yayınları, İstanbul 2014.

GÜLLER, Mehmet Ali, *Suriye'nin Sevr'i Amerikan Koridoru*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2015.

KEYMAN, Fuat, "Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark", *Devlet, Sistem ve Kimlik*, der., Atilla Eralp, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

KIRILMAZ, Ayşenur, "AK Parti Dönemi Türk Siyasal Hayatı", *Türkiye'nin Son Otuz Yılı*, der., İhsan Ömer Atagenç, Kriter Yayınları, Ankara 2020.

KİŞİOĞLU, Erdal, "ABD, Türkiye'ye Karşı Vekalet Savaşına mı Hazırlanıyor?", *İndigo Dergisi*, <https://indigodergisi.com/2017/11/abd-turkiye-vekalet-savasi/>, (Erişim Tarihi: 21.05.2021).

MACHIAVELLI, Niccolo, *Hükümdar*, Q-Matris Yayınları, İstanbul 2003.

SHOWSTACK SASSOON, Anne "Hegemonya, Mevzi Savaşı ve Politik Müdahale", *Gramsci'ye Farklı Yaklaşımlar*, der., Anne Showstack Sassoon, Dipnot Yayınevi, Ankara 2012.

SINCLAİR, Timothy, "Uluslararası İlişkilerin Ötesinde: Robert W. Cox ve Dünya Düzenine Dair Yaklaşımlar", *Dünya Düzenine Yaklaşımlar*, der., Robert W. Cox, J. Timothy, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2016.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul 2010.

TOKGÖZ, Erdinç, *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi*, İmaj Yayınevi, Ankara 2001.

TORUN, Hâkime, "Erdoğan: Amerika'nın Türkiye Gibi Bir Stratejik Ortağını Bir Kendini Bilmez Büyükelçiye Feda Etmesi Kabul Edilemez", *DHA*, <https://www.dha.com.tr/politika/erdogandan-vize-krizine-iliskin-sert-aciklamalar-biz-size-muhtac-degiliz/haber-1547284>, (Erişim Tarihi: 21.05.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

TÜRKMEN, Muhammed, "1 Mart Tezkeresi Bağlamında Türkiye'nin Irak Politikası", *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 2021, s. 185-212.

ABD'NİN DEĞİŞEN TÜRKİYE ALGISI: İNSAN HAKLARI RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR OKUMA (2002-2016) VE SİYASİ İLİŞKİLERİN ETKİSİ

STRUCTURED ABSTRACT

Every year, the United States of America (US) prepares human rights practices reports about the United Nations (UN) countries. On the official website of the White House, those human right reports, which have been published since 1999, is prepared for all the UN countries. In that sense, the reports have a methodological framework and besides some exceptions, for every country the same headlines were mentioned.

Human rights practices reports include seven main headlines. Those headlines: Respect for the Integrity of the Person, Respect for Civil Liberties, Freedom to Participate in the Political Process, Corruption and Lack of Transparency in Government, Governmental Posture Towards International and Nongovernmental Investigation of Alleged Abuses of Human Rights, Discrimination and Societal Abuses, and Worker Rights.

In these reports, it can be said that almost every countries have similar rights and freedom problems. In that sense, Turkey had to do several reforms on democracy and human rights like other countries in the world. Thus, like in all other countries, Turkey had to develop some issues about the rights of the minorities, religious freedom and situation of the homosexuals. However, when the reports were examined, prepared by the US, it is understood that those documents also have political side.

When we approach with the hypothesis that accepts states have an evil nature, it is possible to see that the US is trying to create a hegemonic system. Thus, even they do not have solid power of sanctions, or legal binding, the US is inclined to design the international system with those documents and define everything that separates from herself as a tool for pressure and “the other.” As a matter of fact, without ignoring that democracies are processes of learning and feeding from each other, these reports, beyond being a representation of democracy, also bring disinformation of the “new totalitarian” administration and democracy. In

this article, human rights practices reports are examined in the context of Turkish-American relations. When we look at the Turkish academic literature, we cannot find a study that focuses on Turkey's position in the US human rights practices reports. That's why, this article can be defined as a unique study. In the article, the US's perception of Turkey was clarified, and it is expressed that political relations are more effective on shaping this perception rather than human rights practices.

The situation in question is also seen in the hardening of the criticisms in the reports, despite the increase in the problems in Turkish-American relations. As a matter of fact, when we look at the reports examined in this study, it can be said that some of the criticisms made in 2003, 2008, 2014 and 2016 are common. In this sense, the USA has included in all document's allegations against various ethnic and sectarian identity groups, especially Kurds, Armenians, Alevis and Assyrians. Likewise, issues such as fair trial, freedom of the press, freedom of expression, and rights of disadvantaged groups are included in all documents. However, the points that these documents drew attention to in the period after 17-25 and the nature of the criticisms deepened. In addition, a difference in the reports is that before 17-25 December 2013, the criticisms were directed towards the tutelage structure; however, this situation differs in the last two documents examined and it directly targets the government. Therefore, in parallel with the problems experienced in Turkish-American relations, the nature of the documents has changed.

The US protects the terrorist organizations that it uses as proxy actors in the reports and does not see FETO as a terrorist organization by using the definition of "Gülenist Group" for FETO. Therefore, the course of Turkish-American relations also affects the content of the reports.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU*

Sect Phenomenon in the Process from Pro-Reform Public Demonstrations to Endless Civil War

Ramazan Aydın ÇAKMAK**

Öz

Suriye, Birinci Dünya Savaşı'yla Osmanlı Devleti'nden kopartılarak Fransız mandası altına girmiştir. Bu dönemde körüklenen mezhepsel farklılıklar, bağımsızlık sonrasında ülkenin güç ve iktidar temelinde istikrarsızlığa sürüklenmesine neden olmuştur. 1970'li yıllarda iktidara gelen Esad rejimine karşı Arap Baharı etkisiyle başlayan reform yanlısı halk gösterileri, artan şiddet ve çatışmalar neticesinde kısa sürede iç savaşa dönüşmüştür. Bu çalışmanın konusu on birinci yılına girmiş olan iç savaştaki mezhep olgusunu incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Esad Rejimi, Arap Baharı, Suriye İç Savaşı, Mezhep.

Abstract

Syria was separated from the Ottomans after the First World War and entered under the authority of the French mandate. Sectarian differences that fueled during this period caused instability on the basis of power and rule for the country post-independence. The pro-reform public demonstrations that started with the effect of the Arab Spring against the Assad Regime which came to power in the 1970s, turned into a civil war in a short time as a result of the increasing violence and conflicts. The subject of this study is to examine the sect phenomenon in the civil war, which has entered its eleventh year.

Keywords: Syria, Assad Regime, Arab Spring, Syrian Civil War, Sect

* **Makale Geliş Tarihi:** 05.06.2021 **Yayına Kabul Tarihi:** 12.12.2021

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları Bilim Dalı, E-posta: raydincakmak@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0442-4973.

GİRİŞ

Suriye, sahip olduğu jeopolitik konumu gereği Ortadoğu için son derece önemli bir yer teşkil etmektedir. Suriye üzerinde önemli çalışmalarda bulunan Patric Seale, söz konusu durumu “Suriye üzerinden doğrudan hâkimiyet kurmadıkça kimse Ortadoğu’yu kontrolü altında tutamaz.” tespitiyle açık bir şekilde ifade etmiştir.¹ Bunda Suriye’nin Akdeniz yoluyla Batı ve Ortadoğu arasında köprü konumunda olması büyük bir rol oynamaktadır. Bahsedilen önemi mukabilinde Suriye’de tarih boyunca nüfuz mücadelesi yaşanmış, ülkede çeşitli uygarlıklar ve imparatorluklar söz sahibi olmuştur.

1516 senesinde gerçekleşen Mercidabık Savaşı’yla birlikte Suriye’de 1918 yılına kadar sürecek olan Osmanlı dönemi başlamıştır. Günümüzde Suriye topraklarından farklı olarak Lübnan, Filistin ve Ürdün’ü de kapsayan ve Bilad-üş Şam olarak anılan bölgede dört asır süren Osmanlı hâkimiyeti boyunca genel olarak huzur, barış ve güven ortamı sağlanmıştır.²

Ortadoğu için yeni bir devir başlatan Birinci Dünya Savaşı devam ederken Osmanlı İmparatorluğu’nun Ortadoğu toprakları, İngiltere ve Fransa arasında yapılan gizli Sykes Picot Antlaşması’yla paylaşılmış ve savaş sonrası da San Remo Konferansı’yla Fransa’nın Suriye’deki manda otoritesi resmîyet kazanmıştır. Bu dönemde Fransa, kendi çıkarları uğruna etnik ve mezhepsel ayrılıkları körükleme yoluna gitmiş ve bunun neticesinde ülke bağımsızlık sonrası çeşitli krizlerle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Böylece etnik ve dini kesimlerin bir arada yaşadığı huzur, barış ve güven ortamı yerini mücadele, çatışma ve istikrarsızlığın hâkim olduğu bir sürece bırakmıştır.

1 Patric Seale, *The Struggle for Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*, Oxford University Press, London 1965, s. 1.

2 Salih Akdemir, “Suriye’deki Etnik ve Dini Yapının Siyasi Yapının Oluşmasındaki Rolü”, *Avrasya Dosyası*, 6(1), 2000, s. 211.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

Bu çalışmada ülkenin tarihsel süreçte yaşadığı krizler ele alınmış, Tunus'ta başladıktan sonra kısa sürede çoğu Arap devletine yayılan ve literatürde "Arap Baharı" olarak anılan sürecin Suriye'de nasıl bir iç savaşa dönüştüğü incelenmiş ve bu süreçteki mezhep olgusu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan makalenin ana sorunsalı başta silahsız ve reform yanlısı halk gösterileri şeklinde cereyan eden olayların geçmişten gelen saiklerle süreç içerisinde mezhep temelinde kutuplaş(tırıl)masını daha iyi anlayabilmek, muhalifler açısından "diktatör rejime karşı demokrasi yolunda yürütülen mücadele" ve Esad rejimi açısından ise "iktidarı yıkmaya niyetli tamamıyla mezhepsel savaş" şeklinde iki ayrı uç olarak ifade edilen süreci geçerli bir temele oturtmaktır.

Bu kapsamda makale üç ana başlığa ayrılmıştır. Çalışmanın ana gövdesini oluşturan kısma geçmeden önce birinci başlıkta yaşanan krizlerin hemen hemen hepsinde en önemli faktör olan Suriye'deki dini ve etnik yapının çeşitliliğinden kısaca bahsedilmiştir. Bu sayede yaşanan ayrışma ve kutuplaşmaların kavramsal çerçeveye daha iyi oturtulması sağlanmıştır. İkinci başlıkta tarihsel süreçte yaşanan mezhepsel kutuplaşmalar neticesinde ileride iç savaşın da mezhepselleşmesine neden olacak gelişmeler ele alınmış, üçüncü başlıkta ise iç savaşa giden süreçle beraber yaşanan savaşın mezhepselleş(tiril)mesi ve zamanla önem kazanan mezhep olgusu açıklanmıştır. Çalışmamızda Bacon'ın tümevarım düşünce metodu kapsamında çeşitli gelişmelerden yola çıkarak spesifik bir sonuca ulaşılması amaçlanmıştır.

SURİYE'NİN DİNİ VE ETNİK YAPISI

Üç semavi dinin doğduğu topraklara yakın bir konumda bulunması, etnik açıdan zaten heterojen bir yapıya sahip olan Suriye'nin dini farklılıklar açısından da zengin bir yapıya sahip olmasına neden olmaktadır. ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı'nın (CIA) internet adresinden alınan güncel

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

veriler doğrultusunda tahmini nüfusu 20.384.316 olan Suriye'nin %87'sini Müslümanlar, %10'unu Hıristiyanlar³ ve %3'ünü Dürzîler oluşturmaktadır. Bunların yanında Şam ve Halep bölgelerinde çok az sayıda Yahudi bulunmaktadır. Müslüman nüfusun %74'ü Sünni, %13'ü Nusayri (Arap Alevileri) ve İsmailî olmak üzere Şii mezhebine mensuptur. Hıristiyan nüfus ise Ortodoks, Birleşmiş Katolik ve Bağımsız Nasturi Kiliselerine bağlı kesimlerden oluşmaktadır.⁴

Yine aynı kaynaktan alınan veriler, Suriye'deki etnik yapının yaklaşık olarak %50'sini Arapların, %15'ini Nusayrilerin, %10'unu Kürtlerin, %10'unu Levantenlerin, geri kalan %15'ini ise Dürzî, İsmailî, Süryani, Türkmen ve Ermeni azınlıkların oluşturduğunu belirtmektedir.⁵

Görüldüğü üzere Suriye, dini ve etnik açıdan birçok farklı kesimi içerisinde barındırdığı gibi aynı dinin farklı mezheplerine mensup azınlıklara da ev sahipliği yapmaktadır. Burada bahsi geçen ve Suriye siyasetinde önemli yerleri olan Nusayri, Dürzî ve İsmaili azınlıkların inanç esaslarından bahsetmemiz hem tarihsel süreçte yaşanan mezhepsel kutuplaşmanın sebeplerinin daha iyi anlaşılabilmesi hem de çalışmanın gidişatı açısından faydalı olacaktır.

NUSAYRİLİK

Arap Aleviliği olarak bilinen Nusayrilik, Şiiliğin alt kollarındandır ve bu inancı benimseyenler Nusayri olarak adlandırılmaktadır.⁶ "Nusayri" teriminin kaynağıyla ilgili kesin ve net bir bilgi bulunmasa da bazı

3 Yaşanan iç savaş nedeniyle ülkeyi terk etikleri için bu oranda önemli bir azalma meydana gelmiş olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

4 "The World Factbook Syria", *Central Intelligence Agency*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/>, (Erişim Tarihi: 25.05.2021).

5 Aynı yer.

6 Yaron Friedman, *Nuşayrî-Alawîs: An Introduction to the Religion, History and Identity of the Leading Minority in Syria*, Brill Publishing, Boston 2010, s. 5.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

kaynaklar, söz konusu ismin Nusayrilerin çoğunluğunun Suriye'de yaşadığı bölgede bulunan Nusayra Dağı'ndan geldiğini öne sürmektedir.⁷ Bir başka kaynakta ise bu ismin Irak'ta Kufe yakınlarındaki Nasuraya köyüne atfen verildiği belirtilmektedir.⁸

9. yüzyılda ilk örgütlenmesini Irak'ta gerçekleştiren Nusayrilerin Suriye'deki yapılanması ise liderleri Hüseyin Hamdan el-Hasibi zamanında gerçekleşmiştir. Tarihsel süreçte Irak Nusayriliği etkisini kaybedip silinirken; Suriye'de Hamdan el-Hasibi'nin kabrinin olduğu Halep ve çevresi, ilk başlarda önemli Nusayri merkezi olarak kalmıştır. Sonrasında dini inanışları nedeniyle bu azınlık grubuna karşı uygulanan siyasi ve askeri baskılar neticesinde Nusayriler şehirleri terk edip dağlık bölgelere sığınarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Günümüzde Nusayriler en yoğun olarak Suriye'nin batısındaki Alevi Dağları olarak da bilinen Cebel-i Ensariyye civarında bulunmaktadır. Nüfusları 2,5 milyon olan Nusayrilerin şehirli kesimini barındıran en önemli merkez ise Lazkiye'dir.⁹

Nusayrilik, inanç esasları itibarıyla incelediğinde diğer mezheplerden özellikle de Sünnilikten oldukça farklıdır. Spritüel (ruhsal) bir olgu mukabilinde Allah'ın Hz. Ali'nin bedeninde tecelli ettiği inancıyla¹⁰ birlikte ruh göçü neticesinde Hz. Peygamber'in Hz. Ali'nin ruhunda yeniden doğduğuna inanmaları,¹¹ bunun en açık göstergesidir.

Nusayrilik, bahsedilen inançları nedeniyle Sünniler tarafından din dışı görülürken; Şiiler tarafından ise Gulat (aşırıya gitmiş) olarak kabul edilmektedir.¹² Bu denli farklı inanışlara sahip Nusayriler, kendi içerisinde

7 Muhammed Emin Galib et-Tavil, *Arap Alevileri Tarihi*, Karahan Kitabevi, Adana 2012, s. 305.

8 Louis Massignon, "Nusayriler", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 9, MEB Yayını, İstanbul 1964, s. 365.

9 Mehmet Ali Büyükkara, "İslam Kaynaklı Mezheplerin Ortadoğu'daki Coğrafi Dağılımı ve Tahmini Nüfusları", *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları*, 6(2), 2013, s. 341-342.

10 Friedman, a.g.e., s. 206.

11 Ayşe Karabat, *Suriye Savaşları*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 47-48.

12 Ayşe Hande Erinç Bayoğlu, *Suriye'de Etnik ve Mezhepsel Yapıların Çatışmalardaki Rolü*, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2020, s. 53.

de çeşitli aşiretlere ayrılmış vaziyettedir. Kelbiyye, Hattadin, Matawira ve Hayyatin Suriye'deki dört büyük Nusayri aşiretidir. 1970 yılından beri yönetimi elinde bulunduran Esad ailesi ise Kelbiyye aşiretine mensuptur.¹³

DÜRZİLİK

Kökene tam olarak bilinmese de Mısır'daki Fatımî Devleti'yle ilişkilendirilen Dürzîlik, Şii mezhebinin alt kollarından İsmailiyye'ye mensup bir inanış olarak kabul edilmektedir.¹⁴ Dürzîlik ismi, Abdullah Muhammed bin Ed-Derezi'den gelse de¹⁵ sistemli bir mezhep haline dönüşmesi, Fatımi Halifesi Hakim bin Amr-Ala'nın 1021 yılındaki ortadan kaybolma hadisesi¹⁶ neticesinde Hamza bin Ali tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁷

Diğer mezheplerin dua etmek, namaz kılmak veya camiye gitmek gibi ibadetleri aşikâre yapılmasını benimseyen görüşlerinin aksine; Dürzîlikte ibadetlerin gizliliği esas alınmıştır.¹⁸ Diğer yandan cennet ve cehennem olmadiğına inanan Dürzîlik, Allah'ın önce Hz. Ali'de sonra da imamları El-Hakim'de tecelli ettiğini savunarak¹⁹ Nusayrilikteki ruh göçü inancını bir adım daha ileri götürmektedir. Bu yüzden tıpkı Nusayriler gibi Sünniler tarafından din dışı, Şiiler tarafından da Gulat Şia görülen Dürzîler, kendilerine yapılan baskı ve dışlamalar nedeniyle dağlık bölgelere göçmek zorunda kalmıştır.²⁰ Dürzî Araştırmaları Enstitüsü kaynaklı veriler, yaklaşık 1 milyon olan dünyadaki Dürzî nüfusun %40-50'sinin Suriye'de bulunduğunu ve bölge olarak da en yoğun şekilde güneydeki Duruz Dağları ile Golan Tepeleri'nde yaşadığını belirtmektedir.²¹

13 Nikolaos Van Dam, *Destroying A Nation: The Civil War in Syria*, I.B.Tauris&Co. Ltd., London 2017, s. 8.

14 Ümit Özdağ, *Küçük Orta Doğu Suriye: İç Çatışmadan Orta Doğu İç Savaşına Giden Yolun İlk Durağı mı?*, Kripto Basın Yayın, Ankara 2012, s. 403.

15 Richard F. Nyrop, *Syria A Country Study*, US Secretary of the Army, Washington 1988, s. 86.

16 Kais M. Firro, *The Druzes in the Jewish State: A Brief History*, Brill Publishing, Leiden 1999, s. 12.

17 Andrew Humphreys-Damien Simonis, *Syria*, Lonely Planet Publications, Melbourne 1999, s. 40.

18 Joseph T. Parfit, *Among the Druzes of Lebanon and Bashan*, Hunter&Longhurst Ltd, London 1917, s. 229.

19 Bayoğlu, a.g.t., s. 60.

20 Özdağ, a.g.e., s. 405.

21 "The Druzes", *Institute of Druze Studies*, <https://web.archive.org/web/20060617214607/http://druzestudies.org/druzes.html>, (Erişim Tarihi: 27.05.2021).

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

İSMAİLİYYE

Suriye'deki bir diğer azınlık mezhebi olan İsmailiyye de Şiiliğin alt kollarındandır. Mezhebin adı Şiilerin altıncı imamı Cafer-i Sadık'ın oğlu İsmail'den gelmektedir. Cafer-i Sadık'ın diğer oğlu Musa Kazım'ın imamlığını reddedip İsmail'in imamlığını kabul edenler, bu mezhebin ortaya çıkmasına öncülük etmiştir.²²

Batıniyye, Talimiyye, Melahide, Karamita ve Seb'iyye isimleriyle de bilinen bu mezhep, iki imam inancını benimsemektedir. Buna göre birinci imam konuşabilir, gözle görülebilir ve gelecek nesle aktarılabilirken; ikinci imam gizli ve sessizdir. Dolayısıyla kimse onunla ilgili herhangi bir fikre sahip olamamaktadır.²³

Mısır'da 909 yılında kurulan İsmaili Fatımi Devleti'nde çıkan taht kavgaları, mezhebin Musta'li İsmailiyye ve Nizari İsmailiyye şeklinde bölünmesine yol açmıştır. Suriye'deki İsmailiyye mezhebine mensup olanlar Nizari grubundandır. Farklı inanç ve iman esasları nedeniyle diğer iki azınlık mezheplerden Nusayrilik ve Dürzîlikle aynı kaderi paylaşan İsmaililer de kırsal kesime sığınıp gizliliklerini korudukları için varlıklarını günümüze kadar sürdürebilmişlerdir. Hama ve Humus şehirleri arasında kalan Selemiye bölgesi İsmaililerin Suriye'deki en yoğun yaşadığı yerdir.²⁴

Söz konusu mezheplere mensup kesimlerin yaşadıkları ülkenin çıkarlarından ziyade kendi çıkarlarına yönelmesi ise çeşitli krizlerin yaşanmasına zemin hazırlamıştır.

²² Nyrop, a.g.e., s. 84.

²³ Nyrop, a.g.e., s. 85.

²⁴ Büyükkara, a.g.m., s. 336-8.

TARİHSEL SÜREÇTE MEZHEPLERİN KUTUPLAŞ(TIRIL)MASI

Suriye'deki dini azınlıklardan Nusayri, Dürzî ve İsmailîlerin Sünni yönetime karşı kutuplaşması yeni bir gelişmeden ziyade çok önceden süregelen bir durumdur. Buna İbn-i Teymiyye'nin Nusayrileri "mürted (dinden çıkmış)" ve "kâfir" ilan eden fetvalarından sonra dönemin Memluklu Sultanları tarafından uygulanan asimilasyon politikaları ve çıkan Nusayri Mehdi ayaklanmasının kanla bastırılması örneği verilebilir. Yine Suriye'deki Osmanlı hâkimiyeti döneminde benzer fetvaların verilmesi Sünni yönetim ile söz konusu azınlıkların arasındaki uçurumun daha da artmasına sebep olmuştur.²⁵

Bahse konu olan uçurum, 19. yüzyıldan itibaren emperyalist devletler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmaya başlanmıştır. Bu azınlık grupları üzerine akademik çalışmalar başlatan İngiltere ve Fransa, onlarla daha sağlam ilişkiler tesis ederek Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki hâkimiyetini azaltmayı amaçlamıştır.

Bahsi geçen çalışmaların bir kısmında azınlık mezhepleri Yahudilik ve Hıristiyanlıkla ilişkilendirilirken; bir kısmında ise daha ileriye gidilip doğrudan Hıristiyan kökenli oldukları iddia edilmiştir.²⁶ Buna Comte de Dreux isimindeki bir Haçlı komutanın birlikleriyle bölgeye gelip burada kalarak İsmailîlerle birleştikleri, daha sonrasında ise onlardan ayrı bir fırka oluşturarak Dreux kelimesinin farklı bir şekli olan Dürzî ismini aldıkları örneği gösterilebilir.²⁷ Ayrıca Nusayri isminin ise Nasrani (Hıristiyan) kelimesinden türediğini; dolayısıyla onların kökeninin de Hıristiyanlara dayandığı teorilerini içeren çalışmalar da mevcuttur.²⁸

25 Aytekin Şenzeybek, "Suriye'de Dürzi-Nusayri-İsmailî ve Sünnî İlişkileri", *e-Mâkâlât Mezhep Araştırmaları*, 6(2), 2013, s. 477-478.

26 Şenzeybek, a.g.m., s. 478-479.

27 Aytekin Şenzeybek, *Ana Kaynaklarına Göre Dürzîlik*, Emin Yayınları, Bursa 2012, s. 19.

28 Massignon, a.g.e., s. 365.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

Bu çalışmalarla geliştirilen ilişkiler, ilerleyen süreçte meyvesini vermeye başlamıştır. Zira Dürziler 1840'lı yıllarda İngiliz desteğiyle Cebel-i Duruz ve Havran civarında,²⁹ Nusayriler ise 1870 yılında yaşadıkları bölgelerde Sünni Osmanlı İmparatorluğu'na karşı isyan çıkarmışlardır.³⁰ Bu isyanlar bastırılrsa da artık Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetinin zayıfladığı Suriye'de Birinci Dünya Savaşı sonrası yepyeni bir dönem başlamıştır.

Fransız manda otoritesi dönemi ise zaten mevcut olan etnik ve dini farklılıkların daha da körüklenmesi, bağımsızlık sonrası dönemde körüklenen bu kutuplaşmaların alevlenerek ekonomik, siyasi ve toplumsal hayata yön vermesi açısından ayrı birer öneme sahiptir. Bu bakımdan söz konusu dönemlerdeki gelişmeleri kendi başlıkları altınca incelememiz daha faydalı olacaktır.

FRANSIZ MANDA OTORİTESİ DÖNEMİ

Savaştan yenilgiyle ayrılan Osmanlı İmparatorluğu, birliklerini Suriye'den çektikten sonra bölgede Şerif Hüseyin'in oğlu Emir Faysal liderliğinde kısa süreli bir Arap Krallığı kurulmuştur. Bu durum, Haçlı Seferleri'nden bu yana Ortadoğu'da nüfuzunu arttırabilmek için Suriye üzerine odaklanan Fransa için bir tehdit arz etmiştir.³¹ Bu yüzden Fransa, daha fazla gecikmeden söz konusu Arap Krallığı'na son vererek Suriye'de manda otoritesini yürürlüğe geçirmiştir. Öncelikli olarak Arap milliyetçiliği ve bağımsızlık isteklerini kontrol altında tutmak isteyen Fransızlar, Suriye'deki dini ve etnik azınlık gruplarını destekleme yoluna gitmiştir. Bu konuda izlenen bir diğer önemli politika ise Lübnan ve çevresinin Suriye'den kopartılarak ayrı bir devlet haline getirilmesidir. Bu çerçevede Fransızlar, Marunî liderlerle ortak hareket ederek bölgede Müslüman bir devletten ziyade; kendi

29 M. Tayyib Gökbilgin, "1840'tan 1861'e Kadar Cebel-i Lübnan Meselesi ve Dürziler", *Bellefen*, 10(40), 1946, s. 643-646.

30 Uğur Akbulut, "Osmanlı Arşiv Belgelerinde Lazkiye Nusayrileri (19. Yüzyıl)", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 54, 2010, s. 114-116.

31 David Fromkin, *Barışa Son Veren Barış*, Sabah Yayınları, İstanbul 1993, s. 84.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

çıkartmaları doğrultusunda Hıristiyanların hâkimiyetinde müstakil bir devlet ortaya çıkarmaktan geri kalmamıştır. 1926 yılına gelindiğinde, doğusunda Müslümanların oluşturduğu çoğunluğa rağmen Beka Vadisi'nin yanı sıra batıdaki sahil kesimleriyle Tire, Sayda, Beyrut ve Trablusşam'ı da içine alan bölge Hıristiyanların hâkimiyetindeki Lübnan devletinin sınırlarına dâhil edilmiştir.³²

Geri kalan kısımlarda da bağımsızlık isteyen Sünnilere karşı Fransa'ya güven veren azınlık gruplara ayrı ayrı otonom devletler tesis edilmiştir. Bu konuda etnik, dini ve mezhepsel farklılıkları körükleyerek kendi konumunu sağlamlaştırmak isteyen Fransa, Nusayriilerin çoğunlukta olduğu Cebel-i Nusayriyye ve kuzey sahilinde Alevi Devleti'ni, Dürzîlerin çoğunlukta olduğu güney kesimlerde Cebel-i Dürüz Devleti'ni ortaya çıkarırken; Sünnilerin çoğunlukla bulunduğu Suriye'nin merkezinde Halep ve Şam Devletleri çatısı altında ikiye ayırmıştır. Kuzeybatıda yer alan İskenderun Sancağı ise bu otonom devletlerden ayrı tutulmuş ve özerk bir yapıya kavuşturulmuştur.³³ Böylelikle Fransızlar, Suriye topraklarını "böl-yönet" politikası doğrultusunda altı ayrı bölgeye parçaladıktan sonra yönetim kademelerine de doğrudan kendi vatandaşlarını getirmiş ve yerli halkı bürokrasi ve idari alanlardan uzaklaştırmıştır.

Bir yandan bu parçalamanın etnik, dini ve mezhepsel gruplar ve çoğunlukla yaşadıkları bölge dikkate alınarak yapıldığı gayet açık bir şekilde gözlemlenebilirken; diğer taraftan günümüze olan etkisi gözden kaçırılmamalıdır. Zira Alevi mezhebine mensup Esad rejiminin en güçlü olduğu bölgelerin başında dönemin Alevi Devleti sınırları içerisinde kalan Lazkiye kenti gelmektedir.

Bu dönemde kutuplaştırmayı arttıran bir diğer etken de Levant Özel Birlikleri'dir. Fransa'nın izlediği politikalar, manda otoritesinin sözde bağımsızlık için hazır olmayan devletlerini bağımsızlığa hazırlama

32 İrfan C. Acar, *Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 26.

33 Ömer Osman Umar, *Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2004, s. 453-462.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

gayesinden ziyade Suriye’de uzun süre kalmaya yönelik olmuştur. Bu amaç doğrultusunda da gerekli istihbarat bilgilerini toplamaya ve aynı zamanda bölgede çıkan ayaklanmalara müdahale ederek asayişin sağlamaya yönelik doğrudan manda otoritesine bağlı söz konusu birlik oluşturulmuştur.³⁴ Levant Özel Birlikleri’nin sadece azınlık gruplardan, özellikle de yarısının Nusayrilerden seçilmesi,³⁵ emperyalist devletlerin klasik “böl-yönet” politikasının bir diğer göstergesidir.

Manda otoritesi ve izlenen böl-yönet politikası, Sünniler tarafından ciddi bir muhalefetle, dini ve etnik azınlıklar açısından ise sevinç ve destekle karşılanmıştır. Zira bu azınlıklar siyasi desteğin yanında maddi destekler de elde ederek çok faydalı bir dönem yaşamıştır. Özellikle Nusayriler manda otoritesinin sonlanmasıyla yeniden Sünnilerin boyunduruğu altına gireceklerini bildiklerinden bu durumun gerçekleşmesini hiç istememiştir.³⁶ Bir alevi siyasetçinin Fransız Yüksek Komiseri Henri de Jouvenel’e yaptığı “Biz, üç veya dört yılda, üç veya dört asırdan daha fazla ilerleme gerçekleştirmeyi başardık. O halde bizi şu andaki durumumuzda bırakınız”³⁷ şeklindeki açıklama bu durumu gözler önüne sermektedir.

Sünni kesimin yaşanan gelişmeler karşısında artan tepkisini ve güçlenen bağımsızlık akımını kontrol altında tutmak isteyen Fransa, 1925 yılında Halep ve Şam devletlerini Suriye çatısı altında birleştirmiştir. Bu tepkilerin önüne geçemeyince 1936 yılında da Alevi ve Cebel-i Dürüz devletleri Suriye’ye bağlanmıştır.³⁸ Her ne kadar merkezi hükümete bağlansalar da manda otoritesinin devam etmesi, azınlık grupları için bir rahatlık kaynağıyken; 1946 yılında Fransa’nın Lübnan ve Suriye’deki

34 Nikolaos Van Dam, *Suriye’de İktidar Mücadelesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s. 56.

35 Daniel Pipes, “The Alawi Capture of Power in Syria”, *Middle Eastern Studies*, 25(4), 1989, s. 438.

36 Akdemir, *a.g.m.*, s. 215.

37 Daniel Pipes, *Greater Syria: The History of an Ambition*, Oxford University Press, New York-Oxford 1990, s. 167.

38 Sayim Türkman, *ABD, Ortadoğu ve Türkiye*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2007, s. 97.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

askerlerini tamamen geri çekerek manda otoritesini sonlandırmak zorunda kalması,³⁹ bu azınlık gruplarının korktuklarının başlarına gelmesine neden olmuştur.

BAĞIMSIZLIK SONRASI DÖNEM

Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasıyla iktidarı ele geçiren Sünnilere karşı Nusayriiler 1946 ve 1952 yıllarında,⁴⁰ Dürziler ise Edip Çiçekli'nin devlet başkanlığı döneminde isyana kalkışmış; fakat bu isyanlar merkezi hükümetçe bastırılarak⁴¹ azınlık gruplarının bağımsızlık istekleri rafa kaldırılmıştır.

Diğer yandan azınlık kesimlerden yeni kurulan devlete katılma yanlısı olanlar da mevcuttur. Bu düşüncedeki Nusayri, Dürzi ve İsmaililer siyasetteki yerlerini, Sünni Selahaddin Bitar ve Hıristiyan Mişel Eflak tarafından kurulan Baas Partisi çatısı altında almıştır.⁴² Din, mezhep, ırk, aşiret ve bölgeye dayanan hizipleşmelere karşı partinin Arap milliyetçiliğini ön plana çıkaran sosyalist ve seküler söylemleri, söz konusu düşüncedeki azınlıkları kendisine çekmesinin başlıca nedenidir.⁴³

Suriye bağımsızlığını ilan etse de hem manda otoritesi altındayken Fransa'nın dini ve etnik farklılıkları körükleyerek sivil bürokrasinin oluşmasına izin vermemesi hem de söz sahibi kesimlerin kendi konumlarını korumaya öncelik vermesi, sürdürülebilir bir siyasi yapının oluşmasına mani olarak ülkeyi istikrarsızlığa sürüklemiştir. Kısa sürelerle gerçekleşen askeri darbelerle değişen hükümetler de bu durumun başlıca göstergesidir.⁴⁴

39 William L. Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2008, s. 256-257.

40 Akdemir, *a.g.m.*, s. 216.

41 İzzettin Artokça, *Ortadoğu'da Dürziler*, TASAM, İstanbul 2013, s. 12.

42 Özge Özkoç, *Suriye Baas Partisi: Kökenleri, Dönüşümü, İzlediği İç ve Dış Politika (1943-1991)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007, s. 22.

43 Van Dam, *a.g.e.*, s. 39.

44 Zafer Yıldırım, "Suriye Siyasi Tarihi", Hasret Çomak-Caner Sancaktar-Zafer Yıldırım, der., *Uluslararası Politikada Suriye Krizi*, Beta Yayınları, İstanbul 2016, s. 29.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

Bahsi geçen askeri darbeler, Arap-İsrail Savaşı'ndaki mağlubiyetten yönetimi sorumlu tutan Sünni General Hüsnü Zaim'in 1949 yılında gerçekleştirdiği darbeyle başlamıştır. Ancak Zaim, başa geldikten sadece beş ay sonra Albay Sami Hınnavi tarafından gerçekleştirilen darbeyle yönetimden uzaklaştırılmıştır. Sami Hınnavi'nin iktidarı da uzun soluklu olmamış, bu sefer aynı yılın aralık ayında Edip Çiçekli tarafından bir darbe gerçekleştirilmiştir. Önceki iki darbecinin kısa süreli iktidarının aksine Edip Çiçekli, 1954 yılına kadar yönetimde kalabilmiştir.⁴⁵ Ancak askeri darbeler bununla sınırlı kalmamış, 1963 yılına dek on kadar başarılı darbe yaşanırken; birçok başarısız darbe girişimi de meydana gelmiştir.⁴⁶

Bu askeri darbeler döneminde Suriye'nin geleceğini etkileyecek göz ardı edilmemesi gereken önemli hususlar mevcuttur. Yapılan her darbe sonrasında yeni iktidarın yerini sağlamlaştırmak adına gerçekleştirdiği "temizlik operasyonu" bu hususların en önemlisidir. Zira bu temizlik operasyonları, boşalan önemli mevkilere Sünni liderler arasındaki iktidar mücadelesinde geri planda kaldıkları için azınlık kesimlerinin gelmesine zemin hazırlamış ve üst kademedeki Sünni oranının büyük ölçüde azalmasına yol açmıştır.

Baas Partisi'nce 8 Mart 1963 tarihinde yapılan askeri darbede ordudan 700 kadar Sünni üst rütbeli subayın ihraç edilerek yerlerine başta Nusayriler olmak üzere azınlık gruplarının getirilmesi bu durumun en belirgin örneğidir.⁴⁷

Söz konusu darbe sonucunda Nusayrilerden Hafız Esad, Salah Cedit ve Muhammed İmran; Dürzîlerden Selim Hatum ve Hammad Ubeyd; İsmaililerden de Ahmet El-Mir ve Abdulkerim El-Cundi kritik mevkilere gelerek siyasetteki en önemli güç niteliğindeki orduda doğrudan hâkimiyet

45 Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Alfa Yayınları, İstanbul 2004, s. 279.

46 Akdemir, a.g.m., s. 237.

47 Münif Er-Rezzaz, *Et-Tecrubetu'l Murra, Dârû'l Gandura*, Beyrut 1967, s. 159.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

elde etmiştir. Devlet başkanlığı yine Sünnilerde kalmış; fakat azınlık gruplar, Suriye'nin bağımsızlığından beri ilk defa yönetimde bu kadar fazla söz sahibi olmuştur.⁴⁸

Durumun vahametini fark eden Devlet Başkanı Emin El-Hafız, azınlık grupların ordudaki etkinliğini azaltmaya yönelik bir politika izlese de 1966 yılında bu azınlık gruplarının Nusayri liderliğindeki darbesine engel olamamıştır. Ancak bu darbe Sünni subaylarla birlikte bazı Dürzî ve İsmaili subayların da ordudan uzaklaştırılmasıyla öncekilerden farklı bir özellik taşımaktadır. Darbeyi beraber yapmalarına rağmen böyle bir gelişmenin yaşanması Dürzî Selim Hatum'un tepkisine yol açarak bir darbe girişimi yapmasına neden olmuştur. Başarısız olan bu darbe girişimi Nusayriiler için adeta bulunmaz bir fırsat haline gelmiş ve orduyla birlikte partideki Dürzî ve İsmaililerin tasfiyesini kolaylaştırmıştır.⁴⁹ Böylelikle Nusayriiler hem ordu hem de Baas Parti'sinde mutlak hâkim konuma gelerek yönetimi ele almıştır.⁵⁰

Diğer mezhebi azınlıkların yönetimden uzaklaştırılmasının ardından güç mücadelesi bu kez de Nusayri liderler arasında başlamıştır. 1967 Arap-İsrail Savaşı'ndaki ağır yenilgi neticesinde Golan Tepeleri'nin kaybedilmesinden hükümet kanadında devlet başkanı El-Attasi, ordu kanadında da Salah Cedid sorumlu tutulunca Savunma Bakanı ve Hava Kuvvetleri Komutanı görevindeki Hafız Esad, bu güç mücadelesinden itibarını artırarak çıkmıştır.⁵¹

Nusayri Subaylarından Salah Cedid ve Hafız Esad arasındaki rekabet Hafız Esad tarafından 13 Kasım 1970 tarihinde gerçekleştirilen kansız bir darbeye noktalanmıştır. Hafız Esad, akıllıca bir hareket izleyip darbeden hemen sonra ordudaki kilit noktalara kendi bölgesi ve aşiretinden

48 Elie Kedourie, *Politics in the Middle East*, Oxford University Press, Oxford 1992, s. 314.

49 Şenzeybek, a.g.m., s. 486.

50 İsmet Giritli, *Bugünkü Orta Doğu'nun Önemli Sorunları*, İ.İ.T.İ.A Nihad Sayar Yayın, İstanbul 1978, s. 93.

51 Ahmet Bağlıoğlu, "Suriye'de Mezhep Hareketlerinin Güncel Siyaset Üzerine Etkileri", *e-makâlât Mezhep Araştırmaları*, 6(2), 2013, s. 503.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

Nusayrileri atayarak kendisine karşı bir darbe girişiminin önüne geçmiştir.⁵² Bu minvalde daha önce kimsenin oluşturamadığı kontrol ve denetim mekanizmasını kuran Hafız Esad, 1971 yılındaki seçimle Suriye tarihi için bir ilki gerçekleştirip Sünni olmayan ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Zira azınlık kesimleri daha öncesinde yönetimde önemli koltuklar elde etse de devlet başkanının daima Sünnilerden seçilmesi geleneği Hafız Esad'la değişmiştir.⁵³

Yüzyıllar boyunca yöneten kesim olan Sünniler daha önce yönettikleri azınlıklardan birinin yönetimi eline almasını elbette hoş karşılamamıştır. Özellikle Müslüman Kardeşler'in Suriye yapılanması, söz konusu duruma büyük tepki gösterse de Hafız Esad iktidarının ilk yıllarında koltuğunu sağlama almak adına Sünnilere yumuşak davranmıştır.⁵⁴ İlerleyen süreçte Lübnan İç Savaşı'na Marunî Hıristiyanlar kanadının da katılması, Hafız Esad'a yönelik tepkilerin artmasına ve Baas Partisi'ndeki önemli kişilere çoğunlukla da Nusayrilere çeşitli suikastların gerçekleşmesine neden olmuştur. Başlarda arkasında kimin olduğu bilinmeyen bu suikastlar, bir süre sonra Sünni Mücahitler grubu tarafından üstlenilmiştir. Bu gelişmeler Suriye'deki mezhepler arası çatışmayı⁵⁵ ve kutuplaşmayı bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Mücahitler grubu, 1979 yılında Halep Topçu Okulu baskını bir yıl sonra da Hafız Esad'a suikast girişimini gerçekleştirerek muhalefeti farklı bir boyuta taşıyınca Hafız Esad, aynı yıl Palmira'da, 2 yıl sonra da Hama'da Suriye tarihinin en büyük katliamlarını gerçekleştirmiştir. Yaklaşık bir ay süren Hama Katliamı, Mücahidin üyeleriyle birlikte çeşitli kaynaklarda 5 ile 25 bin arasında belirtilen sivilin ölümüne yol açmıştır.⁵⁶

52 Volker Perthes, *The Political Economy of Syria Under Asad*, I.B.Tauris&Co Ltd, London 1995, s. 182.

53 Akdemir, a.g.m., s. 220.

54 Akdemir, a.g.m., s. 226.

55 Van Dam, a.g.e., s. 124-125.

56 Akdemir, a.g.m., s. 228-230.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Yapılan katliamla Hafız Esad, Sünni muhalefetin başını ezmiş olsa da Müslüman Kardeşlerin Suriye'deki etkinliğini tamamıyla bitirememiştir. Daha önceki Salah Cedit ve Muhammed İmran ile olan iktidar mücadelesi ve onların tasfiyesi nedeniyle bir kısım Nusayri aşiretlerinin desteğini de kaybetmiş olmasının yanı sıra Lübnan müdahalesinin çıkmaza sürüklenmesi nedeniyle artan muhalif sesleri büyümeden kontrol altına almak isteyen Hafız Esad, iktidarın bir kısmını seküler Sünni kesime açmıştır. Böylelikle bir yandan ordu, parti ve bürokrasi içinde birtakım mevkilere Sünnileri getirerek Nusayri azınlığa dayalı bir devlet yapılanmasına gitmediğini göstermeyi hedefleyen Esad;⁵⁷ diğer taraftan da çevresindeki "Baronlar" olarak adlandırılan subayları ve orduda/ istihbaratta kilit noktadaki isimleri daima Nusayrilerden seçerek⁵⁸ tedbiri elden bırakmamıştır.

Toplumun farklı kesimlerinden kendisine karşı mutlak sadakat beklentisiyle gerçekleştirdiği bu atamalar sayesinde Esad, tarifi güç bir denge sistemini Nusayrilerin ağır basacağı ölçüde kurarak iktidarını daima teminat altına almayı başarmıştır.⁵⁹

2000 yılının Haziran ayında ölen Hafız Esad'ın ardından oğlu Beşar Esad tek aday olarak katıldığı referandumda oyların %97'sini alarak ikinci Nusayri devlet başkanı olmuştur. Babasının kurduğu sistemin adeta "yumuşak bir güç transferi" şeklinde Beşar Esad'a geçmesi, çeşitli kesimlerce "Beşar Esad babasının mirasına kondu." şeklinde yorumlanmıştır.⁶⁰ İktidarının ilk yıllarında reformist söylemleri ve politikalarıyla kamuoyunda "Şam Baharı" olarak adlandırılan bir dönem sayesinde tecrübesiz zamanlarını yumuşak

57 Volker Perthes, "The Syrian Economy in the 1980s", *Middle East Journal*, 46(1), 1992, s. 182; Şenzeybek, a.g.e., s. 488.

58 Raymond Hinnebusch, *Syria: Revolution From Above*, Routledge, New York 2001, s. 69; Van Dam, a.g.e., s. 119.

59 Hatice Miray Vurmay, *Hafız Esad Döneminde Suriye'de Arap Milliyetçiliğinin Dönüşümü (1971-2000)*, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011, s. 66.

60 Mesut Şöhret, "Suriye'nin Siyasal ve Ekonomik Yapısı", Hasret Çomak-Caner Sancaktar-Zafer Yıldırım, der., *Uluslararası Politikada Suriye Krizi*, Beta Yayınları, İstanbul 2016, s. 69.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

bir şekilde atlatan Beşar Esad ilerleyen süreçte koltuğunu sağlama aldıkça, konumunu günün şartlarına göre belirlemiş ve ne reform yanlısı ne de reform karşıtı bir tutum sergilemiştir.⁶¹

Bu minvalde görünüşte babasından farklı bir yapıya sahip olsa da Oğul Esad'ın gerçekte babasının kurduğu totaliter tek parti rejimini küçük değişiklik ve reformlarla devam ettirdiği görülmektedir. Nusayri azınlığın hâkimiyetindeki Baas Partisi iktidarının oluşturduğu kontrol ve denetim mekanizmaları sayesinde oğul Esad'ın başa geçtikten sonraki ilk on yılında Kamışlı'da 2004 yılında meydana gelen Kürt gösterileri dışında önemli bir iç mesele yaşanmamıştır. Fakat 2010 sonunda Arap devletlerinde demokrasi, hürriyet ve şeffaflık talepleri doğrultusunda başlayan halk gösterileri bir süre sonra Suriye'yi de etkisi altına almıştır.⁶²

İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇ VE SAVAŞIN MEZHEPSELLEŞMESİ

Tunuslu Muhammed Buazizi isimli bir gencin yönetimi protesto etmek amacıyla kendisini ateşe vermesi Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da milyonları çekim alanına katarak bir başkaldırı dalgasının fitilini de ateşlemiş⁶³ ve literatürde Arap Baharı olarak adlandırılan olaylar zincirini başlatan hamle olmuştur. 1990'lı yıllardan beri her geçen gün kötüye giden ekonomisi ve taraflı uygulanan liberalleşme politikalarından halkın tamamının değil de belli bir elit sınıfın faydalanması, ayrıca elektrik, yol, su gibi altyapı hizmetlerinin çok yetersiz kalmasından dolayı hayat standartlarının gittikçe gerilemesi, bu ayaklanmayı hazır hale getiren başlıca sebeplerdendir. Tunus'ta başlayıp kısa sürede Mısır, Libya ve Yemen'e yayılan Arap Baharı ise Suriye'de başlayacak ayaklanmanın tetikleyicisi olmuştur.⁶⁴

61 Şöhret, a.g.m., s. 73.

62 Oğuz Çelikkol, *İçimizdeki Komşu Suriye*, Bilgesam Yayınları, İstanbul 2015, s. 137.

63 Mehmet Seyfettin Erol-Kadir Ertaç Çelik, "ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği", *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 2018, s. 23.

64 Radwan Ziadeh, *Power and Policy in Syria: Intelligence Services, Foreign Relations and Democracy in the Modern Middle East*, I.B. Tauris, London 2013, s. 37.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Suriye’de günümüzde de yaşanmaya devam eden kriz, doğrudan iç savaş şeklinde tezahür etmemiş, başlangıcı itibariyle reform yanlısı halk gösterileri olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonra gelişen çeşitli etmenler, yaşanan sürecin iç savaşa doğru evrilmesine ve zamanla mezhep olgusunun ön plana çıkmasına neden olmuştur. Burada 2013 yılı, çalışmanın konusu ve ana sorunsalı kapsamında yaşanan süreci ikiye ayırmamızda önemli bir mihenk taşı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bölgede yaşanan Şii-Vahhabi rekabetinin Suriye’deki yansımaları, iç savaştaki mezhep olgusunun daha belirgin bir hale gelmesindeki bir diğer önemli faktördür. Bu bakımdan yaşanan sürecin 2013 yılı öncesi ve sonrası şeklinde incelenmesi ve ardından da Şii-Vahhabi rekabetinin Suriye’ye yansımalarının ele alınması daha faydalı olacaktır.

2011-2013 YILLARI ARASINDAKİ SÜREÇ

Esad, başlarda bu halk hareketlerinin kendi ülkesine de sıçrayacağını ya hesap edememiş ya da kaçınılmaz sonu görmezden gelmek istemiştir. Zira 31 Ocak 2011 tarihinde Wall Street Journal ile gerçekleştirdiği röportajda Arap devletlerinde boy gösteren protestoların Ortadoğu’da yeni bir çağa öncülük ettiğini vurgulayarak mevcut yöneticilerin halkın taleplerini yerine getirmeleri gerektiğini belirtmiştir.⁶⁵ Ancak bu röportajdan yalnızca iki ay sonra Dera şehrinde, Esad karşıtı yazılardan sorumlu tutulan gençlerin tutuklanmasına tepki olarak başlayan halk gösterileri, kısa sürede Deyrizor, Hama, Halep, Şam ve Humus gibi birçok önemli şehre yayılmıştır.⁶⁶

Gösterilerin ilk zamanı Esad rejimi, yönetimde bazı reformlar yaparak uzlaşa yoluna başvurursa da demokrasi, adalet ve özgürlük söylemleriyle başlayan gösterilerin zamanla Esad’ın istifasını isteyen sürece evrilmesi rejimin göstericilere bakış açısını ve uygulamalarını da değiştiren etken

65 "Interview With Syrian President Bashar al-Assad", *Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703833204576114712441122894>, (Erişim Tarihi: 31.05.2021).

66 Nevin Yazıcı, "Suriye Siyasi Tarihi", Ümit Özdağ, der., *Küçük Orta Doğu Suriye*, Kripto Yayınları, Ankara 2012, s. 361; David S. Sorensen, *An Introduction to the Modern Middle East*, Routledge, New York 2014, s. 119.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

olmuştur.⁶⁷ Yapılan reformlarla protestoların önüne geçemediğini gören Esad, şiddet yoluna başvurarak tıpkı babası gibi rejimin devamını sağlayabilmek için demokrasi ve insan haklarını göz ardı eden politikaları uygulamaya koymuştur.⁶⁸

Başta silahsız kitle gösterileri şeklinde cereyan eden bu durum, rejim tarafından alınan önlemler, uygulanan şiddet ve nihayetinde silaha başvurularak göstericilere ateş açılması nedeniyle yaz aylarına gelindiğinde neredeyse bütün ülkeyi etkisi altına almıştır. İleride kendilerini Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) olarak tanıtacak olan ordu içerisindeki bu uygulamalardan memnun olmayan bazı askerlerin silahlarıyla birlikte muhaliflere katılması ise olayın seyrini tamamen değiştirip karşılıklı çatışmaların başlamasına neden olmuştur.⁶⁹

Gün geçtikçe artan silahlı çatışmalar neticesinde Suriye’de cereyan eden olayların artık bir iç savaşa dönüştüğü kamuoyunda kabul görmüş ve Birleşmiş Milletler (BM) Temsilcisi Hervé Ladsous tarafından da 2012 yılının ortalarında gerçekleştirilen röportajda ifade edilmiştir.⁷⁰

Ayaklanmanın başladığı ilk zamanlarda etnik, dini veya mezhepsel bir ayrılık söz konusu olmadan muhalifler genel olarak “rejim karşıtı” şeklinde tek bir çatı altında bulunup,⁷¹ rejim tarafından da herhangi bir mezhepçi bir söylem kullanılmazken; ilerleyen süreçte yaşanan birtakım gelişmeler bu durumun değişmesine neden olmuştur.

Nusayri olsa da yönetimden fayda göremeyen bazı aşiretler ve yönetimden uzaklaştırılan diğer azınlık mezheplerinden muhaliflere katılımların olması, Esad’ın tedirginliğinin artmasına sebebiyet vermiştir.

67 Coşkun Topal, “Suriye İç Savaşı ve Uluslararası Düzen”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 2015, s. 118.

68 Muhammed H. Mercan, “Beşar Esed Dönemi Suriye Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim”, *Akademik Ortadoğu*, 4(2), 2010, s. 113.

69 Burak Çalışkan, *Küresel Bilek Güreşi: Uluslararası Güçlerin Suriye Politikası*, İNSAMER, İstanbul 2016, s. 2.

70 “Syria in Civil War, Says UN Official Herve Ladsous”, *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-18417952>, (Erişim Tarihi: 01.06.2021).

71 Erdem Demirtaş, *Ortadoğu’da Devlet ve İktidar*, Metis Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 166.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Bu bakımdan azınlıkları rejim tarafına çekerek sadakatlerinden emin olmak amacıyla ayaklanmanın Sünni bir isyan olduğu ve olası rejim değişikliğinde Sünnilerin yeniden başa gelerek azınlık kesimlerin bu durumdan en büyük zararı göreceği propagandası yapılmıştır.⁷² Rejimin mezhep kartını öne sürmesinin bir diğer nedeni de ÖSO'nun savaşın ilk zamanlarında büyük başarılar elde ederek ülkenin kuzeyinde geniş toprakları kontrolüne alması ve buna cevap olarak rejimin asker ihtiyacını azınlık gruplarından karşılamak istemesidir.⁷³

Bu konuda işini garantiye almak isteyen Esad rejimi Nusayri ve diğer azınlıklara korku salmak ve mezhepçiliği ön plana çıkarmak amacıyla iki taraflı çeşitli komplolar da üretmiştir. 2012 yılının Aralık ayında ÖSO kontrolüne geçmek üzere olan Akreb köyündeki bütün Nusayrilerin Suriye muhaberatı tarafından katledilmesi ve ardından resimlerin medyaya sızdırılarak Sünnilerin gerçekleştirdiği yönünde haberlerin üretilmesi; fakat bu katliamdan kurtulan az sayıda kişinin ÖSO'ya sığınarak gerçek faileri açıklaması,⁷⁴ azınlık kanadındaki komploların sadece bir örneğidir. Önceki zamanlarda çoğunlukla Nusayrilerin Sünni toprak sahiplerinin ırgatı olarak çalıştığı yerleşim yerlerinden Beyda ve Banyas'ta 2013 senesinde Sünnilere yönelik bir katliam gerçekleştirilmesi⁷⁵ ise körüklenmek istenen mezhepçilik komplolarının diğer kanadındaki bir örnektir. Ancak muhalifler yaşanan süreci mezhepsel bir savaş şeklinde yorumlamanın yürüttükleri mücadeleyi itibarsızlaştırıp meşruiyetini zedeleyeceğini bildiğinden bu yola başvurmaktan çekinmişlerdir. Rejim ise tam da bu amaç doğrultusunda elindeki her türlü fırsatla mezhepçiliği ön plana çıkarmakta tereddüt etmemiştir.

72 Yusuf Selman İnanç, "Suriye İç Savaşı: Bir Mezhep Savaşından Ötesi", *Yeni Ortadoğu: Toplum, Siyaset ve Ekonomi Konferansı*, Işık Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016, s. 81.

73 Christopher Phillips, "Sectarianism and Conflict in Syria", *Third War Quarterly*, 36(2), 2015, s. 369.

74 Jomana Qaddour, "Unlocking the Alawite Conundrum in Syria", *The Washington Quarterly*, 36(4), 2013, s. 71.

75 İnanç, a.g.m., s. 89.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

Bu bağlamda iç savaşın karşı cephelelerinde yer alan Esad rejimi ve muhaliflerin bir konuda ortak noktada buluştukları gözden kaçırılmamalıdır. Her iki kesim de kendisini Suriye'nin bütününe kapsayan ve ideolojik açıdan meşru temsilcisi olarak görürken; karşı tarafı da mezhepçilik siyaseti gütmekle suçlamaktadır. Dolayısıyla mevcut durum, rejim kanadında iktidarı yıkmaya çalışan Sünni bir ayaklanma şeklinde; muhalifler nezdinde ise Alevi hükümetin yürüttüğü ayrıcalıklı ve taraflı siyasetle dışlanan kesimlerin yönetime katılma mücadelesi biçiminde tanıtilen karşılıklı bir paradoksa dönüşmüştür. Bununla birlikte BM'nin 2012 yılının sonlarında yayınladığı bir raporda yaşanan iç savaş "bariz derecede mezhepsel" şeklinde yorumlanması, savaştaki mezhep olgusunun uluslararası alanda da gündeme gelmesine neden olmuştur.⁷⁶

2013 VE SONRASINDAKİ SÜREÇ

Rejim ve muhalifler dışında Suriye'deki iç savaşta mezhep olgusunu öne çıkaran farklı kesimler de bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi şüphesiz 2013 yılında iç savaşa müdahil olup kısa sürede en önemli aktörlerden biri haline gelen Devletü'l Irak ve's Şam (DEAŞ) olarak bilinen terör örgütüdür.

Tıpkı Esad rejiminin azınlıklara yapmaya çalıştığı gibi El-Kaide bağlantılı Nusra Cephesi'nden koparak ayrı bir örgüt haline gelen DEAŞ da Sünni kitleleri mobilize etme yoluna başvurmuştur.⁷⁷

Demokratik bir Suriye yerine doğrudan radikal bir İslam devleti kurmak istediklerini belirten bu örgüt, kurdukları İslami devlette kâfir görülen azınlıkların hayatta kalabilmek için cizye ödemeleri gerektiğini açıklamaktan çekinmemiştir.⁷⁸ Bu durum ise şüphesiz azınlıkları kendi

76 "UN Says Syria Conflict is 'Overtly Sectarian'", *Aljazeera*, <https://www.aljazeera.com/news/2012/12/20/un-says-syria-conflict-is-overtly-sectarian>, (Erişim Tarihi: 03.06.2021).

77 İnanç, a.g.e., s. 81.

78 Yeghia Tashjian, "Salafism in Lebanon and Syria: Ideology, Roots and the Future", *Strategic Outlook*, 2012, s. 8.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

safına katmak isteyen Esad rejimine bir hayat suyu olmuştur. Böylelikle DEAŞ'ın ortaya çıkmasıyla iç savaştaki dengeler değişmiş, aynı zamanda Esad'ın muhaliflere yönelik mezhepçi ithamları azınlık gruplarınca haklı görülmeye başlanmış ve muhalifleri destekleyen azınlık grupları da rejim kanadına kaymıştır. Zira Esad rejimi, sadece Sünnilerle savaşmakta ve bahsi geçen azınlıkların yanı sıra Hıristiyanlara ve Kürtlere de ilişmemektedir.⁷⁹

Burada Selefi/Vahhabi bir örgüt olarak görülen DEAŞ'ın mezhepsel görüşüne değinmemiz, örgütün söylem ve uygulamalarını anlamamız için faydalı olacaktır. Halef'in zıddı olarak Selef, ilk olanlar veya öncekiler anlamına gelmektedir. Selefilik, İslam'ın altın çağı olarak bilinen Asr-ı Saadet döneminde yapılan uygulamaları benimseyip sonradan ortaya çıkmış veya yapılmış yorumları da sapkınlık ve yozlaşma olarak gören bir mezheptir. Zira Allah, dinini tamamlayarak Kur'an-ı Kerim'le bunun temellerini göstermiştir. Hz. Peygamber de bu temelleri gayet açık bir şekilde tarif ettiği için Selefiler, dinde tartışmaya girmeye, yorum yapmaya, araştırmaya ve bireysel içtihatlar vermeye karşıdır.⁸⁰ Ancak mezhebin kurucusu Ahmet bin Hanbel'in özü itibarıyla İslam dinini reddedenlere karşı uygulanmasına cevaz verdiği şiddeti DEAŞ, Müslümanlara karşı da kullanmaktadır. Bu nedenle El-Kaide, DEAŞ'ı Selefilikten uzak dini istismar eden Harici bir örgüt olarak görmektedir.⁸¹

Haricilik mezhebinde Kur'an manası değiştirilemez tefsir ve yoruma kapalı bir nizam, hayat boyu uyulması gereken bir rehberdir. Kendisini Müslüman olarak beyan eden; fakat dinin emir ve yasaklarına uymayan kişiler ise Haricilerce kâfir sayılmaktadır.⁸² Köktenci bir anlayışa sahip Hariciliği diğer mezheplerden ayıran en temel nokta zamanla Müslümanların içerisine temiz olmayan unsurların karıştığı ve kâfirlerden

79 Bağlıoğlu, a.g.m., s. 510.

80 Mustafa Acar, "Radikal Selefi Zihniyete Bir Reddiye", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 2(6), 2005, s. 163.

81 Elif Beyza Ateş Çiftçi, *Ortadoğu Devlet Sistemlerinde Değişim ve Dönüşüme Bir Örnek: IŞİD ve Devlet Anlayışı*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2017, s. 40.

82 Necmettin Özerkmen, "Terör, Terörizm ve Radikal İslamcı Terör", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(2), 2004, s. 254.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

önce bu sahte Müslümanlara yönelmek gerektiği düşüncesidir.⁸³ Dini metinleri yüzeysel, sert ve bilinçsizce okumalarından kaynaklanan bu durum nedeniyle imanı eksik kişilerin cennete gidemeyeceğini; dolayısıyla artık kâfir sayılmaları gerektiğini belirten Hariciler, bu kişilerin dinden çıkmış sayıldıkları için mürted olduklarına ve öldürülmeleri gerektiğine inanmaktadır.⁸⁴

Çoğunlukla Selefilikle anılan ve bazen de ayrı terim gibi kullanılan Vahhabilik mezhebine de değinecek olursak, bu mezhebin aslında İbn-i Teymiyye'nin Selefilik inancının Muhammed bin Abdulvahhab tarafından daha radikal biçimde pratiğe dönüştürülmüş şekli olduğunu belirtmemiz gerekir. Zira Selefilikten türese de Vahhabilik daha katı, dışlayıcı ve radikal bir itikada sahiptir.⁸⁵ Vahhabilik mezhebinde Kuran ve sünnet dışında emir ve yasak söz konusu olmayıp; bu iki kaynak dışında olan şeyler bidat (sonradan türeyen şey) kabul edilmektedir.⁸⁶ Bunun aksini yapanlar ise kendisini Müslüman olarak ifade etse de Vahhabilere göre küfre düşmüş sayıldıkları için can ve mal güvenlikleri ortadan kalkmaktadır.⁸⁷

Bu açıklamalardan yola çıkarak DEAŞ terör örgütünün mezhep anlayışının aslında bahsi geçen üç mezhepten de beslendiğini söylemek mümkündür. Selefilik'in cihat anlayışı, Haricilik'in şiddet yapısı ve Vahhabilik'in ise bidat kavramı ve küfür ehlinin can ve mal güvenliğinin ortadan kalkması inancı, DEAŞ'ın uygulamaları ve gerçekleştirdiği katliamların arka planına ışık tutmaktadır.

Aynı zamanda DEAŞ gibi radikal örgüt ve grupların bu söylem ve uygulamaları Esad rejimine karşı yürütülen muhalefet açısından uluslararası alanda dikkatleri Esad'dan ziyade buraya kaydırarak muhaliflere olan

83 Toshihiko İzutsu, *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, Pınar Yayınları, İstanbul 1984, s. 14-19.

84 Halil İ. Bulut, "Dini Şiddetin Fikri Arka Planı Olarak Haricilik ve Günümüze Yansımaları", *Usul İslam Araştırmaları*, 9(11), 2009, s. 48.

85 Muhammed Ebu Zehra, *Ebu Hanife*, Can Kitabevi, Konya 1981, s. 220.

86 Muhammed Ebu Zehra, *İslam'da Siyasi, İtikadi ve Fikhi Mezhepler Tarihi*, Şura Yayınları, İstanbul 1993, s. 239.

87 Mustafa Karaca, *Evanjelizm ve Vahhabilik*, Nokta Yayınları, İstanbul 2005, s. 87.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

desteğin azalmasına neden olduğu görülmüştür. Böylelikle ılımlı gruplar gerekli desteğin sağlanabilmesi açısından kendilerini radikal muhalif kesimden ayırmak mecburiyetinde kalmıştır.

DEAŞ'ı açıkladıktan sonra iç savaşta mezhep olgusunun gündeme gelmesine neden olan diğer kesimlere geçecek olursak bunları bölgesel aktörler olarak tabir edebileceğimiz Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar özelinde Körfez ülkeleri, İran ve Hizbullah şeklinde sıralayabiliriz.

Savaşın ilk zamanları muhaliflerin büyük başarısı ve diğer bazı Arap ülkelerindeki iktidarların yıkılması nedeniyle oluşan beklenti, Beşar Esad rejiminin de uzun süre dayanamayacağı yönünde olmuştur. Bu durum ise diğer birçok devlette olduğu gibi Türkiye'yi de muhaliflerin yanında bir pozisyon almaya iten temel sebep olmuştur. Ancak Irak'taki bütün etnik ve dini kesimlerle diyalogunu koruyan ve sürdüren Türkiye, Nusayri iktidara karşı Suriye'de çoğunlukla Sünni Müslüman Kardeşler üzerinden muhaliflere destek olunca, bu durum çeşitli çevrelerce mezhebi bir tavır şeklinde yorumlanmıştır.⁸⁸

SURİYE İÇ SAVAŞINDA Şİİ-VAHHABİ REKABETİ

İran ile Suudi Arabistan arasındaki ilişkilerde 1979 yılında vuku bulan İran İslam Devrimi bir kırılma noktası olmuştur. Devrim öncesi kısmi gerginlik ve sorunlu bir dönemden söz edilebilse de genel anlamıyla barışçıl ve yaşanan gerginliklerin diplomatik yollarla çözümlendiği bir süreç söz konusuysa; devrim sonrasında bu dostane ilişkilerde sert bir dönüşüm yaşanmıştır. Bunun başlıca nedeni devrimin diğer İslam ülkelerine de ulaştırılması kapsamında İran tarafından yürütülen "devrim ihracı" politikası olmuştur. İran'ın bu tutumu Körfez ülkelerindeki Sünni ve Vahhabi yönetimler açısından ülkelerindeki Şiiilerin kullanılarak yönetime tehdit

⁸⁸ Oytun Orhan, "Esad Sonrası Suriye: Irak ve Lübnan'ın Öğrettikleri", *Ortadoğu Analiz*, 4(47), 2012, s. 11.; Bağlıoğlu, a.g.m., s. 509.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

oluşturabileceği hususunda endişeye yol açmış ve bu ülkeler, kendilerini İran karşısında konumlandırmışlardır. Böylelikle Şii-Vahhabi mezhepleri temelinde başlayan bu rekabetin bölgeye olan yansımaları da kaçınılmaz olmuştur.

Söz konusu yansımaların başlıcaları İran-İrak Savaşı'nda Suudi Arabistan'ın Irak'ın en büyük finansal destekçilerinden biri olması ve yine Suudi Arabistan öncülüğünde Körfez ülkelerince kurulan Körfez İşbirliği Konseyi'dir. 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırılarının ardından bölgede oluşan yeni konjonktür hakkında Ürdün Kralı Abdullah, 2004 yılının Aralık ayında yaptığı bir konuşmada Sünni Arap ülkelerinin "Şii Hilali" tarafından kuşatıldığını belirtmesi,⁸⁹ var olan rekabette yeni bir dönem başlatmıştır. Bunun neticesinde bölgedeki İran'ın Şii nüfuzunu azaltmaya ve Şii Hilali'ni kırabilmeye yönelik politikalar iki önemli hususta karşımıza çıkmaktadır. Bunlar Yemen İç Savaşı ve Suriye İç Savaşı'dır.

Sünni Arap yönetimlerince bahsedilen Şii Hilali'nde Suudi Arabistan'ın arka bahçesi olarak yorumlanan ve güney ucu oluşturan Yemen ile kuzey ucu temsil eden Suriye, tarihsel süreçte cereyan eden mezhepsel rekabetin günümüzdeki ayaklarını gözler önüne sermektedir. Ayrıca Suriye'nin iki komşusu Lübnan ve Irak'ta da Şiilerin yönetimde artan bir şekilde söz sahibi olması, Körfez ülkelerinin Suriye'deki İran dostu Esad rejiminin sonlanması açısından ayrı bir önem teşkil etmektedir.

Bölgedeki Arap devletleri, özellikle de Suudi Arabistan ve Katar, çıkarları gereği yaşanan savaşta muhalifleri destekleme yoluna gitmiştir. Esad rejimine yönelik halk hareketleri Arap Dünyası'nda olumlu karşılanmış ve Suriye'deki rejimin değişmesi gerektiği savunulmuştur. Aslında bu ülkelerin asıl amacı ülkedeki Selefî unsurları destekleyerek Şii etkinliğini azaltmak ve yaşanacak değişimde etkin bir rol oynamaktır.⁹⁰ Özellikle de Suudi Arabistan, Selefî unsurların yanı sıra rekabet ve olası bir güç dağılımında

89 Simon Mabon, *Saudi Arabia&Iran: Soft Power Rivalry in the Middle East*, I.B. Tauris, London 2013, s. 54.

90 Atilla Sandıklı-Ali Semin, *Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye*, BİLGESAM, İstanbul 2012, s. 29-32.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

pay edinebilme amacı doğrultusunda bu süreçte her ne kadar Müslüman Kardeşler çizgisinde olmayan bir devlet olsa da Türkiye'yle beraber hareket ederek Müslüman Kardeşler'in aktif rol oynadığı muhalifleri de desteklemekten geri kalmamıştır.⁹¹

Riyad, Suriye'de izlediği bu muhalif grupları destekleme politikasıyla bir yandan bölgedeki nüfuzunu arttırmayı; diğer yandan da kendi rejiminin istikrarı ve güvenliğini tehlikeye sokacak bir değişime engel olmayı hedeflemiştir.

Bölgedeki bir başka önemli aktör konumundaki İran ise yaşanan iç savaşta Esad rejiminden yana olmuştur.⁹² Geçmişten gelen dostluk ilişkilerinin yanı sıra Tahran'ın bu yönde politika izlemesindeki en önemli faktör mezhepsel kaygılardır. Zira Lübnan'daki Hizbullah'la bağlantı kurmak, İsrail'in yayılmacı politikasına karşı İran için büyük bir önem taşımaktadır. Diğer taraftan DEAŞ vb. köktenci Selefi/Vahhabi örgütlere karşı Şii nüfuzunun korunarak bölgede Şii bir yönetim bloğu oluşturmak, Körfez'deki rakipleri kontrol altında tutmak için kilit bir role sahiptir.⁹³ Bu minvalde İran, Esad rejimine gereken her türlü maddi, siyasi ve askeri desteği yollayarak rejimin halen ayakta kalmasını sağlayan başlıca aktörlerden olmuştur.

İç savaşta mezhep olgusunu gündeme getiren son aktör ise Beşar Esad'ın bir diğer destekçisi konumundaki Hizbullah'ın Şii milisleridir. Hizbullah'ın muhaliflere karşı rejime gerekli olan asker ihtiyacının karşılanması hususunda büyük katkısı olmuştur. Bu durumdaki en önemli sebep ise savaşın kaybedilmesi halinde Şiiliğin alt kolu kabul edilen Nusayri iktidarının sonlanarak Sünni çoğunluğun iktidarı ele geçireceği düşüncesidir.

91 Muharrem H. Özev, "Siyasi Ekonomik Çıkarlar ve Kimlik Politikaları Çerçevesinde 1929-2015 Arası Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 2016, s. 23.

92 Mehmet Seyfettin Erol-İrem Bilgetürk, "Mehdilik Anlayışı Kapsamında İran Dış Politikası Üzerine Bir İnceleme", *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 4(1) 2020, s. 242.

93 Rafał Ożarowski, "Iran's Angagemnt in Syria Conflict, Causes and Consequences", *Przegląd Strategiczny*, 8(11), 2018, s. 203.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

Bilindiği üzere, devletlerin içerisindeki azınlıkların iktidarla olan ilişkileri, bu devletlerin iç ve dış siyasetiyle ve güvenlik politikalarıyla yakından ilgilidir. 1975 yılında Lübnan'da ortaya çıkan mezhep kavgası ve iç savaşın bir benzeri Arap Baharı sonrası Suriye'de kendini göstermiş ve çeşitli aktörler, savaşı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmışlardır.⁹⁴

SONUÇ

2010 yılının sonlarında Tunus'ta başlayan halk hareketleri, diğer Arap ülkelerine sıçradığı gibi, 2011 yılının başlarında Suriye'ye de sıçramıştır. Demokrasi ve özgürlük talepleriyle başlayan bu halk gösterileri, rejimin şiddete başvurması nedeniyle Esad'ın iktidardan çekilmesi taleplerini de beraberinde getirerek kısa sürede ülke geneline yayılmış ve sonrasında gösterilerin ve şiddetin karşılıklı olarak arttığı kısır bir döngüye girilmiştir.

İç savaşın başlangıcında herhangi bir mezhepsel söylem kullanılmamış, olay genel olarak Esad rejimi ile ona muhalif olan kitle arasında cereyan etmiştir. Bu zaman diliminde rejimden memnun olmayan bazı Nusayri aşiretleri ve diğer azınlık gruplardan da destek gören muhalifler önemli başarılar elde etmiş ve Esad'ın koltuğu sallanmaya başlamıştır.

Bir yandan muhaliflerin yürüttüğü mücadelenin meşruiyetini ortadan kaldırmak bir yandan da azınlıkları kendi tarafına çekmek isteyen Esad, yaşananların Sünni bir ayaklanma olduğunu öne sürerek mezhep olgusunu gündeme getirmiştir. Bu arada Hizbullah'ın Şii milisleriyle birlikte İran'ın da tam desteğini alan Esad, yaşanan savaşın Sünni-Şii savaşı şeklinde yorumlanmasına yol açmıştır. 2012 yılının ortalarına gelindiğinde yayınladığı bir raporla artık BM de Suriye'deki krizin bariz derecede mezhepsel bir boyuta ulaştığını ifade etmiştir. Bir yıl sonra DEAŞ

94 Saman Zulfqar, "Competing Interests of Major Powers in the Middle East: The Case Study of Syria and Its Implications for Regional Stability", *Perceptions: Journal of International Affairs*, 23(1), 2018, s. 137.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

gibi Selefi/Vahhabi radikal bir terör örgütünün iç savaşa müdahil olarak Sünnileri mobilize etmeye başlaması ve diğer dini azınlıklara yönelik söylemleri, iç savaştaki mezhep olgusunu daha büyük boyutlara taşımıştır.

Bölgedeki Şii nüfuzunu azaltmayı hedefleyen Suudi Arabistan ve Katar özelindeki Körfez ülkelerinin bir yandan Suriye'deki Selefi/Vahhabi unsurları güçlendirmeye çalışıp diğer yandan Müslüman Kardeşler çizgisinde olmasalar da Müslüman Kardeşler'in önemli bir rol oynadığı muhalifleri destekleme yoluna gitmesi, yaşanan iç savaşta mezhep olgusunu gündeme getiren bir diğer sebeptir.

Suudi Arabistan ve İran arasında yaşanan rekabet genel anlamda Şii-Vahhabi rekabeti olarak yorumlanmakta ve sadece Suriye'de değil; Yemen'de de devam eden bir iç savaşın ana unsuru olması sebebiyle bölgede istikrarsızlığa sebebiyet vermektedir. İki ülke de karşısındakini mezhepçi bir politika izlemekle itham edip kendisinin İslam'a hizmet ettiğini ileri sürmektedir. Ancak bu durum her iki ülke açısından da bölgede birbirlerine karşı Şii-Selefi/Vahhabi unsurlara olan destekleri nedeniyle gerçeklikten uzak kalmaktadır.

Muhaliflerin iç savaşın başlangıcındaki başarıları nedeniyle Esad rejiminin uzun süre ayakta kalamayacağı düşüncesi birçok ülkede olduğu gibi bölgenin bir diğer önemli aktörü konumundaki Türkiye'yi de muhaliflerden yana olmaya sevk etmiştir.

Açıklanan bilgiler doğrultusunda 2011 yılından bu yana devam eden ve büyük bir yıkıma neden olan Suriye İç Savaşı, her ne kadar etnik, dini veya mezhepsel saiklerle başlamasa da ilerleyen süreçte mezhep olgusu taraflarca öne sürülmüş, çıkarlar doğrultusunda kullanılmış ve iç savaşın gidişatında önemli rol oynamıştır. Böylece Suriye İç Savaşı gösterilerin başlangıcındaki adalet, eşitlik ve demokrasi taleplerinden uzaklaşarak

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMİYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

“mezhepsel bir savaş” olarak nitelendirilmiştir. Bu durumun arka planında ise Suriye'nin sahip olduğu etnik ve dini çeşitlilikle beraber geçmişinde yaşananlar yer almaktadır. Fransız mandasıyla körüklenen etnik, dini ve mezhepsel farklılıklar, Suriye'nin günümüzdeki haline ışık tuttuğu gibi muhtemelen geleceğine de tutacaktır.

KAYNAKÇA

"Interview with Syrian President Bashar al-Assad", *Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703833204576114712441122894>, (Erişim Tarihi: 31.05.2021).

"Syria in Civil War, Says UN Official Herve Ladsous", *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-18417952>, (Erişim Tarihi: 01.06.2021).

"The Druzes", *Institute of Druze Studies*, <https://web.archive.org/web/20060617214607/http://druzestudies.org/druzes.html>, (Erişim Tarihi: 27.05.2021).

"The World Factbook Syria", *Central Intelligence Agency*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/>, (Erişim Tarihi: 25.05.2021).

"UN Says Syria Conflict is 'Overtly Sectarian'", *Aljazeera*, <https://www.aljazeera.com/news/2012/12/20/un-says-syria-conflict-is-overtly-sectarian>, (Erişim Tarihi: 03.06.2021)

ACAR, İrfan C., *Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

ACAR, Mustafa, "Radikal Selefi Zihniyete Bir Reddiye", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 2(6), 2005, s. 163-196.

AKBULUT, Uğur, "Osmanlı Arşiv Belgelerinde Lazkiye Nusayrileri (19. Yüzyıl)", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 54, 2010, s. 111-126.

AKDEMİR, Salih, "Suriye'deki Etnik ve Dini Yapının Siyasi Yapının Oluşmasındaki Rolü", *Avrasya Dosyası*, 6(1), 2000, s. 201-237.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

ARI, Tayyar, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Alfa Yayınları, İstanbul 2004.

ARTOKÇA, İzzettin, *Ortadoğu'da Dürziler*, TASAM, İstanbul 2013.

ATEŞ ÇİFTÇİ, Elif Beyza, *Ortadoğu Devlet Sistemlerinde Değişim ve Dönüşüme Bir Örnek: IŞİD ve Devlet Anlayışı*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2017.

BAĞLIOĞLU, Ahmet, "Suriye'de Mezhep Hareketlerinin Güncel Siyaset Üzerine Etkileri", *e-makâlât Mezhep Araştırmaları*, 6(2), 2013, s. 495-523.

BULUT, Halil İ., "Dini Şiddetin Fikri Arka Planı Olarak Haricilik ve Günümüze Yansımaları", *Usul İslam Araştırmaları*, 9(11), 2009, s. 41-54.

BÜYÜKKARA, Mehmet Ali, "İslam Kaynaklı Mezheplerin Ortadoğu'daki Coğrafi Dağılımı ve Tahmini Nüfusları", *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları*, 6(2), 2013, 321-354.

CLEVELAND, William L., *Modern Ortadoğu Tarihi*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2008.

ÇALIŞKAN, Burak, *Küresel Bilek Güreşi: Uluslararası Güçlerin Suriye Politikası*, İNSAMER, İstanbul 2016.

ÇELİKKOL, Oğuz, *İçimizdeki Komşu Suriye*, Bilgesam Yayınları, İstanbul 2015.

DEMİRTAŞ, Erdem, *Ortadoğu'da Devlet ve İktidar*, Metis Yayıncılık, İstanbul 2014.

EBU ZEHRA, Muhammed, *Ebu Hanife*, Can Kitabevi, Konya 1981.

EBU ZEHRA, Muhammed, *İslam'da Siyasi, İtikadi ve Fikhi Mezhepler Tarihi*, Şura Yayınları, İstanbul 1993.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ERİNÇ BAYOĞLU, Ayşe Hande, *Suriye’de Etnik ve Mezhepsel Yapıların Çatışmalardaki Rolü*, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2020.

EROL, Mehmet Seyfettin-İrem Bilgetürk, “Mehdilik Anlayışı Kapsamında İran Dış Politikası Üzerine Bir İnceleme”, *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 4(1) 2020, s. 240-280.

EROL, Mehmet Seyfettin-Kadir Ertaç Çelik, “ABD’nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği”, *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 2018, s. 14-45.

ER-REZZAZ, Münif, *Et-Tecrubetu’l Murra*, Dârû’l Gandura, Beyrut 1967.

ET-TAVİL, Muhammed Emin Galib, *Arap Alevileri Tarihi*, Karahan Kitabevi, Adana 2012.

FIRRO, Kais M., *The Druzes in the Jewish State: A Brief History*, Brill Publishing, Leiden 1999.

FRIEDMAN, Yaron, *Nuşayrî-Alawîs: An Introduction to the Religion, History and Identity of the Leading Minority in Syria*, Brill Publishing, Boston 2010.

FROMKIN, David, *Barışa Son Veren Barış*, Sabah Yayınları, İstanbul 1993.

GİRİTLİ, İsmet, *Bugünkü Orta Doğu’nun Önemli Sorunları*, İ.İ.T.İ.A Nihad Sayar Yayın, İstanbul 1978.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib, “1840’tan 1861’e Kadar Cebel-i Lübnan Meselesi ve Dürziler”, *Bellekten*, 10(40), 1946, s. 641-703.

HINNEBUSCH, Raymond, *Syria: Revolution From Above*, Routledge, New York 2001.

HUMPHREYS, Andrew-Damien Simonis, *Syria*, Lonely Planet Publications, Melbourne 1999.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

IZUTSU, Toshihiko, *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, Pınar Yayınları, İstanbul 1984.

İNANÇ, Yusuf Selman, "Suriye İç Savaşı: Bir Mezhep Savaşından Ötesi", *Yeni Ortadoğu: Toplum, Siyaset ve Ekonomi Konferansı*, Işık Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016, s. 79-95.

KARABAT, Ayşe, *Suriye Savaşları*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013.

KARACA, Mustafa, *Evanjelizm ve Vahhabilik*, Nokta Yayınları, İstanbul 2005.

KEDOURIE, Elie, *Politics in the Middle East*, Oxford University Press, Oxford 1992.

MABON, Simon, *Saudi Arabia&Iran: Soft Power Rivalry in the Middle East*, I.B. Tauris, London 2013.

MASSIGNON, Louis, "Nusayriler", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 9, MEB Yayını, İstanbul 1964, s. 365-370.

MERCAN, Muhammed H., "Beşar Esed Dönemi Suriye Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim", *Akademik Ortadoğu*, 4(2), 2010, s. 103-118.

NYROP, Richard F., *Syria A Country Study*, US Secretary of the Army, Washington 1988.

ORHAN, Oytun, "Esad Sonrası Suriye: Irak ve Lübnan'ın Öğrettikleri", *Ortadoğu Analiz*, 4(47), 2012, s. 10-17.

OŻAROWSKI, Rafał, "Iran's Angagemnt in Syria Conflict, Causes and Consequences", *Przegląd Strategiczny*, 8(11), 2018, s. 201-210.

ÖZDAĞ, Ümit, *Küçük Orta Doğu Suriye: İç Çatışmadan Orta Doğu İç Savaşına Giden Yolun İlk Durağı mı?*, Kripto Basın Yayın, Ankara 2012.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ÖZERKMEN, Necmettin, "Terör, Terörizm ve Radikal İslamcı Terör", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(2), 2004, s. 247-265.

ÖZEV, Muharrem H., "Siyasi Ekonomik Çıkarlar ve Kimlik Politikaları Çerçevesinde 1929-2015 Arası Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 2016, s. 11-28.

ÖZKOÇ, Özge, *Suriye Baas Partisi: Kökenleri, Dönüşümü, İzlediği İç ve Dış Politika (1943-1991)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007.

PARFIT, Joseph T., *Among the Druzes of Lebanon and Bashan*, Hunter&Longhurst Ltd, London 1917.

PERTHES, Volker, "The Syrian Economy in the 1980s", *Middle East Journal*, 46(1), 1992, s. 37-58.

PERTHES, Volker, *The Political Economy of Syria Under Asad*, I.B.Tauris&Co Ltd, London 1995.

PHILLIPS, Christopher, "Sectarianism and Conflict in Syria", *Third War Quarterly*, 36(2), 2015, s. 357-376.

PIPES, Daniel, "The Alawi Capture of Power in Syria", *Middle Eastern Studies*, 25(4), 1989, s. 429-450.

PIPES, Daniel, *Greater Syria: The History of an Ambition*, Oxford University Press, New York-Oxford 1990.

QADDOUR, Jomana, "Unlocking the Alawite Conundrum in Syria", *The Washington Quarterly*, 36(4), 2013, s. 67-78.

SANDIKLI, Atilla-Ali Semin, *Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye*, BİLGESAM, İstanbul 2012.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

SEALE, Patric, *The Struggle for Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*, Oxford University Press, London 1965.

SORENSEN, David S., *An Introduction to the Modern Middle East*, Routledge, New York 2014.

ŞENZEYBEK, Aytekin, "Suriye'de Dürzi-Nusayri-İsmaili ve Sünni İlişkileri", *e-Mâkâlât Mezhep Araştırmaları*, 6(2), 2013, s. 469-493.

ŞENZEYBEK, Aytekin, *Ana Kaynaklarına Göre Dürzilik*, Emin Yayınları, Bursa 2012.

ŞÖHRET, Mesut, "Suriye'nin Siyasal ve Ekonomik Yapısı", Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım, der., *Uluslararası Politikada Suriye Krizi*, Beta Yayınları, İstanbul 2016, s. 39-116.

TASHJIAN, Yeghia, "Salafism in Lebanon and Syria: Ideology, Roots and the Future", *Strategic Outlook*, 2012, s. 1-12.

TOPAL, Coşkun, "Suriye İç Savaşı ve Uluslararası Düzen", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 2015, s. 117-122.

TÜRKMAN, Sayim, *ABD, Ortadoğu ve Türkiye*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2007.

UMAR, Ömer Osman, *Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2004.

VAN DAM, Nikolaos, *Destroying A Nation: The Civil War in Syria*, I.B.Tauris&Co. Ltd., London 2017.

VAN DAM, Nikolaos, *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

VURMAY, Hatice Miray, *Hafız Esad Döneminde Suriye’de Arap Milliyetçiliğinin Dönüşümü (1971-2000)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011.

YAZICI, Nevin, “Suriye Siyasi Tarihi”, Ümit Özdağ, der., *Küçük Orta Doğu Suriye*, Kripto Yayınları, Ankara 2012, s. 349-403.

YILDIRIM, Zafer, “Suriye Siyasi Tarihi”, Hasret Çomak-Caner Sancaktar-Zafer Yıldırım, der., *Uluslararası Politikada Suriye Krizi*, Beta Yayınları, İstanbul 2016, s. 3-29.

ZIADEH, Radwan, *Power and Policy in Syria: Intelligence Services, Foreign Relations and Democracy in the Modern Middle East*, I.B. Tauris, London 2013.

ZULFQAR, Saman, “Competing Interests of Major Powers in the Middle East: The Case Study of Syria and Its Implications for Regional Stability”, *Perceptions: Journal of International Affairs*, 23(1), 2018, s. 121-147.

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMİYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

STRUCTURED ABSTRACT

Syria has an extremely important place for the Middle East due to its geopolitical position. Patric Seale, who has made important studies on Syria, clearly expressed this situation with the determination that “No one can keep the Middle East under their control unless they establish direct dominance over Syria”. Undoubtedly, Syria’s position as a bridge between the West and the Middle East via the Mediterranean Sea plays a major role in this.

In response to the aforementioned importance, there has been a struggle for influence in Syria throughout history and various civilizations-empires have had a say in the country. With the Merqidabik war in 1516, the Ottoman period have begun in Syria and lasted until 1918. During these four centuries, an atmosphere of peace, tranquility and security was generally provided. However during the World War I, which started a new era for the Middle East, Ottoman’s Middle East lands were shared with the secret Sykes Picot Agreement between United Kingdom and France. Then with the San Remo Conference, France’s mandate authority in Syria became official.

In the mandate authority period, France fueled ethnic and sectarian divisions for its own interests. Although this polarization, marginalization and exclusion didn’t start with the France because it happened during Mamluks because of Ibn Taymiyya’s fatwas and Ottomans also, France increased it too much. In this direction, separation of Lebanon from Syria then making it a state itself and the establishment of separate autonomous states for minority groups that give confidence to France against Sunni majority are the main examples of this. Another important factor that increased polarization in this period was the Troupes spéciales du Levant (Army of the Levant) which established by France from only minority groups, especially half of them from Nusayris. This is also an

indicator of the imperialist states' classical "divide and rule" policy

Due to either polarization or these ethnic and sectarian diversities' following own interest instead of country or common interest, Syria faced various crises after gaining independence. Until 1963, ten successful coups and that many failed coup attempts happenings are example of this situation. During these coups period, there are some important issues that shouldn't be ignored, such as "cleansing operations" which were done by new coup government to previous one for consolidating its position in power. Since minority groups remained in the background during the power struggle between Sunni leaders, it paved the way for them to come the vacant important positions. Sunnis in the upper echelon decreased greatly as a result o this. After gaining power and the removal of other sectarian minorities from the administration, the power struggle started this time among the Nusayri leaders. This rivalry between Nusayri officers Salah Jadid and Hafez al-Assad ended with a bloodless coup carried out by al-Assad in 1970. Even though minority groups have previously won important seats in the administration, it was the first time the head of state not from Sunnis.

After Hafez Assad's death in June 2010, his son Bashar Assad became the second Nusayri president by getting 97% of the votes in the referendum he participated as the only candidate. He survived his inexperienced times softly, thanks to his reformist discourses and policies in a period known as the "Damascus Spring" in public. As he secured his seat in the following process, he determined his position according to the conditions of the day and displayed neither a pro-reform nor an anti-reform attitude. Thus, in the first ten years of Assad's accession to power, no major domestic issues were experienced except the Kurdish demonstrations in Qamishli in 2004.

However, the public demonstrations called Arab Spring started in line with the demands for democracy, freedom and transparency in

REFORM YANLISI HALK GÖSTERİLERİNDEN BİTMEYEN İÇ SAVAŞA GİDEN SÜREÇTE MEZHEP OLGUSU

Arab states at the end of 2010, took Syria under their influence after a while. This situation, which took place in the form of unarmed mass demonstrations at first, but took the whole country under its influence in the summer months due to the measures taken by the regime, the violence applied and ultimately the use of weapons to open fire on the demonstrators. The fact that some soldiers joined the opposition with their weapons completely changed the course of the event. As a result of the increasing armed conflicts, the events taking place in Syria have now turned into a civil war.

In the early days of the uprising, while there was no ethnic, religious or sectarian separation, the opponents were generally under one roof as “anti-regime” and no sectarian discourse was used by the regime, however, some developments in the following period caused this situation to change. Bashar Assad emphasized that the uprising was a Sunni uprising by putting forward the sectarian card, due to the participation to the oppositon of some Nusayri and other minority tribes which couldn't benefit from the administration. In addition, the fact that Iran and Hezbollah were on the side of the regime brought the issue of sect to the agenda again in the civil war. On the other hand, either the emergence of ISIS and its mobilization of the Sunnis or Turkey, Gulf countries in particular Saudi Arabia and Qatar are on the side of opposition reveals the sectarian dimensions of the civil war.

After the protests that started in Syria after the Arab Spring, similar to the civil war that started in Lebanon in 1975 over the sectarian fight, the sectarian phenomenon was clearly put forward by various parties and used in line with their interests. In the background of this situation, along with the ethnic and religious diversity of Syria, past events also. Ethnic, religious and sectarian differences fueled by the French mandate sheds light on Syria's present state and probably will also its future.

USE OF SMART POWER AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC DIPLOMACY*

Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Akıllı Güç Kullanımı

Bülent ERDİL**

Abstract

Power has been the dominant concept in all relationships throughout human history. Societies that hold power have always tried to use this advantage in their bilateral relations. In the discipline of international relations, there are two different types of power. These are; hard power and soft power. In the past, states and societies have generally tried to develop hard power opportunities and tried to maintain their relations through this power. But over time, only hard power was not enough for the states; soft power elements have also started to be used. Especially with the transition to the unipolar world order, it has taken its place as a new alternative besides soft and hard power. In this study, as a public diplomacy tool for the samples examined smart power usage in Turkey and a number of analyzes have been made.

Keywords: Soft Power, Smart Power, Public Diplomacy, Politics, Power.

Öz

Güç, insanlık tarihi boyunca tüm ilişkilerde başat kavram olmuştur. Gücü elinde bulunduran toplumlar, ikili ilişkilerinde hep bu avantajı kullanmaya çalışmışlardır. Uluslararası ilişkiler disiplininde, iki ayrı güç türü vardır. Bunlar; sert güç ve yumuşak güçtür. Geçmişte devletler ve toplumlar genellikle sert güç imkânlarını geliştirmeye ve ilişkilerini bu güç üzerinden yürütmeye çalışmışlardır. Ancak zaman içinde, devletler açısından yalnızca sert güç yeterli olmamış; yumuşak güç unsurları da kullanılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda sert ve yumuşak gücün ortak kullanımı olarak da tanımlanabilen "akıllı güç" kavramı da ortaya çıkmıştır. Özellikle tek kutuplu Dünya düzenine geçilmesiyle, yumuşak ve sert gücün yanında yeni bir alternatif olarak yerini almıştır. Bu çalışmada, bir kamu diplomasisi aracı olarak Türkiye'de akıllı güç kullanımıyla ilgili örnekler incelenmiş ve analizlerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yumuşak Güç, Akıllı Güç, Kamu Diplomasisi, Politika, Güç.

* Received on: 26.04.2022

Accepted on: 18.05.2022

** Dr., Turkish Electricity Transmission Corporation, e-mail: bulenterdil85@yahoo.com,
ORCID: 0000-0002-0273-6797

USE OF SMART POWER AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC DIPLOMACY

INTRODUCTION

Throughout history, the concept of power have been a concept that has come to the forefront as an important concept in every organization from tribes to nation states. In the discipline of international relations, power has been discussed in the literature since the beginning of academic studies. In the field of international relations, power is basically divided into two categories which are hard power formed by military and economic power and soft power, which we can describe as more abstract, identified with the culture and values of the country.

Hard power is a type of power that involves mostly coercion and no consent. Soft power, on the other hand, is based primarily on consent and persuasion. Throughout history, states have given more importance to hard power elements and ignored soft power in order to survive and dominate other states. However, reasons such as the blurring of borders, the development of mass media and technology, and the formation of a new world order, especially with the increase of globalization, have increased the importance of soft power for states.

During the Cold War years, public diplomacy activities were increased, especially by the USA, and activities were carried out to shape the US perception of the people in the Warsaw Pact countries within the framework of the “American Dream”. After the collapse of the USSR, the USA, which continued to use its soft power elements in the said geography, expanded its influence even more.

After the Cold War, especially in the period of G. W. Bush, the balance in the use of hard and soft power was disturbed and more weight was given to hard power. Negative developments in the Middle East and in countries where mostly muslim people live have negatively changed the image and perception of the USA. The USA, which was admired in the

past, started to be seen as an hostile country by other peoples after the 2000s for various reasons (the Middle East policies it implemented, its desire to withdraw from the Paris Climate Agreement despite the high carbon emissions, etc.).

CSIS, one of the US think tanks that shares the opinion that the image of the USA has deteriorated, has introduced the concept of “intelligent power” in order to change this negative perception before the 2008 presidential elections and to make the USA a global brand again. Intelligent power, which is roughly expressed as a mixture and application of hard and soft power, has been presented as a recipe to correct the negative image of the USA in the eyes of the people.

In this study, the concepts of power, soft power, hard power, smart power and public diplomacy, which have been on the agenda in recent years, are mentioned. Within the scope of public diplomacy, suggestions were made by giving examples of soft power and smart power in Turkey.

POWER

THE CONCEPT OF POWER

According to Joseph Nye, who made important contributions to the international relations literature; “Power is like the weather. Everyone depends on it and talks about it. But few understand it.”¹ Accordingly, it can be said that everyone gets different meanings from the concept of power. The meaning of power is different for a business person, farmer, athlete, worker or unemployed. Therefore, it is difficult to give a single definition of power. Although the concept of power in the discipline of international relations is mostly of interest to the realist paradigm, other theories inevitably tried to define power and could not avoid using the

¹ Joseph S. Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, Elips Publishing, Ankara 2005, p. 11.

USE OF SMART POWER AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC DIPLOMACY

concept.² However, since the perspectives of the theories on the concept of power differ, a common definition could not be put forward. The reason why a common definition of power cannot be made is that the scope of the concept is extremely wide and its nature is uncertain, it is variable and it shows differences according to time or system. As a matter of fact, while power was evaluated only according to the number of soldiers and equipment in international relations, today the evaluation of power has changed with the consideration of different power components such as the quality of diplomacy, information resources and control over communication processes.³ To give an example of their definitions in academic studies on power; the realist theorist Morgenthau identifies the purpose of international politics with the search for power and the struggle for power. According to him, power is seen as both the type of relationship, the purpose of international relations, and a necessary tool for the realization of that purpose.⁴ According to Waltz, power is the capacity to make independent decisions from other actors in an international system based on interdependence and to be minimally affected by their decisions.⁵ According to Holsti, it is the capacity of a country to direct the possibilities and abilities of a country by influencing the behavior of the other party in line with its own interests, through different strategies such as punishment, reward, persuasion, suggestion and coercion.⁶ There are many definitions on power and although they have common points, each definition is shaped according to the perspectives of people.

2 Pınar Bilgin-Berivan Eliş, "Hard Power, Soft Power: Toward a More Realistic Power Analysis", *Insight Turkey*, 10(2), 2008, p. 5-20.

3 Haluk Özdemir, "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3), 2008, p. 116.

4 Hans Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knoff, New York 1985, p. 127-164.

5 Kenneth Waltz, "Realist Thought and Neorealist Theory", *Journal of International Affairs*, 44(1), 1990, p. 35.

6 Özdemir, *op.cit.*, p. 116.

DIMENSIONS OF POWER

When the power relations between two or more actors are observed, in reaching the desired result; it can be seen that the features, capacities and methods possessed come to the fore. Robert Dahl, in his article "The Concept of Power"⁷ defined power as the capacity of an actor (A) to make another actor (B) do what he cannot do. Steven Lukes, on the other hand, stated that in order to say that the current relationship is power-oriented.⁸ A must be able to change B's behavior in a way that is contrary to his own interests without using a method of persuasion. Lukes did not equate the the method of persuasion it with the use of force on the possibility that actor B, whose behavior will change, perceives a situation for his own benefit and therefore acts.

In this context, the idea that the power applied without harming and encountering resistance and power practices without conflicts, resistances and complaints can be considered as the most effective method. In the definition of power, its use as a deterrent can be used too. Morgenthau has also made definitons of the use of power for the purpose of protecting or changing the existing situation or for the purpose of prestige.⁹ In other words, as A player is an actor and B can change his behavior in proportion to his own interests; when B is an actor, power is exerted when A's range of action is narrowed in proportion to national interests, by neutralizing the pressures, coercion and persuasion practices that may come from A.

In fact, although the limitation and maneuverability of a state in the world determines the power of that state, it is stated that the effectiveness of the power method that changes the behavior of the actors cannot always be clear in determining the process due to the

7 Robert A. Dahl, "The Concept of Power", *Behavioral Science*, 2, 1957, p. 201-215.

8 Steven Lukes, "Power: A Radical View", *Political Studiens Rewiew*, 4, 2006, p. 136-145.

9 Morgenthau, *op.cit.*, p. 52-53.

USE OF SMART POWER AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC DIPLOMACY

complex structures of the systems and the number of actors. According to Kenneth Neal Waltz, the processes and results of power should not be confused with each other. Because being able to lead others is a result of power.¹⁰ However, the ability to affect the processes may not be at the desired level due to the different reactions of the system. In observing the situation and power, which Robert Keohane and Nye define as “complex interdependence”,¹¹ many states are connected to each other by political and social ties. It is an environment in which pressure, direction, coercion and strategy development remain in the background. According to complex addiction theory, in order to gain power, it is necessary to have the capacity to establish relations between problems, to set the agenda, to change the agenda, to establish relations beyond nations and governments, and to have a say in international organizations.

According to this concept, which is one of the products of the neoliberal approach; today, the scope of action of actors is limited by the principle of dependency and complex relationship, the national interests of an actor can suddenly become a global problem and the use of military force puts states in difficult situations, while civil societies and international organizations can interfere with the foreign policies of states.¹²

TYPES OF POWER

There is no consensus on a common definition of power, nor is there a consensus on its categorification. According to some, power is categorized as military power, economic power and soft power; according to others, it is classified as hard, soft and smart power. In this study, categorification is chosen as hard power, soft power and smart power.

10 Kenneth Waltz, *Theory of International Relations*. McGraw Hill, New York 1979, p. 12.

11 E. Fuat Keyman, “Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya”, *Uluslararası İlişkiler*, 3(9), 2006, p. 1-20.

12 John Aquilla-David Ronfeldt, *The Emergence of Noopolitik: Toward an American Information Society*, Rand Corporation, Santa Monica 1999, p. 30-31.

Hard Power: Hard power is defined as the capacity of a state to make other states do their will by using its coercive abilities through its economic and military power.¹³ Basically, it is aimed to establish dominance over other states by using military and economic force, and as a result, to act in accordance with the interests of the state using force. Hard power is based on deception or threats.¹⁴ In the use of hard power, states generally use threats to change the behavior of other states for the sake of achieving their goals. This move is seen as one of the most important moves to deter the other side. The important point is that the threatening state stands behind this threat and acts as necessary. If it bluffs and does not fulfill the action it claims, the power of that state will be questioned and it will be difficult for it to get the reaction it expects in his next threat.¹⁵ For example, although it is said that the authority to shoot will be used in case of a border violation, if this authority is not used in cases where the violation occurs, the next threat will not be taken into account and the violations will continue.

Another feature of hard power is that if applied, it can give results more quickly than soft power. For this reason, states prefer hard power opportunities as the first choice and develop instant reflexes by reaching the result immediately.¹⁶

Soft Power: According to Nye, soft power is based on the ability to shape the preferences of others not only by command, but by setting an example or charming.¹⁷ The respect of other states can be earned and requests can be made by this way. The most distinctive feature of soft

13 Robert Cooper, "Hard Power, Soft Power and the Goall of Diplomacy", *American Power in 21st Century*, 2004, p. 167-180.

14 Nye, *op.cit.*, p. 14.

15 Matteo Pallaver, *Power and Its Forms: Hard, Soft, Smart*, The London School of Economics and Political Science, (Unpublished Master Thesis), London 2011, p. 81.

16 Bekir Aydoğan, "Güç Kavramı ve Kamu Diplomasisi", *Politika Dergisi*, http://politikadergisi.com/sites/default/files/guc_kavrami_ve_kamu_diplomasisi_-_bekir_aydogan-pdf.pdf, (Date of Accession: 29.11.2019).

17 Nye, *op.cit.*, p. 15.

USE OF SMART POWER AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC DIPLOMACY

power is that it can influence other states with its own charm and make their wishes come true without resorting to any coercion. The soft power country is the center of attraction and thanks to this power, other people and countries try to emulate and mimic the country with this power.¹⁸ In this case, with little effort, a situation arises where others can easily behave in the way you want. The decisions of other states can be changed by force with hard power elements; but if other states behave the way you want, like Adam Smith's invisible hand, your soft power is working.¹⁹

Soft power is not a type of power that is applied or threatened to be applied to the target country or countries. Soft power is passive and stays in place; other countries come under the influence of this power and become ready to change their behavior.²⁰ Many methods are used under the name of soft power to influence other states and make the said state more attractive. In general terms, soft power is more than a country's military and economic power; economic capacity, international competitiveness, creativity, human capital, value given to freedoms, democracy level, prosperity, cultural richness, art, history, knowledge, architecture, cinema, music, education system, innovation capacity, science and technology infrastructure, diplomatic skills and is also expressed as the sum of the ability to express itself. For example, the European Union itself is a soft power element for countries like Turkey that want to be included in the Union. For this reason, in the process called the process of harmonization with the EU, it has become necessary to make reforms in many and various fields. There is no compulsion of the Union here. Turkey and the states that want to be included in the Union know and implement these reforms.

18 Sait Yılmaz, *Güç ve Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul 2008, p. 26.

19 Nye, *op.cit.*, p. 16.

20 Yılmaz, *op.cit.*, p. 39.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Smart Power: Although the concept of smart power was first mentioned by Suzanne Nossel in *Foreign Affairs* magazine,²¹ the concept of smart power in today's sense emerged in 2007 before the US Presidential elections. A report containing policy recommendations to the newly elected President of the United States was published by a commission founded by the Center for Strategic and International Studies (CSIS) and headed by Joseph Nye and Richard Armitage. In this report titled "Smart Power for a Smarter and Safer America", the theoretical infrastructure of the concept of smart power has been established.²²

The main purpose of the report can be summarized as restoring the declining prestige of the USA, correcting its damaged image and finally making the USA a "global brand" again. According to the report, smart power does not mean maximizing power or maintaining hegemony. It is to find a way to successfully blend power resources with the right strategies and policies in an environment where other countries are on the rise and power is distributed to different actors.²³ In addition, the report took the view that smart power can be applied not only for the USA but also by other relatively small states.²⁴

Today's world is seen as the age of information and technology, and therefore traditional practices and policies have gradually begun to lose their meaning. In this context, the report argues that when only hard power elements or soft power elements are applied alone, no results can be obtained, and argues that more success can be achieved by intelligently coordinating the two together. According to Nye; armies can be used to destroy countries, but to fight ideas, armies alone are useless, so it would

21 Suzanne Nossel, "Smart Power." *Foreign Affairs*, 83(2), 2004, p. 131-142.

22 Richard Armitage-Joshep Nye, *CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America*, CSIS, 2007.

23 Nye, *op.cit.*, p. 17.

24 Armitage-Nye, *op.cit.*, p. 7.

USE OF SMART POWER AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC DIPLOMACY

be more appropriate to discuss the viability of the two together. According to some, this situation is likened to Marx's dialectic; hard power policies emerge as thesis, soft power policies as antithesis and smart power as synthesis.²⁵

PUBLIC DIPLOMACY

THE CONCEPT OF PUBLIC DIPLOMACY

This concept was first used by the dean of Tufts University, Edmund Gullion in 1965.²⁶ Gullion defines public diplomacy as "Public diplomacy deals with the influence of public attitudes on the regulation and conduct of foreign policy.²⁷ It encompasses international relations dimensions beyond traditional diplomacy; the interaction of private groups and the interests of a state with each other; governments to form public opinion in other states; foreign affairs reports and their impact on policy; intercultural communication processes between those whose job is to communicate, diplomats and foreign representatives."²⁸

It is evaluated that Gullion's definition is different from the classical diplomacy understanding carried out during the Cold War period and is comprehensively beyond the discipline of international relations. Many academics and researchers, who followed this path opened by Gullion and contributed to the development of the concept, conducted studies, and states, especially the USSR and the USA, benefited from the studies carried out in propaganda activities.²⁹

25 Hendrik Hertzberg, "Smart Power", *New Yorker*, <https://www.newyorker.com/magazine/2009/01/26/smart-power>, (Date of Accession: 29.11.2019).

26 Nicholas Cull, *Public Diplomacy: Lessons from the Past* Nicholas, University of Southern, California 2009, p. 17.

27 Muharrem Ekşi-Mehmet Seyfettin Erol, "The Rise of Turkish Soft Power and Public Diplomacy", *Gazi Akademik Bakış*, 11(23), 2018, p. 18.

28 Cull, *op.cit.*, p. 17.

29 Muharrem Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2014.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Hans Tuch, a US diplomat, also defined the concept of public diplomacy as “the communication process carried out for foreign peoples to understand the ideas and ideals, institutions and culture of a government, as well as its national aims and current policies.”³⁰ In Turkey, this concept came to the fore especially after the establishment of the Public Diplomacy Coordinatorship and started to be discussed. According to İbrahim Kalın, who was influential in the establishment of the Office of Public Diplomacy Coordinator and also served as the Coordinator, “Public diplomacy, which is used as an effective political communication language by the leading countries of the world, is the effort of a country to present the story that it wants to share with the world in a consistent and convincing manner.”³¹ The concept of public diplomacy is also in the dictionary of the Turkish Language Institution. It is defined as “the policy applied to explain the thoughts, goals, ideals, current policies, institutions and culture of a nation to the public of foreign countries.” (“kamu diplomasisi”, n.d.)³²

Although there is no common definition of the concept of public diplomacy, as it can be understood from the definitions made, countries have a common goal of influencing and attracting people in other countries. In summary, in other words of Kalın, public diplomacy can be defined as “the sum of activities of understanding, informing and influencing the public.”³³ Public diplomacy activities are applied in different ways by most of the states. It is possible to say that global powers such as the USA, EU and Russia are more fortunate in this area, since public diplomacy activities are directly related to soft power resources. According to Cull, although public diplomacy consists of five components such as listening, advocacy, cultural diplomacy, exchange

30 Gaye Aslı Sancar, *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2012, p. 79.

31 İbrahim Kalın, “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, *Kamu Diplomasisi*, <https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi>, (Date of Accession: 29.11.2019).

32 TDK, www.tdk.gov.tr, (Date of Accession: 29.11.2019).

33 Kalın, *loc.cit.*

USE OF SMART POWER AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC DIPLOMACY

programs, international broadcasting;³⁴ today, public diplomacy fields such as development aid, sports diplomacy, faith diplomacy, and citizen diplomacy are also mentioned.³⁵ We can consider these application areas under various headings.

CULTURAL DIPLOMACY

Cultural diplomacy activities are the field that has contributed the most to public diplomacy in recent years and provided its development. Many fields, from art to literature, from music to painting, are evaluated within the culture, and therefore the use of this aspect of public diplomacy offers diversity in terms of countries' management of their perceptions on other states in this field.³⁶ Cultural diplomacy, in essence, is to export one's own culture to other countries.³⁷

CINEMA AND TELEVISION

The rapid effect of cinema and television, which conveys images that can easily affect millions of people simultaneously, has been discovered by states and states have started to use these tools for their own political purposes. The use of cinema for this purpose goes back to the years of the First World War, and films have been used for both propaganda and public diplomacy activities since then.³⁸ Especially the United States of America uses cinema and television widely as a tool of public diplomacy. In this context, a large number of serial films were made, especially about the Vietnam War, and they were watched in cinemas and televisions almost all over the world.

34 Cull, *op.cit.*, p. 10.

35 Ekşi, *op.cit.*, p. 128.

36 Cynthia Schneider, "Culture Communicates: US Diplomacy That Works", J. M. ed., *The New Public Diplomacy*, Palgrave Macmillan, New York 2005, p. 147.

37 Cull, *op.cit.*, p. 19.

38 Johanna Blackley, "Propaganda, Pop Culture&Public Diplomacy", *Lear Center*, <http://learcenter.org/pdf/WWBlackley.pdf>, (Date of Accession. 29.11.2019).

MUSIC

Music is also an important sector used in terms of public diplomacy activities. Music is easily used in public diplomacy activities of countries because it has an important place in people's entertainment culture and especially recently it has been a part of social life with digital media players and smart phones.

SPORTS

Sports are included in public diplomacy activities due to the encounters between the countries themselves and between the countries. If football, one of the most watched sports branches of today, is evaluated in the context of the subject; World cup tournaments, which are held every 4 years, are one of the activities watched by millions of people and contributed significantly to the promotion of countries.

INTERNATIONAL EVENTS

Events such as international symposiums, fairs, festivals, panels and exhibitions organized by countries can also be evaluated in terms of public diplomacy. Thanks to these activities, public diplomacy activities can be carried out effectively in a very short time. In particular, the traditional annual events of these events make significant contributions to the cities and countries where they are held. While no one knew the name of the French city of Cannes in the past, today the whole world is following this city with interest thanks to the Cannes Film Festival.

EDUCATION AND EXCHANGE PROGRAMS

Education is one of the fields used for public diplomacy activities in terms of societies leaving permanent effects on people. Education for public diplomacy is generally carried out through academic and cultural exchange programs

USE OF SMART POWER AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC DIPLOMACY

and language schools that countries have opened to spread their own languages. In this way, the participants of the exchange program can either go to another country and see the life and culture of that country directly, or they can establish a bond with the countries that provide this opportunity by learning the language of that country through the courses opened in their own country. Today, student exchange programs are used for this purpose in many countries.

ECONOMY AND DEVELOPMENT AID

Another method used by states for public diplomacy activities is economic aid to generally underdeveloped or developing countries. The first examples of this practice can be seen in the Marshall aid given by the USA after World War II. With these aids, on the one hand, it was tried to prevent the states in the European continent from coming under the influence of the USSR, and on the other hand, it was foreseen to contribute to the market power of the USA by developing the liberal economy in these countries. Turkey benefited from the Marshall aid and with these aids given by the USA, it was aimed to prevent Turkey from taking sides with Russia during the Cold War years after the Second World War.

INTERNATIONAL BRANDS AND COMPANIES

Global brands and companies also contribute to the images of countries. The more a brand or company that has come out of a country spreads to more countries, the more it will gain to a certain extent. McDonalds and Coca Cola are among the most typical examples of this. Both of these brands are used almost all over the world and this contributes positively to the image of the USA.³⁹

³⁹ Shaun Riordan, "Dialogue-Based Public Diplomacy: A New Foreign Policy Paradigm?" J. Melissen, ed., *The New Public Diplomacy*. Palgrave Macmillan, New York 2005, p.187.

**EXAMPLES OF SOFT AND SMART POWER
APPLICATIONS AS PUBLIC DIPLOMACY
INSTRUMENTS IN TURKEY**

We can consider the examples of soft power and smart power used as a public diplomacy tool in Turkey under separate headings as follows:

EXAMPLES OF SOFT POWER IN TURKEY

Television series and cinema: Television series and the cinema sector have been used for years in public diplomacy activities and in the promotion of countries, as in successful examples such as Hollywood. With the success it has shown in this field in Turkey in recent years, it has come to an important position especially in the television series category. After the TV series “Silver” was exported to countries in the Middle East region, many TV series joined this trend and started to be shown all over the world. Today, more than 70 Turkish series meet with the audience on TV channels of 75 countries in the Balkans, Central Asia, Europe, the Middle East, South America, and America. In addition to contributing to Turkey’s soft power, these TV series also provide an economic contribution of approximately 200 million dollars to Turkey.⁴⁰ While TV series episodes were between \$500 and \$200,000, the revenue from TV series exports increased 15 times between 2008 and 2013, rising from \$10 million to \$150 million.⁴¹

Cultural interaction activities: Culture is the source of soft power and is used as a foreign policy tool because it has legitimized policies and political values. Culture can be counted among the methods frequently

40 “Türkiye’nin Dizi Film İhracatı 200 Milyon Dolara Ulaştı”, *Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü*, <http://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dizi-film-ihracati-200-milyon-dolara-ulasti/362>, (Date of Accession: 05.12.2019).

41 “TV’lere Diziler Nefes Aldırıyor”, *Deloitte*, <http://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/aboutdeloitte/articles/tvlere-diziler-nefes-aldiriyor.html>, (Date of Accession: 05.12.2019).

USE OF SMART POWER AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC DIPLOMACY

used by Turkey.⁴² Cultural interaction activities are; programs for public diplomacy, education, student exchange programs, developments in fields such as tourism and science, cooperation with the world, projects carried out in this context, in brief, activities that will support the promotion of Turkey's language, culture and itself.⁴³

EXAMPLES OF SMART POWER IN TURKEY

Hürkuş trainer aircraft: Hürkuş training aircraft can be given as one of the smart power examples of Turkey. HÜRKUŞ training aircraft received the "TT32 Aircraft Type Certificate" from the General Directorate of Civil Aviation (SHGM) on 11.07.2016. It has also been approved by the European Aviation Safety Agency (EASA), and HÜRKUŞ's certificate has become valid in all European countries. Thus, HÜRKUŞ became the first Turkish aircraft to receive a type certificate from the European Civil Aviation Authority. Serial production of HÜRKUŞ trainer aircraft has started to meet the basic training aircraft requirement of the Turkish Air Force.⁴⁴

Atak tactical reconnaissance helicopter: In a way that will address the requirements of the Turkish Armed Forces (TSK); The T129 ATAK Helicopter, which emerged as a result of replacing the engine, powertrain and tail blades, as well as being equipped with national weapon systems, is the most effective attack helicopter in its class in the world. The ATAK Helicopter is designed in two types for close range air support missions: The T129A, designed for close range air support missions, is equipped with 76 units of 70 mm rockets and a 20 mm cannon with 500 ammo capacity. On the other hand, modern electronic warfare devices have been added to the T129B helicopter for multi-purpose missions, and it

42 Mehmet Seyfettin Erol-Emre Ozan, "Türk Dış Politikasında Süreklilik Unsuru Olarak Siyasal Rejim", *Gazi Akademik Bakış*, 4(8), 2011, s. 22.

43 Tuba Çavuş, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", *KSÜ İİBF*, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/download/article-file/107654>, (Date of Accession: 05.12.2019).

44 T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı, <https://www.ssb.gov.tr/Website/contentList.aspx?PageID=357&LangID=1>, (Date of Accession: 05.12.2019).

can simultaneously take off with 8 UMTAS anti-tank missiles, 12 CİRİT, 2 STINGER and 500 artillery shells. The first of the ATAK Helicopters was delivered in 2014, and their production and deliveries are still ongoing.⁴⁵

T-155 K/M Fırtına Howitzer Fire Control System: It is a system that enables the FIRTINA Howitzer to be deployed, positioned, prepared to fire, fire control and fire control operations with the help of computer and digital integration with other fire support elements. The system consists of units that perform operations from the receipt of a firing order sent by voice or data communication by the howitzer until the bullet leaves the barrel.⁴⁶ General Features:

- Fire planning and firing mission execution in digital environment
- Rapid transition and deployment
- Fast and precise ballistic calculation using “NATO Armaments Ballistic Kernel (NABK)”
- Automatic and precise barrel guiding
- Execution of all artillery missions such as time on target, arrangement, effect, sight shooting, etc.
- Digital communication with fire support, command control and communication systems
- Task-oriented, menu-controlled color graphical user interface Sayısal ortamda ateş planlaması ve atış görevi icrası
- Main Units that Make up the System:
- Fire Control Computer

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ “Silah Sistemleri”, *Aselsan*, <https://www.aselsan.com.tr/tr/cozumlerimiz/silah-sistemleri/topobushavan-atis-kontrol-sistemleri/kundagi-motorlu-km-firtina-obusu-atis-kontrol-sistemi>, (Date of Accession: 05.12.2019).

USE OF SMART POWER AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC DIPLOMACY

- Gunner Imaging Unit
- Assistant Gunner Imaging Unit
- Driver Imaging Unit
- Inertial Navigation System
- Initial Velocity Radar
- Power Control Unit
- Tower Additional Power Unit
- Digital Radio

CONCLUSION

Power is aimed by states within the framework of the struggle for domination and survival for centuries. Thinkers, who took an important place in political history from Thucydides to Ibn Khaldun, Clausewitz to Morgenthau, focused on the definition of power. However, a common definition of power has not been made so far. In its most general form, power is divided into two as hard power and soft power determined by military and economic power. The first is the tough force, which is mostly related to the military and economic capacity of states. Hard power, which is a simpler and older concept compared to soft power; It is defined as the capacity of a state to make its own wishes to other states by using its coercive capabilities through its economic and military power. This type of power contains rather coercion and is not based on the consent of the countries.

Hard power is the most obvious form of carrot and stick policy in international relations, and it enables all kinds of deterrence, deception and threat activities to achieve the goal. In addition, it is more preferred in terms of giving faster results compared to soft power. While military

power and economic power are two factors that make up hard power, military power is the most preferred type of power that determines hard power. The military capacity of the state, including the number of soldiers, weapons, tanks and planes that it possesses, is the biggest deterrent factor in the adoption of the harsh power of a state to other countries. However, governments use their economic power to act in favor of other countries' own interests when necessary, sometimes they prefer economic methods that include coercion, and sometimes they do this through incentives given to the other party. In this context, today, customs duties, quotas, legal sanctions, fluctuations in exchange rates, the natural resources of another country through cartelization, development aid etc. can be listed as known and frequently used methods.

Another power type is soft power. It is defined as the power that is based on the ability of others to shape their preferences and, without compulsion, shapes the decisions of other countries in line with their wishes with the existing appeal of that country. Soft power capacity varies depending on the country's culture, political values and preferences in foreign policies. Generally speaking, soft power is more than a country's military and economic power; financial and economic capacity, international competitiveness, creative thinking, human capital quality and social capital, emphasis on freedoms, democracy level, prosperity, cultural wealth, historical accumulation, art, architecture, cinema, music, education system, science and technology infrastructure is expressed as the sum of innovation capacity, diplomatic abilities and self-expression skills. While hard power elements can be more effective and result in the past and especially during the Cold War years, the use of soft power elements contributes more to the states in today's global world where information and communication technologies are developing.

If we define power as the capacity to impose one's will and ideas on others, the methods and means by imposition determine the type of power. In this respect, coercion, threats and financial means are the

USE OF SMART POWER AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC DIPLOMACY

main tools of hard power. Emphasis on hard power has long been very dominant in international relations, as the concept of power is mainly associated with material capacities.

Understanding smart power is especially important in a world that is changing at an historically unprecedented rate and produces turbulent results. In fact, the greatest transformation of human life has occurred in the last century. This innovative wave of change has created a world system where the speed and magnitude of results confront nations with ever greater threats and opportunities. This has created a “hazy force field” much more so than has hitherto been embraced by academics and policy makers. National power has been transformed in ways that make it much more difficult to measure and ultimately manage. Thus, new approaches are required to examine power and its changing role in world politics. Nations will nevertheless rely primarily on strength to face these consequences and changes. But international power work is still quite underdeveloped compared to its importance in international politics. Traditional views of state power are not well suited to understanding the modern cosmopolitan world system, where there is a marked need for a more cohesive or cosmopolitan theory of power in world politics.

Smart power refers to a state’s ability to combine hard power and soft power tools in a successful strategy. At first glance, this definition may seem easy to deal with the concept. However, there are several nuances to consider. First of all, it should be clearly defined what is understood from the concepts of hard and soft power. The concept of power has long been widely used in the analysis of international politics and in the theories of international relations. Thus, some approaches consider this concept as the core of international relations and even social sciences.

Excessive use of force by the states leads to the deterioration of the image of the country and the decline in respect of the peoples. As a matter of fact, the image of the USA, which has had the most impact in both

hard and soft power factor in the last century, after the use of hard power rather than soft power (Iraq and Afghanistan occupations, etc.) and its wrong practices in this context, in this context is an important example. In this sense, a new concept has been developed and developed by various academicians and experts, especially Joseph Nye, in order to recover the damaged image of the USA and to be accepted by other countries.

“Smart power”, which can be roughly defined as a blend of soft and hard power, has been brought to the fore as a strategy that states like the USA, which may be a global power, should implement.

In the report published by the think tank named CSIS, especially before the US Presidential elections, it was stated that the USA started to exhibit a bad image, that a “global brand” should be re-established to correct this image, and the hard power that the liberal politicians advocated by the realist paradigm and the soft power shaped by the liberal politicians until now It has been suggested that it was used bilaterally and therefore no success. In this context, it was stated that a new policy should be developed and this policy could be a “smart power”. In the text, smart power is roughly expressed as “a mixture of hard and soft power and its use together” by Nye’s definition.

Generally speaking, hard power produces negative destructive consequences for both practitioners and those who apply. Smart power, which is described as a mixture of soft and hard power, not only gives respect to the country that possesses, but also increases its economic power. This study examined samples out of soft power and smart to use a smart power in Turkey in recent years it has also begun. With smart power, Turkey will start to become an active force in both; will also make important contributions to its economy. These developments, Turkey’s becoming a regional power will follow the way.

USE OF SMART POWER AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC DIPLOMACY

REFERENCES

“TV'lere Diziler Nefes Aldırıyor”, *Deloitte*, <http://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/aboutdeloitte/articles/tvlere-diziler-nefes-aldiriyor.html>, (Date of Accession: 05.12.2019).

AQUILLA, John-David Ronfeldt, *The Emergence of Noopolitik. Toward an American Information Society*, Rand Corporation, Santa Monica, 1999.

ARMITAGE, Richard-Joshep Nye, *CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America*, CSIS, 2007.

Aselsan, <https://www.aselsan.com.tr/tr/cozumlerimiz/silah-sistemleri/topobushavan-atis-kontrol-sistemleri/kundagi-motorlu-km-firtina-obusu-atis-kontrol-sistemi>, (Date of Accession: 05.12.2019).

AYDOĞAN, Bekir, “Güç Kavramı ve Kamu Diplomasisi”, *Politika Dergisi*, http://politikadergisi.com/sites/default/files/guc_kavrami_ve_kamu_diplomasisi_-_bekir_aydogan-pdf.pdf, (Date of Accession: 29.11.2019).

BİLGİN, Pınar-Berivan Eliş, “Hard Power, Soft Power: Toward a More Realistic Power Analysis”, *Insight Turkey*, 10(2), 2008, p. 5-20.

BLACKLEY, Johanna, “Propaganda, Pop Culture&Public Diplomacy”, *Lear Center*, <http://learcenter.org/pdf/WWBlakley.pdf>, (Date of Accession: 29.11.2019).

Center on Public Diplomacy, <https://www.uscpublicdiplomacy.org/blog/public-diplomacy-gullionevolution-phrase>, (Date of Accession: 29.11.2019).

COOPER, Robert, *Hard Power, Soft Power and the Goall of Diplomacy: American Power in 21st Century*, 2004.

CULL, Nicholas, *Public Diplomacy: Lessons from the Past Nicholas*, University of Southern, California 2009.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ÇAVUŞ, Tuba, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", *KSÜ İİBF*, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/download/article-file/107654>, (Erişim Tarihi: 05.12.2019).

DAHL, Robert A., "The Concept of Power", *Behavioral Science*, 2, 1957, p. 201-215.

EKŞİ, Muharrem, *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2014.

EKŞİ, Muharrem-Mehmet Seyfettin Erol, "The Rise of Turkish Soft Power and Public Diplomacy", *Gazi Akademik Bakış*, 11(23), 2018, p. 15-45.

EROL, Mehmet Seyfettin-Emre Ozan, "Türk Dış Politikasında Süreklilik Unsuru Olarak Siyasal Rejim", *Gazi Akademik Bakış*, 4(8), 2011, s. 13-39.

HERTZBERG, Hendrik, "Smart Power", *New Yorker*, <https://www.newyorker.com/magazine/2009/01/26/smart-power>, (Date of Accession: 29.11.2019).

KALIN, İbrahim, "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", *Kamu Diplomasisi*, <https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi> (Date of Accession: 29.11.2019).

KEYMAN, E. Fuat, "Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegomanya", *Uluslararası İlişkiler*, 3(9), 2006, p. 1-20.

LUKES, Steven, "Power: A Radical View", *Political Studiens Rewiew*, 4, 2006, p. 136-145.

MORGENTHAU, Hans, *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knoff, New York 1985.

NOSSEL, Suzanne, "Smart Power", *Foreign Affairs*, 83(2), 2004, p. 131-142.

USE OF SMART POWER AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC DIPLOMACY

NYE, Joseph S., *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, Elips Kitap, Ankara 2005.

ÖZDEMİR, Haluk, "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3), 2008, p.113-144.

PALLAVER, Matteo, *Power and Its Forms: Hard, Soft, Smart*, The London School of Economics and Political Science, (Unpublished Master Thesis), London, 2011.

RIORDAN, Shaun, "Dialogue-Based Public Diplomacy: A New Foreign Policy Paradigm?" J. Melissen, ed., *The New Public Diplomacy*, Palgrave Macmillan, New York 2005.

SANCAR, Gaye Aslı, *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2012.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı, <https://www.ssb.gov.tr/Website/contentList.aspx?PageID=357&LangID=1>, (Erişim Tarihi: 05.12.2019).

WALTZ, Kenneth, "Realist Thought and Neorealist Theory," *Journal of International Affairs*, 44(1), 1990, p. 21-37.

WALTZ, Kenneth, *Theory of International Relations*, McGraw Hill, New York 1979.

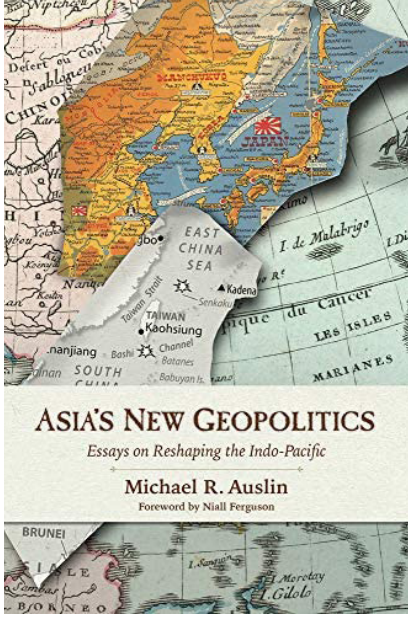
Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr, (Date of Accession: 29.11.2019).

YILMAZ, Sait, *Güç ve Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul 20086.

**MICHAEL ROBERT AUSLIN, DER., ASYA'NIN YENİ
JEOPOLİTİĞİ: HİNT-PASİFİK'İ YENİDEN ŞEKİLLENDİRME
ÜZERİNE DENEMELER, HOOVER INSTITUTION PRESS,
CALIFORNIA 2020, 262 S.***

*Michael Robert Auslin, Ed., Asia's New Geopolitics: Essays on Reshaping
the Indo-Pacific, Hoover Institution Press, California 2020, 262 pgs.*

Göktuğ ÇALIŞKAN**

Prof. Dr. Michael Auslin tarafından editörlüğü yapılmış olan “Asya'nın Yeni Jeopolitiği Hint-Pasifik'i Yeniden Şekillendirme Üzerine Denemeler” adlı kitap, 262 sayfadan oluşmakta olup; Stanford Üniversitesi'ne bağlı Hoover Institution tarafından 2020 yılında basılmıştır. Auslin, Hoover Enstitüsü'nde çalışmaktadır. Hoover, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Asya ve özellikle Çin politikası ile Hint-Pasifik bölgesindeki güncel jeopolitik meseleler üzerine uzmanlaşmıştır.

Auslin, bu çalışmada incelenecek olan kitabının yanı sıra en çok satan kitaplardan biri olan “Asya Yüzyılının Sonu: Savaş, Durgunluk” ve “Dünyanın En Dinamik Bölgesine Yönelik Riskler” adlı kitapları da dahil olmak üzere 6 eserin yazarıdır. Wall Street Journal ve National Review adlı dergi ve sitelere uzun süredir katkıda bulunan Auslin'in yazıları; Financial Times, The Spectator ve Foreign Policy dahil olmak üzere diğer önde gelen yayın kuruluşlarında da yayınlanmaktadır.

* **Geliş Tarihi:** 26.12.2021 **Kabul Tarihi:** 14.05.2022

** Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, e-posta: goktug.caliskan@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2189-7550.

**MICHAEL ROBERT AUSLIN, DER., ASYA'NIN YENİ JEOPOLİTİĞİ:
HİNT-PASİFİK'İ YENİDEN ŞEKİLLENDİRME ÜZERİNE
DENEMELER, HOOVER INSTITUTION PRESS, CALIFORNIA
2020, 262 S.**

Asya, Çin-ABD ilişkileri, Japonya ve Amerikan dış politikası gibi konularda da uzmanlığı bulunan Auslin, aynı zamanda Kraliyet Tarih Kurumu üyesi, Halifax Uluslararası Güvenlik Forumu kıdemli Asya danışmanlığı ve Londra Politika Değişimi ve Dış Politika Araştırma Enstitüsü'nde kıdemli araştırmacılık yapmaktadır. Dünya Ekonomik Forumu tarafından Genç Küresel Lider ödülü de dahil olmak üzere birçok ödülü olan yazarın 6 kitaba ek olarak uzman olduğu konularda birçok makalesi, köşe yazısı, raporu ve röportajı bulunmaktadır.

Hint-Pasifik bölgesi, 21. yüzyılın en önemli bölgesi olmaya aday bir coğrafya olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel ve bölgesel güçler arasındaki stratejik rekabetin "Yeni Oyun Sahası" şeklinde görülen bu bölge, birçok ülke için büyük önem taşımaktadır. "Asya'nın Yeni Jeopolitiği Hint-Pasifik'i Yeniden Şekillendirme Üzerine Denemeler" adlı söz konusu kitabında Auslin de bu bölgenin zenginliğinin ve çeşitliliğinin yanı sıra önemli güvenlik problemlerine değinen 8 makale sunmaktadır. Bilindiği gibi, 3 milyardan fazla insan, Pasifik ve Hint Okyanusları çevresindeki ülkelerde hayatını sürdürmektedir. Ayrıca Asya bölgesi, dünya ekonomisinin merkezi haline gelmeye başlamıştır. Böylece bölgenin stratejik gerçekleri değişmiş ve değişmeye devam etmektedir.

Auslin tarafından kaleme alınan kitap, sekiz bölümden oluşmakta ve bu sekiz makale, Hint-Pasifik bölgesindeki mevcut jeopolitik duruma dair kapsamlı bir perspektif ortaya koymaktadır. Kitabın ilk bölümünde Auslin, Pekin yönetiminin ABD liderliğindeki kapitalist modelin zafer kazandığına inanmaya başladığını ve bu nedenle benzer bir kalkınma yolunu izlemeye karar verdiğini belirtmektedir. Bu sebeple Auslin, Pekin yönetiminin ABD'nin birçok normunu örnek alma yolunda adımlar attığını dile getirmektedir. Kitapta Auslin, Çin'in yalnızca açık denizlerin değil; aynı zamanda Asya'daki marjinal denizlerin de kontrol edilmesine karşı çıktığını belirtmekte ve Nicholas Spykman'ın yaklaşımına dikkat çekerek Asya Akdenizi'nin kontrolünün Asya'nın kontrolü anlamına geldiğini iddia etmektedir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Ayrıca ilk bölüme göre Çin, sadece Japonya ve Güneydoğu Asya'yı tehdit etmekle kalmamakta; Washington yönetiminin küresel stratejisini de sınırlandırmaktadır. Bu bölümde yazar, Asya Akdenizi'nin hiçbir saldırgan güç tarafından kontrol altına alınmaması ve bölgedeki güçler dengesinin korunması adına atılması gereken adımları da ele almıştır. İlk olarak ABD Hint-Pasifik Komutanlığı'nın kurularak bölgedeki kontrol noktalarındaki nüfuzun sürdürülmesini savunan Auslin; ikinci olarak ise İstihbarat, Keşif ve Gözetleme (ISR) faaliyetlerinin artırılması önerisinde bulunmuştur. Üçüncü ve son olarak da Auslin, bölgede müttefiklerle beraber işbirliği içerisinde ortak devriyeler yapılması, anlaşma sağlanması ve istihbarat paylaşımında bulunulmasını tavsiye etmiştir. Bu bölümde Auslin, bölgenin bir bütün olarak ele alınması gerektiğini savunmakta ve ABD'nin Hint-Pasifik stratejisinin zayıf olduğunu söylemektedir.

Kitabın 2. makalesi ise 'Yeni Çin Kuralları' adında olup; benzer bir şekilde Pekin yönetiminin Hint-Pasifik bölgesinde artan etkisine dair ABD'nin endişeleri üzerine yazılmıştır. Bu noktada Auslin, Çin'in ekonomik, askeri ve kültürel düzeydeki stratejilerine dikkat çekmektedir. Söz konusu bölümde Auslin, Çin'i küresel bir güç haline getirmeye uğraşan Çin Komünist Partisi'ne dikkat çekerek; bu duruma "Yeni Çin Kuralları" adını vermiştir. Bahse konu olan kurallar, dünyanın dört bir yanından fikri mülkiyet hırsızlığını; medyayı, politikacıları, düşünce kuruluşlarını ve eğitim kurumlarını hedef alan yaygın etki kampanyalarını; uluslararası ortaklara karşı casusluğu ve Asya ve ötesindeki en büyük stratejik zorluğu oluşturan stratejik bölgelerdeki Çin askeri birikimini içermektedir. Yazar, Çin telekomünikasyon devi Huawei'nin küresel etkisinin başta ABD olmak üzere birçok ülkede Çin Hükümeti tarafından casusluk amacıyla kullanıldığına dair iddialara yer vermiştir. Yazar, güvensizlik ve hayal kırıklığı hissinin Çin'i, ihtilafli olduğu ülkeleri tehdit etmek için askeri güce yönelmeye ittiğini de öne sürmüştür. Auslin'e göre Çin'in küresel etkisi, kendisini daha çok kültürel biçimlerde göstermektedir. Yazar bu duruma Konfüçyüs Enstitüleri örneğini vermiştir.

**MICHAEL ROBERT AUSLIN, DER., ASYA'NIN YENİ JEOPOLİTİĞİ:
HİNT-PASİFİK'İ YENİDEN ŞEKİLLENDİRME ÜZERİNE
DENEMELER, HOOVER INSTITUTION PRESS, CALIFORNIA
2020, 262 S.**

Kitaptaki üçüncü makale ise “Kim Jong-Un Nükleer Silahlarını Kontrol Edebilir mi?” başlığıyla yazılmış olup; Kuzey Kore'nin yarattığı nükleer tehlikelere odaklanmaktadır. Bu bölümün amacı, Kuzey Kore gibi bir ülkenin nükleer silah programını güvenli bir şekilde sürdürmesinin çok zor olduğunu ortaya koymaktır. Zira ABD ve Sovyetler Birliği gibi ülkeler bile, Soğuk Savaş'ın tavan yaptığı yıllarda nükleer kuvvetleriyle onlarca kaza geçirmiştir. Çünkü nükleer silah işletmek çok büyük, pahalı ve karmaşık bir sorumluluktur. Bu yüzden de yazar, Kim Jong-un'un akıllı bir nükleer karar verici olma kabiliyetine sahip olup olmadığını bilinmediğini belirtmiştir.

“Hindistan'ın Kayıp Kadınları” başlığını taşıyan dördüncü makale, yazarın birkaç yıl önce tanıştığı üç Hint kadınla yaptığı röportajdan yola çıkarak kaleme alınmıştır. Makalede kast sistemi, toplumsal cinsiyet ve artan cinsiyet dengesizliği konularına odaklanılmaktadır. Eşitsizliğe rağmen, bu 3 Hindistanlı kadın, hükümetin ve eğlence dünyasının en tepesine kadar yükselmiştir. Bu makalede yazar, Hindistan'ın kadınların beceri ve yeteneklerinden faydalanması gerektiğini düşünmekte ve ülke ekonomisinde kadınların temsilinin artırılması ve dünya sahnesinde çok daha büyük ve güçlü bir rol üstlenilmesi için “womenomik” şeklinde bir ifade geliştirilmesini savunmaktadır.

Kitaptaki beşinci çalışma olan “Japonya'nın Sekiz Katlı Çiti”, Japon ulusal kimliğinin çağdaş Japon iç siyasetini nasıl etkilediğine dair geniş bir tartışma çerçevesinde Japonya'nın modernleşmesine bir tarihçi merceğinden bakmaktadır. Auslin, daha sonra da ülkenin güçlü milliyetçi geleneğinin oluşumunu ve bu geleneğin Japonya'nın dış politikası üzerindeki etkisini değerlendirerek Japon kültür tarihinin analizini yapmıştır.

“Japonya'ya karşı Çin” adlı bir diğer makalesinde ise Auslin, Çin-Japon bölgesel rekabetinin arkasındaki uzun tarihi ele almaktadır. Bu noktada yazar Asya'daki ülkeler için tarihsel bir soru sormaktadır: Asya ülkeleri, geleceklerini belirlemek ve gelişimlerini sağlama noktasında Çin modelini

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

mi izleyecekler; yoksa Japon modelini mi? Birkaç sene öncesinde genel anlamda bu soruya verilecek cevabın Japonya olduğunu söyleyen yazar, mevcut durumda Çin'in daha baskın olduğuna dikkat çekmektedir. Mevzubahis rekabetin hemen hemen her konuda olduğunu dile getiren yazara göre, bu konular genel olarak teknolojik yenilikler, askeri yetenekler, ekonomi ve ekonomik gelişim modelleri gibi hususlardan oluşmaktadır. Auslin'e göre, Japonya'nın ABD'yle müttefik olarak kalıp kalmaması veya Çin'in bir Asya Kuşak ve Yol topluluğu ortaya çıkarıp çıkarmamasından ziyade; Asya'daki ekonomik, siyasi ve güvenlik ortamını şekillendirmeye devam edecek birincil husus, Japonya-Çin ilişkileri ve ikili arasındaki rekabet olacaktır.

Yedinci makalede yazar, 1700'lerin sonlarından günümüze kadar gelen zaman içinde Hint-Pasifik bölgesinde ABD'nin önemini ele almıştır. ABD'nin hedefinin 1945 yılından itibaren aynı olduğunu dile getiren yazara göre söz konusu hedef, Hint-Pasifik bölgesindeki güç dengesini korumaktır. Auslin, Washington yönetiminin bu hedefe ulaşması için bir öneri sunmuştur. Yazar, bölgede barışın hakim olması ve denizlerin açık kalması için ABD'nin diğer müttefik ülkelerle yakın çalışması gerektiğini düşünmektedir.

Auslin, son ve sekizinci makalesinin adını "2025 Çin-Amerika Kıyı Savaşı: Bir Gelecek Tarihi" olarak belirlemiş ve bu makalede kurgusal bir saldırıyı ve ABD-Çin arasındaki varsayımsal bir savaşı anlatmıştır. Yazarın bahsi geçen makalede ortaya koyduğu her senaryo, her ne kadar bir hayal ürünü olsa da Çin ile ABD arasındaki gerilim ve güvensizliklerin savaşa dönüşme ihtimali vardır. Bu nedenle de makale olası bir savaşın nasıl cereyan edeceği sorusuna yanıt araması bakımından önemlidir.

Neticede kitabın iyi bir şekilde yazıldığını ve Asya'daki dinamikler üzerine çalışan araştırmacılar için ilgi çekici ve yararlı bir kitap olduğunu söylemek mümkündür. Yazar, kitaptaki makalelere genel olarak tarihsel bir analiz yaparak başlamakta ve bu analizleri günümüzdeki gelişmelerle

**MICHAEL ROBERT AUSLIN, DER., ASYA'NIN YENİ JEOPOLİTİĞİ:
HİNT-PASİFİK'İ YENİDEN ŞEKİLLENDİRME ÜZERİNE
DENEMELER, HOOVER INSTITUTION PRESS, CALIFORNIA
2020, 262 S.**

ilişkilendirmektedir. Kitabın sonunda ise Auslin, iki küresel gücün Asya'daki mücadelesinin sonucunu kıyı topraklarının kontrolünün belirleyeceğini iddia etmiştir

SİBEL TURAN-TOLGA ERDEM, DER., GÜVENLİĞİN DEĞİŞEN YÜZÜ: TEMEL YAKLAŞIMLARDAN GÜNCEL UYGULAMALARA, GAZİ KİTABEVİ, ANKARA 2021, 262 S.*

Sibel Turan-Tolga Erdem, Ed., The Changing Face of Security: From Basic Approaches to Current Applications, Gazi Publishing, Ankara 2021, 262 pgs.

*Ezgi YILDIRIM***

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde en fazla atıfta bulunulan kavramların başında güvenlik gelmektedir. Bununla birlikte güvenlik kavramının özellikle de Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından bir dönüşüm yaşadığı ve güvenliğin uluslararası bağlamdaki askeri, siyasi ve ekonomik boyutlarına toplumsal, çevresel ve teknolojik boyutların da eklendiği görülmektedir. Bu nedenle de Prof. Dr. Sibel Turan ile Dr. Tolga Erdem'in editörlüğünde hazırlanan "Güvenliğin Değişen Yüzü: Temel

Yaklaşımlardan Güncel Uygulamalara" başlıklı eser, literatüre mühim bir katkı yapmaktadır.

Gazi Kitabevi tarafından 2021 yılında yayınlanan eser, 10 farklı makaleyi barındırma ve güvenliğin çeşitli boyutlarına ilişkin muhtelif meseleleri incelemektedir.

Eserin ilk makalesi Volkan Yaman'ın kaleme aldığı "Uluslararası Güvenlik Çalışmaları: Kavramsal Çerçeve" başlığını taşımaktadır. Makalenin başlığından da anlaşılacağı üzere Yaman'ın çalışması, okuyucu için kavramsal bir temel oluşturmayı amaçlamaktadır.

* **Geliş Tarihi:** 20.05.2022 **Kabul Tarihi:** 23.05.2022

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Latin Amerika Çalışmaları Bilim Dalı, e-posta: ezgiyildirim17@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4977-6825

SİBEL TURAN-TOLGA ERDEM, DER., GÜVENLİĞİN DEĞİŞEN YÜZÜ: TEMEL YAKLAŞIMLARDAN GÜNCEL UYGULAMALARA, GAZİ KİTABEVİ, ANKARA 2021, 262 S.

Kitapta yer alan ikinci makale ise Dr. Hulusi Ekber Kaya'nın kaleme aldığı "Küresel Güç Mücadelesinde Nükleer Silahların Yeri ve Önemi" başlığını taşımaktadır. Makalesinde Kaya, devletlerin uluslararası politikadaki güç mücadelesinde nükleer silahların yerini incelemekte, nükleer silahlanma yarışının tarihi geçmişine değinmekte ve güncel boyutuyla devletlerin nükleer silahlanma politikalarını ve kapasitelerini analiz etmektedir.

Eserin üçüncü çalışması, Dr. Doğan Başaran'ın yazdığı "Bir Kitle İmha Silahı Olarak Nükleer Silahlar: İran'ın Nükleer Programı Üzerine Bir Okuma" başlıklı makedir. Çalışmasında kitle imha silahlarının tarihi gelişimini ortaya koyan Başaran, ardından nükleer silahları anlatmakta ve bunu takiben de İran'ın nükleer programına değinmektedir. Başaran'ın çalışması, İran-Batı ilişkilerinde yaşanan sorunlara ve İran'a uygulanan yaptırımların muhtevasına ışık tutmaktadır.

Kitapta bulunan dördüncü makale ise Sevda Şanda'nın yazdığı "Avrupa Birliği'nin Güvenlik ve Savunma Politikası Işığında Daimi Yapılandırılmış İşbirliği" başlıklı makedir. Çalışmasına Avrupa Birliği'nin güvenlik anlayışını etkileyen faktörlerden bahsederek başlayan Şanda, tarihi bir perspektif ortaya koymakta ve adından da ortak güvenlik ve savunma politikaları arayışları bağlamında PESCO'yu incelemektedir. Şanda'nın makalesi, Trans-Atlantik ilişkilerde yaşanan çatlağı ve Avrupa Ordusu tartışmalarını incelemesi bakımından güncel bir mahiyete sahiptir.

Dr. Öğr. Üyesi Sinem Yüksel Çendek'in yazdığı beşinci makale ise "İnsani Güvenlik Açısından Türkiye-Yunanistan Arasında Mülteciler Sorunu (2000-2014)" başlığını taşımaktadır. Yüksel Çendek, göç ve insani güvenlik kavramlarından hareketle Türkiye ile Yunanistan arasındaki mülteciler meselesini kuramsal bir perspektifle ele almıştır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Armağan Örkü'nün hazırladığı "Uluslararası Güvenlik Çalışmalarında İç Savaş, Temsili Savaş ve Melez Savaş: Suriye Örneği" başlıklı çalışma, eserin altıncı makalesidir. Makalede savaşın değişen doğası, Arap Baharı süreci ve bu bağlamda Suriye İç Savaşı detaylı bir şekilde incelenmektedir.

Kitabın yedinci makalesi ise Dr. Tolga Erdem ile Cengiz Özbek'in beraber yazdığı "Yapay Zeka Teknolojilerinin Uluslararası Güvenliğe Etkileri ve Yansımaları" başlıklı çalışmadır. Yapay zeka teknolojisi hakkında detaylı bilgi veren makale, dijital güvenlik kavramına odaklanmakta ve bu kavramı uluslararası güvenlikle ilişkilendirmektedir. Güvenliğin değişen yüzünü yansıtan makale, güncel ve özgün bir çalışma olarak dikkat çekmektedir.

Eserde yer alan sekizinci makale ise Atalay Öcal'ın yazdığı "Türkiye'nin Siber Güvenlik Stratejilerinin Analizi" başlıklı çalışmadır. Öcal, siber güvenlik kavramından hareketle uluslararası ilişkilerde siber güvenliğin artan önemini açıklamakta, Türkiye'deki siber güvenlik çalışmaları hakkında bilgi aktarmakta ve Türkiye'nin Ulusal Siber Güvenlik Strateji Belgeleri'ni incelemektedir. Öcal'ın çalışması da siber güvenlik bağlamında devletlerin yeni tehdit algılamalarına ve bu bağlamda güvenlik paradigmasında meydana gelen dönüşüme dair önemli bilgiler vermektedir.

Kitapta yer alan ve güvenliğin değişen yüzüne ışık tutan bir başka çalışmada eserin dokuzuncu makalesidir. Mahmut Şen'in yazdığı "Yeşil Teori ile Biyogüvenliğin İlişkisinin Nil Nehri'nin Kullanımı Üzerinden İncelenmesi" başlıklı çalışma, eleştirel kuramın bir alt dalı olan yeşil teori üzerinden biyogüvenliğe odaklanmakta ve bu kapsamda Nil Nehri'nin kullanımı meselesini irdelemektedir.

Eserdeki onuncu ve son makale ise Begüm Özel'in hazırladığı "Uluslararası Sağlık Güvenliği: Sağlık Örgütü'nden Dünya Sağlık Örgütü'ne" başlıklı çalışmadır. Bir uluslararası örgüt olarak Dünya Sağlık Örgütü'nün geçmişini ve bugününü inceleyen makale, örgütün kurumsal yapısı hakkında da mühim bilgiler barındırmaktadır.

**SİBEL TURAN-TOLGA ERDEM, DER., GÜVENLİĞİN
DEĞİŞEN YÜZÜ: TEMEL YAKLAŞIMLARDAN GÜNCEL
UYGULAMALARA, GAZİ KİTABEVİ, ANKARA 2021, 262 S.**

Sonuç olarak Turan ve Erdem'in editörlüğünde hazırlanan "Güvenliğin Değişen Yüzü: Temel Yaklaşımlardan Güncel Uygulamalara" başlıklı eser güvenlik paradigmalarının dönüşümünü, modern döneme ait güvenlik yaklaşımlarını ve yeni tehdit algılarını derinlemesine irdelemekte ve bunu yaparken de bölgesel sorunların ele alan dikkat çekici örneklerle uluslararası güncel meselelere ışık tutmaktadır. Bu anlamda söz konusu eser, uluslararası güvenlik çalışan her araştırmacının başvuracağı özgün bir kaynak olarak literatüre katkı sağlamıştır.